

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

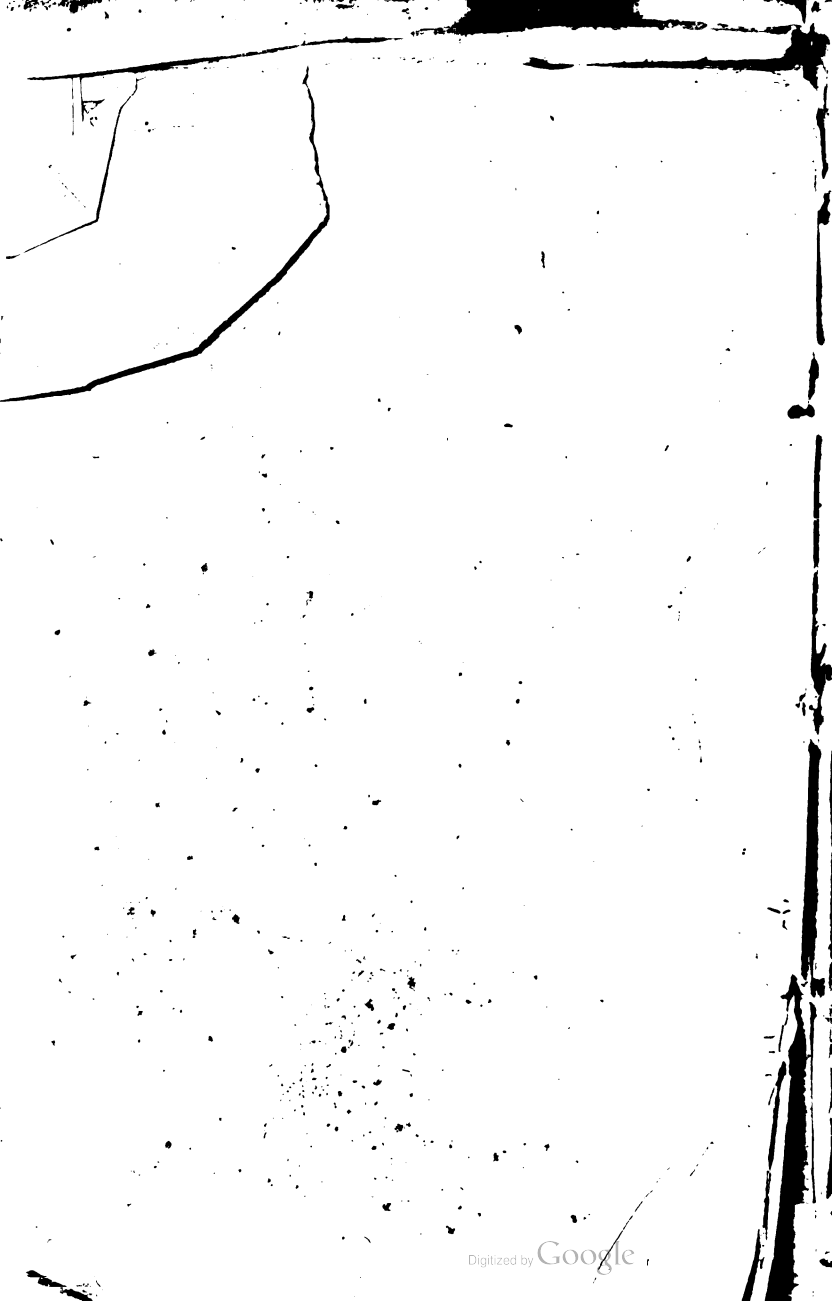
Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

De wyzen van het oorlog

door

C. M. de Rooden

KWA 3275

DE
WIJSEN
van
OOSTEN,

binnen
JERUSALEM EN BETHLEHEM,
UIT
Matth. 2: 1. ----- 12.

Gelijk ook Al

Christi Verschijningen,

Na zijn OPSTANDING.
En haar ORDER.

Uit Al de EUANGELISTEN.

Vertoond, door

CORNELIUS vander LINDEN.

Med. Doct. en Leraar der Gemeen-
te Jesu Christi, aan de
LEIDZENDAM.

TOT LEIDEN.

By **FREDERIK HARING.** 1696.

**Uitgegeven na voorgaan-
de Goed-keuring des
E. Clasfis van Dely en
Dely-Land.**

O P D R A G T

aan de

Edele, Groot-Agtbare

HEREN,

de HEREN Regerende

BORGER-MEESTERS

der Stad

L E I D E N ;

Mr. DANIEL van ALPHEN.

Mr. THEODORUS SCHRE-
VELIUS. Mijn Hoog-
geagte Neev.

Mr. ABRAHAM van ALPHEN.

Mr. GERARD MEERMAN.

Als

AMBAGTS-HEREN

van de

LEIDZENDAM.

Gelijk ook aan de HEREN;

Mr. JOACHIM RAVEN.

Pensionaris.

Mr. JOAN van GROENENDIJK.

Secretaris. Mijn Hoog-
waarde Neev.

Edele, Groot-Agtbare HEREN!

Onder de bysondere Goeder-
tiernheid en Voorforg des
Allerhoogfte , kan 't geen
Land of Volk Wel gaan.

De Enige Grond , waar op men ,
med een onwankelbaar Vertrouwen ,
fijn overrijke Goed-dadigheid kan
Verwagten over een Land ; is de
ware Godsdienst , die daar in word
Gepieegd en Gehandhaavd.

De ware Godsdienst word ge-
pieegd ; daar 't Volk en de Gemeen-
te daaglijks Vorderd en Toeneemt
in Kennis , en in Liefde van de ware
God.

De ware Godsdienst word Gehand-
haavd ; daar de gene , die in Hoog-
heid zijn Getfeld , Alles Beforgen ,
wat Enigfins Dienen kan tot Bevor-
dering van de Saligmakende Kennis,
en van de Liefde des Here onfes
Gods: in welke Twe alleen de ware
Godfalgheid beftaat.

De-

O P D R A G T.

Dese Beforgen Alles, wat daar toe Dienstig en Nodig is ; wanneer sy Roepen Geleerde en Godsalige Mannen, die regt Bequaam zijn, om de Gemeente van de Levende God, onder haar, te Brengen tot de Meeste Kennis en Liefde van Hem, en van zijn Allerheiligste Waarheid.

Wanneer sy ook de Sulke, die de ware Godsaligheid Leren, Inscherpen en Inplanten in de Herten der gene, die 't Steunzel zijn van een Land, Rijklijk Versorgen: op dat sy sò haar Dienst, med meer Gerustheid en minder Sorgvuldigheid, over de Noodsaaklijkheden van dit Leven, mogen Volbrengen.

Ja ook, wanneer sy haar Beschikken en Opbouwen bequame Vergaarp plaatsen ; om Daar tot en in de ware Godsaligheid te worden Gevorderd.

Waar over die Hoofdman over

* 3

Hon-

O P D R A G T.

Honderd, te *Capernaum*, so seer van de Joden wierd Geroemd en Geprefen, by onse Saligmaker. *Luc. 7: 1. --- 5.*

Hier over zijn Wy ook Verschuldigd, *Uw' Edele Groot-Agtbaarheden* voor Al de Weerld te Roemen.

Want daar 't de Heer des Hemels en der Aarde heevt Believd, door Agtloosheid van Menzen, onse Plaatz te Besoeken, med een vervaarlijke Brand, die, in 't Jaar 1693. op den 9. van Augustus, zijnde Sondag, 's Avonds, niet Lang na 10. Uren, sig Begon te Verheffen.

Na dat ik op die Morgen juist de Woorden van *Hizkia*: *Dese Dag is een Dag der Benaudheid*, uit *Esai. 37: 3.* voor mijn lieve Gemeente had Verhandeld. Als of de Heer, door mijn Mond, so Groot een Ongeval en Benaudheid van Die Dag, waar aan den Avond vast is, voor onse
Plaatz,

O P D R A G T.

Plaatz, had willen Voorseggen. Ge-
lijk Veel van mijn bedroevde Ge-
meente dat ook Aanmerkten.

Waar door de Heer so een Aan-
sienlijk Gedeelte van onse Plaatz,
door de Vlam van een Al-verteernd
Vier, na sijn Regtvaardig Oordeel,
so Schriklijk heeft Verwoest, en tot
een Peuinhoop gemaakt.

En daar onder ook sijn Eigen
Huis, dat tot sijn Dienst was Gehei-
ligd, met Al wat 'er In en Aan was;
sonder dat 'er Iet uit is Geborgen: so
dat 'er Niet dan alleen de Stene Romp
van dat Zierlijk Kerkje was Overge-
bleven.

Daar 't de Heer dan so heeft Be-
lievd, so Groot een Zieraad van de
Leidzendam, een Plaatz van Sulk
een Aansien, daar 't Oog van Al de
Weerld Door-reisd, Weg te nemen,
en door de Vlam te laten Verflin-
den.

O P D R A G T.

. Daar is 't, dat wy Nu, door Gods Zegen, onse Breuk so Ver sien Hersteld en Genesen, dat niet alleen meest Al de Afgebrande Woonhuizen in Beter Staat zijn Herboud en Opgetimmerd; maar ook, door de trouwe en gewone Voorforg van *Uw' Edele Groot-Agtbaarheden*, 't Huis des Here haast in Staat is gebragt, om daar in weer, voor Gods Aangefigt, te kunnen t' Samen-komen, en fijn fchone Godsdienften daar op Nieu Waar te nemen.

Dese uw' Goeddadigheid aan Ons, ja! aan God fely Betoond, fullen wy niet Nalaten Altijd Danklijk te Erkennen. Dit immers doet My de Stoutheid nemen, om dit mijn Werkje aan *Uw' Edele Groot-Agtbaarheden*, med alle Nedrigheid en Onderdanigheid, Op te dragen; om, fo veel in My is, hier door mijn Dankbaarheid daar over als te Verewigen. Verfoeken-

O P D R A G T.

kende, dat *Uw' Edele Groot-Agtbaarheden* dit mijn gering Bewijs van Dankbaarheid, voor Al de Weerld, niet Gelieven van de Hand te Wijfen, maar Goedgunstiglijk Aan te nemen.

Voords Bid ik de God des Hemels ; dat Hy de gewone Goedgunstigheid van *Uw' Edele Groot-Agtbaarheden*, over Ons en onse Plaatz, wil laten Langdurig zijn : dat Hy 't Werk van uw' Weldadigheid, in dit geval, aan Ons Besteed, wil Kronen med Al den Overvloed van sijn, so Lighaamlijke als Geestlijke, Zegeningen ; so over de Personen, als over de Huisgesinnen van *Uw' Edele Groot-Agtbaarheden* : ja ! dat de Goeden Goed-doende God vorder de Regering van *Uw' Edele Groot-Agtbaarheden* wil Gelukkig, Voorspoedig en Langdurig maken. En so, in Langheid der Dagen, doen Besorgen en

O P D R A G T.

Voorftaan 't Best niet alleen van uw'
Volk , maar ook van fijn Dierbare
Kerk.

Blijv ondertusfen , med Alle ver-
fchuldigde Dankbaarheid,

Edele Groot-Agtbare Heren!

Uw' ganz Onderdanig en Gehoor-
faam Onderdaan en Dienaar :

*Leidzendam.
18. Junij.
1696.*

CORNELIUS vander LINDEN.

VOOR-

VOOR-REDEN

aan de

Bescheiden en Onzijdige

LESER.

So Haatlijk, Verfoeilijk, en Schaadlijk
als de Leugen is, so Beminlijk, Lievlijk
en Voordelig is de Waarheid.

Want daar de Leugen is van de Duivel,
die sulk een Leugenaar is, dat Geen Waar-
heid In hem is, en daarom ook een Vader
van Alle Leugen. *Joh. 8: 44.* Daar is de
Waarheid van God, die de Waarheid selv is.
Deut. 32: 4. Jer. 10: 10. en daarom ook een
Vader van Alle Waarheid.

God, die de Waarheid selv is, is ook een
Ligt, en wel Sulk een Ligt, dat ganz Geen
de Minste Duisternis In hem is. *1 Joh. 1: 5.*
Alleen om dat Hy de Waarheid is.

Want Alle Waarheid is een Ligt in haar
selve, sonder enige Duisternis. En daarom,
gelijk Alle Ligt, door haar Ingeschapen
Klaarheid, sig aanstonds Bekend en Open-
baar maakt; soo ook Alle Waarheid doet sig
Op en Openbaard sig, door haar eige Klaar-
heid.

Al wat dan Van God is, is Ligt en
Waarheid, geen Duisternis en Leugen. Om
dat

V O O R - R E D E N .

dat Al , wat Uit de Waarheid is , niet anders dan ook Waarheid zijn kan : dewijl geen Leugen Uit de Waarheid is. 1 *Joh.* 2: 21.

Sijn Licht en Waarheid , die In Hem is , Openbaard God ons op Twederlei wijs : door Iet dat In ons , en door Iet dat Buiten ons is. Dat In ons is , is de Reden ; dat Buiten ons is , is de H. Schrivt.

So wel 't Een als 't Ander is Gods Openbaring : en daarom ook Licht en Waarheid.

't Licht dan van de Reden in Ons is Waarheid ; om dat de God der Waarheid ons dat Selv heeft Geopenbaard. Sie *Spreuk.* 20: 27. *Rom.* 1: 19.

't Licht ook van de H. Schrivt buiten Ons is enkel Waarheid ; om dat het is van de Selvde God der Waarheid. Sie *Psal.* 119: 105. *Spreuk.* 6: 23. *Joh.* 17: 17. 2 *Petr.* 1: 19.

Om dat nu Alle Waarheid van God is , daarom kan 't Licht van de Reden nooit Strijden tegen 't Licht van de H. Schrivt ; nog 't Licht van de H. Schrivt tegen 't Licht van de Reden : maar 't Een Licht Bevestigd noodsaaklijk 't Ander.

Ja ! sonder 't Licht van de Reden is Niemand Bequaam , om 't Licht van enige Waarheid , ook niet in de H. Schrivt selv , te Soeken , te Sien en Uit te vinden.

So

V O O R - R E D E N .

So dat Nimand, med Waarheid en Wijsheid, onder de Oorfaken van 't Verval, in Alle Wetenschappen, Tellen kan; dat men na sijn Ingefchappen Licht van God te veel Luisterd.

Daar men immers dit nooit Genoeg kan Doen: ja! daar dit so Noodfaaklijk is, dat men, sonder dat te Doen, nooit kan Komen tot de ware Kennis van enige Wetenschap.

En dat men, in Saken van Godsdienst, niet Alle Woord van Regtsinnige Leraars daadlijk Aanneemt, en als Waarheid Geloofd.

Daar men immers geen Menzen-Schrijven of Woorden, Wie sy ook zijn, sonder een genoegzaam voorgaande Onderzoek, kan nog mag Geloven: dewijl men de Geesten moet Beproeven, of sy Uit God zijn, dan of sy uit haar Selve Spreken. 1 *Joh.* 4: 1.

Niet is 'er, waar door de Weg der Waarheid meer word Opgedolven, en alle Gelegenheid, om in Kennis en Wetenschap Toe te nemen, meer word Afgesneden en Weggenomen; dan dat men de Leerlingen als Band-Rekels Bind aan 't Seggen van Andere.

Sonder dat men Wil, dat sy uit haar eigen Ogen Sien, en 't selve eerst behoorlijk Onderzoeken; of haar Meesters Tegen spreken:

ca

V O O R - R E D E N .

en Verrer Gaan dan Andere , Voor haar , Gekomen zijn.

Niet tegenstaande 't Woord Gods , dat wy onder Ons hebben , sulc een Onuitputlijke Fontein en Bron-ader is van Alle Waarheid. Die de Een Waarheid na de Ander gedurig Op- en Uit-geevt, voor de gene, die de selve, door een gestadige en onvermoeide Oefening van haar Verstand en Oordeel, daar uit Scheppen en Halen willen.

Waar door men ook Oorzaak is , dat sy haar Verstand , 't welk onse God haar heeft Gegeven tot Ondersoeking alleen der Waarheid , nooit Opscherpen , maar t' eenmaal laten Verroesten in haar.

Dewijl men haar so Gewend , nooit op Gods Openbaring , 't zij in haar Selve 't zij in de H. Schrivt , regt Agt te geven ; maar volkomen Gerust doet zijn op 't Woord van Andere.

Daar men immers Niets mag Geloven en Aannemen ; om dat het een Menz Seid. Want daar komen de Meeste Dwalingen van daan : dewijl Alle Menzen zijn Leugenaars. *Psal.* 116: 11. en daarom ons ligt konnen Bedriegen. Ja ! dat is de Grond van 't Pausdom ; en daarom die Iet Geloovd , om dat het een Ander Seid , die is voor so veel nog Paaps.

Gods Getuignis alleen , so In als Buiten ons , mag en moet men Geloven ; om dat
God

V O O R - R E D E N .

God selv de Waarheid is , en daarom niet Liegen nog ons Bedriegen kan.

Ik voor my Dank God , dat hy my , in mijn Tijd , onder Handen van sulke Meesters heevt doen Vallen , so in de Wijsbegeerte als in de Godgeleerdheid , welker Naam daarom Altijd in Zegening by my sal zijn , die my Gedurig hebben Ingeboefemd , dat ik geen Menzen , ja ! Haar selv , mijn Meesters , niet moest Geloven.

Maar dat ik Al haar Seggen Toetzen en Beproeven moest aan 't Ligt van de Reden , In my ; en van de H. Schrivt , Buiten my.

Die Beide als Ligtende Sterren zijn Van en Tot God , die de Son der Waarheid is. *Psal. 84: 12.*

So dat wy niet Meer dan Een Meester hebben op Aarde , die Ons , so door sijn Ingeschapen Ligt als door sijn Ligtend Woord , Alle Waarheid Leerd en tot Alle Waarheid Leid.

Dit heevt my Altijd Omsigtig doen zijn en Alles Toetzen aan de ware Toetzsteen van de Reden , en van de H. Schrivt.

Dit doet my Nu nog gedurig Twijfelen aan Alle Woord van Andere , en 't selve naarstig Nasporen , en niet Geloven , voor dat ik 't selve heb Bevonden , of med 't Ingeschapen Ligt van de Reden , of med 't
Geo-

V O O R - R E D E N .

Geopenbaarde van de H. Schrivt, over Een te komen.

Hier van daan is 't, dat gy sult Vinden, dat ik somtijds Afwijk van 't Gevoelen van enige Doorgeletterde Mannen, die waarlijk anders by my in hoge Waarde en Agting zijn, om haar Geleerdheid.

De Kragt van de Waarheid Dringt my, dat ik Haar, welker nooit volpresen Naarstigheid en Diepe Geleerdheid mijn Lieve in 't Verborgten tot haar Trekt, somtijds selv Tegenspreek. Dat Nimand van Haar selv my qualijk kan Afnemen.

Want de Waarheid is so Edel, dat sy haar ware Lievehebbers nooit Onaangenaam kan zijn, hoe Gering ook Imand is, van welk sy Voorkomt.

Ik Eiz van Nimand, dat hy ook My Gejoovd, waar in ik van Andere Afwijk; voor dat hy 't Wel heeft Ondersocht, en Bevonden med sijn Ingeschapen Reden, of med de H. Schrivt, over Een te stemmen.

In welk Geval hy niet so seer My, als wel 't Ingeschapen of Geopenbaarde Ligt van God, dat is, God selv, sal Geloven.

Nimand moet Denken, dat ik hier med Voorspreek of Voorsta sulke Dertele en Weeldrige Verstanden, die haar Ingeschapen
Re-

V O O R - R E D E N .

Reden Misbruiken , tot Verwarring , Verdra-
ging en Verdonkering van de Waarheid ; ja !
tot Smeding van menigerlei , ook tegen 't
Woord Gods Strijdende , Dwalingen .

Dat niet aan 't regt Gebruik van de Inge-
schapen Reden is Toe te schrijven : want
de Reden als Reden is niet dan Ligt en
Waarheid . En daarom kan de selve Nimand
Afscheiden van de Waarheid ; Nimand Verlei-
den tot Dwalingen : om dat geen Leugen
Uit de Waarheid zijn kan .

Maar 't is alleen de Verdorvenheid , Ver-
keerdheid en Boosheid der Menzen , Na de
Sonde , te Wijten ; die med haar Ingescha-
pen Ligt Spelen , en 't selve tot veel Dertel-
heid en Quaad Misbruiken .

Ik Betuig voor God , dat ik niet anders
dan de Waarheid Soek , de Waarheid alleen
Bemin .

En daarom , die my klaar kan Aantou-
nen , dat ik hier of daar in mogt Afdwalen
van de Waarheid , en de selve niet wel Ge-
troffen hebben , gelijk Dwalen Menzlijk is ,
Ganz niet te Dwalen alleen Godlijk ; die sal
ik , med veel Beleevdheid , Danken voor sijn
beter Onderregting .

Want ik Soek niet anders dan Daaglijks te
Leren , en meer en meer Toe te nemen in
Kenniss der Waarheid .

* *

Og!

V O O R - R E D E N .

Og ! dat wy Alle de Waarheid alleen Sogten , de Waarheid alleen Lief hadden , en in ware Liefde Betragtten ; nooit fouden 'er fo veel Bitterheden , Verdeeldheden , en Opfchuddingen zijn , wanneer de felve wat Nader word Onddekt : nooit fouden wy de Waarheid door Ongeregtigheid foeken Onder te houden , dat fy haar Voordgang niet nam.

Og ! dat wy Wel Overdagten , dat wy Alle Christenen zijn ; wy fouden Nimand , die hier of daar in van Ons Afwijkt , als hy maar de Grond-Waarheden med ons Vast houd , med enige Bitterheid of Vervolging daar over Bejegenen : maar veel Eer hem med een innig Med-lijden , in onf' Hert , Beklagen , en med alle Sagtmoedigheid foeken te Regt te helpen.

Dan fouden wy ook Weten , en ons felve Indagtig maken , dat wy geen Meesterschap mogen nog moeten Gebruiken , over 't Geloov en Gevoelen van Andere.

Hoe feer was 't te Wenzten ! dat wy Alle nooit waren Soekers van ons Selve ; en van ijdele Eer in de Weerld ; maar alleen van de Eer van onse God : dat wy nooit Sogten onf' eigen Voordeel ; maar veel meer 't Voordeel en Nut van onse Naasten , en 't Goed , ja ! 't Best van Gods Kerk.

Og ! dat het Altijd in onse Gedagten speelde ,

V O O R - R E D E N .

de, dat wy eens sullen moeten Rekenſchap Geven van Al onſ' Doen aan Hem, die Bereid ſtaat om de Doden en Levende te Oordelen, op die Dag, welk hy Selv daar toe, van alle Ewigheid, Geſteld heeft; om dan een Igelijk te Vergelden, na dat ſijn Werk ſal zijn: ſouden wy dan wel ſo Eenzijdig, ſo Nijdig Handelen med elkander?

't Is Seker, dat Al de gene, die haar Schrivten onder 't Oog van de Weerld brengen, med die Daad Tonen, ſy mogen ſig Verſchonen, ſo ſy Willen, dat ſy die Gedagten hebben van haar Selve, dat ſy de Weerld daar door enige Dienſt en Nut kunnen Toebrengen, immers Meer dan Andere tot nog toe hebben Gedaan; ſo al niet in de Saken ſelv, immers in een Beter Schikking en Order der Saken: 't was anders enkel Dwaasheid, enig Schrivt in 't Ligt te geven.

En daarom kan en wil ik niet Ondveinſen, dat Ik ſelv ook deſe Gedagten heb van deſe mijn Arbeid, dat die ook enig Meer Ligt en Voordeel ſal Geven aan de Weerld, en aan Gods Kerk: en ſo niet IJdel nog Onvrugtbaar ſal zijn, in den Heer.

Ik Weet, wat al Denkens het my Gekost heeft; wat al Distelen en Doornen van verwarde Swarigheden, die hier in Voorquamen, my meer-maal hebben Geſtoken en

V O O R - R E D E N .

Gepijnigd. 't Heeft my de Herzens dikmaal niet Weinig Geknaagd, en doen Roken, eer ik Alle gedurig Opkomende Duisterheid heb kunnen doen Opklaren en Wegnemen.

Wat Ligt door my aan sommige Saken is Toegebracht, laat ik aan 't Oordeel van Andere; die hier uit Gelegenheid kunnen nemen, om de selve nog nader te Overdenken en breder Uit te halen, of te Verbeteren.

Nimand moet sig Stoten aan de bysondere Spelling der Letter-grepen en Woorden, welk ik heb en Gebruik, waar van ik ook Reden sou kunnen Geven, indien 't my Lustde Breedspraaklijker te zijn, en ik de Palen van een beknopte Voor-Reden niet sou te Buiten gaan.

Ik kan my niet genoeg Verwonderen, dat ook Geletterde Mannen dikmaal so Slordig zijn op haar eige Moeder-taal, dat sy de selve, sonder enige Beschaavdheid so Spreken en Schrijven, gelijk sy die, in haar Kindsheid, van haar Onwetende Schoolmeesters hebben Geleerd.

So dat sy Veel Woorden, tegen den Aard van onse Taal, Langzaam door Twe Lettergrepen Uit-lijmen, die Ronder en Korter door Een kunnen en moeten worden Uitgesproken.

Gelijk *Ende*, *Verre*, *Geerne*, voor *En*, *Ver*, *Geern*; *Mijnen*, *Sijnen*, *Uwen*, voor *Mijn*,

V O O R - R E D E N .

Mijn , Sijn , Uw' ; Hare en Hunne ; voor Haar ; Herte , Ziele , Here , Hope , Vrese , voor Hert , Ziel , Heer , Hoop , Vrees ; Lijs- te , Mate , Monde , Ooge , Oore , Osse , Pen- ne , voor Lijst , Maat , Mond , Oog , Oor , Os , Pen ; Prinze , Lande , Hove , Zegele , voor Prinz , Land , Hou , Zegel ; Sale , Slan- ge , Snerte , Stoffe , Sone , Vrouw , Wil- le , voor Saal , Slang , Smert , Stof , Soon , Vron , Wil .

So ook *Gode en den Woorde , voor God en 't Woord ; in den Vleesche , voor in 't Vleez , in den Name , voor in de Naam ; in den Dor- pe , voor in 't Dorp ; in den Fare , voor in 't Jaar ; na den Grave , voor na 't Grav .*

So ook *ik Hebbe , ik Hadde , ik Soude , ik Konde , voor ik Heb , ik Had , ik Sou , ik Kon ; ik Segge , ik Spreke , ik Bidde , ik Ho- pe , ik Vrese , ik Leve , voor ik Seg , ik Spreek , ik Bid , ik Hoop , ik Vrees , ik Leev ; ik Ken- ne , ik Lijde , ik Mijde , ik Strijde , voor ik Ken , ik Lij , ik Mij , ik Strij ; ik Late , ik Scheppe , ik Soeke , ik Wake , ik Wekke , voor ik Laat , ik Schep , ik Soek , ik Waak , ik Wek . En Duifend diergelijke meer .*

Gelijk sy dat ook *Doen , in fulke Woor- den , die uit Meer Lettergrepen bestaan .*

Als *Koninginne , Prinzesse , Eselinne , voor Koningin , Prinzes , Eselin ; Kennisse , Open- baringe , Bekeringe , voor Kennis , Openba- ring , Bekering ; Besnijdenisse , Belijdenisse ,*

V O O R - R E D E N .

*Gelijkenisse , Getuigenisse , voor Besnijdnis ,
Belijdnis , Getuiknis , Getuignis .*

So ook *in en door den Gelove , voor in en
door 't Geloov ; in den Beginne , voor in 't
Begin .*

So ook *Hameren , Kameren , Vensteren ;
voor Hamers , Kamers , Vensters ; Ledema-
ten ; voor Lidmaten ; Kerk-Meesteren , Wees-
Meesteren , voor Kerk-Meesters , Wees-Mees-
ters : daar men immers nooit in 't Veel ge-
tal Meesteren , maar alleen Meesters Seid .*

*Behalven dat sy ook sommige Woorden
niet Wel Schrijven nog Uitspreken .*

*Gelijk 't Gunt , voor 't Geen ; Hun en
Hen , voor Haar ; Sprinkhanen , voor
Springhanen ; Briefken , Boekken , Brokken ,
Kasken , Schipken , voor Brievje , Boekje ,
Brokje , Kasje ; Manneken of Mannetie , voor
Mantie ; Mandeken , voor Mandatie of
Mandje : en diergelijke .*

*Ik Weet niet , hoe men 't Alles so Krom
Gekregen heeft , dat 'er naaulijks Regten
aan is . 't Is , als of men 'er had op Toege-
leit , om onse Gladde en Ronde Neerduid-
ze Taal haar Welvloejendheid , Gladheid en
Deftigheid te Benemen en te Bederven .*

*'t Welk men mooglijk onse Oude Digt-
ers voor een Groot deel heeft Dank te weten ;
die , om haar Digten wel te Doen Uitko-
men en Sluiten , de Lettergrepen der
Woorden so hebben Vermeerd en Veran-
derd ,*

V O O R - R E D E N .

derd , en daar door onse Taal Verlamd.

Maar med geen minder Bevremsing en Verwondering Sie ik , dat ook Sulke , die haar selve willen of schijnen te Setten , om Beter en Netter te Schrijven dan Andere , so Verdwaasd zijn , dat sy haar selve Verwarren , door 't onnodig Verdubbelen der Klink-Letters , in de een of de ander Lettergreep der Woorden ; om daar med Aan te tonen , Waar men de selve , in 't Uitspreken , med sijn Stem meest Drukken moet.

Gelijk in *Vaader* , *Quaaden* , *Saaken* , *Maa-ken* , voor *Vader* , *Quaden* , *Saken* , *Maken* ; in *Deese* , *Teegen* , *Eedelen* , *Eenige* , voor *Dese* , *Tegen* , *Edelen* , *Enige* ; in *Boovon* , *Oover* , *Oagen* , *Ooren* , *Grooter* , voor *Boven* , *Over* , *Ogen* , *Oren* , *Groter* ; in *Uuren* , *Duuren* , voor *Uren* , *Duren* : en diergelijke.

Want waar toe is 't Nodig , dat men de Letters so Verdubbeld , tot een Teken , Waar men de Woorden haar meeste Klank moet Geven ?

Daar 't immers Seker is , dat men Schrijft voor Sulke , die de Taal Verstaan ; en by Gevolg , so uit haar Selve als door 't Gebruik , Weten , Waar sy Elk Woord meest Drukken moeten , sonder dat sy daar toe enig Teken Behoeven.

Ja!

V O O R - R E D E N .

Ja ! ook Sulke , die de Taal moeten Leren , kan 't selve niet Veel Dienen ; dewijl sy dit Beter , door haar Meesters en 't gedurig Gebruik , kunnen Leren .

Bysonder , daar 'er Veel Woorden zijn , die in Al haar Lettergrepen , Dubbelde Klink-Letters hebben ; en daarom haar geen Onderscheidend Teken kunnen zijn , Waar sy de selve de meeste Nadruk of Galm , med haar Stem , moeten Geven .

Gelijk *Koopvaardijvloot ; Baarblijkelijk , Waarschijnlijk , Noodsaaklijk , Voorneemlijk , Doorboortlijk , Voorbygaan ; Daaglijks , Draaglijk , Vaarbaar , Oorbaar , Voorgaan , Doorgaan , Doodslaan , Rijklijk , Weerhaak , Weerhaan , Oordeel , Voordeel* , en diergelijke Meer .

Om nu niet te Spreken van dat 'er ook Woorden zijn , die men op de Dubbelde Klink-Letters minst Drukken moet .

Gelijk *Beerin , Meermin* ; en diergelijke . So dat sy dit Onderscheid noodsaaklijk uit 't Gebruik , of uit een Meester moeten Halen .

Om my hier niet Verrer In te laten , sal ik Afbreken en Bcsluiten , med dit ernstig Verfoek : Lees med Aandagt , en laat uw' Oordeel dog Onzijdig zijn .

DE
W I J S E N
U I T
O O S T E N,

Binnen

JERUSALEM EN BETHLEHEM,

Vertoond uit

MATTHEUS, Cap. 2. v. 1—12.

v. 1. *Doë nu Jesus was Geboorn, te Bethlehẽm; in Judea; in de Dagen des Konings Herodes; siet! Wijsen van Oosten zyn tot Jerusalem Aangekomen.*

v. 2. *Seggende: Waar is de Geboorn Koning der Joden? Want wy hebben sijn Ster in 't Oosten Gesien; en zyn Gekomen; om Hem te Aanbidden.*

v. 3. *De Koning Herodes nu dit Gehoord hebbende, wierd Ondroerd, en geheel Jerusalem Med hem.*

v. 4. *En by Een Vergaard hebbende Al de Overpriesters en Schriwtgeleerden*
des

2 De Wijzen uit Oosten,

des Volks; Vraagde van haar, Waar de Christus sou Geboorn worden?

¶ 5. En sy seiden tot hem; te Bethlehem, in Judea. Want also is Geschreven; door de Propheet:

¶ 6. En gy Bethlehem, Land Juda; zijt geensins de Minste onder de Vorsten Juda: want uit U sal de Leidsman voordkomen, die mijn Volk Istraël Weiden sal.

¶ 7. Doe heeft Herodes de Wijzen heimelijk Geroepen; en Vernam naarstiglijk van haar de Tijd, wanneer de Ster was Verschenen.

¶ 8. En haar na Bethlehem sendende; sei: Reisd heen, en Ondersoekt naarstiglijk na dat Kindje; en als gy 't sult hebben Gevonden, Boodschapt het My: op dat Ik ook Kom, en 't selve Aanbid.

¶ 9. En sy de Koning Gehoord hebvende; zijn Heengereisd: en set! de Ster, die sy in 't Oosten hadden Gesien, Ging haar Voor, tot dat sy Quam, en stond boven de Plaatz, daar 't Kindje was.

¶ 10. Als sy nu de Ster sagen, Vercreugden sy haar, med seer grote Vreugd.

¶ 11. En

Binnen Jerusaleem en Bethlehem. 3

ψ. 11. En in't Huis gekomen zijnde, Vonden sy 't Kindje, med Maria, sijn Moeder: en Neervallende hebben sy 't selve Aangebeden. En haar Schatten Open gedaan hebbende, bragten sy hem Geschenken: Goud; en Wierook; en Myrb.

ψ. 12. En door Godlijke Openbaring Vermaand zijnde, in een Droom, dat sy niet souden Weerkeren tot Herodes, Vertrokken sy, door een ander Weg, weer na haar Land.

I N L E I D I N G.

Kort Inhoud.

De Geboorn Saligmaker kon geen Nut doen aan de Weerld, so hy haar was Onbekend gebleven. §. 1. Waarom de Heer hem, als Geboorn, aanstonds heevt Bekend gemaakt aan de Sijne, so in 't Joodz Land, als in 't Land der Heidenen. §. 2. Die hem anders niet souden hebben Gesogt. §. 3. So aan de Herders van Bethlehem, door sijn Engelen. §. 4. Als aan de Wijfen, in 't Oosten. §. 5. Afdeling van de Woorden van Matthous, in 5. Delen. §. 6. Na welke 't ganz Werk ook in 5. Delen word Verdeeld. §. 7.

§. 1.
Wat kon 't de Weerld Baten / dat de Saligmaker van de Weerld was Geboorn? indien hy haar was

4 De Wijfen uit Oosten ,
was Onbekend gebleven / na zijn Ge-
boorte.

Want indien sy hem niet hadden Be-
kend; sy fouden hem ook niet hebben Be-
mind / na 't gemeen Seggen of Spreek-
woord / onder ons : Onbekend maakt On-
bemind.

Ja! indien sy hem niet hadden Be-
mind; sy fouden ook Na hem niet heb-
ben Gefogt / niet hebben Gebzaagd.

Indien sy na hem niet hadden Gefogt;
sy fouden hem ook niet hebben Gebon-
den.

Hadden sy hem niet Gebonden; sy foud-
den ook in Hem niet worden gebonden.

Wierden sy in Hem niet Gebonden; sy
fouden ook dooz Hem niet zijn Verlost:
niet zijn Salig geworden.

Waren sy dooz Hem niet Salig gewor-
den; dan fou hy niet zijn Haar Saligma-
ker: de Saligmaker van de Weerld.

Was hy niet Haar Saligmaker; fou
sijn Geboorte sonder enig Nut zijn.

§. 2. Hierom heeft de Heer / onse God/
hooz al Sozrg gedzagen; dat de Saligma-
ker van de Weerld / so haast hy was Ge-
boorn / aan de Weerld wierd Bekend ge-
maakt.

Ja! God selb heeft Hem Aller-erst/
als Geboorn / Bekend gemaakt aan de
Sijne / onder de Menzen.

Piet

Inleiding.

Niet alleen onder de Joden / in 't Joods Land; maar ook onder de ver afgelegen Heidenen / in 't Land der Heidenen: daar ook de Zijne woonden.

Om daar med te zonen / dat Hy sou zijn een Saligmaker / niet alleen van de Joden; maar ook der Heidenen.

§. 3. Dese Bekendmaking heeft de Heer gedaan aan Sulke / die uit en van haar selve anders na Hem niet souden hebben Gesogt / niet souden hebben Gebzaagd. Vergelijk Esai. 65: 1.

Op dat hy haar mogt Opwekken / om de Nieu-geboorn Saligmaker te Soeken / en de selve gebonden hebbende Man te nemen.

§. 4. Immers heeft onse God selb / doo; sijn Engelen / de Geboorte van de Saligmaker Bekend gemaakt / in 't Joods Land / aan de Herders van Bethlehem, daar sy de Nagt-wagten hilden / op 't Veld / aver haar kudde.

Die daar doo; ook zijn gaande geworden / om Hem te gaan Soeken / daar Hy te vinden was / binnen Bethlehem.

Belijk den Evangelist Lucas ons dat omstandiglijk herhaald. Luc. 2: 8---20.

§. 5. Ja! ook hier vinden wy de selb de God / die de Geboorte van de Saligmaker / ook in 't Land der Heidenen / aan enige Wijzen, in 't Oosten, heeft Geopsthaard.

Waarom top haar hier ook den Wiskomen / uit 't Oosten, na Jerusalem; om de geboren Saligmaker te zoeken! ja! Heengaan na Bethlehem, om hem daar Want te bidden / en mede te schenken te Weren.

§. 6. Wy hebben in 't Verhaal / dat de H. Mattheus ons hier van geeft / dese 5. Inzondere Saken onderscheidentlijk Aan te merken.

A. Hoe / na Jesu Geboorte, binnen Bethlehem, enige Wijzen van Oosten tot Jerusalem zijnde Aangekomen, Vragen: Waar is de Geboorn Koning der Joden? *Matth. 2. 1. 2.*

B. Hoe de Koning Herodes hier door zijne De Ondroerd, en ganz Jerusalem mede beeft;

a. By Een vergaard Al de Overpriesters en Schriftgeleerden des Volks.

b. En uit haar Verneemt; dat Bethlehem in Judea, na 't Woord van de Prophoet, sou en moet zijn de Geboort-plaatz van de Christus. *Matth. 2. 3-6.*

C. Hoe Herodes daar op de Wijzen Heimstijck Roept, en Heimsend na Bethlehem.

a. Om Naarstiglyk te Onderzacken na dat Kindje.

b. En 't selve hebbende Gevonden, Heeft de Boodschap daar van te brengen. *Matth. 2. 7. 8.*

D. Hoe

D. Hoe de Wijzen, op dese haar Weg/
 door de haar Voorgaande Ster zijnde
 Geleid tot in 't Huis, daer 's Kindje
 was; 't selve daar hebben

a. Gevonden.

b. Aangeboden.

c. En Beschonken.

f. 9---II.

E. Hoe sy, door een Godlyke Openbaring,
 in een Droom zynde Verwaand, om
 niet Weer te keren tot Herodes; door
 een ander weg zyn Kertrakken na haar
 Land. v. 12.

§. 7. Ma't Gerat van dese 5. onderschei-
 de Saken / sullen wy ons ganz Werk
 Afdelen in 5. bysondere Boeken; so als
 his in Order elckander volgen.

So dat wy / in 't Eerste Boek / sullen
 behandelen 't 1. en 2. v. In 't Tweede
 Boek / 't 3 / 4 / 5 / en 6. v. In 't Derde
 Boek / 't 7 / en 8. v. In 't Vierde Boek /
 't 9 / 10 / en 11. v. In 't Vijfde en Laatste
 Boek / 't 12. zijnde 't Laatste v.

E E R S T E B O E K.

ψ. 1.

*Doe nu Jesus was Geboorn te Bethle-
hem, in Judea, in de Dagen des Ko-
nings Herodes; siet! Wijsen van Oos-
ten zijn tot Jerusalem Aangekomen.*

ψ. 2.

*Seggende: Waar is de Geboorn Koning
der Joden? Want wy hebben sijn Ster
in't Oosten Gesien, en zijn Gekomen,
om Hem te Aanbidden.*

§. 8.

Wonder scheiden hier in dese 3. by-
sondere Delen.

I. De Aankomst der Wijsen.

*Siet! Wijsen van Oosten zijn tot Jerusalem
Aangekomen.*

II. De Tijd / wanneer.

*Doe nu Jesus was Geboorn te Bethlehem in
Judea; in de Dagen des Konings Herodes.*

III. Haar Vraag; en de Reden daar van;
gelijk ook 't Eind van haar Komst.

a. *Sp seggen: Waar is de Geboorn Koning
der Joden?*

b. *Want*

*b. Want wy hebben sijn Ster in 't Oosten
Gesien.*

*c. En wy zijn Gekomen, om Hem Aan te
bidden.*

E E R S T E D E E L.

Kort Inhoud.

Afdeling van dit Eerste Deel. §. 9. A. Oorsprong van 't Woord MAGOI, Wijsen, by de Persers te halen, en welck haar Wijsheid was. §. 10. Uit dese wierden certijs de Raads-Heren der Koningen, en haar Vorsten gekoorn: 1. So onder de Babyloniers. §. 11. *b.* Als onder de Meders. §. 12. *c.* En Persers. §. 13. Ja! ook eer imand Koning van Perse kon worden, moest hy dese Wijsheid Kennen. §. 14. De Naam van MAGOI, Wijsen, hebben sig daar na ook aangematigd de Toveraars en Duivels-konstnaars. §. 15. Dese hier zijn Ware Wijsen. §. 16. Ook Magtig en Rijk. §. 17. B. By gelegenheid dat dese worden geseid te zijn van 't Oosten; word getoond, wat de vier Hoeken der Weerld, Oost, West, Zuid, en Noord, zijn: na welke den Aardbodem ook in vier Delen word Afdedeeld. §. 18. Hoe dese Wijsen van 't Oosten zijn. §. 19. En daarom Onderscheiden van Alle andere Wijsen, in de andere Delen der Aarde. §. 20. Welk haar Land in 't Oosten eigenlijk is geweest, kan niet wel worden Bepaald. §. 21. Waarommen nog uit dese haar Persize Naam, nog uit haar Geschenken, kan Besluiten, dat sy juist Persers zijn geweest. §. 22. Die van 't Pausdom Beuselen, omtrent dese Wijsen. §. 23. Haar Dromen van de selve. §. 24. 1. So van haar Drietal. 2. Als van haar Namen. 3. Gelijk ook

¶ 5

van

van haar Ouderdom, en uiterlijke Gedaante.
 4. Jal ook van haar Kleding. 5. En van haar Koningdom. 6. En van haar afforderlijke Reis, en nogtans gelijke Aankomst voor Jerufalem.
 7. En van de onderscheide Wonderen, aan Elk van haar, op de selvde Nagt van Christi Geboorte, gebeurd. 8. En van haar Dooft, door Thomas. 9. En van de Overblijvzels van haar Lighamen, fo tot Keulen als Melaan. Nutter is 't, te Onderfoeken, of dese Wijsen juist Heidenen zijn geweest. §. 25. Hoewel fy gemeenlijk daar voor worden gehouden, is 't nogtans Waarschijnliker, dat fy Joden of immers Jodengenoten geweest zijn. §. 26. Reden hier van; om dat, door de Assyrize en Babylonize Gevangnis, veel Joden in 't Oosten zijn gekomen. §. 27. Die, op 't Gebod van Cyrus, niet Alle zijn Weergekeerd, uit 't Land van haar Gevangnis; maar de Meeste van de Tien Stammen daar zijn Blijven Wonen. §. 28. En hoe Langer hoe Verrer, onder 't Persiz Gebied, zijn Uitgebred. §. 29. Van welke Veel ook de Wijsheid van die van 't Oosten hebben Onderfogr. §. 30. Waar in Nebucadnetzar selv enige Jonglingen, uit de Kinderen Israëls, in sijn Tijd, Drie jaren lang doet Onderwijfen. §. 31. Na 't verloop van welke Onderwijs-jaren hy Daniel, en sijn 3. Medgesellen, Verstandiger bevind, niet alleen boven al de Andere; maar ook boven Al de Tooveraars en Sterkijkers, in sijn Ganz Rijk. §. 32. Waarom hy Daniel ook Verheft, niet alleen tot de Heerschappy, maar ook tot een Overfte van Al de Wijsen van Babel; en sijn 3. Medgesellen, tot de Bedrening van 't Land. §. 33. Hierom hebben, van die Tijd af, veel volgende Joden, ook van de Tien Stammen, in de Wijsheid van die van 't Oosten, sijn geoefend. §. 34. Om dese Wijsheyd mooglijk zijn ook daar na,

na, onder de Koningen van Persie, Zerubbabel Nehemia, Ezra, en Mordachai, so-Hoog verheven. §. 35. Seker is 't dan, dat ook de Joden, in 't Oosten, die in Al de Wijsheid van die van 't Oosten waren geoefend, Wijzen van 't Oosten konnen worden genaamd. §. 36. Door dese Joden, in 't Oosten, zijn ook veel Heidenen tot Jodengenoten gemaakt. §. 37. Die ook haar Kinderen, na haar, in veel navolgende Geslagten, Jodengenoten hebben doen worden. Onder welke wel Enige, in de Wijsheid van 't Oosten, wel Ervaren zijn gevonden. §. 38. Reden, waarom dese Wijzen hier nogtans liever onder de Naam van Wijzen van Oosten, dan onder die van Joden of Jodengenoten, worden Beschreven. §. 39. 't Eerste, na Jesu Hemelvaart, Christen Piasterboest overtuigd ons, dat 'er ook nu nog, in dese Tijd, alom in 't Oosten, Joden en Jodengenoten, in Menigte, waren. §. 40. Waaron 't ook meer Geloovlijk is, dat onse God de Geboorte van sijn Soon aan Dese, dan aan de Blinde Heidenen, in 't Oosten, heeft Geopenbaard. §. 41. C. Dese Wijzen van Oosten Komen tot Jerusalem aan. §. 42. Waaron juist meer tot Jerusalem, dan in een ander Stad van 't Joodz Land. §. 43. En waarom juist Eerst tot Jerusalem. §. 44. D. Den Euangelist steld niet sonder Reden 't Woordje, SIEF! voor aan. §. 45.

§. 9.

Wij binden dan hier

A. *Wysen.* MAGOI.

B. *En wel Wijzen van Oosten.*

C. *Die tot Jerusalem zijn Aangekomen.*

D. *Maar van den Euangelist seld: Siet!*

A. §. 10.

A.

§. 10. 't Is zeker / dat 't Woord *Wijsen* overgeset / in de Grondtaal MAGOI, is van een duister Oorsprong.

De Meeste houden 't hier voor / dat de regte Beteekenis van dit Woord en van dese Naam niet moet worden Gesogt / by de Hebreëen, nog by de Syriers, nog by de Arabiers, nog by de Grieken; maar alleen by de Persers: dewijl dit Woord haar als Eigenen Natuurlijk is.

Want de Heidenze Schryvers Getuigen eenparig; dat de Persers de Wijsen, onder haar / med dese Naam noemden.

De sulke naamlijk / die / onder haar / boven Andere / Uitsaken / in Kennis van

Godlijke

Natuurlijke

Borgerlijke

} Saken.

Ja! ook de sulke / die Erbaren waren / so in de Genees- en Heel-Konst / als in 't Uitleggen der Dromen / gelijk ook in de Loop des Hemels / en der Sterren.

Van welke Laatste soort ook Dese hier schijnen geweest te zijn: want sy spreken uitdruklijk van een Stor., die sy hebben Gesien. 1.2.

Immers binden wy de Wijsen, onder de Persers, Beschreven als sulke / die de Tijden Verftonden, die de WET en 't REGT

Wis-

Wisten: in 't Boek van Esther c. 1: 13.

§. 11. Uit dese Wijzen wierden eertijds de voorneemste Raads-Heren der Koningen en de med haar Heerschende Dorsten/ gekoozn.

Diet alleen onder de Babyloniers; maar ook onder de Meders, en Persers.

A. So gebood Nebucadnetzar, de Koning van Babel, dat men de Vernuftigste Jonglingen/ uit de Kinderen Israels/ 3. Jaaren lang sou Onderwijfen in de Boeken en in de Spraak der Chaldeen.

Op dat sy so Bequaam gemaakt zijnde/ daar na eens mochten Staan/ in 's Konings Paleis/ als sijn Dienaars en Raads-Heren/ voorsijn Aangefigt. Dan. 1: 3--5. 19.

Hierom heeft Nebucadnetzar Daniel gesteld tot een Heerscher van 't Land/ en een Overste van Al sijn Wijfen; wanneer hy sijn Wijsheid had gesien/ in 't Verhalen en Uitleggen van sijn Droom.

Gelyk wy daar van Lesen:

Dan. 2:48. Doe maakte de Koning Daniel Groot, en hy gav hem veel grote Geschenken, en hy stelde hem tot een Heerscher over 't ganz Landschap van Babel; en een Overste der Overheden over Al de Wijfen van Babel.

Gelyk dat ook de Koningin aan haar Man Belfazar daar na getuigd:

Dan.

Dan. 5: 11. 12. Daar is een Man in uw Koningrijk, in wie de Geest der heilige Goden is: want in de dagen uwes Vaders is by hem gevonden Ligt, en Verstand, en Wijsheid. Gelijk de Wijsheid der Goden is. **DAAROM** stelde hem de Koning Nebucadnetzar, uw' Vader, tot een *Overste der Tovertuurs, der Ster-kykers, der Chaldeen, en der Waarsaggers*; uw' vader, o Koning!

Om dat een voortreffelijke Geest, en Wetenschap, en Verstand van Een die Dromen Uitleit; en der Aanwijfing van Raadzels; en van Een die Knopen Ondbind; gevonden wierd in hem, in Daniel: die de Koning de Naam *Belsazar* gav.

So heeft Belsazar, der Chaldeen Koning/ dan na hem Daniel ook Verhoogd / om sijn voortreffelijke Wijsheid; beroond in 't Lesen en Uitleggen van dat Schryft aan de Wand van 't Koninglijk Paleis / dat Niemand van Al de Wijsen des Konings Lesen / nog Uitleggen kon.

Dan. 5: 29. Doe beval Belsazar; en sy beklede Daniel med Purpur, med een goude Keten om sijn Hals; en sy Riepen overluid van hem, dat hy de *derde Heerscher* in dat Koningrijk was.

§. 12. B. **So heeft ook daar na Darius, de Meder, Daniel, om sijn uitmuntende Wijsheid / Verheben tot Gzoter Heerschapp** dan al de Andere.

Dan.

Dan. 6: 1---4. Darius, de Meder, nu ondving't Koningrijk; omtrent 62. jaar Oud zijnde.

't Dagt Dario goed, dat hy over 't Koningrijk stelde 120. Stadhouders, die over 't ganz Koningrijk souden zijn.

En over de selve 3. Vorsten, van welke Daniel de EERSTE sou zijn: aan welke de Stadhouders selv Rekenschap souden geven; op dat de Koning geen Scha leed.

Doe overtrof dese Daniel die Vorsten, en die Stadhouders; daarom dat een voortreffliker Geest in hem was: en de Koning dagt hem te stellen over 't geheel Koningrijk.

§. 13. C. So heeft daer na nog Cores, de Koning der Persers, Daniel, om sijn uitnemende **Wijshheit** / ook in **Hoogheit** geset.

Dan. 6: 29. Dese Daniel nu had Voorspoed, in 't Koningrijk van Darius; en in 't Koningrijk van Cores, de Persiaan.

So binden wy ook daer na / by Ahasueros, dat is / Xerxes, de Koning der Persers, 7. **Wijfen** / als sijn Staads-**Heeren**; aan welke hy Staad vzaagd / wat men med de Koningin Vasthi sal doen.

Esth. 1: 13; --- 15. Doe sei de Koning tot de Wijfen, die de Tijden verstonden: want also moest 's Konings saak geschieden, in Tegenwoordigheid van Al de gene, die de Wet en 't Regt wisten. **Da**

De Naaste nu by hem waren Carsena, Sethar, Admatha, Tharsis, Meres, Marsena, Memuchan, 7. Vorsten der Persers en der Meders, die't Aangesigt des Konings sagen, die Voor aan saten in 't Koninkrijk.

Wat men na de Wet, med de Koningin Vasthi sou doen? om dat sy niet had gedaan 't Woord des Konings, door de Dienst der Kamerlingen, die ook 7. in Getal waren/aanhaar gebragt. 7. 10---12.

Diergelijke 7. Wijzen / als Raads-Heren / vinden wy ook by Arthahfata, dat is / Artaxerxes Mnemon, Koning van Perzie, na hem.

Ezr. 7: 14. Dewijl gy van voor de Koning, en sijn 7. Raads-Heren Gefonden zijt. 7. 28.

Vergelijk hier med / onder de Apocryphe Boeken /

3 Esdr. 8: 12. Gelijk het My (de Koning Artaxerxes 7. 10.) en mijn 7. Vrienden, mijn-Raads-Heren, heeft goed gedagt.

7. 14. Ja! Niemand mogt Koning van Perzie worden / die niet te voorn in de Westenschappen van dese Wijzen was geoesfend en Onderwesen. Na 't Getuignis van Cicero, Libr. 1. de Divinat.

Mooglijk dat dit de Reden is / waarom sommige ook dese Wijzen hier voor Koningen hebben Aangesien en opgenomen.

Moog-

Mooglyk dat ook Moses hierom / in Egypten zijnde van zijn Kindsheid af / aldaar wierd Ondertoesen in Alle Wijsheid der Egyptenaars : om dat Pharaos Dogter hem booz haar selve Opboedende tot een Soon ; hem mooglyk hier dooz sogt Besquaam te maken / tot de koninglyke Kroon van Egypten. Hand. 7: 21. 22. Heb. 11: 24----26.

§. 15. Namaals hebben sig dese Naatt van MAGOI , Wijsen, ook onder de Grieken en Romeinen ; aangematigd de Toveraars en Duivels-Konstnaars : om / onder dese eerlyke Naam / haar Bedriegerij en Schelmery te bedekken.

Dog Dese / in haar Bedrog / Ondelikt zijnde / is dese Naam / van die Tijd af / uit een Soe ook in een Qua sin overgebragt : naamlyk tot de Toveraars.

So vinden wy dit Woord gebruikt vant Simon, de Toveraar, en van zijn Toverij.

Hand. 8: 9. 11. En een seker Man, med Naam Simon, was te voorn in de Stad plegende Toverij, en Verrukkende de Sinnen des Volks van Samaria : seggende van hem selve, dat hy wat Groots was.

En sy hingen hem aan, om dat hy lang een tijd med Toverjen haar Sinnen had verrukt.

So ook van Bar-Jesus, of Elymas de Toveraar.

Hand. 13: 6. 8. En als fy 't Eiland waren Doorgegaan tot Paphostoe, Vonden fy een seker *Toveraar*, een valz Propheet, een Jood, wiens Naam was Bar-Jesus.

Maar Elymas, de *Toveraar*, want also word sijn Naam overgeset; weerstond haar. **Dergel.** 7. 10.

Dan diergelyke Wijfen lesen wy al in Egypten, die als Guiglaars en Toveraars, med haar Besweringen worden beschreven. Exod. 7: 11. 22. c. 8: 7. 18. en c. 9: 11.

Gelyk ook van Bileam, de Soon Beors, de Voorsegger, in Mesopotamie. Jos. 13: 22. **Deut.** 23: 4. **Die med Tovery en Waarseggerij omging.** Num. 23: 23. en c. 24: 1.

En van de Wijfen van Babel, in 't Land der Chaldeen. Dan. 2: 12. 13. 18. **Die onder de Naam van Tooveraars, Ster-Kijkers, Guiglaars, Chaldeen, en Waarseggers ons boozkomen.** Dan. 1: 20. c. 2: 2. 10. en c. 5: 11.

§. 16. **Dese Wijfen nu / die hier te Jerusaleem Aankomen / zijn niet van dese Laatste soort; maar van de Eerste slag.**

Niet van de Toveraars, de Dalz genaamde Wijfen; maar van de Ware Wijfen, die eertijds / onder de Persers en Meders, in groot Agting waren.

Gelyk dat overbloedig blijkt / uit de Redden en 't Eind van haar komst. Matth. 2: 2.

§. 17. **De**

§. 17. **Dese Wijsen** hier zijn niet alleen **Wijs** / maar ook **Magtig** en **Rijk**.

Belijk dat is te sien uit haer **Kostlyke gaven** / med welke sy onse **Jesus**, de **geboorn Koning** der **Joden** / **Beschert** ken. v. 11.

Merkt hier / dat onse **God** niet **Alle Wijsen** / niet **Alle Magtige** / niet **Alle Rijke** **Verstoot**; maar ook **Enige** uit haer **Anneemt**.

Da'r seggen van **Paulus**:

1 Cor. 1: 26. Gy Siet uw' **Roeping**, **Broeders!** dat gy niet **veel Wijsen** zijt, na't **Vleez**; niet **veel Magtige**; niet **veel Ede**len.

Daar'er niet **Veel** zijn / zijn'er **even** wel **Enige**.

B.

§. 18. **Dese Wijsen** worden ons hier **Beschreven** te zijn **van Oosten**.

Daar worden **gemeenlijk** **Dier Hoeken** der **Weerld** **gesteld**. en **Beschreven** onder de **Naam** van **Oost**, **West**, **Zuid**, en **Noord**.

Oost is **eigenlijk** die **Hoek** / **daar** de **Son** / als **Dag** en **Nagt** **even lang** zijn / op die **Dag** / 's **Morgens** **Opgaat**.

West, is **Lijnrecht** tegen't **Oost** over en by **gevolg** / die **Hoek** des **Weerlds** / **daar** de **Son** dan / op die **Dag** / 's **Avonds** **Ondergaat**.

Zuid is eigenlijk die Hoek des Weerlds/
daar de Son daaglijks op de Middag is.

En so by gevolg die Hoek / Welk aan
de Rechterhand is van Sulk een / die med
sijn Aangefigt regt na 't Oosten staat.

Noord is Lijnregt tegen 't Zuid over.

En so die Hoek / welk by / die med sijn
Aangefigt regt na 't Oosten staat / dan
aan sijn Linkerhand heebt.

Ma dese Vier Hoeken der Weerld deeld
sich der Volk de Landen des Aardbodems/
rondom haar gelegen / gemeenlijk af in
vier Deelen; onder de Naam van 't Oos-
ten, 't Westen, 't Zuiden, en 't Noorden.

Woo? so veel alle Landen en Volken /
in opfigt van elkander / de Een meer /
de Ander minder / in dese Vier Deelen
zijn gelegen.

§. 19. Dese Wijsen zijn hier van 't Oos-
ten. dat is / van 't Oostlijk gedeelte der
Aarde: in opfigt naamlijk van 't Joodz
Land / en de Stad Jerusaleem, daar sy na
toe waren gekomen. Welke in opfigt van
haar Land / waar uyt sy quamen / in 't
Westen lagen.

Daar sy anders selv / en haar Land/
waar uit sy quamen / in opfigt van an-
dere Landen en Volken / die meer Oost-
lijk zijn / of Hoger na 't Oosten leggen/
konnen worden aangemerkt als in 't Wes-
ten gelegen.

Ge

Gelyk ook 't Joodz Land / dat in Haar opfigt in 't Westen lag / kan worden geseid in 't Oosten te leggen / in opfigt van andere Landen en Volken / die meer Westlyk zijn.

Waar uit wy klaar sien / dat alle Landen en Volken / alleen in seker Opfigt van Andere / daar tegen over leggende / Landen en Volken / worden geseid te leggen of in 't Oosten / of in 't Westen / of in 't Zuiden / of in 't Noorden.

§. 20. Om dat dese Wijsen worden geseid van 't Oosten; hier door worden sy duidlyk onderscheiden van alle andere Wijsen / die niet in 't Oosten / maar ergens elders wierden gebonden: 't zy in 't Westen / 't zy in 't Zuiden / 't zy in 't Noorden.

Immers niet alleen in 't Oosten / maar ook in Egypten waren Wijsen te vinden.

In Egypten vinden wy immers Moses, in sijn tijd / neffens veel Andere / Onderwefen in alle Wijsheid der Egyptenaars, Hand. 7: 22.

Ja! niet alleen die van 't Oosten, maar ook de Egyptenaars zijn van ouds af voor de Wijste, onder de Volken / gehouden.

Gelyk dat genoeg is af te nemen / uit 't geen wy lesen;

1 Kon. 4: 30. De Wijsheid Salomons was Groter dan de Wijsheid van Al die van 't Oosten; en van alle Wijsheid der Egyptenaars.

§. 21. Sommige menen / dat dooz 't Oosten hier moet worden verstaan juist Perſie of Medie.

Wp Gordelen / dat dit niet wel van im and kan worden Bepaald; daar 't de H. Geest ons Onbepaald heebr gelaten.

Want niet alleen Perſie en Medie; maar ook Aſyrie, en 't ganz Land der Chaldeen, of Babylonie, ja ook Meſopotamie, en Arabie, leggen alle in 't Oosten, in opſigt van 't Joodz Land.

So getuigd Bileam van hem ſelbe: Uit Syrie heevt my Balak laten halen, van 't Gebergt tegen 't Oosten. Num. 23: 7. Verſgel. c, 22: 4. 5.

Waar van Moſes ſprekende / ſeid: Hy heevt tegen u gehurd Bileam, de Soon Beors, van Pethor, uit Meſopotamie. Deut. 23: 4.

Hier uit blijkt / dat ook Meſopotamie word geſteelt in 't Oosten.

§. 22. Dat deſe Wijsen van Oosten juist Perſers ſouden zyn geweest; moet niemand hier uit halen: om dat 't woord Wijsen, in de Gondtaal / Oorzpronglijk is van de Perſers,

Want

Want dit Bewijs sou van weinig kragt
zijn / bewijl 't seer Waarschijnlijk is / dat
ook andere Volken / bysonder die omtrent
haar gelegen waren / in 't Oosten; med
haar Wijsheid / ook dese haar Naam /
van oude dagen af / hebben ontleend van
de Perfers.

Gelyk Plinius dese Naam ook aan meer
Volken gemeen maakt / en spreekt van
MAGI, Wijzen, niet alleen van Perfie;
maar ook van Arabie, Ethiopie, of Mo-
renland / en Egypten; in sijn Natuurl.
Histor. B. 25. C. 2.

Waarom Mattheus haar ook nu nog /
in sijn Tijd / onder die Perfize Naam
kan beschrijven; schoon sy juist geen Per-
fers waren.

Deel minder kan men uit haar Geschen-
ken, welke sy hier tot Jesus bzingen / v. 11.
als zijnde de kostlijkste Gewassen van
haar eige Land / besluiten / dat sy Arabiers
zijn geweest / of uit Arabie zijn geko-
men.

Want 't is een grote Misflag van som-
mige / die stellen / dat de Wierook en
Myrh nergens dan in Arabie valt; daar
ook Perfie, ja! ganz Oosten / so wel
Wierook en Myrh, als Goud voorbzingt
en uitleverd.

§. 23. Die van 't Pausdom / gelijk
sy in alle ernstige en heilige Saken

Beuselen ; so ook hier omtrent dese Wijzen ,

By weten ons so veel wonderlijke Dromen te Vertellen van dese Wijzen , dat men byna sou Geloben / dat sy van haar Beslagt en Advinden waren : of immers / dat sy bysondere Kennis / en gemecnsaam Omgang med haar hebben gehad / in haar Leben.

Want sy Spreken van haar so Omstandiglyk ; als of sy By haar waren geweest / haar Gesien en Gesproken hadden.

§. 24. Sy weten ons van haar te Seggen Al dese navolgende Dingen.

1. Dat sy net Drie zijn geweest in Gestal.

En dat Elk van haar Een van de Drie gaben ; Goud , Wierook en Myrh , aan Jesus heeft geofferd.

7. 11.

Is seker / dat'er Meer dan Een is geweest : maar wat sekerheid is'er / dat'er juist Drie zijn geweest ?

Wy menen / dat dit Niemand kan Bepalen. Immers niet uit de Drie Gaben / die sy hebben Geofferd.

Want brengen niet de Broeders van Joseph een Geschenk aan hem van enige Dingen / juist niet na haar Aller getal ? sie Gen. 43: 11.

Send

Send niet Een Jacob aan zijn broeder
Esau, voor zijn Ondmoeting / een
Geschenk van Deel / en Dierlei
Beesten? sie Gen. 32: 13. --- 15.

Brengt ook niet Een Abigail aan Da-
vid een Geschenk van Menigerlei
Verberzingen? sie 1 Sam. 25: 18.

Waarom konnen dan ook dese Wij-
sen niet / Elk voor haar Hoofd / de-
se Dierlei Gaben hebben ge-
bragt tot hem?

So weinig sekerheid dan als Sy heb-
ben / dat'er Drie zijn geweest; med
so weinig sekerheid seggen Som-
mige dat'er Twaalv; Andere / dat'
er Veertien zijn geweest.

2. Dat haar Namen zijn geweest /

a. In 't Hebreez: Apellius, dat is /
gelijk sy 't hertaken / Getrou;
Armerius, dat is / Nedrig; en
Damascus, dat is / Barmhertig.

b. In 't Griekz: Magalath, dat is /
Boodschapper; Paggagath, of ge-
lijk andere hebben / Galgalath,
dat is / Godsdienstig; en Sara-
chin, dat is / genade.

Andere hebben / Ator, Sator en Pe-
ratoras.

c. In 't Latijn: Melchior, Kaspar, en
Balthasar.

Hoe komen dese Wijzen aan al dese /
B 5 so

so Hebreze als Griekze en Latijnze
Namen?

Die haar de selve hebben Toege-
digt / Tonen niet alleen haar gro-
te Ontwetendheid ; maar stellen
ook haar selve daar voor Belag-
lijk en Bespottlijk voor de Weerld.

3. Dat haar Ouderdom , en uiterlijke
Gedaante des Lighaams dese is ge-
weest.

Melchior, Oud van Jaren. Grys van
Baard en Haat.

Die aan Christus / als Koning /
Goud heeft geofferd. gelijk men
dat Koningen te doen gewoon
was.

Kaspar, Jong van Jaren. sonder
Baard / en Hood van Aangefigt.

Die aan Christus / als God / Wierook
heeft geofferd. gelijk dat God /
in de Offerhanden van 't O. C. /
wierd toegebracht.

Balthasar, Bruinswaer. ganz Ge-
baard.

Die aan Christus / als Menz / die
Sreben sou / Myrh heeft geofferd.
gelijk men / daar med / de Dode of
Gestorven gewoon was te Balze-
men.

Wat dunkt u? zijn dat geen schone
Verfierzelen? Bronkt de Roomze
Kerk

kerk niet fraai med sulke Verzier-
zelen? die niet weinig dienen tot
haar Ondzierung / en alle Belag-
gens waardig zijn.

Hoe kon dog Balthasar Swart zijn?
daar hy van Tharsis quam: so sy
seggen.

In Africa, of 't Zuiden hebt gy 't
Morenland: daar de Menzen
Swart zijn.

Ook zyn'er wel Plaatzen in Oost-
Indie, daar Swarten worden ge-
bonden.

Op de Malabarze Kust zijn de Men-
zen git Swart; in Bengale zijn sy
ook wel Swart / maar so Swart
niet.

Hoewel sy op andere Plaatzen van
Oost-Indie niet Swart zijn. Ge-
lyk op en omtrent Java; daar sy
meest wat Geelagtig en rood
zijn.

Behalven dat'er nog so veel Land-
schappen wat Nader aan 't Noordz
Land zijn / die alle in 't Oosten
leggen; daar geen Swarten wor-
den gebonden.

4. Dat de Kleding is geweest van
Melchior; een Hemels-blaautwe rok/
med een Purpur Mantel / en med
Wit doozstikte Hemels-blaautwe
Schoenen. Kas-

Kaspar; een Purpur Rok / med een Roo
Mantel / en Hemels-blaauwe
Schoenen.

Balthasar; een Roo Rok / en Purpur
Schoenen.

En diergelyke meer.

Hoe aardig en Koninglijk weten sy
haar ook Op te schikken! self med
Purpur / als zijnde een Dragt al-
leen van de Aanstienlijkste en Hoog-
ste / onder 't Volk. sie Dan. 5: 7.

Sirach. 40: 4. 1 Mach. 14: 43. 44.

5. Dat dese Drie Koningen zijn geweest.
Schyk sy daarom jaarlijks een Feest
tot haar Gedagtnis / onder de Naam
van Drie Koningen, vieren en onder-
houden.

En wel / dat Melchior is geweest Ko-
ning van Arabie.

Kaspar, Koning van Saba.

En Balthasar, Koning van Tharsis.

Sullen wy dit so maar / op haar
Woord / aannemen en Beloven /
sonder enig Bewijs?

Daar sy immers niet / als Konin-
gen / med groote Dragt en Lui-
ster / inkomen in Jerusalem; nog als
Sulke van Herodes worden aange-
haald en Ondvangen: maar als
Gemene Personen alleen / als on-
der sijn Bevel staande / worden be-
last

last Heen te gaan na Bethlehem.
y. 8.

6. Dat dese Drie Koningen / Elk bysonder uit haar Land getrokken zijnde / eerst en eben Voor de Poorten van Jerufalem zijn by Elkander gekomen ; sonder dat de Een van de Ander wist.

Daar 't immers veel Waarschijnlijker is / dat dese Wijzen , uit Een en de selvde Plaatz van 't Oosten , med elkander gelijk zijn Heenge-reisd na Jerufalem.

7. Dat God / op de selvde Dagt / in welk Christus wierd Beboorn / aan Elk van haar een Wonderwerk heeft Ver-toond.

a. Dat naamlijk / in die selvde Dagt / Melchior een Soon is Beboorn. Die aanstonds de Menzen heeft Segroet ; en sijn Handen na den Hemel Opheffende / dese Woorden heeft Gesproken : Heden heevt een Maagd een Soon gebaard : welke sy van de Mond eens Engels , en van de H. Geest heevt Ondvangen. Dat Kind sal 33. Jaren Leven ; dog Ik maar 33. Dagen.

b. Dat ook / in die selvde Dagt / een Vogelstruis , booz Kaspar , Twe Eieren heeft geleit. Mit Een van welke

De Wijsen uit Oosten,

welke een Lam, en uit 't Ander een
Leeu is voortgekomen.

6. Dat ook / in die selvde Nact / in
Balthafars Tuin een Rood Vogel-
tie, uit een dicht Groen-takke
Boom heeft Geroepen: Daar is
een Kind Geboorn; Schepper van
Hemel en Aarde: Waaragtig God
en Menz.

Dat konden sy by Nact wel sien / of
dit Vogeltie Rood / Wit / Graau /
of Swart was: bysonder daar 't
nog sat in een Digt groene Boom.
Wat dunkt u van al dese fraat ver-
digte Leugens?

De Roomze Kerk mag hier in Lie-
gen; maar Swalen ebenwel kan sy
niet. Hoe sou dat mooglijk zijn / in
sulke fraje dingen / die haar selve
Schamen?

8. Dat sy daarna vanden Apostel Tho-
mas zijn Gedoopt.

Dit seggen sy wel / maar sonder enig
Bewijs.

9. Dat haar Dode Lighamen nu nog tot
Keulen aan de Rijn, als heilige Over-
blijfsels / worden Bewaard.

Melaan, in Italie, roemd ook / dat sy
de Overblijfsels van dese Drie Ko-
ningen in Betwaring heeft.

Zijn dan de Drie Koningen Verdb-
held?

beld? Ja! hoe zijn sy uit 't Oosten hier in 't Westen gekomen?

Daar sy immers/ na 't getuigenis van Mattheus selv / zijn weergekeerd na haar Land. v. 12. zijnde 't Oosten. v. 1.

Daar sy/buiten alle twiifel / ook zijn Bestorven en Begraven.

Want dat haar Lighamen / omtrent 300. Jaeren daar na / dooz de Keiserin Helena souden zijn geboerd na Constantinopolen; en van daar dooz Eustasius na Melaan; en van daar eindlijk / in 't Jaar 1162. / dooz den Bisshop Renatus, na Keulen, in de Domkerk; agten wy booz een enkel Versterzel.

§. 25. Maar al Tijds genoeg Bespild aan dese lougennagtige Versterzels / en Paapze Beuselingen.

Deel Putter sal 't zijn / dat wy eens Ondersoeken; of dese Wijzen, onder de Heidenen / ook waarlijk Heidenen zijn geweest / en van een Heidenze Godsdienst.

§. 26. Ik merk / dat Alle / ook onse Witleggers / die ik Opsta en Dalees / dese Wijzen booz Heidenen opnemen: niet alleen van Beslagt / maar ook van Godsdienst.

En dat dese so als Erstelingen van de

de aanstaande Bekerling der Heidenen
van haar worden aangemerkt.

Maar, Ik hoor my kan niet sien /
dat dit so zeker en noodsaaklijk is.

Ja! 't dunkt my veel waarschijnlij-
ker / dat dese Wijzen hier zijn geweest /
so niet Joden van Geslagt en Godsdienst;
immers Joden-Genoten: dat is / Heidenen
wel van Geslagt / maar Joden van
Godsdienst.

§. 27. Vraagd gy my / wat sieden ik
heb / om Dit meer te Geloben dan 't
Eerste.

Gy sult het haast sien / indien gy des-
se nabolgende dingen / med my / wat
nader in Bedenking neemt.

A. Is 't niet zeker? dat'er in dese
Tijd Joden woonden / in al de Landschap-
pen en Koninkrijken Oostwaarts gele-
gen van Jerusaleem.

Wie weet niet? hoe de Joden, en door
de Asyryze en door de Babylonize Ge-
vangnis / Verstrooid zijn in geheel As-
syrie, en Babylonie, 't Land der Chaldeen.
Welke Landen beide in 't Oosten leggen/
in opsigt van Jerusaleem.

Wie weet niet? hoe daar na / doe de
Meders en Persers waren Meester ge-
worden over Asyrie en Babylonie; Cores
de Persiaan / anders Cyrus genaamd /
Dijheid heeft Mitgeroepen door Al de

Jo-

Joden, die in zijn Rijk waren / en onder
 zijn Gebied saten: om Weer te kerren na
 haar Land en Godsdienst.

En om daar toe haar / dooz de Baby-
 loniers, verbrande Stad Jerusaleem, en
 Tempel daar in te Herbouwen.

Ezr. 1: 1--3. In 't Eerste jaar nu van Co-
 res, Koning van Persie, op dat Volbragt
 wierd 't Woord des Here, uit de Mond
 van Jeremia; Verwekte de Heer de Geest
 van Cores, Koning van Persie, dat hy een
 Stem liet Doorgaan door zijn ganz Koning-
 rijk, selv ook in Geschrivt; seggende:

So seid Cores, Koning van Persie: de
 Heer, de God des Hemels, heevt my alle
 Koningrijken der Aarde gegeven: en hy
 heevt My Bevolen, Hem een Huis te Bou-
 wen te Jerusaleem, welk in Juda is.

Wie is onder u van al zijn Volk? sijt
 God zy med hem; en hy Trek op na Je-
 rusaleem, dat in Juda is: en hy Bou 't Huis
 des Here, des Gods Israels. Hy is de God,
 die te Jerusaleem woond. Vergel. 2 Chron.
 36: 22. 23.

§. 28. Wie weet niet? hoe op dit Ge-
 bod en Woord van Cyrus, behalven de
 Priesters en de Leviten, ook die van de Stam
 van Juda en Benjamin, onder de Hoofden
 van haar Vaders, wel Meest zijn Weer-
 gekeerd uit Babel, een igelijk na SIJN Stad.
 Ezr. 1: 5. en C. 2: 1. Neh. 7: 6.

Ⓢ

Maar

Maar niet so de Tien andere Stammen Israels uit Asyrie: Van welke alleen Weinige zijn Weergekeerd na haar Land/ na Canaan. Sie 1 Chron. 9: 3.

Maar van dit de Aeden kan zijn: om dat dese van de Tien Stammen Israels veel Waster saten / in dat Land van haar Gevangnis; van wel die van de Twee andere Stammen.

Want daar Juda en Benjamin nu maar 70. Jaren in Babel hadden Geseten; daar hadden de Tien andere Stammen nu al omtrent de 200. Jaren in Asyrie Geleefd.

In welke Langer tijd sy meer en meer zijn beswagteld en Wast geraakt / in dat Land.

Terwijl sy haar selve daar / niet alleen door Houliken / dieper hadden Verslaggerd / en Waster verbonden aan de Volken van dat Land / in die Langer tijd van 200. Jaren; van wel de Twee andere Stammen, in die korter tijd van 70. Jaren / hadden gedaan.

Gelyk dat ook van Haar staat Mangetekend / dat sy / na haar Weerkomst uit Babel, sig door Houliken hebben Vermengd med de Egyptenaars, en al de byende Volken des Lands. Ezr. 9: 1. 2. en 10: 3. 18. 44. Neh. 9: 2. c. 10: 30. en 13: 4. 23. 24. 25. 28. Dergel. Hand. 16: 1. 3.

Maar

Maar ook daar hadden Verkregen veel
Geluk/ Rijkdom/ Goederen/ Doozelen/
Eer en Mansien.

Waar dooz de Meeste van de Tien
Stammen Israels / niet tegenstaande 't
Gebod van Cyrus haar Wrijheid gab /
om te Vertrekken na haar Land / zijn
blyven Wonen in sijn Rijk / en onder
sijn Heerschapp: om dat sp daar nu Wel
en Vast geseten waren.

§. 29. En dewyl de daar gebleven Jo-
den, onder 't Persiz Gebied / Gunstlyk
wierden gehandeld ; 't kan niet anders
zijn / of sp moeten haar Selve / van tijd
tot tijd / hoe Langer hoe Derrer ou-
der haar Gebied hebben Uitgebyrd en
Verzwagerd.

Immers vanden wy haar al / niet
lang na dit Gebod van Cyrus, onder
Ahasueros, dat is / Xerxes, Verspreid in
Al sijn 127. Landschappen. Van Mo-
renland af tot in Oost-Indie toe. Gelijck
wy dat konnen sien en nalezen / in 't Boek
van Esther: cap. 3: 8. 12. 13. en cap. 4: 3. en
cap. 8: 9. 11. 17. en cap. 9: 20. 30.

Waar uit dan genoegsaam blyken
kan / dat'er al Veel Duysend Joden zijn
blyven Wonen / in 't Oosten van Jerusaleem.

§. 30. Wat Meend gy nu? dat'er on-
der Al dese Joden, in 't Oosten, niet Veel
zijn geweest / die niet alleen haar Eijde
hebb

hebben besteed / in 't Ondersoeken van de Godlijke Wijsheid / bebat in de Boeken van Moses en van de Propheten; maar die ook haar Vermaak hebben genomen / in 't Ondersoeken van de Wijsheid van die van 't Oosten.

Gelyk so de heilige Man Gods / Moses, in Egypten wordende Opgevoed / in sijn Jongheid / ook med Vermaak ondersogt Alle Wijsheyd van de Egyptenaars. Sie Hand. 7: 22.

§. 31. Ammers lefen wy / by Daniel: cap. 1: 3--5. dat Nebucadnetzar, de Koning van Babel, uitzaklyk Belast aan Aspenaz, de Oberste van sijn Kamerlingen; dat hy enige Jonglingen / uit de kinderen Israels / en uit 't KONINGLIJK zaad / en uit de PRINZEN, sou Woordbyngen.

Schoon van Aangefigt / en sonder enig Gebrek aan 't Lighaam nter alleen; maar ook Vernuftig in alle Wijsheid / en Ervaren in Wetenschap / en kloek van Verstand / na de Ziel: en so by gebolg / die Bequaamheid hadden / om te Staan in 's Konings Paleis.

En dat men haar / 3. Jaren lang / sou Onderwijsen / in de Boeken / en in de Spraak der Chaldeen.

En dat men haar / in al die Tijd / dag aan dag / sou Geven van de Stukken der Spijs des Konings / en van de Wijn sijns Danks.

Ganz

Ganz aanmerklijk is 't Eind / waar toe de Koning dit Begeerd. Op dat Sp so / dooz dese Onderwijfing / in de Boeken / en in de Spzaak der Chaldeen, te meer Bequaam mogten worden / om / na 't Verloop van de gestelde 3. Jaren / te Staan vooz sijn Aangesigt; als sijn Dienaars en Raads-Heren / in 's Konings Paleis.

Onder dese Jonglingen nu waren / uit de Kinderen Juda; Daniel, en sijn 3. Medgesellen / Hananja, Misaël, en Azarja. v. 6.

Van dese 4. Jonglingen nu gab God Wetenschap / en Verstand / in alle Boeken / en in alle Wijsheid der Chaldeen; waar in sy / op Ouder van de Koning / wierden Onderwesen. Maar boven dit ook Gab hy nog aan Daniel, in 't bysonder / Verstand in allerlei Gesigten en Dromen. v. 17.

§. 32. Na 't Verloop nu van de 3. Onderwijs-jaren / byngt de Oberste der Kamerlingen haar Alle in / vooz 't Aangesigt van Nebucadnetzar. v. 18.

Doe nu de Koning med haar Spzakt / wierd'er uit haar Alle (v. 15.) die nu de 3. Jaren lang waren Onderwesen / in de Boeken der Chaldeen, Himand gevonden; gelijk Daniel, Hananja, Misaël, en Azarja.

En daarom Stonden sy geburig vooz
t' Aangezicht des Konings; als sijn
Frands-Heeren. 7. 19.

En in alle Saken van verstandige
Wijshede / die de Koning haar Afzwaag-
de / bond hy haar Dienmaal boven al
de Overaars / en Sterckijkers / die
in sijn Ganz Koninkrijk waren. 7.
20.

§. 33. Dit is de Enigste Reden / waar-
om Nebucadnetzar Daniel daar na steld /
niet alleen tot een Heerscher over 't ganz
Landschap van Babel; maar ook tot een
Overste der Overheden over al de Wij-
fen van Babel. Dan. 2: 48. Vergel. cap.
5: 11.

Gelyk ook / op sijn Verzoek / sijn 3.
Medegesellen / Sadrach, Mesach, en A-
bednego, over de Bediening des Land-
schaps van Babel. Dan. 2: 49.

Hierom heeft ook Belfazar van Daniel
daar na doen Uitroepen / dat hy de Der-
de Heerscher was / in dat Koninkrijk;
Dan. 5: 29. Vergel. 7. 13--28.

Hierom heeft ook Darius, de Meder;
Daniel daar na als de Eerste, onder de
3. Vorsten, gesteld; welke hy over de 120.
Stadhouders, die over sijn Ganz Koning-
rijk waren aangesteld / Setde.

Ja! hierom Dagt hy hem te Stellen
over 't Geheel Koninkrijk. Dan. 6: 1--4.

Ge-

Gelyk wy dat / in 't Doozgaande / ook hebben Aangemerkt. §. 11.

§. 34. Boven dese Dier / Daniel en sijn 3. Medgesellen / die / om haar verkregen Wijsheid / so Hoog wierden verheven van Nebucadnetzar, in sijn Konigtijk; zyn'er nog veel Andere geweest / uit de gebangen Weggeboerde van Juda, welke Nebucadnetzar uit Juda had gebragt / die neffens haar ook / dooz Onder des Konings / zyn Onderwesen in de Boeken / en Spraak / en Wijsheid der Chaldeen. Dan. 1: 4. 6. 15. 17. 19.

Van welke Tijd af niet alleende Kinderen van dese Alle; maar buiten alle twiifel / ook veel Andere Joden, dooz sige Lust / sig hebben geoefend / in dese Wijsheid van die van 't Oosten.

Niet alleen die van Juda, maar ook die van de Andere Stammen Israels: welke Alle / dooz 't Bemagtigen van Asyrie, ook onder 't Gebied van Nebucadnetzar, de Koning van Babel, waren gekomen.

Byzonder / daar sy Sagen / dat Daniel, en meer Andere med en na Hem / hier dooz in sulks een Agting en Aanstien quamen / by de Vriende Koningen.

§. 35. Om dese Wijsheid is 't mooglyk / dat ook / onder de Koningen van Perse, daar na

- a. Zerubbabel, de Vorst van Juda, van Cyrus tot Landvoogd is gesteld / over Juda. Ezr. 5: 14. Dergel. cap. 1: 8. en cap. 5: 16. med cap. 3: 8. 10.
- b. Ezra, een Vaardig en Verstandig Schrytgeleerde / die ook een Priester des Here / Ezra 7: 11. 12. en sa uit Levi was ; van de Koning Artaxerxes Mnemon word Besonden / om Onderzoek te doen / in Judea en te Jerusaleem, na de Wet sijns Gods / die in sijn Hand is; of de selve daar ook wel wierd Onderhouden en Waargenomen. Ezr. 7: 14.
- Med Magt ook / om / na sijn Wijsheid / Regerers en Regerste te Stelen. 7. 25.
- c. Nehemia, die wel niet uit Juda, maar uit Levi schijnt geweest te zijn / een Priester selv. Neh. 1: 2. cap. 7: 1. 2. med c. 12: 26. 36. Neh. 8: 1. 10. med Ezr. 10: 18. 20.
- Eerst Schenker is geworden van de Koning Artaxerxes Mnemon. Neh. 1: 11. en 2: 1.
- En Daar na / op sijn Verzoek / c. 2: 5. 6. van hem is Aangesteld tot Landvoogd, in 't Land Juda, booz de tijd van 12. Jaren. Neh. 5: 14. en c. 12: 26.
- d. Ook

d. Ook Mordechai, uit Juda zijnde /
Esth. 2: 5. 6. eindelijk wordt Ver-
heben tot de Twede by de Koning
Ahasueros. Esth. 10: 3.

§. 36. Daar dan ook de Joden, die in 't
Oosten Woonden / sekerlyk in 't boven
gemelde School van Daniel, waar van
by 't Hoofd was gesteld / ober Al de
Wysen van Babel. sie §. 33.

Daar dan ook de Joden, seg ik / die
in 't Oosten Woonden / sekerlyk / in dit
School van Daniel, so wierden geoefend /
en geconfijt in Al de Wijsheid van die van
't Oosten. Gelyk dat School daar toe
alleen diende. sie §. 64.

Konnen sy dan ook / in dit Opsigt /
niet med Regt de Naam dragen van
Wysen van 't Oosten ? Buiten twyfel /
ja.

§. 37. B. Maar behalven dit ; is 't ook
niet Seker / dar'er dooz dese Joden, dooz
ganz Oosten Verspreid / atom veel van
de Heidenen, onder welke sy woonden /
Jodengenoten zijn gemaakt en geworden?

Die sy / dooz haar Arbeid / hebben Be-
keerd en overgebragt van haar Heidenze
tot de Joodze Godsdienst.

De Saligmaker selb geeft de Schryb-
geleerden en Phariseen / in 't Joodz
Land / dit Getuignis / dat sy nog in sijn
Tijd hier in seer Overig en naarstig wa-
ren.

42 De Wijzen uit Oosten,
reit. Matth. 23: 15, Gy Omreisd Zee en
Land; om een Jodengenoot te maken.

Waar toe niet weinig heeft Scholpen/
dat Ptolomeus Philadelphus, Koning van
Egypten / in zijn Tijd / de Boeken van
de Wet der Joden heeft doen Overset-
ten / uit de Hebreze in de Griekze Taal;
gelijk ook Al de Boeken van de H.
Schrijft in de Griekze Taal zijn Over-
gebragt; die by meest Al de Volken / in
die Tijd / wierd Verstaan.

So dat de Heidenen selv 't Woord Gods
houden Lesen / in haar Eige / immers in
een by haar verstaanbare Taal.

§. 38. Waar dan / door dit Behulp / de
Joden in 't Oosten veel Jodengenoten, uit
de Heidenen hebben doen worden.

Wie kan twiffelen? of ook dese Jodenge-
noten hebben gedurig haar Kinderen /
en die weer haar Kinderen / in veel na-
volgende Geslagten / tot Jodengenoten ge-
maakt: dat is / Ondertwefen in de Jood-
ze Leer en Opgeboed in de Joodze Gods-
dienst.

En onder dese so veel Jodengenoten
zijn / buiten alle Tegenspraak / ook wel eni-
ge Wijzen geweest / geoesende Verstande /
en Erbaren in de Wijsheid van 't Oosten.

Gelijk wy so ook in 't Zuiden / in Mo-
renland / onder de Jodengenoten vinden
een Moorman, een Kamerling, een Magtig
Heer

Heer van Candace, de Koningin der Moren; die over al haar Schat was. Hand. 8: 27. En daarom med Wijsheid, daar toe nodig / genoegsaam doozien.

§. 39. Dzaagd gy / wat Aeden dog is'er / dat de Evangelist / so dese Wijsen hier Joden of Jodengenoten zijn geweest / haer lieber onder de Naam van Wijsen, dan onder die van Joden of Jodengenoten, uit 't Oosten beschijft?

't Kan zijn / dat hy dit doet;

- a. Om dat sy in de Wijsheid van die van 't Oosten waarlijk uitmuntten / boven veel Andere.
- b. Om hier dooz te tonen / dat de Heer onse God niet alle Weerld-wijsen Verwerpt / maar ook enige uit haer Aanneemt: wanneer dese haer Wijsheid maar gepaard gaat med 't Gelooft in hem / en in sijn Soon.
- c. Om so de Wijsen van Jerusaleem en van 't Joods Land een diverssteek te geven / dat Sy niet so veel Agtung hadden vooz de geboorn Mesias, als dese Wijsen uit verre Landen.

§. 40. So nu imand Twijfeld / of'er juist in dese Tjyd / so veel Centwen daat na / nog Joden en Jodengenoten, in dese Landen alom warente binden; en of die nu

nu nog wel de Joodze Godsdienst Aan-
hingen en onderhielden.

Die kan hier van kragtig worden O-
vertuigd / op 't Eerst / na Jesu Hemel-
vaart gevolgd / Christen Pinxterfeest.
Daar hy / en Joden en Jodengenoten in
Menigte sal binden ; die Alle nog tot
dat Feest komen / ook uit veel Landen
van 't Oosten.

Want daar waren / onder veel Andere /
ook Parthers ; Meders ; Elamiten , dat
is / Persers ; Inwoners van Mesopotamie ;
en Arabiers. Hand. 2 ; 9--11. Die immers
Alle in 't Oosten leggen van Jerusaleem.

Gelyk wy daar na Joden ook van Asie,
in den Tempel te Jerusaleem binden. Hand.
21 : 27.

§. 41. Dit dan so zijnde : wie Siet niet
uit dit Alles / dat het veel Gelooflijker
is ; dat de Heer / onse God / de Geboor-
te van sijn Zoon heeft Geopenbaard
aan dese Joden of Jodengenoten , in 't
Oosten , die med een waren geoefend in
de Wijsheid van die van 't Oosten.

Bysonder / daar die Alle / med groot
Verlangen / na de Messias Wagden / en
op sijn Komst Hoopten.

Van dat hy de selve Geboorte sou
hebben Bekend gemaakt aan de Blinde
en bremde Heidenen in 't Oosten ; die
van de Messias of t' eenmaal niet Wisten /
of

of immers na Hem niet Verlangden : so
 sp anders van Hem of uit de Joden en
 Jodengenoten, onder haar/ hadden Ge-
 hoord; of in de Griekze Bibel Gelesen.

C.

§. 42. Dese Wijzen nu van Oosten zijn
 tot Jerusalem Aangekomen.

Sp zijn dan uit 't Oosten getrokken
 na 't Westen. na 't Joodz Land.

Ja! sp haar Reis nemende door 't
 Joodz Land / zijn eindlijk tot Jerusalem
 Aangekomen : v. 1. Zynde de Hoofdstad
 van Judea , de Plaatz / die sp Sogten.
 Om daar de nieu geboorn Koning der
 Joden te Gzoeten en Aan te Bidden.

§. 43. Wat Reden is'er / waarom sp
 hier toe juist meer tot Jerusalem Aanko-
 men ; dan in enig ander Stad van 't
 Joodz Land?

Sou dit niet wel hierom zijn? om dat
 sp Wisten / dat Jerusalem was de Hoofd-
 stad van 't ganz Land.

De Plaatz niet alleen van de openba-
 re Godsdienst ; daar sp Selb ook / nef-
 fens veel Andere / tot de Feesten Israels
 jaarlijks gewoon waren Op te ko-
 men.

Maar ook de Setel van 't Koninkrijk:
 daar eertijds de Koningen der Joden wa-
 ren Geborn/en Opgeboed. Daar eertijds
 de Koningen der Joden hadden Gewoond/

en

en Beregeerd. Ja! daar nu nog de tegenwoordige Koning Herodes Woonde / en Regeerde over 't Joods Land.

Daar sy dan / by gebolg / ook meenden dese nieu Geboorn Koning te moeten Soeken en Vinden,

§. 44. Denkt vry / dat dese Wijzen, niet sonder Gods bysondere Doorzienigheid / so anders niet op sijn uitdruklyke Last / Eerst tot Jerusaleem zijn Aangekomen; om na de nieu Geboorn Koning der Joden daar / in 't openbaar / te Soeken en te Vragen.

Om so / was 't mooglyk / de diep slapende Joden / vanden Jerusaleem, te doen Optwaken / uit haar Sorgloosheid / tot de Komst van de Messias onder haar.

D.

§. 45. 't Is niet buiten Reden / dat de H. Evangelist hier voer aan voegd: Siet! Wijzen van Oosten zijn tot Jerusaleem Aangekomen.

Siet! seyd hy / als zijnde iet Opmerkens en Verwonderens waardig.

Is 't niet Aanmerkelijk en Wonderlyk?

1. Dat hier Wijzen komen; om de Geboorn Koning der Joden te Soeken.

2. Dat sy hier toe selt uit 't Oosten komen.

3. Dat sy hier toe tot Jerusaleem Aankomen.

komen, na by Bethlehem, **zijn Geboort-plaatz.**

4. **Dat dat juist geschied / doe nu Jesus was Geboorn, binnen Bethlehem.**
5. **Dat sy binnen Jerusalem, Dragen: Waar is de Geboorn Koning der Joden?**
6. **Dat sy daar Seggen; dat sy Zijn Ster in 't Oosten hebben Gesien.**
7. **Ja! dat sy zijn Gekomen, om Hem Aan te bidden.**

T W E D E D E E L.

Kort Inhoud.

De Tijd, wanneer de Wijzen tot Jerusalem zijn Aangekomen, word Afgedeeld. §. 46. A. By gelegenheid, dat'er word gesproken van de Koning Herodes; word getoond, dat geen Magt en Heerschappy van de Een Menz over de Ander, is geweest voor de Sonde. §. 47. Maar eerst na en door de Sonde is Noodsaaklijk geworden. §. 48. Wie dese Herodes was, en hoe hy van zijn Vader Antipater, die door Julius Cezar tot Regerer van 't Joodz Land was gesteld, eerst wierd gemaakt Voorfoger over Galileen. §. 49. En daar na van Cashius en Marcus Bestierer van ganz Neer-Syrie. §. 50. En daar na van Antonius, neffens zijn Broeder Phasaël, Viervorst over 't Joodz Land. §. 51. Vlucht uit Jerusalem, med de Sijne, by Nagt, na Edom, voor Antigonus; die, med Hulp der

der Parthers, Voorhad de Stad te Bemagtigen; Hyrcanus de Hoogpriester Af te setten, en Herodes te Doden. §. 52. Trekt van daar na Romen; word op zijn Klacht tegen Antigonus, die nu al, door de Parthers, Koning was gemaakt, en op zijn Verfoek, door 't toedoen van Antonius en Augustus, van de Roomze Raad, Koning der Joden Verklaard. §. 53. Keerd weer van Romen, med grote Magt; en, in 't 3. Jaar, Jerusaleem en Antigonus Vermeesterd hebbende, Bevestigd sig in zijn Rijk: so door 't besorgen, dat Antigonus door Antonius wierd Ondhoofd; als door 't Ombrengen van Hyrcanus. §. 54. In welke Twe al 't Koninglijk Gellagt van de Machabeen is Uitgerooid; daar Herodes de Eerste vremde Koning over de Joden was. §. 55. In de Dagen des Konings Herodes; drukt uit die Tijd; waar in de Joden hem eindlijk als haar wettig Konning Erkenden. §. 56. B. Hoe Jesus is Geboorn te Bethlehem in Judea. §. 57. Waarom Mattheus so nadruklijk seid, dat dit Bethlehem in Judea leit. §. 58. Doe nu Jesus daar al was Geboorn, komen de Wijfen tot Jerusaleem aan. §. 59. Niet 2. Jaar, of by de 2. Jaren, na zijn Geboorte; gelijk sommige halen, uit een onsekere Overlevering, welke haar Woonplaatstfeld in de aller uiterste Delen van 't Oosten. §. 60. En uit dese Reden, om dat Herodes de Kipderen van 2. Jaar, en daar onder, hevt Gedood, na de Tijd, die hy van de Wijfen Naarstiglijk had Ondersoegt. §. 61. De Ster kan haar by de 2. Jaren lang zijn Verschenen. voor Christi Geboorte; sonder dat sy haar Beduidnis Verstonden, dan doe hy nu was Geboorn. §. 62. Niet, dat sy dit doe hebben Verstaan uit de Ster selv; of uit de Voorsegging van Bileam; of uit de 70. Jaarweken van

van Daniel. §. 63. Word getoond, dat in 't School van Daniel niet de Godlijke Wijsheid, maar alleen die van de Chaldeen wierd Geleerd. §. 64. Dat ook de Openbaring van de de 70. Weken aan Daniel eerst is geschied; doe nu de 70. Jaren der Gevangnis al omtrent Geeindigd waren. §. 65. So dat Daniel, doe al omtrent 90. Jaren oud zijnde; in sijn nog overige 3. of 4. Jaren Levens, niet veel Andere, in 't Verstand van sijn 70. Weken, so heeft konnen Onderwijfen, dat het haar Nakomlingen so lang daar na sou hebben Ingehangen. §. 66. Hoewel'er niet is aan te Twijfelen, of hy heeft sijn overschietende Leevtijd, in 't Land van sijn Gevangnis, gesleten. §. 67. Jal al waren'er nu nog geweest enige Overblijvzels van Daniels Leer der 70. Weken; souden dese Wijsen haar Kennis van die 70. Weken veel eer hebben gehaald uit de Scholen der Joden. §. 68. Daar is geen Grond, om te Geloven, dat die van 't Oosten, of uit Bileams Voorsegging, of uit Daniels 70. Weken, de Tijd van Jesu Geboorte beter hebben konnen Uitrekenen, dan de Joden in 't Joodz Land. §. 69. Daar hoe Verrer de Stammen Israels van Jerusalem aflagen, hoe Groter Onwetendheid onder 't Volk wierd gevonden; hoe veel Groter moer dan de Onwetendheid zijn geweest by 't Volk, onder de Ver afgelegene Heidenen. §. 70. 't Getuignis van Suetonius, dat een Oud Gevoelen door ganz Oosten was Verspreid; en van Tacitus, dat in de Oude Schrivten der Priesters was begrepen, dat Enige uit Judea 't Opper Gebied souden hebben, in de Weerld: hier regen ingebragt. §. 71. Waar op geandwoord word, dat de Romeinze Schrijvers doorgaans tonen, kleine en verwarde Kennis te hebben van de Saken der

Joden. §. 72. En dat fy Beide spreken , niet van de Tijd voor, maar na Christi Geboorte. §. 73. So dat dit Gerugt Oud kan worden genaamd, fo in opfigt van de 70. Jaren, die doe al, na Christi Geboorte, omtrent waren Verloopen. §. 74. Als in opfigt dat men de Joden, ook in 't Oosten, van Oude dagen af had horen spreken van haar Mesias, die Komen sou, om de ganze Aarde te Beheerschen. §. 75. Dese Wijfen hebben, na 't Gevoelen ook van Augustinus en Chrystostomus, door Gods bysondere Openbaring alleen, Geweten, dat dese Ster de Geboorte van de Mesias beduide. §. 76. Gelijk God haar daar na, in een Droom, een Openbaring doot. En dit veeler is te Geloven, dan dat sy dit, uit de Voorzegging van Bileam, of uit de 70. Weken van Daniel, selv souden hebben Uitgerekend. §. 77. Ja! schoon sy hadden Gemerkt, dat de 70. Weken van Daniel nu waren Verloopen, konden sy, ook door de bykomende Ster, sonder Gods bysondere Openbaring, de Tijd van sijn Geboorte so net niet Ramen, dat sy doe juist binnen Bethlehem quamen. §. 78. Ook konden sy anders, med so veel Sekerheid, niet vragen: Waar IS de Geboorn Koning der Joden. §. 79. Hier tegen Strijd niet, dat Herodes nograns de Kinderen van 2. Jaren en daar Onder Dood. §. 80. Die van 't Pausdom stellen Seker, dat dese Wijfen, op de 13. Dag, na Christi Geboorte, tot Bethlehem zijn Gekomen. §. 81. Reden hier van is haar onsekere Overlevering, die seid, dat haar Aanbidding op de 6. van Januarius is geschied. §. 82. Waarom 't niet is te Geloven, dat Herodes, van de 12. of 13. tot de 40. Dag toe, sijn Bloeddorst omtrent dit Kind, sou hebben kunnen Bedwingen §. 83. Sy Versinnen Dromedarifen, door wel-

welke dese Wijfen so Ver een Reis, in so Kort een Tijd hebben afgeleit. §. 84. Waar uit het blijkt, dat sy, niet Lang na sijn Geboorte, tot Jerusalem en Bethlehem zijn Aangekomen; schoen de nette Dag en Tijd niet kan worden Bepaald. §. 85. En wel eer de Dagen der Reiniging van Maria waren Vervuld. §. 86. Even voor 't Vertrek van Joseph en Maria, med 't Kind, na Jerusalem. §. 87. Daar 't Kind, kort daar na, den Heer is Voorgesteld, in den Tempel. §. 88. 't Welk moet zijn geschied, terwijl Herodes Bescheid Verwagte van de Wijfen. §. 89. Waar uit niet onwaarschijnlijk kan worden Gegist; 1. Dat de Wijfen op de Laatste dag van haar Reiniging tot Bethlehem zijn Gekomen. 2. Dat sy, daar Vernagten-de, Voorhadden, 's Daags daar aan med 't Kind na Jerusalem in den Tempel; en med 't Bescheid daar van tot Herodes te Keren. 3. Dat sy, in die selvde Nagt, van God zijnde Vermaand, niet na Jerusalem, maar door een ander Weg na haar Land trekken; na dat sy eerst de Ouders van Jesus hadden Verwittigd van dese Godlijke Vermaning aan haar. 4. Dat Joseph, in de vroege Morgenstond, med Moeder en Kind, daar op na Jerusalem Gaat. 5. Dat sy, so haast sy Alles, in den Tempel, hadden Volbragt, op die selvde Dag, Weerken na Galileen en Nazaret. 6. Dat Joseph, in de Eerste Nagt, op dese sijn Reis zijnde, van den Engel, in sijn Droom, word Vermaand, om aanstonds, voor de Bloeddorst van Herodes, med Moeder en Kind, in Egypten te Vlugten. §. 90. Waarom men niet wel kan stellen, dat dese Verschijning des Engels hem sou zijn gebeurd, so haast hy in Nazaret Vernagte. §. 91. Om dat Joseph, op 't Gebod des Engels, sijn Vlugt

fo Verhaast , kan men vast Besluiten , dat Herodes zijn Kinderslagting niet Lang heeft Uitgesteld. §. 92. Drie Swarigheden , waarom sommige niet Geloven , dat de Wijfen , ook Voor de Reiniging van Maria , tot Jerusaleem en Bethlehem zijn gekomen. §. 93. Tot Beantwoording van de 1. word getoond , dat dit Kind openlijk in 't Ondroerd Jerusaleem kon worden Gebragt ; sonder dat Herodes of 't Volk hier van iet Wist : al had hy , ook door gesteldé Wagt , aan de Stads Poort na Bethlehem , dit Kind soeken Uit te vinden. §. 94. Waarom hy 't selve , ook hier door , niet sekerlijk konnende Uirvinden , sig liever , op 't seker Bescheid van de Wijfen , heeft Verlaten. §. 95. Tot Wegneming van de 2. Swarigheid word aangewesen , dat dit Kind , in't Openbaar , in den Tempel kon worden Voorgesteld , sonder dat Imand 't selve juist Kende. Ook word Bewesen , dat immers Herodes daar van niet heeft Gehoord ; ook na dat het al was Geschied. §. 96. Tot Oplossing van de 3. Swarigheid word getoond , hoe dit Kind van Simeon en Anna , in den Tempel , kon worden Beleden ; sonder dat Herodes hier van enige Kennis had , of imand van de ondroerde Menigte , meest in den Tempel zijnde , dit heeft Gemerkt. §. 97. Hoe sy Beide haar Belijdnis van dit Kind , niet in 't Openbaar , maar in Stilte , onder de Bekende alleen , hebben gedaan , en konden doen. §. 98. Aanmerklijk is 't , dat Lucas selv hier van Nimand anders melding maakt , dan van de Ouders en 't Kind. §. 99. Redenen , waar uit af te nemen is , dat haar Getuignis alleen onder de Bekende is geschied. §. 100.

§. 46. Hier

§. 46,

Hier in komt ons voor de Tijd; wanneer dese Wijzen tot Jerusaleem zijn Aangekomen.

Welke Mattheus uitzukt / en in't gemeen / en 't bysonder.

A. In 't gemeen : *In de Dagen des Konings Herodes.*

B. In 't bysonder : *Doe nu Jesus was Geboorn te Bethlehem, in Judea.*

§. 47. 't Was dan *In de Dagen des Konings Herodes.*

De Koningen der Warde / en alle Magt hebbende Menzen op Warde / Heerschen over haar Gelyke Menzen / als haar Onderdanen.

Wild gy weten / waar dese Heerschappyp van de Een over de Ander / onder de Menzen / is van daan gekomen ? dat kan hier uit blyken,

't Is een wisse en bekende Waarheid; dat de Heer / onse God / de Menz / in de eerste Schepping / heeft voorzien med Magt en Heerschappyp over de Schepzelen.

Maar 't staat wel te letten / dat dese Heerschappyp sig niet Derrer uitstreckte / dan tot de Schepzelen / die hier Beneden / so in de Wateren / als in de Lugt / en op de Warde zijn.

Ja ! dat dese Heerschappyp niet ging

over zijn Med-menz / die hem Gelijk was
in waardigheid; maar alleen over de
Mindere Schepselen.

Als daar zijn de Vissen der Zee.

De Vogelen des Hemels.

't Vee der Aarde of des Velds.

De ganze Aarde selv.

En al 't Kruipend Gediert der Aar-
de.

So/ Gen. 1; 26. 28. God sei: Laat ons
Menzen maken, na onf Beeld, na onse
Gelijknis: en dat sy Heerschappy hebben
over de Vissen der Zee; en over 't Gevogelt
des Hemels; en over 't Vee; en over de
geheel Aarde; en over al 't Kruipend Ge-
diert, dat op de Aarde Kruipt.

En God zegende, de nieu geschapen
Menzen; en God sei tot haar: Weest
Vrugtbaar, en Vermenigvuldigd, en Ver-
vuld de Aarde; en Onderwerptse; en hebt
Heerschappy over de Vissen der Zee; en
over 't Gevogelt des Hemels; en over al
't Gediert, dat op de Aarde Kruipt.

§. 48. Na en dooz de Sonde dan is 't
eerst Noodsaaelijk geworden / dat de
Een Menz des Anders Heerschappy
wierd Onderworpen.

So binden wy immers / dat God on-
se Aller Moeder Eva, eerst na de Son-
de / en in haar al de Vrouwen / steld on-
der de Heerschappy van de Man:

Gen.

Gen. 3: 16. **feld God tot haat**; Tot uw' Man sal uw' Begeerte zijn; en Hy sal over u Heerschappy hebben.

Hier op steund de Vermaning van Paulus:

Eph. 5: 22. 23. 24. Gy Vrouwen! Weest uw' eige Mannen Onderdanig; gelijk den Heer.

Want de Man is 't Hoofd des Wijvs; gelijk ook Christus't Hoofd der Gemeente is.

Daarom, gelijk de Gemeente Christo Onderdanig is; also ook de Vrouwen haar eige Mannen, in Alles.

Vergel. 1 Cor. 11: 3. 1 Tim. 2: 12. 13. 1 Petr. 3: 6.

So is ook de Magt van de Koningen der Warde / en van alle andere Overheden / welke sy hebben over haar Onderdanen / van God ingesteld / alleen om de Ongerechtigheid en Boosheid van de Sondaars en Godlose te bedwingen / en in te romen.

Rom. 13: 1. 4. **Alle Magten**, die'er zijn, in de **Weerld** / zijn van God geordeneerd.

Tot Straf voor de gene, die **Quaad** doet.

§. 49. I. **Ons komt van hier voos Herodes, als Koning. med koninglijke Magt voosien over de Joden.**

Dese Herodes is geweest Herodes de Groot : toegenaamd Ascalonita. van Ascalon, een Stad in Edom, zijn Vaderland.

Een Zoon van Antipater, die eerst Antipas was genaamd / een Magtig Edomit, die / onder de Keelen en Magtige van zijn Land / de Doozmeeste was. Sie Josephi Oudhed. B. 14. C. 2. Oorlog. B. 1. C. 5. Egesip. B. 1. C. 14.

Dese Antipater zijnde / door Julius Cæsar, tot Bestierer en Regerer van't Joodz Land aangesteld; maakt zijn oudste Zoon / Phasaël, tot Doozforger van Jerusalem, en 't omleggend Land; gelijk ook dese zijn Zoon / Herodes, tot Doozforger over Galileen, daar hy nog maar een Jongling / niet van 25. gelijk by Josephus qualijk staat / maar van 25. Jaren was. Sie Josephi Oudhed. B. 14. C. 15. en 17. Oorlog. B. 1. C. 8. Egesip. B. 1. C. 25.

§. 50. Na dat Julius Cæsar, door 't Beleid van Casius en Brutus, was vermoord; is Herodes van Casius en Marcus, die Landvoogd in Syrie was / gesteld tot Landvoogt en Bestierer van geheel Cæle-Syrie, of Neer-Syrie : om dat hy hem / in zijn Burgerlijke Oorlog tegen Octavius, behulpzaam was. Daar by Casius hem ook Beloobde / als desen
Oorlog.

Oorlog sou Geëindigd zijn / hem 't Koninglijk Gebied over Judea toe te voegen. Sie Josephi Oudhed. B. 14. C. 17. 18. en 19. Oorlog. B. 1. C. 9. Egesip. B. 1. C. 27.

Daar Josephus anders steld / dat Herodes al vooz dese / dooz Sextus Cæsar, die Landvoogd van Syrie is geweest vooz dese Marcus, vooz een som Gelds tot een Landvoorst over Neer-Syrie is gemaakt. Joodze Oudh. B. 14. C. 17.

§. 51. **Na dat nu Casius van Octavius en Antonius was t' Ondergebragt; heebe Antonius dese Herodes, en ook sijn Broeder Phasaël, so om sijn Geschenken / als om de bysondere Gemeenschap med haar Vader Antipater gehouden / doe hy med Gabinius in Syrie was / haar Beide tot Viervorsten gemaakt over 't Joodz Land.**

Niet tegenstaande de sware Klagten en Beschuldigingen / dooz de Doozneemste onder de Joden / tot tweemaal toe / vooz Antonius tegen haar Ingebragt: dat Hyrcanus, de 2. van die Naam / Hoogpriester en Heerscher zijnde / hoewel niet onder de Naam van Koning / alleen had de Naam van de Bestiering; maar dat Waarlijk de ganze Regering by die Twe geseide Broeders stond. Sie Joseph Oudhed. B. 14. C. 22. en 32. Oorlog. B. 1. C. 10, Egesip. B. 1. C. 28.

§. 52. 't Jaar daer aan / doe Antigonus, de 2. van die Naam / Soon van Aristobulus de 2. / die Hyrcani Broeder was / gesterkt dooz Hulp der Parthers, op Belofte van haar 1000. Talenten aan Geld / en 500. Vrouwen te geven / Dooz nam Jerusalem te Bemagtigen; sijn Som Hyrcanus, de Hoogpriester / Afte setten om des selvs Rijk op hem selve te brengen; en Herodes te Woden: is 't Herodes med wel over de 9000. van de Sjine / by Nagt / uit de Stad na 't Land van Edom ontkomen / behalven Phasaël en Hyrcanus. Die te woorn / dooz 't Beleid van Antigonus, quanzuis als Gesanten uit de Stad zijnde getroond / om de Cluyst by te leggen; beide zijn Gevangen gehouden.

Van welke by Phasaël, die / uit Mitsmoedigheid / sijn Hoofd tegen de Muur had geslagen en swaerlijk gequetzt; ook dooz Bergsb van sijn Heelmeester / op de Wond zijnde geleit / heeft doen Sterven. Gelyk by ook sijn Som Hyrcanus heeft Onbeguaam doen maken / om by Verandering van saken / ooit weer 't Hoogpriester-ampt te bedienen / dooz 't Afbijten of Afshijden van de Onderlappes van sijn Oren; dewyl dog Niemand kon Hoogpriester zijn / die enig Gebrek aan 't Lighaam had. Joseph. Oudh. B. 14. C. 24.

C. 24. en 25. **Oorlog.** **B.** 1. **C.** 11. **Bergel.**
Egesip. **B.** 1. **C.** 29.

§. 53. Herodes van doo? Edom; Arabie; Egypten, en van daat ober Zee / in de Winter / tot Romen zijnde gekomen; klaagd eerst by Antonius, ober dit Geweld van Antigonus; en Beloofd een grote som Gelas / indien hy self koning wierd / in plaats van Antigonus, welke de Parthers nu koning hadden gemaakt. Sie Josephi **Oudhed.** **B.** 14. **C.** 25. en 26. **Oorlog.** **B.** 11. **C.** 1. **Egesip.** **B.** 1. **C.** 29.

Antonius dan en Octavius Augustus, seer genegen zijnde tot Herodes, om de genoten Vriendschap van sijn Vader Antipater; hebben hem / med gemene Stemmen / van de Roomze Raad tot Koning der Joden doen Verklaren / en gemaakt: Doe hy nu maar 32. Jaar oud was, omtrent 't 38. Jaar voo? Christi **Geboorte.** Terwijl Antigonus vrand word Verklaard van 't Roomz Rijk. Sie Josephi **Oudhed.** **B.** 14. **C.** 26. **Oorlog.** **B.** 1. **C.** 11. **Egesip.** **B.** 1. **C.** 30.

§. 54. Hier op heeft Herodes, van Rommen zijnde **Weergekeerd** / med een grote Magt / gestijvd ook doo? de Romeinen, begomen sijn verkregen **Koningrijk** in te nemen; tot dat hy / in 't 3. Jaar van sijn Rijk / na dat hy / tot Rommen **Koning** was

was Verklaard / Jerusalem en Antigonus hebbende Vermeesterd / sig in sijn Koningrijk heeft Bevestigd : in 't 35. Jaar / voer Christi Geboorte. Sie Josephi Oudhed. B. 14. C. 27. en 28. Oorlog. B. 1. C. 12. 13. Egesip. B. 1. C. 30. 31.

En op dat dit sijn Rijk so veel Vaster mogt Staan blijven / heeft hy Antonius, ook med Geld / hier toe gebragt / dat hy Antigonus, aan hem Gebangen overgesleverd / med de Bijl heeft doen Ondhoofden. Sie Josephi Oudhed. B. 14. C. 28. en B. 15. C. 1. Oorlog. B. 1. C. 13. Egesip. B. 1. C. 31.

Gelijc hy ook daar na selb de bovengemelde Hyrcanus, Som van dese Antigonus, een Man van 80. Jaren / na de netste Rekening / sijn oude Wjnd en Weldoener / heeft doen Ombzengen : dewijl hy de Enigste was / die van 't Koninglijk Geslagt der Machabeen was overgebleven. Sie Josephi Oudhed. B. 15. C. 9.

§. 55. So dat Al 't Pageslagt / en de Regering van de Vermaarde Asmoneers anders Asmoneers, of Machabeen, (so genaamd van Judas Machabeus, de Soon van Matthatias Asmoneus.) die alle uit de Stam van Levi, hoewel niet van Eleazar, waren / in dese 2. Laatste / is Nitgerooid / en geeindigd.

Na dat haar Vermaarde Heerschap
pp 126. Jaren had gestaan. Na 't Ge-
tuignis van de Joodze Geschied-Schry-
ver Josephus: in 't 14. Boek van sijn
Oudheden / in 't laast van 't 28. Hoofds-
stuk.

En so is 't Koninkrijk der Joden ge-
komen en Bevestigd aan dese Herodes:
die niet alleen van een slecht en gering
Geslagt was / dat is / nog van Koning-
lijk nog van Hoog-Priesterlijk Af-
komst; maar ook geen regte Jood / dog
een Edomit, dat is uit Edoms of Esaus Na-
komlingen / zijnde so veel als een halve
Jood / na 't Seggen van Josephus: en so de
Eerste vromde Koning over de Joden.
Sio Josephi Oudhed. B. 14. C. 27. en
28.

§. 56. II. *In de Dagen* des Konings He-
rodes; is hier niet te verstaan van die
Tijd / in welke dese Herodes van de
Romeinen allereerst Koning der Joden
is Verklaard.

Nog ook van die Tijd / in welke hy
daar na als Koning / in Weerwil van de
Joden / over haar heeft Geheerscht.

Maar van die Tijd / in welke hy /
als Koning der Joden / van de Joden
selv is Erkend en Aangenomen.

Want in 't Eerst hebben de Joden hem
voo? haar Koning niet willen Erkennen.

So

Sodat hy een Tijd lang med Geweld
sijn Rijk besat / in Weertwil van de Jo-
den : die nog doo? Drijgingen / nog doo?
Pijnigingen / daar toe waren te brengen /
dat sy hem haer Koning souden Poe-
men. Sie Josephi Oudhed. B. 15. C. 1.

Gindlyk eeventwel hebben de Weerbag-
tige Joden selv hem ook den Eed van
Betroutheid gedaan. Maar doo? sy hem
als haer Wettig Koning hebben Erkend
en Aangenomen.

Tot dat hy is Bestorben / doe hy nu al
70. Jaeren Oud was / in 't 34. lieber 't 35.
Jaar / na dat hy Antigonus uit 't Rijk had
gestoten / en in 't 37. beter 't 38. Jaar / na dat
hy tot Romen Koning was Verklaard.
Sie Josephi Oudhed. B. 17. C. 10. Doo?
log. B. 1. C. 21. Egesip. B. 1. C. 45.

B.

§. 57. 't Was dan in de Dagen des Ko-
nings Herodes ; en wel doe nu Jesus was
Geboorn te Bethlehem in Judea.

Gelyk wy dat so omstandiglyk van Lu-
cas vinden beschreven. Luc. 2. 3. --- 7.

Onse Jesus is Geboorn. Hy / die de eni-
ge Soon Gods was / is in de Volheid
des Tijds / volgens Gods gedaan Be-
lobte / ook geworpen / uit een Vrouw / een
Soon des Menze. En so / doo? de Ge-
boorte uit een Menz / gelyk alle andere
Menzen / als Menz in de Weerld geko-
men.

Hy

Hy is so Menz geboorn te Bethlehem in Judea. In 't Gelyk staat eigenlijk: in Bethlehem van Judea.

In de Stad / Bethlehem genaamd / gelegen niet ver van Jerusaleem, in dat Deel van 't Joodz Land / 't welk de Naam van Judea draagt / in onderscheiding van de 2. andere Deelen / Samaria en Galilea; aan dese Zp van de Jordaen.

§. 58. Waarom seide Mattheus ons hier so nadruklyk / dat dit Bethlehem, daar onse Jesus is Geboorn / leit in Judea? in de Stam van Juda?

Alleen hierom: om dit Bethlehem so duidlyk te onderscheiden van nog een ander Bethlehem, in 't Joodz Land / gelegen in de Stam van Zebulon, in 't laeger Galilea. Gelyk wy daar van Lesen. Jos. 19: 10. 15.

Hierom is 't ook / dat de Evangelist Lucas, in sijn 2. Capittel / daar hy besig is / med de Geboorte van onse Jesus, in al haare Omstandigheden / te beschrijven / so naaukeurig Noekend; dat Joseph, sijn Vader / so men onder de Joden Meende; Luc. 3: 23. Om dat hy aan sijn / door de H. Geest bezeugtde / Moeder door Ondertrou zijnde Verloofd en Verbonden / haar / na 't Bevel van den Engel des Here / niet alleen niet quam te Verlaten / maar ook tot hem te Nemen in sijn Huis: sonder

64 De Wijsen uit Oosten;

der dat hy eventwel ooit Egrlijke Kennis med haar quam te houden. Matth. 1: 18.---25. Ja ook hent / haar Soon / als Vader quam te Versorgen.

Dat Joseph, seg ik / med Maria, sijn etge Moeder / die hem in haar Lighaam / dooz de Kragt van de H. Geest / had Ondbangen; die hem 9. volle Maanden heeft Bedzagen; en op haar Tijd Gebaard; en daar na uit haar Borsten Gesoogd / Luc. 11: 27.

Dat Joseph med Maria, seg ik / Opping van Galilea na Judea: en dat / uit de Stad Nazaret, gelegen in de selvde Stam van Zebulon, daar ook 't ander Bethlehem lag; tot de Stad Davids, die Bethlehem word genaamd. v. 4.

§. 59. Doe nu Jesus daar was geboorn; sijn de Wijsen tot Jerusalem Aangekomen.

Niet / Eer hy was geboorn. Niet / Als hy wierd geboorn; maar doe hy nu al was geboorn. Na sijn Geboorte dan.

§. 60. Hoe Lang dog / na sijn Geboorte?

Sommige menen / dat het of nu 2. Jaar / of immers 3. Jaar was / na sijn Geboorte.

Dit hebben sy allereerst / uit een onsekerere Overlevering / gehaald; welke Leerd / dat dese Wijsen in de alleruiterste / hy de Joden onbekende / Delen van 't Oos-

't Oosten, aan de Zee selv / hebben Gewoond.

En dat sy daarom by de 2. Jaren zijn onder Weg geweest; eer sy van dese alleruiterste Grenzen van 't Oosten, aan de Zee selv gelegen / tot Jerusaleem zijn Wangekomen.

Maar / na 't Getuignis van Merula, konden sy / in de Tijd alleen van 6. Maanden / ook van de uiterste Palen van Oost-Indie tot Jerusaleem komen.

Veel minder dan hadden sy so veel Tijd van noden / om uit haar Land tot Jerusaleem te komen; indien sy al in de binnenste Delen van Perzie of Medie hebben Gewoond.

Want in minder dan 40. Dagen hebben sy van daar / op haar Gemak / binnen Jerusaleem kunnen komen.

§. 61. By dese haar gemelde Overlevering komt dit nog als een Reden: om dat Herodes heeft Gedood Al de Kinderen van 2. Jaar / en daar Onder.

En dat / volgens de Tijd / welke hy van de Wijzen, med alle Naarstigheid / had Onderzocht.

Matth. 2: 16. Herodes heeft Omgebragt Al de Kinderen van 2. Jaren, en daar Onder; na de Tijd, die hy van de Wijzen Naarstiglijk had Onderzocht.

Maar uit sy haken / dat de Heren / die na haar

haar **Mening** / med de **Geboorte** van
 Christus allereerst **Verſcheen** / deſe reizen:
 de **Wijzen**, uit haar **Land** na **Jeruſalem**,
 2. **Jaren** lang / op deſe haar **Meg** is
Doorgegaan.

Maar om dat **Herodes** **Dood** de **Kin-**
deren / niet alleen van 2. **Jaar** / maar
 ook daar **Onder**; hier uit **Blijkt** klaar /
 dat ſy niet eerst 2. **Jaar** of daar omtrent /
 na ſijn **Geboorte** / tot **Jeruſalem** zijn ge-
 komen.

Want dit **Maar** zijnde / ſou **Herodes**
 geen **Keden** hebben gehad / om meer de
Kinderen ver **Onder** de 2. **Jaren** / dan
 die **Boben** de 2. **Jaren** waren / te **Do-**
den.

Ja ook ſtaat wel te **Letten** / dat de
Tijd / die **Herodes** naarſtiglijk heeft **Ver-**
nomen van de **Wijzen**, niet is de **Tijd** ſo
 ſeer van **Christi** **Geboorte** / als wel de
Tijd van de eerste **Verſchijning** der
Ster.

Gelijc de **Euangelist** **Mattheus** ſeld
 ons dat nadruklijk **Leerd**.

Matth. 2:7. Doe heeft **Herodes** de **Wij-**
zen heimlijk **Geroepen**; en **Vernam** **Naar-**
ſtiglijk van haar de **Tijd**, wanneer de **STER**
 was **VERSCHEENEN**.

§. 62. **Deſe** **Ster** nu kan haar by de
 2. **Jaren** lang / vooz **Christi** **Geboorte** /
 al zijn **Verſchenen**: ſonder dat ſy haar
Dooz

Doorbeduiding juist hebben gebeten / in al die Tijd.

Welkers Beduidnis sy niet Eer hebben Verstaan / dan doe Christus nu was Geboren.

Waar tegen niet doet / dat dese ('t zij dat sy Joden of Jodengenoren waren; en by gebolg / op de Feesten der Joden t' elkens te Jerusalem quamen) in al die Tijd van omtrent 2. Jaren / booz Christi Geboorte / in welke die Ster dan sou hebben Geschenen / dit te booz binnen Jerusalem niet hebben Verkondigd.

Want hoe konden sy / in die Tijd / daar Veel van seggen? daar sy de Beduidnis van de so lang aan haar verschenen Ster / booz dese Tijd / niet Wisten.

§. 63. 1. Niet / dat sy dit doe hebben Verstaan / uit de Ster selv.

Als of sy dat / uit de bysondere Gesteldheid / Hoedanigheid en Heerlijkheid van die Ster / hadden kunnen Sien.

Gelyk imand hier Versierd / dat dese Ster heeft gehad de Gedaante van een klein kindje; en boven sig de Gelyknis van een Kruiz: en dat de selve de Wijzen heeft belast te Reisen na Jerusalem.

2. Niet / dat sy de Prophetie of Booz segging van Bileam; dat'er een Ster uit Jacob sou Voordgaan: Num. 24: 17. booz

of uit 't Gefigt van dese bysondere / so wonderbaare Ster / nu hebben Verstaan.

Als of dese Propheetie / onder Bileams Ingeslagt / so lang / tot dese Tijd toe / Bekend / Bewaard en Vermaard was geweest / in 't Oosten.

Gelyk sommige hier / sonder enige Ghynd / ligtvaardiglyk Versinnen.

3. Niet ook / dat sy / uit 't School van Daniel zijnde voortgekomen / uit de Propheetie of Voorspelling van de 70. Jaarweken van Daniel hebben Verstaan / dat de Tijd nu was gekomen / op welk de Mesias moest worden Geopenbaard.

Gelyk Andere menen.

§. 64. Want 't School van Daniel,

4. Waer in Daniel self is Onderwese / med de Sjine ; was een School / daer in men Onderwese werd / alleen in de Boeken, Spraak en Wijsheid der Chaldeen. Sie Dan. 1: 14.

17.

En by geholg ; niet in de Wijsheid van de Godlyke Schryften.

5. Waer over Hy daer na tot een Overste der Overheden over Al de Wijsen van Babel word gesteld ; Dan. 2: 48. Was geen School / waer in Daniel , als Overste / haer

haar quam te **Onderwijffen** in de **Wijsheden** van de **Godlyke Schrybten**.

En so ook in 't **Verstand** van **syn 70. Weken**.

Daar toe waren / buiten twijfel / onder haar / andere **Scholen** en **Synagogen** der **Joden**.

Want / na 't **Getuignis** van **Daniel** selv / was hy gesteld tot een **Overste** alleen der **Toveraars**, der **Sterkijkers**, der **Chaldeen**, en der **Waarseggers**. Dan. 5: 11.

So dat / na alle **Schijn** / de **Wijsheden** der **Chaldeen** daar in alleen wierd **Geleerd**.

§. 65. Behalven dat de **Tijd** van de **70. Weken** / door de **Man** en **Engel Gods** / **Gabriel**, aan **Daniel** eerst is **Geopenbaard**; doe nu de **70. Jaren** van haar **Gevangnis** omtrent **Geëindigd** waren. Na 't **berhaal** / dat **Daniel** selv ons daar van geeft. Dan. 9: 2. 3. 21--24.

Want so dese **Jaren** nu niet **Geëindigd** / of immers **Naby** 't **Eind** waren; med wat **Erond** kon **Daniel**, dan **Widen** / om de **Afkering** van **Gods Toorn** en **Grimmigheid**, en so om de **Weeroprengting** van de **verwoestde Stad** **Jerusalem**, en haar **Heiligdom**, den **Tempel** / sonder 't selv te **Vertrekken** of **langer** uit

te stellen ? 'gelyk hy so hier Bid. Dan. 9: 16. 17. 19. Daar 't immers anders de Tijd hier toe nog niet sou zijn geweest.

Waarom de Engel ook / in plaats van de nu verlopen 70. Jaren der Gevangnis / en Verwoesting van zijn Stad en Tempel; hem op nieu hier steld een bestemde en bepaalde Tijd van 70. Jaar-Weken over zijn Volk, en over zijn heilige Stad, van 't Begin van haar Weerkering uit Babel te rekenen.

In welke niet alleen de Kerk sal worden volmaakt / dooz de Dood van de Mesias; maar ook de Stad, en 't Heiligdom, ja ook 't Volk, om de Moord aan de Mesias dooz haar bedzeven / ganz sal worden Verdorven en Verwoest, dooz de Romeinen. Dan. 9: 24--27.

§. 66. Daar van de Openbaring van de 70. Weken aan Daniel eerst is geschied / med 't Verloop van de 70. Jaren der Gevangnis; so moet volgen / dat Daniel doe al tot hoog een Ouderdom van omtrent 90. Jaren was gekomen.

Want doe hy in Babel Quam; moet hy al omtrent 20. Jaren hebben bereikt; dewijl hy / in die Tijd al / Vernuftig was in ALLE Wijsheid, en Ervaren in Wetenschap, en Klock van Verstand; en daar om

om ook Bequaamheid had / om te Staan
in 's Konings Paleis. Dan. 1: 4. 6.

So dat hy / in die overige korte Levens
tijd van omtrent 3. of 4. Jaaren/ niet
veel Gelegenheid heeft gehad/ om veel
Anderen/ in 't Verstand van dese 70. We-
ken / so te Onderwijzen / dat het haar
nakomelingen so Lang daar na nog sou
hebben aan-en in-gehangen.

Want Daniel heeft nog wel Geleefd
tot het 3. Jaar van Cores. Dan. 10: 1.
Maar / na alle Schijn / niet veel Lan-
ger.

Want Cores selv is / na de Tijd-reke-
ning van Sethus Calvifius, al in of omtrent
't 3. Jaar na de Overheersching van de Ba-
byloniers, en so na de Verkrigging en o-
verhizing van de Alleen-heerschappy tot
de Perlianen, Gestorven.

Daar nogtans van Daniel word ge-
tuigd / dat hy Bleev tot 't Eerste Jaar van
de Koning Cores. Dan. 1: 21. Ja! dat
hy Voorspoed had, in 't Koningrijk van
Darius, en in 't Koningrijk van Cores, de
Persiaan. Dan. 6: 29. So lang naamlijk
't selvde duurde.

So dat daar uit niet ontwaarschijnlijk
kan worden Besloten / dat Daniel / die
de ganze tijd van de Seventig-jarige Ge-
vangnis / in Babel heeft Overleefd/ nog-
tans niet heeft Geleefd tot de Tijd van

Cambyfes , de Soon van Cores, die hem in't Rijk is gevolgd.

§. 67. Hoewel'er dan / ook uit't Geselde / niet is aan te Twiffelen / of Daniel heeft sijn vorder Leeb-tijd / in 't Land van sijn Gevangnis of Ballingschap / gefleten.

Alleen mooglijk om de Saken van sijn weerkerend Volk / de Joden / na haar Land en Stad / by de Koning Cores, by wie hy so veel vermogt / dooz sijn tegenwoordigheit te begunstigen en Woord te setten.

Want so hy in dat Land niet was gebleven / maar ook med sijn Broeders Weergekeerd na sijn Vaderland ; sou immers sijn Naam / als zynde een Man van so groot een Mansien / sekerlijk op de Naamrol van de Weergekeerde uit 't Land van haar Gevangnis / by Ezra en Nehemia so naaukeurig Mangetekend / ook sijn Gemeld.

Hoewel'er dan / seg ik / niet is aan te Twiffelen / of Daniel heeft sijn overschietende Leeb-tijd / in dit Land van sijn Ballingschap / doozgebzagt.

Daar is nochtans seer aan te Twiffelen / of hy ook / in die korte Tijd / so veel Inzukt / dooz de Leer van de 70. Weken / onder de Persianen, in haar Hert heeft gemaakt ; als de Meeste haar selve Berbeelden.

§. 68. Ja!

§. 68. Ja! al was 't Waar / dat 'er nu nog / in dese Tijd der Wijzen , enige O-
 verblijfszels van Daniels School en van
 zijn Leer der 70. Weken / onder de Vol-
 ken van 't Oosten , wierden gebonden ;
 so is 't veel eer te Beloven / dat dese
 Wijzen , booz so veel sp Kennis hadden
 van de Belofte des Messias , en van de
 70. Weken van Daniel , dat hebben ge-
 haald en Geleerd / niet uit 't overgebleven
 School van Daniel : maar veel eer uit de
 nu nog onder haar overgebleven bysonde-
 re Scholen en Synagogen der Joden / daar
 Sy in de Kennis van 't Woord Gods
 wierden geoefend ; ja ook dooz 't Male-
 sen der Prophetize Schriften / die ook
 in de Griekze Taal waren hertaald en o-
 bergeset.

En by gebolg ; dat dese Wijzen ook Jo-
 den of Jodengenoten / en geen Heidenen /
 waren.

§. 69. Maar med wat Gzond dog kan
 men Beloven ? dat die van 't Oosten , of
 uit Bileams Boozsegging / of uit Daniels
 70. Weken , de Tijd van Jesu Geboorte beter
 hebben kunnen Verstaan / Uitzijferen en
 Parekenen ; dan de Joden in 't Joodz
 Land.

Daar / buiten alle Tegenspraak / meer
 Oefening / en by gebolg ook meer Wijs-
 heid was / in de Godlijke Schriften / dan
 in 't Oosten .

Want indien ſp in 't Oosten ſo Der waren gebozderd geweest / in 't Verſtand van 't Woord Gods / dat ſp / uit de Boozſegging van Bileam , of uit de 70. Weken van Daniel, de Tijd van de Geboozte des Meſſias Het hadden konnen uitrekenen; ſouden ſp dan ook niet wel de Plaatz van ſijn Geboozte / uit de Propheet Micha, cap. 5: 1. hebben Geweten ?

Sonder dat ſp eens / binnen Jeruſalem, de Geboozn Koning der Joden hadden behoeven te Soeken / en daar na hem te Drogen. Gelyk ſp nu doen. Matth. 2: 2.

Immers wy ſien / dat de Overprieſters en Schrivtgeleerden van die Tijd / binnen Jeruſalem vergaard / wel weten aan te wijsen de Plaatz van de Geboozte des Meſſias, uit Micha , de Propheet. Matth. 2: 4--6.

Daar ſp nochtans uit de Boozſegging van Bileam , of uit de 70. Weken van Daniel, niet konden Verſtaan nog uitrekenen / dat het Nu juist de Tijd was van ſijn Geboozte.

Want anders ſouden ſp / ook al Booz de Dermaning van deſe Wijfen, deſe Geboozn Koning der Joden hebben Gefogt / en Aangeboden / binnen Bethlehem; ſo wel als de Wijfen uit 't Oosten dat nu hier doen. Sa

So dat hier uit Middag-klaar is/ dat tot dit Uitrekenen van de Tijd van sijn Geboorste / meer Kennis en dieper Verstand van noden was / dan tot het Uittbinden van de Plaatz van sijn Geboorste / die so Uitzuklyk word gemeld.

§. 70. Is 't ook niet Seker / hoe Verre de Stammen Israels af-lagen van Jerusalem ; hoe meer Ontwetendheid en Gzoter Blindheid daar wierd gevonden / onder 't Volk / in 't Joodz Land selv ?

Wat Reden is'er anders ? dat 't Volk van 't Land Zabulon en van 't Land Nephtholim word geseid te Sitten in Duisternis, en in 't Land en de Schaduw des Doods. Matth. 4: 15. 16.

Hoe veel Gzoter moet dan de Ontwetendheid en Duisternis zyn geweest / by de Joden en Jodengenoten / die / buiten 't Joodz Land / onder de ver afgelegen Heidenen Woonden ?

Of 'er nu meer Kennis / in 't Verstand van 't Woord Gods / was te vinden / by de Joden en Jodengenoten / in andere Landen / dan in 't Joodz Land / binnen Jerusalem ; sou men dat niet kunnen er mogen Afnemen / uit de Moorman ? die anders al een Man van goed Verstand was / als zijnde Kamerling, en over al de Schat van de Koningin der Moren, ja ook een Man / die niet alleen Tijd en Gele-

gen:

genheid had / om Gods H. Woord te Onderzoeken; maar ook Lust en Paars-
stigheid daar by: dewijl hy weerkeren-
de van Jerusalem, daar by / als een Je-
dengemoot zijnde / had Aangebeden, op
sijn Wagen selv sig besig hield / med 't Le-
sen van de Propheet Esaias. En nochtans
niet so veel Wist / of Esaias, in zijn 53.
Cap. / van hem selve, of van Imand an-
ders spreekt. Hand. 8: 27.---34.

§. 71. 't Is waar: men kan hier tegen
inbrengen;

a. Dat Suetonius, in zijn Beschrijving
van 't Leben van Vespasiaan, de
Keiser / Cap. 4. med so veel woord
den getuigd: dat 'er door ganz Oos-
ten een Oud en Standvastig Gevoelen
alom was verbreid; dat het was Beslo-
ten en Voorleid, dat in die Tijd,
die uit Judea waren Voordgekomen, 't
Opperbewind souden hebben, in de
Weerld.

b. Dat ook Tacitus in 't 5. B. van zijn Ge-
schiednisfen / §. 9. sefd: Veel waren
med Inbeelding beset, dat in de oude
Schriften der Priesters was Begrepen,
dat op die selvde Tijd 't Oosten sou
Magtig worden, en dat die uit Ju-
dea waren Voordgekomen, de Op-
per-magt souden hebben, in de
Weerld.

§. 72. Ik

§. 72. Ik wil my / om dese opgeworpen Swarigheid op te Lossen / niet Behelpen / med te Seggen / gelijk dat by de Geleerde Bekend staat / dat de Romeinze Schryvers / in al haar Schryften / daar sy van de Saken der Joden spreken / in 't gemeen Conen; hoe klein en Vertward een Kennis sy van haar Saken hebben gehad. So dat men niet Sekers / rakende de Joden / daar uit halen kan.

Ik wil hier ook niet Bybrengen / dat Tacitus, die hoer na Suetonius heeft Geschreven / dit uit Suetonius gehaald / en mooglijk Wiergeschreven heeft: gelijk dat sijn eige Woorden enigfins Wankwysen. En so son 't maar op 't enig Getuignis van Suetonius Wankomen.

§. 73. Maar Ik sal alleen / om dese knoop Los te maken / dit Seggen; dat en Suetonius en Tacitus, in die aangehaalde Plaatzten / beide Spreken / niet van die Tijd / wanneer Christus nu nog stond Geboren te worden; maar van die Tijd / wanneer Christus nu al omtrent de 70. Jaren was Geboren.

Want sy spreken Beide van die Tijd / wanneer Jerusaleem nu al door de Romeinen was Belegerd. So Lang na de Geboorte van Christus Jesus.

Gelijk ook Josephus en Egesippus, daar sy

fy beide Handelen van de Wondertekenen / die de Belegering van Jerufalem zijn Doozgegaan / hier van fo Spreken.

De Eerfte / in't 6. B. van de Joodze Oorzogen / Cap. 31. 't Welk insgelijks in de H. Schrivt gevonden word; dat, op die Tijd, Een uit haar Landpalen, 't Gebied over geheel de Weerld sou hebben.

De Ander / in't 5. B. van de Verftoring der Stad Jerufalem, Cap. 44. 't Welk even med fo oude Letteren (die fy Heilig noemen) ingehouwen bleev: dat omtrent de selve Tijd een Man sou zijn, die uit haar Land de Heerfchappy over de ganze Weerld sou Aannemen.

§. 74. 't Is dan Seker / dat 't geen tot nog toe is Gefeid / dat dit Gerugt / fo veel Jaren na Christi Geboorte / Alom dooz 't Oosten Verfpreid bevonden / ook OUD kan worden genaamt; in opfigt van die 70. Jaren / die / na Christi Geboorte / nu al omtrent waren Verloopen.

Want dit Gerugt / dooz ganz Oosten Verfpreid / kan allereerst van dese Wijfen zijn Doozgekomen; die / fo haast fy van Bethlehem, daar fy de Geboorn Koning der Joden hadden Begroet / waren Weergekeerd in haar Land / ganz Oosten, van die Tijd af / med dit Gerugt hebben Verbuld. Dat

Dat naamlijk de Geboorn Mesias de Weerld sou Beheerschen.

't Zij dat sp dat Verstonden / med de meeste Joden / op een Lighaamlijke en Aardze wijs; gelijk de Koningen van de Aarde Heerschen : 't zij dat sp dat op badten op een Geestlijke en Hemelze wijs; dooz de Scepter van sijn Woord en Geest; med welke de Apostelen uit Zion en Judea souden Uitgaan / in de Weerld / ook onder de Heidenen. Psal. 110: 2. Esai. 2: 3.

§. 75. Maar vooz al kan dit een OUD Gerugt worden geseid; vooz so veel men de Joden in't gemeen / en by gevolg / ook de gene die in't Oosten Woonden / van Oude dagen af / doozgaans had horen spreken en hoemen; dat de Mesias, haar Dorst / welkers Geboorte sp / na Gods gedaan Belofte / uit 't Midden van haar / in 't Land van haar Erbnis / dooz 't Ge loob Verwagden / als een Groot en Magtig Koning / ober de ganze Aarde Heerschen sou.

§. 76. Vraagd gy / Hoe zijn van dese Wijzen gekomen tot Kennis van de Bezuidnis van dese Ster? Dat die juist de Geboorte van de Koning der Joden / de Mesias, haar Aankondigde.

Wat Swarigheid dog sit hier in; dat men seid / dat de Heer / onse God / Haar sulks /

sulks / op een bysondere en buiten gewone wijs / selb heeft Geopenbaard ?

Gelyk ook de Godbader Augustinus selb van die Gedagten is. Ja! Chryfostomus steld / dat een Engel / in een Blam des Diers / onder de Bedaante van een Ster / is Verschenen / die de Verborgztheid van de Geboorn Christus / gelyk aan de Herders op de Velden van Bethlehem ; so ook aan dese Wijsen , in 't Oosten , dooz syn Stem heeft bekend gemaakt.

§. 77. Immers sien wy / dat sy daar na / dooz een Godlijke Openbaring / in een Droom / van de Heer selb worden Vermaand / om niet Weer te keren tot Herodes / na Jerusaleem. Matth. 2: 12.

Ook is 't veel minder te Verwonderen / en eer te Beloben / dat God sig aan dese Wijsen , 't zij Joden of Jodengenoten / op sulke een bovengetwone Wijs / komt te Openbaren ; dan dat sy / dooz haar eige Wijsheid / uit de Doozsegging van Bileam , of uit de 70. Weken van Daniel , dit sonden hebben konnen Nitbissen en Pa-rekenen.

Daar sijn anders uit de Joodze staad selb so veel Wijsheid had : of 't moest Nicodemus en Joseph van Arimathea zijn geweest. van welke Joseph immers Lucas getuigd / dat hy ook selv 't Koninkrijk Gods Verwagde. c. 23: 31.

So

So sy anders ook / in die Tijd al / tot de Joodze Raad behoorden ; en tot dese Wijsheid niet eerst zijn gekomen / na de Verschijning van Johannes de Doper / en na Christi Openbaring aan Israel.

§. 78. Ja ! schoon dese Wijsen hadden Geweten en Gemerkt / dat de 70. Weken van Daniel nu waren Verloopen ; dat kon haar geen Onseilbaar Bewijs zijn / dat de Messias juist so daadlijk / op de Eerste Dag / Week / Maand of Jaar / daar na sou worden Geboorn. Ook niet / al quam de Verschijning der Ster daar by.

Want so die bykomende Ster / uit haar selve / haar een wis en onseilbaar Ken- teken was geweest van sijn Geboorte / souden sy Anstonds na Jerusaleem zijn Opgetrokken / so haast de selve sig aan haar Openbaarde.

Maar uit het Openbaar is / dat sy de Pette Tijd van de Geboorte / nog uit Daniels Jaar-weken / nog uit de Verschijning der Ster / so na niet hebben konnen Wit-vinden ; dat sy niet te Dooeg / vooz / of te Laat en te Lang / na sijn Geboorte / souden zijn Gekomen / om hem binnen Bethlehem te Vinden.

So dat hier uit selv / om dat sy so / op de Riegte Tijd / binnen Bethlehem zijn gekomen / noodsaaklijk moet worden Be-

sta

loten; dat de Heer / onse God / haar de-
se Geboorte / ja ook des selvs Tijd /
selv heeft Geopenbaard / doe die nu was
Geschied : gelijk ook dat hy haar de
Ster / die sy nu so Lang boven 't Jaar
hadden Gesien / tot een Teken en Doorz-
boo daar van / onder haar / had laten
Schijnen.

§. 79. Ja! eindelijk / so de Heer selv
haar Dit niet had Geopenbaard; Hoe
souden sy med sulck een volle Verskerd-
heid daar na hebben kunnen Dragen?
Waar IS de Geboorn Koning der Joden?
Matth. 2: 2.

So dat sy daar med Tonen / dat sy
geensfins Twiffelen / of Hy ook is Ge-
boorn of niet; maar dat sy sijn Geboor-
te Dast en Seker stellen.

Hoe nu konden sy / sonder Gods by-
sondere Openbaring / hier van so groot
een Sekerheid hebben?

§. 80. Dit dan gesteld zijnde / dat aan
de Wijfen van God selv is Geopenbaard
de Tijd van sijn Geboorte; Waarom sou
dan Herodes de Kinderen van 2. Jaar
hebben Gedood? so hy uit de Wijfen niet
duidlijk had verstaan en Vernomen / dat
de Christus nu omtrent vooz 2. Jaren
was Geboorn.

Daar is niet aan te Twiffelen / of de
Wijfen hebben de Koning Herodes klaar
en

en onderscheidenlijk genoeg Onderrege van de onderscheide Tijd ; in welke haar

- a. En de Ster eerst is Verschenen.
- b. En de Geboorte van de Mesias, door de Ster Doozbeduid/ daar na van God is Geopenbaard/ doe Hy nu was Geboorn.

Maar dat eventwel Herodes, in't kindermoorden / niet Blijbt binnen de Tijd der Bekendmaking van de Beduidnis der Ster / dat is / binnen de Tijd van sijn Geboorte; maar ook daar Insluit de ganze Tijd van de Verschijning der Ster / ook Dooz sijn Geboorte / kan hier van daan komen.

Omt dat Herodes seer Bedugt zijnde door dese Nieu gebodm Koning der Joden / de Saak so veel Sekerer heeft willen nemen.

Dzefende mischien / dat hy anders ook hier in van de Wijzen mogt zijn Bedrogen. Vergel. v. 16.

Gelijc hy daarom / om so veel Sekerer te gaan / niet alleen de kinderen van 2. Jaeren / en daar Omtrent; maar ook Al / die Onder de 2. Jaar Waren / Dood en Ombzengt.

Oetwyl Hy dog maar ruim 40. Dagen kon Oud zijn; indien hy eerst was Geboorn op die Tijd / op welke de Wij-

fen , na haar Seggen aan Hem / sijn
Geboorte was Bekend gemaakt.

§. 81. So wy 't die van 't Koninkdom
Dragen ; hoe Lang wel / na Christi Ge-
boorte / dese Wijfen tot Jerusaleem zijn
Aangekomen ?

Sy sullen ons booz Seker weten te
Seggen ; dat dese Wijfen , op de 13. Dag/
na sijn Geboorte / Hem tot Bethlehem
als de Beboorn Koning der Joden / heb-
ben Begroet en Aangeboden.

So dat sy dan / al op de 12. Dag
van sijn Geboorte / tot Jerusaleem moeten
zijn Aangekomen.

Want daar moet op 't minst een Dag
zijn doorgelopen ;

- a. So med het Soeken en Dragen van de
Wijfen na de Nieu geboorn Koning der
Joden.
- b. Als med het by Een roepen / Verga-
ren / en Overleggen van de Joodze
Raad ; waar de Mesias , na 't woord
der Propheeten / moest worden Ge-
boorn.
- c. Gelyk ook med het heimlyk Roepen/
en 't Haarstig Ondersoeken van de
Wijfen , dooz Herodes.
- d. En eindlyk ook med haar Heenreizen
na Bethlehem.

§. 82. Geen ander Reden / om ons Dit
te doen Geloben / hebben sy hier van /
dan

dan haar onzekere Overlevering / die seid / dat dese Aanbidding tot Bethlehem, dooz de Wijfen, op de 6. Dag van Januarius, is geschied.

Gelyk sy ook alleen daar uit hebben / dat Jesus, op de 25. Dag van December, is Geboren.

Van de 25. Dag van December nu / tot op de 6. Dag van Januarius, zijn net 13. Dagen.

§. 83. Maar wie kan Geloben / dat Herodes, die so seer Brande na 't doodlijk Verderb van dit Kind / sig so Veel Dagen / van de 12. of 13. tot de 40. Dag toe / sou hebben kunnen Bedwingen en inhouden / om sijn Bloeddozt aan dit Kind te Verzadigen.

Daar 't immers Dagt en Seker is / dat dit Kind / tot de 40. Dag toe van de Geboorte af / in Bethlehem is Gebleven.

Detwijl 't na die Dag eerst uit Bethlehem na Jerusaleem is gebragt / om 't selve den Heer / in den Tempel / na de Wet / Dooz te stellen. Luc. 2: 4. 6. 22.

§. 84. Vraagd gy haar ; hoe 't Mooglijk is / dat dese Wijfen, in so Kort een tijd van so Weinig Dagen / so Ver een Reis hebben afgeleit ?

Sy zijn in 't minst hier med niet Verlegen ; want sy weten ons daadlijk te

Verfennen wonderlijke Dromedarifen ; zijnde/ na haar Seggen / so Snel lopende Dieren/ dat sy op Een dag so veel Wegs konnen Aflopen / als een sterk Paard in 3. Dagen Lopen kan.

Op welke sy Sittende med een ongemeene en bobengewone Snelheid zijn Doozdgeboerd / ja ! als Doozdgeblogen. 't Welk in de daad Belaglijk is.

Anders souden sy moeten Stellen / dat dese Wijzen al Dooz sijn Geboorstijd waren van Huis getrokken ; en dat / terwijl sy op Weg waren / dit kind is Geboorst. Waar van sy geen de minste Sekerheid hebben / nog geven konnen.

§. 85. Hoewel 't schijnt / dat juist de nette Dag en Tijd van haar Aankomst tot Jerusaleem niet onseilbaarlijk kan worden Bepaald.

En daarom ook niet van haar Aankomst tot Bethlehem.

't Is nochtans Seker / dat het is geweest niet Lang na sijn Geboorste.

't Welk wy hier uit konnen Afnemen.

1. Om dat Mattheus haar Aankomst med sijn Geboorste t' Samenknoopt.

γ. 1. Doe nu Jesus was Geboorst ; siet ! Wijzen van Oosten zijn tot Jerusaleem Aangekomen.

2. Om dat sy / binnen Jerusaleem, na Hem / als

als Een / die nu eerst en onlangs was
Geboorn / Dagen.

7. 2. Seggende : Waar is de , let wel /
Geboorn , naamlijk nu onlangs
geboorn / Koning der Joden ?

3. Om dat Herodes , en ganz Jerusaleem
med hem / ober dese haar Dzaag word
Ondroerd / als ober een Nieu en nog
nooit gehoorde Saak.

7. 3. De Koning Herodes nu , dit Ge-
hoord hebbende , wierd Ond-
roerd , en ganz Jerusaleem med
hem.

Daar 't immers niet is te Denken / dat
dese Geboorte heel Lang heeft kommen
Verborgen blijven / so vooz Herodes , als
vooz ganz Jerusaleem.

§. 86. Na alle Waarschijnlijkheid dan
zijn sy tot Jerusaleem , ja ! Bethlehem Man-
gekomen ; Eet nog de Dagen der Kein-
ging van Maria , als Kraambrou / waren
Verbult en voleind.

Na 't Verloop dan van ruim 5. We-
ken / van Jesu Geboorte af.

Want een Kraam-brou / als sy een
Soontie had Gebaard / mogt / in de
Tijd van 40. Dagen / niet Heiligs Man-
roeren / nog tot het Heiligdom Kom-
men.

Levit. 12: 2. 4. Wanneer een Vrouw zaad ge-
geven , en , na 't Verloop van de ge-

serde Tijd / een Knechtje fal hebben Ge-
baard; so fal sy 7. Dagen Onrein zijn : na
de Dagen der Affondering harer Krank-
heid fal sy Onrein zijn.

Daar na fal sy 33. Dagen Blijven in 't
Bloed van haar Reiniging : niet Heiligs fal
sy Aanroeren; en tot het Heiligdom fal sy
niet Komen; tot dat de Dagen van haar
Reiniging Vervuld zijn.

§. 87. So dat sy nog Dooz 't Lindi-
gen van de 6. Weken / eben vooz 't Ver-
trek van Joseph en Maria, med 't Kind /
na Jerusaleem; om / na de gewoonte der
Wet / aldaar med hem te Doen : tot
Bethlehem moeten Gekomen zijn / Hiera
aldaar Begroet en Aangebeden / en med
Goud / Wierook en Myrh hebben Be-
schonken. Matt. 2: 11.

Want so 't niet was geschied / Ger sy
't Kindje hier toe in den Tempel Bzags-
ten / souden de Wijfen 't selve in Bethle-
hem niet hebben Gebonden.

Oewijl de Ouders daar Na niet weer/
med 't Kind / in Bethlehem zijn geko-
men; maar uit den Tempel vertrekkende /
zijn Weergekeerd na Nazaret , in
Galilea, haar oude en boozgaande Woon-
stede.

Gelijc de Euangelist Lucas ons dat
duidelijk leerd :

Luc. 2: 39. En als sy Alles hadden Vol-
eind,

eind, wat na de Wet des Here te Doen was; Keerden sy weer na Galileen, tot of na haar Stad Nazaret.

§. 88. Dit nu / dat het Kind den Heer is DooꝖgesteld / in den Tempel / Luc. 2: 22. is geschied / Kort na dat de Wijsen 't Kindje nog binnen Bethlechem hadden Gebonden.

Want so haast Herodes Merke / dat hy van de Wijsen, welke hy na Bethlechem had Afgesonden / om naaukeurig na 't Kind te Vernemen / en hem aanstonds of in 't kort de Boodschap daar van te brengen; Waar en Hoe sy dat Kindje hadden Gebonden.

Want so haast / seg ik / Herodes Merke te / uit 't Agterblijven van de Wijsen, dat hy hier in van haar was Bedrogen, immers so hy Meende; heeft hy Aanstonds / in de Hitte van sijn Toorn / sijn Dienaars Afgesonden na Bethlechem, om Al de Kinderen daar te Vermoorden: wanneer 't Kindje Jesus binnen Bethlechem niet meer was te Vinden. Matth. 2: 16.

§. 89. So moet dan 't Kind den Heer zijn DooꝖgesteld / in den Tempel / te Jerusalem; terwijl Herodes Bescheid verwagde van de Wijsen uit Bethlechem.

Die ondertussen van God wierden Vermaand / in een Droom / om niet Meer

90 De Wijsen uit Oosten,
Weer te keren tot Herodes. Matth.
2: 12.

Gelyk ook Joseph ondertussen van de Engel des Here / in een Droom / wordt ge waarschuwd en Vermaand te Vluchten tot in Egypten, voor de Bloed-dorst van Herodes. Matth. 2: 13.

Zimmers so haast de Wijsen 't Kindje Jesus hadden Begroet en Beschonken binnen Bethlehem; worden sy / door een Godlyke Openbaring / in een Droom / Vermaand / dat sy niet souden Weerkeren tot Herodes. En Vertrekken daar op Manstonds / door een ander Weg / Weer na haar Land. Matth. 2: 11, 12.

So haast nu dese waren Vertrokken; Hiet! so word ook Joseph Vermaand / in sijn Droom / te Vluchten / med 't Kind en sijn Moeder / in Egypten. Matth. 2: 13.

Die daar op ook Manstonds / sonder toeben / Vertrekt na Egypten, med 't eerste Morgenlicht / en 't Openen van de Stads Poorten / so hy in een besloten Stad is geweest.

Waar toe hy in de Nagt selv Opstaat; mooglyk ook om tot so Ver een Reis behoorlyk Coestel te maken.

§. 90. Waar uit men niet Onwaarschynlyk sou kunnen Gissen;

1. Dat de Wijsen, op de Laatste Dag van

van de Koninging van Maria, dat is /
op de 40. Dag van haar Kraam / tot
Bethlehem zijnde Aangekomen / 't heilig
Kind Jesus daar hebben Aangebeden en
Beschonken.

2. Dat sy daar op 's Dags binnen Beth-
lehem zijn blijven Vernagten: med dit
Doornemen en dese Gedagten moog-
lijk / om / op de Volgende Dag / 't
Kind den Heer te Sien Doorstellen / in
den Tempel / te Jerusaleem; endan med
een de Boodschap daar van te brengen
aan Herodes: gelijk sy haar daar toe
had Afgesonden na Bethlehem.
3. Dat sy / in die selvde Dagt / terwijl
sy Sliepen / door een Godlijke Verma-
ning / in een Droom / zijn Vermaand /
om niet Weer te keren tot Hero-
des.

Waar op sy 's Morgens / med het
Kind Jesus, niet na Jerusaleem zijn Ge-
gaan / gelijk sy Voorhadden; maar /
door een ander Weg zijn Vertrokken
na haar Land.

Ma dat sy eerst de Ouders van Je-
sus, voor haar Vertrek med 't Kind
na Jerusaleem, hadden Vertwittigd van
de Godlijke Vermaning / welke haar
van dese Dagt / in haar Droom / was
voorgekomen.

Waarom sy nu Niet konden / gelijk
haar

haar Doornemen was getweest / med
haar Gaan na Jerufalem; om 't Kind
daar den Heer te Sien Doorzstellen / en
Herodes daar van de Booschapp te
bzingen.

Maar uit de Ouders selv ook ge-
noegzaam konden Afnemen; al was 't /
dat God aan de Wijfen, en die / by
gevolg / aan de Ouders van Jesus niet
hadden Geopenbaard 't bloedig Oufet
van Herodes: dat sp / med haar Kind /
fig ook hadden te Mijden voor de Ke-
ning Herodes.

Hoewel die Doorzgab / gelijk sp dat /
uit de Wijfen, buiten alle twijfel / had-
den Verftaan / dat Hy selv / na haar /
Ook wilde Komen tot Bethlehem; om
haar Kind daar Aan te bidden.

't Welk mooglijk ook de Reden is /
waarom de Ouders / med haar Kind /
uit den Tempel te Jerufalem, niet
Weerkeren na Bethlehem, waar uit sp
gekomen waren; maar na haar oude
Stad Nazaret, in Galilea: om so
veel Verrer van Herodes, en van fijn
Troon Af te zijn. Luc. 2: 39.

4. Dat Joseph, op de selbde Dag / doe
sp Vertrokken na haar Land; in de
vroege Morgenftond / med Moeder
en Kind is Heen gegaan na Jerufalem:
terwijl Herodes de Wijfen med Befcheld
te King verwaagde. Om

Om daar / so niet Dooz / kunnens Op
de tijd van 't Morgen-offer / ('t welk
begon omtrent med onse Doozmiddags
9. uur) in den Tempel te zijn: also
Jerusalem maar ruim 2. uren Gaans
van Bethlehem af lag.

5. Dat Joseph en Maria, med 't Kind /
doe sp / in den Tempel / Alles hadden
Voleind / wat na de Wet des Here te
Doen was; nog op die selbde Dag / son-
der in Jerusalem te Vernagten / zijn
Weergekeerd na Galileen tot, of na haar
Stad Nazaret. Luc. 2: 39.

Sonder dat wy genooddykt worden/
med Sommige / hier te Stellen / dat de
ganze Vlucht-tijd van omtrent of ruim
1. Jaar daar Tussen is gekomen;
eer sp zijn Weergekeerd na Galileen en
Nazaret.

6. Dat / so als Joseph, med Moeder
en Kind / sig uit Jerusalem op Reis had
begeven na Galileen, en na haar Stad
Nazaret; op de eerst daar aan volgen-
de Dag / op de een of de ander tus-
sen beide gelegen Plaatz / 't zij Dooz/
Vlekt / of besloten Stad / daar hy Ver-
nachtde.

Dat daar / seg ik / de Engel des He-
re hem / in sijn Droom / heeft Ver-
maand / om med Moeder en Kind aan-
stonds in Egypten te Vluchten; en so de
Bloed;

**Bloed-dorst van Herodes, die 't Kind /
 sou Soeken / om 't selve te Doden /
 te Ondwijken. Matth. 2: 13. Waar dooz
 hy genoodperst wierd / sijn genomen
 Weg na Nazaret te Veranderen / en te
 Flug te keren na Egypten.**

§. 91. **Want men kan niet wel Stellen /
 dat dese Verschijning des Engels hem
 sou zijn gebeurd in Nazaret selv / so haast
 hy daar Aangekomen zijnde Ver-
 nagde.**

a. **Om dat niet is te Denken / dat de
 Coornige Herodes so Veel Dagen / med
 het Kindermoorden / in Bethlehem, en
 in al des selvs Landpalen / heeft kon-
 nen Wagten; als Joseph Dagen van
 noden had / om heen en weer te Rei-
 sen: eerst van Jerusaleem tot Nazaret,
 en dan weer van Nazaret vooz hy Beth-
 lehem alleen / (zijnde de naaste Weg
 na Egypten) waar toe meer dan 6.
 Dagen wierden bereizt. Gelijk ook
 Egypten selv nog 5. of 6. Dagen Rei-
 seng van Bethlehem af lag.**

b. **Om dat ook niet is te Twiffelen / of
 de Heer / onse God / heeft wel Sorg
 gedragen / dat de Ouders med het
 Kind / in haar Flug na Egypten, al
 Doozhy Bethlehem en des selvs Land-
 palen waren gebozderd; eer Herodes
 de Kinder-moord daar heeft Begon-
 nen?**

nen ! op dat sy med so veel minder
Drees en Ondsteldnis mögten zyn / in
haar Vlucht.

Waarom Joseph ook / op 't Gebod
van den Engel / so groot een Haast
maakt / dat hy / in die Nact selv /
Opstaat; 't Kind en de Moeder tot hem
Neemt; en na Egypten, sonder enig
uitstel / Vertrekt. Matth. 2: 13. 14.

§. 92. Waar uit wy ook / in 't voor-
bygaan / vast kunnen Besluiten; dat
Herodes niet Veel Dagen / na dat de Wij-
sen van hem waren Afgesonden na Beth-
lehem, med die gruwfame Kinder-slag-
ting heeft Vertoefd.

Want geen Reden kon'er anders zyn
voor Joseph, om med sijn Vlucht so te
Haasten.

§. 93. Wy weten wel / dat Sommige
grote Swarigheid maken / om te Beloven/
dat de Wijfen, ook voor de Tijd der Kie-
ning van Maria, souden binnen Jerusa-
lem en Bethlehem zyn Gehomen.

Als of 't ganz niet was te Denken / dat
dit Kind / na wiens Leben Herodes, van
die Tijd af / dat hy med de Wijfen had
Gesproken / med so groot een Hitde stond;
so hoort daar na

1. Niet alleen sou zyn Gebragt in de Stad
Jerusalem; daar Herodes sijn Hob had
en Woonde,

2. Maar

2. Maar ook daar / in 't Openbaar / boozt
Aller Ogen / in den Tempel / den
Heer sou zijn Boozgesteld.
3. Ja! ook op die Tijd / van de God-
blyvende Simeon en Godsdienslige An-
na, aldaar Openlyk sou zijn Beles-
den.

En dat / terwijl ganz Jerusaleem so seer
Ondroerd en Ondsteld was / ober de Ge-
boort-tijding van dit kind / dooz de Wij-
sen onder haar Verspreid.

§. 94. Wy sien in dit Alles geen de
minste Swarigheid.

1. Want immers kon dit kind Openlyk
in 't Ondroerd Jerusaleem, so Groot en
Volk-ryk een Stad / worden Gebragt;
sonder dat Herodes de Koning hier van
iet Wist / of inand van 't Volk 't kind
juist kende / Wie 't was.

't Is waar: Herodes had aan de
Stads-poozt / dooz de Wagt / kon-
nen doen Passen op de Kinderen / die
van Bethlehem na den Tempel wierden
Gebragt / om aldaar den Heer te wo-
den Boozgesteld; en so dit kind heb-
ben soeken Nic te binden.

Bysonder / daar hy / na alle schijn/
van de Wijsen wel duidlyk was On-
derregt / ook van de Tijd van sijn Ge-
boorte; en so selv kon Parekenen /
wanneer de Dagen der Koninging / na
de

be Wet / van des Kinds Moeder / als
Kraambrou / stonden Verbuld te wo-
den; en so / med haar Kind / sou na
den Tempel soeken te komen.

§. 95. Maar al had Herodes hier toe
Wagt aan de Poort der Stad geset;
daarom sou hy juist dit Kind niet se-
kerlijk hebben Uitgebonden.

Want een Kraambrou / die naby Je-
rusalem Woonde / en geen Ongelegen-
heid had, Quam wel / so haast sy Mogt
doe; de Wet / med haar Jong geboorn
Kind / tot het Heiligdom des Tempels;
daar de Verafgelegenheid / Siekte of
enig ander Belet haar dikmaal hter
in konden Verhinderen.

Daar dan een Kraambrou / na de 40
Dag van haar Kraam / wel aanstonds
kon en Mogt / maar juist niet Moest
komen tot het Heiligdom / med haar
Kind; hoe kon dan Herodes de nette
Tjd Uitzijferen wanneer dit Kind juist
van sijn Ouders sou worden Gebragt
in den Tempel? Ja! hoe kon hy onder-
scheidelyk Weten / of Dit juist was 't
Kind dat hy Sogt / of een Ander / dat
namaals nog uit Bethlechem komen sou
na den Tempel.

Waarom hy 't niet Geraden vond / op 't
Onseker imand / med sijn Jong geboorn
Kind / van Bethlechem komende na den

Tempel aan te doen / op dat zijn Doornen niet enigfins mogt Onddekt worden; maar allerbest Gozdeelde / fig Beruselijk op het Seker te brengen Bescheid van de Wijfen te Verlaten.

§. 96. 2. **Ook kon dit Kind / in 't Openbaar / vooz Aller Ogen / in den Tempel / den Heer worden Doozgesteld; sonder dat inand 't selve juist Kende / of Agt daar op gab.**

Detwijl fulks meest alle Dag Doozvil; ook wel omtrent Veel Kinderente gelijk; niet alleen uit Jerusaleem, maar ook uit alle andere Steden en Plaazen hier t' samengebrazgt; die immers so net niet te Onderscheiden of te Onderkennen waren.

Wpsonder / daar de Ouders van dit Kind / Wetende uit de Wijfen, niet alleen dat de ganze Stad was Ondroerd / dooz haar aangebrazgte Tijing; maar ook dat Herodes haar Kind sou soeken te Doden: wel so Doozfigtig en Stil zjin te Werk gegaan in 't Doozstellen van haar Kind / in den Tempel / dat Niemand heeft konnen Merken / dat het was de Beboorn Koning der Joden.

Immers dat Dit niet is gekomen tot de Oren van Herodes, ook niet na dat het al was Geschied / menen wy / dat hier

hier uit sekerlyk kan worden Besclo-
ten; om dat Herodes daar na nog de
Kinderen ook van 2. Jaren Dood en
ombrengt.

Wat Reden dog kon hy hier toe heb-
ben? indien hy had Gehoord / dat 't
Kind / 't welk hy Sogt / so Onlangs
te voorn / in den Tempel / den Heer
was Doozgesteld.

Want dit gepaard med 't Getuignis /
dat hy van de Oudre van dit Kind uit
de Wijzen had gehaald / kon hem ten
vollen Verskeren / dat 't selve maar
ruim 40. Dagen moest Oud zijn.

§. 97. 3. Ook kon dit Kind van de oude
Simeon en Anna, in den Tempel / wo-
den Beleden; sonder dat Herodes hier
van enige Kennis had: dewyl sijn Hob/
hoewel binnen Jerusaleem zijnde / Ver
van den Tempel af was.

Ja! ook sonder dat Iemand van de
Ondroerde Menigte / in de ganze Stad /
hoewel nu / op de Tijd van 't Moorgen-
offer / meest in den Tempel zijnde / dit
heeft Gemerkt of Gehoord.

Want de Godbezende Simeon, Wetens-
de, dat dit Kind sou zijn tot een Val van
veel in Israel, en tot een Teken, dat Weer-
sproken sou worden; Luc. 2: 34. is / but-
ren alle twijfel / wel so Doozigtig ge-
weest / dat hy dit geboorn Kind niet

over al kragtbaar heeft gemaakt; maar veel eer Stil gehouden.

Sprekende daar van alleen tot de gene/ die de lang Beloobde en ware Vertrouwing Israels, med hem / in Jerufalem, Verwagden. Luc. 2: 25.

Immers van de Prophetes Anna, die op 't felvde uur/ med Simeon, daar By komende / in den Tempel / den Heer beſgelijks heeft Beleden; ſtaat uitdrukkelijc Aangetekend/ dat ſy van Hem Sprak tot Al ſulke alleen / die de ware Verloſing, in Jerufalem, med haar/ in die Tijd/ Verwagden, en in Hoop te gendec ſagen. Luc. 2: 38.

§. 98. So dat ſy Beide haar Doozreffelijc Betruignis en Belijdnis van 't Kind Jeſus, in den Tempel / niet juſt ſo in 't Openbaar hebben gedaan / dat het van Elk een / ſonder Onderscheid/ kon worden Aangehoord; maar veel eer in't Verborgen en in Stilte / onder de Behende alleen.

Want ſy Kennende de Sulke/ die med haar/ in Jerufalem, in deſe Tijd nu/ de Vertrouwing en Verloſing Israels Verwagden; kommen/ in tegenwoordigheid van de Sulke alleen/ haar Belijdnis van dit Kind hebben gedaan/ ſonder dat Imand anders daar By was.

Waar toe ſy bequame Gelegenheid had

hadden/ niet alleen in des Tempels
Doozhoben / en obergrote Ruimten der
felve; maar ook in de bysondere Ver-
trekplaatzen / welke in die Doozhoben/
bok tot Dichtst van 't Volk / in Menigte
warengelield.

Waar in dan wel iet / onder Haar /
kon gebeturen / sonder dat Andere daar
van enige Kennis hadden; gelijk ook by
Andere / op andere Plaatzen des Tem-
pels / wel iet kon geschieden / sonder dat
Sy ook daar van iet Wisten.

§. 99. Is 't hier ook niet onse Aan-
merking waardig? dat Lucas selv van
Niemand anders Meld / dan van de Oud-
ersen 't Kindje Jesus, doe Simeon 't selve in
sijn Armen nam, en God Loovde. Als of er
Niemand anders was by geweest. Luc.
2: 27. 28 Gelijk ook / dat hy alleen van
Joseph en de Moeder van 't Kind / en van
Niemand anders getuigt; dat sy Ver-
wonderd waren, over 't geen van haar
Kind Geseid wierd. v. 33. Ook / dat Si-
meon daarom haar beide alleen Zegend;
en Maria de Moeder daar na / in 't by-
sonder / Aanspreekt. v. 34. sonder tot
Andere iet te Seggen.

§. 100. Ja! dat dit heerlijk Getuignis /
so van Simeon als Anna, in 't Verhoor-
gen / onder de bekende en vertroude
Bzinden alleen / en niet in 't Openbaar /

door Aller Oren / is geschied ; kan men hier uit Afnemen :

Om dat anders dit fo groot een Beweging en Coebloeiing in de nu, nog / door de fo onlangst te voorn ingebragte Tijding der Wijfen, Ondroerde Stad sou hebben Verootsaakt / omtrent 't Kind Jesus ; dat de Ouders med hem seer Beswaarlijk uit den Tempel / ilk laat staan / uit de Stad / souden zijn Gekomen / sonder dat dit algemeen Gerugt quam door te dzingen ook tot de Oren van Herodes : so al niet op die selbde Stond en Dag / immers daar Na.

Daar uit 't Doozgaande kilaar blijkt / dat Herodes geen de minste Kennis heeft gehad / Dat en Wanneer dit Kind in den Tempel is Gebragt ; en by gevolg / ook niet heeft Geweten van Al 't geen 't selbe / door Simeon en Anna , daar is Ondrmoet.

D E R D E D E E L.

Kort Inhoud.

De Wijfen tot Jerufalem zijnde Aangekomen ; Wat sy daar onderscheidenlijk Doen. §. 101. A. Hoe sy Vragen : Waar is de Geboorn Koning der Joden ? en in wat Sin. §. 102. Waar uit het Blijkt ; dat sy dit Vragen , niet in 't Verborgen , maar in 't Openbaar : niet evenwel langs de Straten van Jerufalem ; nog aan 't Hov van Herodes. §. 103. Maar veel eer in den

den Tempel , op de Tijd van 't Daaglijks Offer; en so , van 't Volk , uit den Tempel komende , door ganz Jerusaleem zijnde Verbreid , is Gehoord ook van Herodes. §. 104. Om dat sy Vragen na de Koning der JODEN; Bewijst niet , dat Sy selv geen Joden zijn geweest. §. 105. Gelijk ook niet , om dat sy Vragen : WAAR de Geboorn Koning der Joden is ; dat Sy nog Joden nog Jodengenoten zijn geweest : dewijl de Geboortplaatz van de Mesias ook by 't Volk Bekend was. §. 106. Daar de selve , by dit Voorval alleen , daar na so Bekend is geworden. §. 107. Anders sou ook Herodes selv dit wel hebben Geweten ; en de Wijfen , op haar Vraag , door 't Volk aanstonds hier van zijn Onderregt : Ja ! Sy selv souden dit ook hebben Geweten. §. 108. B. By gelegenheid , dat sy Sëggen ; dat sy Sijn Ster in 't Oosten hebben Gezien : word getoond , hoe de Sterren des Hemels , Onderscheiden in Vaste en Dwaal-Sterren , van elkander zijn te Onderkennen ; en waarom de selve so worden Genaamd. §. 109. Welke de 7, Dwaal-Sterren zijn ; en haar verschillende Grootde. §. 110. Waarom dese Ster der Wijfen , so Een van de gewone Hemels Sterren was geweest , niet tot de Vaste , maar tot de Dwaal-Sterren alleen sou zijn te brengen. §. 111. Uit de Overgrootde der Dwaal-Sterren word Bewezen , dat Geen van de selve Bequaamheid had , om haar , in de Laagte , Voor te gaan , op haar Weg ; en te Staan boven seker Huis. §. 112. Waar uit Besloten word , dat dese Ster is geweest een Ongewone en Nieuwe Ster ; gelijk ook uit haar ongewone Loop , en uit haar Verschijning in 't Oosten alleen. §. 113. Waarom dese Ster niet kan zijn geweest de Glanz van de glinsterende Heerlijkheid des

Here, med welk de Herders, op 't Veld van Bethlehem, in de Nagt van Christi Geboorte, wierden Omschenen. §. 114. Dese Ster alleen een Vier-Ligt, in de Lugt, zijnde geweest; waarom nogtans een Ster word Genaamd. §. 115. Waarom Sy de selve Sijn Ster noemen. §. 116. Dese hebben sy Gesien; niet juist by Dag, maar alleen by Nagt of Avond. §. 117. Niet alleen Eens of Twemaal; maar Meermaal: ja! mooglijk by de 2. Jaren lang. §. 118. En dat, doe Sy in 't Oosten waren, na 't schijnt, in 't Westen. §. 119. In de Laagte wel des Lugts; maar niet so Laag, dat Sy daar uit konden Onderkennen, dat de selve juist Boven 't Joodz Land stond. §. 120. C. Hoe sy uit 't Oosten hier in 't Westen zijn Gekomen; en dat, om hem Aan te bidden, pok uit Godsdienstigheid, als haar Saligmaker. §. 121.

§. 101.

So haast nu de Wijsen tot Jerusaleem waren Aangekomen; doen sy dese 3. Dingen.

- A. **Sy Dragen:** *Waar is de Geboorn Koning der Joden?*
- B. **Sy tonen de Reden van haar Draagen Komst:** *Want wy hebben sijn Ster in 't Oosten Gesien.*
- C. **Sy boegen daar by 't Bind van haar Komst:** *En wy zijn Gekomen, om hem Aan te bidden.*

A.

§. 102. *Waar is, Dragen sy / de Geboorn Koning der Joden?*

1. **Sy**

1. **Sp** **Roemen** hem *Koning der Joden.*
Niet / om med hem te **Spotten**.

Gelyk de **Romeinze** **Krijgsknegten**
 daar na hebben gedaan. Matth. 27: 29.
En de **Roomze** **Stadhouder** **Pilatus** **selv**.
 Joh. 19: 19.

Maar med een **heilige** **Erbedig-**
heid / en in 't **Beloob**.

Gelyk dat **lijkt** / niet alleen uit 't
Oogmerk van haar **Komst** / om hem
Man te **bidden** ; maar ook uit de **Er-**
betwijfing **selv** / aan hem **betwefen** / doe
 sp hem daar na **ondmoerden** en **vonden** /
 binnen **Berlehem**.

2. **Sp** **Belijden** van hem / dat **hy** **is** **de** **of**
 die **Geboorn** **Koning** der **Joden**.

Dat **hy** / die so lang aan de **Joden**
 is **Beloofd** / die so lang van de **Joden**
 is **Verwagt** / nu **eindlijk** is **Geboorn**.
Menz **getworden** uit een **Vrou** / en so
 uit de **Menzen** / **door** de **Geboorte**. ja!
 uit de **Joden** **selv** ; en so haar **Vroe-**
der / na 't **Bleez** / **getworden**.

Op dat **hy** / een **kleine** **tijd** **Min-**
der **getworden** dan de **Engelen** / in de
Dagen van **zijn** **Bleez** / **voor** haar / de
gestalte van een **Dienstknecht** hebben-
 de **Aangenomen** / sou **Dienen** ; en daar
 na / als een **heerlijk** en **verheerlijks**
Koning / **over** haar in **Ewigheid** sou
Regeren.

3. **Sp Drogen: Waar Hy is Geborn.** Sp Drogen dan niet / of hy ook is Geborn: want hier van waren sy ten Dollen Verfehert / en daarom stellen sy dit als ten Daste Saak.

Maar sy Drogen alleen / Waar Hy is te Vinden. Waar hy fin Verblif heeft. en welk Huis hem tot fin Woonplaatz diend.

§. 103. Maar Waar dog Drogen sy dit / binnen Jerufalem?

Niet in 't Verborgen / in dese of gene Huifen; maar buiten twyfel / in 't Openbaar.

Hoe fou dit anders so Bekend en Aughtbaar zijn geworden / binnen Jerufalem? dat de ganze Stad daar dooz wierd Onroerd. Matth. 2: 3.

Niet ebenwel langs de Straten van de Stad: want dat Doegde niet wel.

Niet ook aan 't Hob juist van Herodes de Koning: Want dit kon ook wel tot fin Oren komen dooz 't adom uitgebreid Gerugt / dat daar van in de ganze Stad was.

Want wie kan Geloben? dat de Wijfen Ongeropen fouden zijn Gegaan / na 's Konings Paleis / om dit daar te Ver-nemen.

Ja! wie kan Geloben van dese Wijfen? daar sy Joden of Jodengenoten waren /

ren / dat sy de geboorn Koning van de Joden souden hebben gaan 'Soeken / in 't Hof van Herodes.

Daar sy ten minsten so veel Wisten / dat de Messias niet kon Doozdhomen uit een Weynd Koning / een Edomit, gelijk Herodes was; maar sekerlyk moest zyn uit de Joden / een Israelit.

Behalven dat Herodes de Wijzen DOE sergt heimlyk tot hem heeft Geroepen; en by gebolg / allereerst heeft Gesproken: Matth. 2: 7. Na dat Hy nu al 't Gerugt van de Geboorn Koning der Joden had gehoord / en de Joodze Kaad daar over had doen Vergaren / ja! uit haar al had Vernomen / dat Bethlehem was de Geboort-plaatz van de Christus, na de Doozsegging van de Propheet Micha 7. 3.-6.

§. 104. 't Is dan veel meer te Geloven / dat sy dit hebben Gevraagd / in de Openbare Plaatz van den Tempel.

En dat wel / op sulck een Tijd en Ur / wanneer 't Daaglyks Morgen-of Avond-offer wierd geofferd / in den Tempel.

Tot 't welk 't Volk / in groot een Menigte / uit de ganze Stad / gedurig Opquam na den Tempel: om by 't uiterlyk Reukt-offer des Priesters te Doegen en

en te mengen 't intwendig en 't **Geestlijk**
Reukwerk van haar **Gebeden** / voo? 't
Wangefigt des Here.

Luc. 1: 8. 9. 10. 't Geschiede, als hy, de
Priester Zacharias / sou Ingaan in den
 Tempel des Here, om te Reuk-offe-
 ren:

Dat Alde Menigte des Volks was bui-
 ten Biddende, op 't Uur des Reuk-of-
 fers.

Hand. 3: 1. Petrus en Johannes gingen (**nes-**
fens Al 't Volk. 7. 2. 9. 11.) t' samen
 Op na den Tempel, omtrent de Uur
 des Gebeds, zijnde de Negende Uur.

So dat 't **Gerugt** van de Geboorn
 Koning der Joden, voo? de **Menigte des**
Volks / uit den Tempel komende / so
 kan zijn **Verspreid** voo? ganz Jerusalem;
 dat het ook heeft getroffen de **Oren** van
 Herodes.

§. 105. **Om** dat nu dese Wijsen hier
 Dragen na de Koning der **JODEN**; hier
 uit kan **Niemand** med regt **Besluiten** / als
 of sy selv geen Joden konden geweest zijn:
 maer ten hoogsten genomen alleen Joden-
 genoten.

Want ook by en van de Joden selv
 wierd de **Mesias**, als Koning der **Joden**,
Verwagt en **Benaamd**.

§. 106. **Belyk** ook hier uit / om dat sy
 hier Dragen: **WAAR** de gehoorn Koning
 der

der Joden is; niet kan worden Besloten/
dat sy nog Joden nog Jodengenoten kon-
nen geweest zijn.

Betwyl sy hier med duidlyk Tonen/
dat sy de Geboort-plaatz van de Mesias,
uit de Propheten/ niet hebben Bekend;
die nogtans by 't gemeen Volk selv/ on-
der de Joden/ genoeg Bekend was.

Gelyk dat klaar Blijken kan / uit 't
Getuignis van den Apostel en Euange-
list Johannes selv; die dese Taal aan de
Joodze Schaar toeschryft:

Joh. 7: 42. Seid de Schrivt niet? dat de
Christus Komen sal; uit 't Zaad Davids,
en van 't Vlek Bethlehem, daar David
was. vergelyk 7. 40. 43.

§. 107. Maar of schoon Dit / in die
Tijd van Christi Vertoning aan Israel,
doe hy als Leraar onder haar Omwan-
delde / waar van Johannes hier Spreekt/
so Bekend was / onder 't gemeen Volk
der Joden; 't kan nogtans wel zijn / dat
Dit / in dese Tijd van Christi Geboorte/
juist nog so Bekend niet is geweest /
onder haar.

Ja! dat het by dit Doozval / dat de
Joodze Raad aan Herodes, uit de Pro-
pheet Micha, Betwijst / dat Berlehem
moet zijn de Geboort-plaatz van de Mes-
ias. Matth. 2: 3---6.

Ja! dat het by dit Doozval / seg ik/
moog.

mooglijk Allereerst so Bekend is gewor-
den / onder 't Volk.

En daarom geen Wonder / dat Dit /
so Lang daar na / so Bekend was by 't
Volk / dat sy daar van konden Spreken on-
der elkandre / als van een Bekere Saak.
Gelyk by hier by Johannes sien. cap. 7:
40---43.

§. 108. Gemmer indien Dit / so wel
Dooz dese Tijd als hier Na / so Bekend
was geweest / by 't Volk; sou ook He-
rodes, die / hoewel een Edomit van Ge-
slagt / nochtans een Jood was van
Gedienste : dewyl syn Doozouders
al Jodengenoten waren geworzen / dooz
Naneming van de Besnijdnis.

Sou ook Herodes, seg ik / selv dit wel
hebben Gehoord en Geweten; sonder
dat by hier over de Joodze Saad had be-
hoeven t samen te Roepen.

Ook souden dan de Wijzen Manstonds
zijn te Regt geraakt by 't Volk / so haast
sy maar Dzaagden: Waar is de Geboorn
Koning der Joden? sonder dat sy ge-
noodperzt wierden te Wagten / tot dat
Herodes, Dit uit de Raads Vergaring
hebbende vernomen / haer dat Bekend
maakte.

Ja! dan souden ook dese Wijzen selv/
dewyl sy dog Joden of Jodengenoten
waren / Dit wel hebben Gehoord en Ge-
we-

weten; daar sy Jaarlyks tot de Fees-
ten Israels, onder al 't Volk / te Jerusa-
lem quamen: sonder dat sy nu juist ge-
noodsaaft wierden / binnen Jerusalem, so
sozgbuldig daar na te Drogen.

B.

§. 109. De Keden nu / die sy geben / waar-
om sy hier Drogen; Waar de geboorn Ko-
ning der Joden is, is Aanmerklyk.

*Want wy hebben Syn Ster is 't Oosten Ge-
sien.*

Daar zijn Tweederlei Sterren / in 't Uit-
spanzel des Hemels; by de Sterkenners /
dooz de naam van Daste en Dwaal-
Sterren Ondercheiden.

De Daste Sterren zijn in den Hemel / op
't Gefigt / hier aan te Onderkennen van
de Dwaal-Sterren: dae / daar de Eer-
ste / by klaar Weer / altijd Vlammende
Flikkeren en Cintelen; de Laatste een
Bestadig Schijnzel / sonder Flikkering /
van sig geben; gelijk de Maan.

De Daste Sterren worden so Ge-
naamd: niet om dat sy Dast staan son-
der Beweging; maar om dat sy gedurig
sonder Verandering altijd staan in Eben-
gelijke Wydte van elkander / en t' sa-
men Eenerlei Beweging hebben.

De Dwaal-Sterren worden so Gebyr-
naamt: om dat sy / dooz haar onder-
scheide en bysondere Bewegingen / Punt-
mer-

mermeer nog med haar **Selbe** onder el-
kander over **Een** komen / en **Enerlei**
Tusfen ruimte hebben; nog med de **Vas-**
te Gelyke Loop nog **Onder** onderhou-
den.

§. 110. Van de **Dwaal-Sterren** bin-
den wy'er al van ouds **Dijb Doozmeent-**
ste opgeteld / onder de **Namen** van **Mer-**
curius, **Venus**, **Mars**, **Jupiter** en **Saturnus**.
Op welke ook de **Son**, in plaats van de
Aarde, en **Maan** gerekend / t' samen **Se-**
ven uitzeygen.

De **Ster** **Mercurius** word geschat ont-
rent 64. maal **Kleiner** te zyn dan de
Aarde: die **Ons** de **Kleinste** schijnt / en
ook selden word **Gesien**.

De **Ster** **Mars** word gerekend ont-
rent 7. maal **Kleiner** te zyn dan de
Aarde.

De **Ster** **Venus** byna so **Groot** te
zyn als de ganze **Aarde** selv: zynde de
Klaarste / die **Ons** aan den **Hemel**
Schijnt.

Welke wy enige **Tijd** des **Jaars**/
wanneer sy / vooz **Midnagt** / in't **Wes-**
ten **Ondergaat** / **Avond-Ster**; maar de
ander **Tijd** / vooz de **Son** aan de **Oost-**
kant **Opgaande** / **Morgen-Ster** noemen.

De **Ster** **Jupiter** word geschat ont-
rent 681. maal **Groot** te zyn dan de
Aarde.

De

De Ster Saturnus omrent 884. maal
Grooter te wesen dan de Aarde selv.

De Son word geagt wel 100000. maal
Grooter te zijn dan de ganze Aarde.

Daar de Aarde word gerekend / in haar
Omtrek of Rondte / te hebben 360. Gra-
den of Leden: elk Lid van 15. Mijlen/
maken t samen 5400. Mijlen. So dat de
Aarde / volgens dese haar Rondte van
5400. Mijlen / moet Dik zijn 1718. Mij-
len / als men de selve Doozboorn sou.

De Maan eindlijk word geschat 55.
maal kleiner te zijn dan de Aarde.

§. III. Wat dit voor een Ster, die de
Wijzen is Verschonen / geweest is / we-
ren wy niet.

't Is wel Scher / so dit Een van de ge-
wone Hemels Sterren was geweest /
dat het sou zijn geweest Sulk een; die
niet tot de Dage / maar tot de Dwaal-
Sterren alleen sou zijn te brengen.

Want daar sy haar daar na Doozgaat
op de Weg na Bethlehem, tot dat sy Staat
hoben 't Huis / daar 't Kindje in was.
Matth. 2: 9. moest het zijn geweest een
Ster / die sig / buiten de gewone He-
mels-kringen seer Laag / in de Lugt /
bertoonde.

Want hoe kon sy haar anders als een
Leid-Ster hebben Bediend / op de Weg?
ja! hoe kon sy anders van haar zijn Ge-
sien /

fien / ober welk Huis ſp juist eigen-
lijk Stond? Daar de Sterren / die in ſo
groot een Hoogte van ons Af ſtaan / daar
toe niet konnen Dienen.

§. 112. Maar 't is ganz niet te Be-
grijpen / dat Een van de gewone Dwaal-
Sterren des Hemels ſelb hier tot enige
Bequaamheid ſou hebben gehad / indien
ſp al in de Laagte was gebragt.

Want daar de ſelbe / in Grootde / de
ganze Earde Overtreffen / of byna Gelijk
zijn / immerg de 2. kleinſte ſo ſchizklijk een
Grootde hebben / dat de Een nog een 64.
deel / de Ander een 7. deel van de Earde
uitmaakt ; gelijk boven §. 110. is geſeid:
hoe kan dan hier med worden ober Een
gebragt? dat een Ster / die ſo Overgroot
een Plaatz in de Lugt beſlaat / Be-
quaamheid heevt / om haar Dooz te gaan /
en ſo te Leiden op haar Weg ; ja ! dat
nog meer is / om te Staan Boven / en
haar ſo aan te Wijſen een ſeker Stad /
ik laat ſtaan een enkel en byſonder Huis /
in de Stad Bethlehem.

§. 113. Hier dooz worden wy geboerd /
ja ! getrokken tot deſe Gedagten ; dat
dit moet zijn geweest een Ongetwone en
ganz Nieuwe Ster / ſo wel van Licht en
Schijnzel als van Plaatz ; die nooit te
Doozn / nog ook Na die tijd / weer is Ge-
ſien.

Ge-

**Gelyk dat ook hier uit genoegzaam is
Af te nemen:**

**Piet alleen / om dat dese Ster niet
hield de gewone Loop en Beweging der
Sterren/ van 't Westen na 't Oosten;
maar van 't Noorden na 't Zuiden/ im-
mers doe sy de Wijzen Doorzing / op de
Weg van Jerufalem na Bethlehem.**

**Maar ook / om dat sy Alleen in 't
Oosten haar is Verschenen; en daar na
niet meer / dan nog eens schielijk / op
haar Weg van Jerufalem na Bethlehem.**

**§. 114. 't Gelykt meer na Dwaasheid
dan na Wysheid / dat Sommige / onder
welke ook is de anders Diep-geleerde
Ligtfoot, hier door dese Ster Verstaan de
Heerlijkheid des Here, med welk de Her-
ders, op 't Veld van Bethlehem, 's Dags/
als Jesus was Geboren / in volle Glanz
zyn bestraald en Omschenen. Luc. 2: 8. 9.
Als of dese haar Omschijnende Heerlijk-
heid / op de selvde Tijd / van Der als
een kleine Ster af Stertie sig aan dese Wij-
sen, in 't Oosten, had Verdoond en laten
zien.**

**Want om nu niet te Spreken hier van/
dat de Glanz van dese glinsterende Heer-
lijkheid, welk de Herders alleen op Mar-
de / in de Laagte / Omscheen, van so
Der niet kan worden Gesien.**

**Doe kan hier med bestaan / dat sy / 't
geen**

geen sp dan Eerst hoor omtrent 40. Da-
gen souden hebben Gesien/ Herodes daar
van so Onderregten; als of 't al omtrent
by de 2. Jaren aan haar was Versche-
nen? Matth. 2: 7. 16.

Ja! hoe kon dese Grote Heerlijkheid
daar na / van so Naby / als een Voor-
gaande Ster alleen/ van haar worden Aan-
gesien / en van de Evangelist so worden
Benaamd? daar 't immers was de selv-
de Ster, welk sp in 't Oosten hadden Ge-
sien. Matth. 2: 9. 10.

§. 115. So dat wy Verdelen / dat dese
Ster is geweest een seker Vier of Ligt,
in de Lugt / van God op die Tijd / tot
Dienst van de Wijsen alleen / ge-
maakt.

Piet / dat het is geweest een Vier-licht
van die Grootde / als de Ligtende Sterren
des Hemels zijn / in haar selve; maar al-
leen omtrent van die Grootde en van die
Bedaante / als de Sterren des Hemels sig
aan ons Gesigt opdoen en vertonen.

Waarom aan dit schijnend Ligt des
Lugts / med regt de Naam van een Ster
word toegepast en gegeven.

§. 116. Dese Ster noemen sp hier sijn
Ster. de Ster van dese Geboorn Koning der
Jodep.

Piet alleen/ om dat die Dood Benuselt
is Geschapen / op sijn Al gebiedende Wil
Dood:

Doozgekomen; maar doozneenlijk / om dat die sijn Geboorte aan haar had Doozbeduid / en Hew daar in ten Dienst stond.

't Welk sy uit de Ster selv niet Wissen / nog ooit souden hebben geweten; maar alleen uit Gods bysondere Openbaring / die haar / op de Tijd van sijn Geboorte / dat heeft Bekend gemaakt; dat sy / tot een Doozteken en Doozbeduiding van dese sijn Geboorte / haar so Lang die Ongewone Ster had doen Verschijnen en Doozkomen. gelijk wy dat S. 76--79. bzeed hebben Bewesen.

S. 117. Dese sijn Ster hebben sy Gesien: med haar eige Egen.

Niet juist by Dag: want sy Diende haar doe nog niet / om haar op haar Reis te Leiden; gelijk daar na.

Maar alleen by Nagt / of by Avond / en in 't Donker: wanneer dese Ligtende Ster best lion Afschijnen en haar selve Vertonen.

Gelijk so ook de Sterren des Hemels sig aan ons Gesigt / in 't Duister alleen / komen te Openbaren: om dat sy by Dag / dooz 't groot en sterk Ligt van de Son / Verhinderd worden van so Hoog haar Ligt aan ons te laten Sien.

S. 118. Hoe Dikmaal hebben sy haar Gesien?

Niet alleen Eens of Tweemaal: want van sonden sy daar op so Veel agt niet hebben gegeven; maar Meermaal: waar door sy gebragt zijn tot nader Opmerking.

Ja! mooglijk Syna de tijd van 12. Jaren lang. Belykt dat enigzins is Af te nemen / uit 't geen wy / by Mattheus, Cap. 2. Lesen: daar hy seid;

7. 7. Dat Herodes naarstiglijk van haar, de Wijsen / Vernam de Tijd; wanneer de Ster was Verschenen.

7. 16. En dat hy daar na / na de Tijd, die hy van de Wijsen naarstiglijk had Ondersocht, de Kinderen van 2. Jaar oud en daar Onder, binnen Bethlehem, heeft Omgebragt, en laten Vermoorden.

§. 119. Waar hebben sy dese sijn Ster so Lang Gesien? In 't Oosten.

't Welk / gelijk Sommige willen / niet juist so is Op te batten / als of sy daar med wilden Seggen; dat sy / nog in haar Land zijnde / dese sijn Ster in 't Oostlijk gedeelte van de Lugt / dat is / in 't Oosten van haar Land / hebben Gesien.

Maar veel Beter so kan worden Verstaan; dat sy / doe sy nog in 't Oosten waren / waar uit sy nu na Jerusaleem waren Opgelkomen; dat sy doe / seg ik / dese sijn

Sijn Ster hebben Gesien / na alle schijn / in 't Westlijk gedeelte van haar af / in de Lugt.

§. 120. Buiten de gewoonlijke Hoogte dan van de andere Sterren des Hemels / in de Laagte selv des Lugts.

Hoewel juist niet in die Laagte / in welke sy haar daar na Doorquam: doe sy haar Diende / en om haar te Leiden op haar Weg na Bethlehem; en om haar / in de Laagte / een seker Huis / in Bethlehem, Man te wijzen.

Niet / dat sy dese sijn Ster daar hebben Gesien / in dat Gestel / waar uit sy konden Merken / dat die juist stond **Boven 't Joodz Land.**

Want dat konden sy van so Ver so niet Onderkennen. Ja! so de selve **Boven 't Joodz Land** in de Laagte had gestaan; hoe souden sy dan haar van so Ver hebben kunnen Sien? **Byzonder / daar so veel hoge Bergen tusfen Beide leggen.**

Sy hebben dan dese sijn Ster wel in 't Oosten Gesien; maar nu sy uit 't Oosten in 't Westen zijn Gekomen / Sien sy haar niet meer.

C.

§. 121. 't Eind / waar toe sy uit 't Oosten hier zijn Gekomen / drukken sy uit / med dese Woorden:

H 4

En

En Wy zijn Gekomen, om Hem Aan te bidden.

1. *Wy zijn Gekomen, op 't Gesigt van sijn Ster; en op de Godlyke Openbaring van de Beduidnis van die Ster; dat naamlijk de Koning der Joden nu is Geboorn / in 't Joods Land.*

Wy zijn hier op Gekomen uit 't Oosten. van so Der tot hier toe / in 't Westen.

2. *En dat alleen / om Hem Aante bidden.*

Piet / om dooz een Borgerlyke Aanbidding alleen / en uiterlyke Eerbewijsing / Hem te Groeten en te Verwelkomen / als de lang Beloovde en lang Verwagde Koning der Joden.

Want wie kan Denken of Geloben? dat sy hier toe alleen so Der een Reis sou-den hebben Ondernomen.

Sy zijn dan veel eer Gekomen, om Hem Aan te bidden, dooz een Godsdienstige Aanbidding, en inderlyke Eerbewijsing van haar Hert / als haar enige Heiland en Saligmaker. Med een waar Vertrouwen des Herte op Hem / en med een ware Danksegging aan Hem / als Sulik een.

Gelyk wy haar daar na sien Neervallen vooz Hem; en neervallende Hem Aanbidden: ja! uit haar Schatten aan Hem Geschenken offeren. Matth. 2: 11.

TWEDE

T W E D E B O E K.

v. 3.

De Koning Herodes nu dit Geboord hebbende, wierd Ondroerd, en Geheel Jerusaleem Med hem.

v. 4.

En by Een Vergaard hebbende Al de, Overpriesters en Schrivtgeleerden des Volks; Vraagde van haar, Waar de Christus sou Geboorn worden.

v. 5.

En sy Seiden tot hem; te Bethlehem, in Judea. Want also is Geschreven, door de Propheet:

v. 6.

En gy Bethlehem, Land Juda! zijt geensins de Minste onder de Vorsten Juda: want uit U sal de Leidsman Voordkomen, die mijn Volk Israel Weiden sal.

§. 122.

Waar in wy moeten onderscheidenlyk Aanmerken dese 5. Oelen.

H 5

I. Hoe

- I. *Hoe de Koning Herodes, Gehoord hebbende, 't geen van de Wijfen binnen Jerufalem was Verbeyd / Ondroerd word, en Ganz Jerufalem Med hem.*
- II. *Hoe hy daar op by Een Vergaard Al te de Overpriefters en Schriutgeleerden des Volks.*
- III. *Hoe hy haar, Vergaard zijnde / Afvraagd: Waar de Christus ſon Geboorn worden.*
- IV. *Hoe ſy, in haar Andwoord daar op / tot hem Seggen: te Bethlehem, in Judaa.*
- V. *'t Welk ſy hem Bewyfen / uit 't geen Gefchreven is, door de Propheet, Michaa.*

E E R S T E D E E L.

Kort Inhoud.

Dit Deel word in 2. Stukken Afgedeeld. §. 123.

A. Hoe Herodes de Koning word Ondroerd, over 't geen hy van de Wijfen had Gehoord.

§. 124. Niet juist uit de Wijfen ſelv; maar alleen door Andere. §. 125. Geen Wonder,

dat Herodes hier door ſo word Ondroerd; daar 't hem, na ſijn Mening, ſteunende op de

Leer der Joden, Dreigde med 't Verlies van ſijn Rijk, immers in ſijn Sonen, ſo anders ook

niet van ſijn Leven. §. 126. Sijn Jaloersheid,

in 't ſtuk van ſijn Koningrijk, ſchijnt hem Reden van Ondroering te geven; over 't aaf-

ſtaan.

staande Verlies van zijn Heerschappy; maar sonder Reden is hy hier voor Bedugt: dewijl dese Geboorn Koning geen Aardz Koninkrijk heevt. §. 127. B. Niet alleen Herodes de Koning; maar ook Ganz Jerusaleem word Med hem Ondroerd: hoewel niet op de selvde Wijs; om dat sy Med hem niet hadden de selvde, maar andere Reden. §. 128. Hoe kon Herodes en Ganz Jerusaleem Med hem, door de Tijding der Wijfen, so seer worden Ondroerd? Als of haar wat Ongehoord Nicus Voorquam; daar de Herders, voor Weinig Dagen, binnen Bethlehem Alom hadden Verkondigd, 't geen sy van dese Geboorn Koning der Joden hadden Gesen en Gehoord. §. 129. I. Word Bewesen, dat Herodes niet 't Minst heevt Gehoord van Al't Gerugt; tijt de Herders van de Geboorn Saligmaker, binnen Bethlehem, hebben gemaakt: om dat hy daar op Nimand Afsend, gelijk daar na de Wijfen, om na dat Kind eens te Vernemen. §. 130. 't Is niet te Denken, dat hy dit Gerugt van de Herders niet sou hebben Gelovd; daar 't so wel op Gods Openbaring ruste, als dat van de Wijfen. §. 131. En dat, om de Geringheid van die Geboorte; Voor dat hy ook, uit de Wijfen, haar Godlijke Openbaring daar van Hoord. §. 132. Geen Reden kon hy hebben, om, uit de Joodze Raad, te Vernemen na de Geboorteplaatz van de Christus; daar Hy die dan al sou hebben Geweten, uit dit Gerugt der Herders. §. 133. 't Was niet, om te meer hier van door haar Verskerd te worden; dewijl hy dat dan ook, op 't Gerugt der Herders, by haar sou hebben Gefogt. §. 134. II. Word Bewesen; dat ook Ganz Jerusaleem van Al't gerugt der Herders, binnen Bethlehem, niet 't Minst heevt Gehoord; om dat Nimand, ook niet

niet Simeon nog Anna, daar op is Vertrokken na 't so Naby gelegen Bethlehem. §. 135. Geen Reden was 'er, ont te Wagten, tot dat hy, na de 40. Dag, van zijn Ouders in den Tempel wierd Gebragt; ook niet den Ouderdom van Simeon en Anna. §. 136. Hoe souden Sy, die so seef Branden na de Komst van de Messias, so Lang hebben kunnen Wagten behalven dat sy de Nette Dag van zijn Komst in den Tempel juist niet souden hebben Aangetroffen. §. 137. 't Gerugt van de Alom-Bekendmaking der Herders, binnen Bethlehem gedaan, kan in Jerusaleem niet zijn Overgekomen; oom dat die juist niet door Ganz Bethlehem is geschied; dewijl sy daar niet Lang bleven. §. 138. En daarom is 't te Geloven, dat dit Alom-Bekend maken van haar is geschied, of alleen aan Al de gene, die med Joseph ed Maria, by 't Kind, in de Plaatz der Kribbe, waren; of ook nog maar aan Weenige, daar buiten. §. 139. 't Welk wel kan Rugbaar zijn geworden, door Ganz Bethlehem; sonder dat het by haar is Geloofd; en daarom ook in Jerusaleem niet zijn Overgevoegen. §. 140.

§. 123.

Wy vinden hier de Koning Herodes Ondroerd, en Ganz Jerusaleem Med hem: ober 't Woord van de Wijzen, dat sy door de ganze Stad hebben Verhert.

Wy moeten hier in Onderscheiden de se 2. Saken.

A. Hoe

A. Hoe de Koning Herodes nu, dit Gehoord hebbende, word Ondroerd.

B. Welk ook Ganz Jerusaleem Med hem.

A.

§. 124. Herodes de Koning nu, dit Gehoord hebbende, word Ondroerd.

Hy word Ondsteld en Verflagen in sijn Binnenste; ja! sijn Ingewanden worden Ondroerd en Geschud / door Drees en Bekommering.

Welke Ondroering in hem Doodspruit / uit 't geen hy van de Wijzen had Gehoord.

Hy had Ghoord van de Wijzen, die binnen Jerusaleem waren gekomen;

1. Dat sy Vraagden: Waar is de Geboorte Koning van de Joden?

2. Dat sy Seiden, dat sy sijn Ster in 't Oosten hadden Gesien: al een Tijd lang, eet sy des selvs Beduidenis Wisten.

3. Ja! dat God selv rindlijk hem had te kennen gegeven.

4. Dat die Ster hem was geweest een Wondteken van de lang Belorode en Verwagde Mesias, de Koning der Joden;

5. Dat Die nu, in de Volheid des eem Tijds, was Geboorn.

§. 125. Dit Alles had hy Gehoord; niet juist van de Wijzen selv, want die heb-

hebben daar **Ja** eerst / in 't heimlijk by hem zijnde **Ondboden** / doe hy **Wegerig** was haar selv te **Horen** spreken / med hem allereerst **Besproken**. gelijk boven **S. 103.** al is **Aangewesen**.

Dit Alles dan had hy **Gehoord**. niet uit de **Wijzen** selv; maar alleen door **Andere** / die hem dit als wat **Nieus** quamen **Boodschappen**: 't zij sy dit selv uit de **Wijzen**, in den **Tempel** / hadden **Gehoord**; 't zij sy dit van **Andere** / in de **Stad** / hadden **Verstaan**.

S. 126. **Wat** Wonder dat **Herodes**, door dese nieuwe **Tyding** / so word **Ondroerd**?

Want hy **Aeende** / dewijl hy 't uit de **Joden** so had **gehoord** en **Geleerd**; dat de **Mesias**, welke sy / na 't woord der **Propheten** / **Verwagten** / **gekomen** zijnde / een **uiterlijk** en **Wardz** **Koning** sou zijn over de **Joden**.

Ja! dat hy **Konien** sou / om haar te **Verlossen** van 't **Joch** der **Heidenen** / en alle **Bremde** **Koningen**.

En derhalven / dat hy selv nu ook / als zijnde een **Edomit**, en daarom een **Bremd** **Koning** / **sijn** **Koninkrijk** / 't welke hy had over de **Joden** / aan dese **Nieu** **geboorn** **Koning** / de **Mesias**; sou moeten **Inruimen** en **Obergeven**.

So al niet in eigen **Verfaan**; dan hy
dog

Nog nu al een **Maan** was van omtrent de 70. Jaren/ en byna was **Uitgeleedt**: **niemers** in **zijn** **Zonen** na hem.

Dewijl **Dese** **Jong** **geboorn** **Koning** **der** **Joden** **haar** / na **zijn** **Mening** / **de** **Heerschappij** **oer** **de** **Joden** **sekerlyk** **son** **Ondwyringen** **en** **Benemen**.

Ja! **dat** **hy** **mooglyk** / in 't **kozt** / **med** **zijn** **Koningryk** / **ook** **zijn** **Leven** **son** **ko-**
men **te** **Verliesen**.

§. 127. **Keden** **dan** **sehijnt** **Herodes** **te** **hebben** / **om** **hier** **oer** **so** **Ondroerd** **te** **worden**: **om** **dat** **hy** **sig** **Verbeelde** / **dat** **Dese** **nieuwe** **Koning** **Hem** **of** **de** **Sijne** / **t** **Wond** **of** **Morgen** / **nog** **so** **Ondsetten** **van** **zijn** **Koninglyke** **Heerschappij**.

Daar **hy** **omtrent** **geen** **Ding** **van** **de** **Werld** **so** **reer** **en** **Jaloers** **kon** **zyn** / **om** **t** **selve** **af** **te** **staan** **en** **te** **Verliesen** / **dan** **omtrent** **dit** **Stuk**: **om** **dat** **hy** **hem** **selve** / **hier** **dooz** / **nu** **niet** **alleen** **boven** **syn** **anders** **Gelijke** **Menzen** **sag** **Verheben**; **maar** **sig** **ook** **God** **selv** **emiglyns** **Gelijke** **vond**: **daar** **hy** **als** **zijn** **Plaatz** **hier** **in** **be-**
kledde / **en** **waarnam** **op** **Arde**.

En **daarom** **geen** **Wonder** / **dat** **de** **Heersch-** **sugt** / **bysonder** / **om** **med** **een** **ou-**
bepaalde **Magt** / **als** **Koning** / **oer** **An-**
dere **te** **Heerschen** / **so** **Diep** **in** **t** **Hert** **van**
de **Menz** **bedorven** **en** **gewoont** **leit** / **dat**
Elk **een** **daar** **toe** / **als** **med** **grote** **Kragt** /
Bedreven **word**. Maar

Maar wat mag Herodes hier voor bedugt zijn?

Daar 't Koninkrijk van Dese geboorn Koning niet is een Wardz / niet een Lighaamlijk; maar alleen een Hemelz / en een Geestlijk Koninkrijk.

Gelyk hy daar na selv voor Pilatus gezuid:

Joh. 18: 36. Mijn Koninkrijk is niet van dese Weerld.

En daarom een Koninkrijk / 't Welk kan Bestaan ook med 't uiterlijk Koninkrijk van Herodes, en van sijn Pasaten.

B.

§. 128. Niet alleen Herodes de Koning; maar ook Ganz Jerusalem word Med hem Ondroerd: over 't Woord van de Wijsen, dat door de ganze Stad alomt was verspreid.

Ganz Jerusalem, dat is / al de Inwoonders van Jerusalem, door de ganze Stad / worden Med hem Ondroerd, en Ondsteld in haar Binnenste.

Sp worden wel Alle Med hem Ondroerd; maar niet / dat sp hadden de selve de Gieden van Ondroering med hem.

Want hy word Ondroerd, uit Drees voor 't Verlies van sijn Koninkrijk / immers in sijn Pasaten / en van sijn Leben.

Maar sp Alle worden Ondroerd,
door

door Blijſchap / Verwondering / en Verbaasheid.

- a. Om dat haar Alle deſe Tijding van de Geboorn Koning der Joden ſo Onverwagt voorzquam: ſonder dat ſy daar op eens hadden Gedagt.
- b. Om dat ſy Alle Hoorden / dat de Heer onſe God ſelb de Geboorte van deſe Meſſias, ſelb in 't Ooſten, op ſo een Wonderbare Wijs / aan deſe Wijsen had Bekend gemaakt.

§. 129. Hoe kon / ſal imand denken / Herodes en ganz Jeruſalem med hem / op deſe Tijding der Wijsen, ſo ſeer Ondroerd worden? Als of haar iet Niets voorzquam / waar van ſy tot nog toe Niets hadden Gehoord.

Wiſten ſy dan niet / wat'er weinig Dagen te voorn / binnen Bethlehem, was Gebeurd?

Was 't dan niet gekomen tot de Oren van Herodes, en tot de Oren van ganz Jeruſalem? dat de Herders / op de Geboort-dag van Jeſus, Alom binnen Bethlehem hadden Verkondigd en verbeid / 't geen ſy hadden Geſien en Gehoord / van dit Kindje / deſe geboorn Koning der Joden / in de Velden van Bethlehem, daar ſy de Nagtwagten hilden ober haar Kudde. Luc. 2: 8. 15--17.

Hoe naamlyk haar daar was Verſche-

A

ſche.

schenen een Engel des Here, med de haar
Omschijnende Heerlijkheid des Here; die
haar Verkondigde dese grote Blijfschap,
dat haar Heden was Geboorn de Saligma-
ker, welk is Christus, de Heer, in de Stad
Davids. Luc. 2: 9. 10. 11.

En hoe med die eerste Engel aanstonds
sij Dertoonde een ganze Menigte van 't
Hemelz Heirleger, Prijsende God over dese
nu geboorn Saligmaker der Weerld.
Luc. 2: 13.

§. 130. Wy Oordelen / dat van Al dit
Gerugt / 't welk de Herders van dese
geboorn Saligmaker / binnen Bethlehem,
hebben gemaakt / niet 't Minst ook is
gekomen tot de Oren nog van Herodes,
de Koning; nog van Jerusaleem, sijn
Dolk.

I. Dat Al dit Gerugt niet is doorge-
drongen tot de Oren van Herodes, me-
nen wy / dat hier uit genoegsaam Blijken
kan.

Omdat hy daar op ook niet 't Minst
Gedaan / nog Ondernomen heeft / tegen
dese Geboorn Jesus, de Koning der Joden.

Maarom sou hy anders ook niet Doe
al imand hebben Afgesonden na Bethle-
hem? om Paarsstiglijk te Onderzoeken na
dat Kind / en te Vernemen wat er van
was. Gelijk hy hier de Wijzen nu daar
toe Heensend na Bethlehem.

§. 131. Am.

§. 131. **I**mmers is 't niet te **D**enken/
dat **H**p / dit eerste **G**erugt van de **H**er-
ders horende / so weinig **G**eloob daar
aan sou hebben gegeven / dat hy niet
eens daar na sou hebben laten **V**er-
men; daar hy nu hier so veel **W**erk van
maakt.

Bysonder/daar 't **G**erugt van de **H**er-
ders / so wel als dat van de **W**ijzen
uit **O**osten/ op een **G**odlijke **O**penbaring
rustde.

§. 132. 't **I**s dan niet te **D**enken / seg-
ik / dat **H**p hier aan so weinig **G**eloob sou
hebben gegeven; om dat naamlijk de **B**e-
ringheid van die **G**eboorte niet **B**eand-
woorde / nog over **E**n-quam med de in-
gebeelde uitwendige **G**rootheid van de te
wagten **M**eslias, na de **W**erld.

Dooz dat hy hier nu / uit dese **W**ijzen,
Hoozd / dat de **G**od des **H**emels self
haar dit had **G**eopenbaard : so dooz een
aan haar verschijnende **S**ter / in 't **O**os-
ten; als dooz een nader **B**ekendmaking
van des selfs **B**eduidnis.

§. 133. **W**ant waarom sou hy dan / op
dese **B**oodschap der **W**ijzen, de **J**oodze
Raad hier hebben doen **V**ergaren? om uit
haar te **V**ernemen; **W**aar de **C**hristus
moest worden **G**eboorn.

Belikh hy nu eerst / uit dese **R**aad's-
vergaring / **H**oozd van **B**ethlehem, dat
dat

dat moest zijn de Geboort-plaatz van de Christus. Daar hy dit immers dan al/ uit dit Gerugt der Herders/ sou hebben Geweten.

§. 134. Niemand kan hier Seggen/ dat hy dit alleen heeft Bedaan; om uit de Joodze Raad te meer en ten vollen hier van Verskerd te worden.

Want waarom sou hy dan / op 't Eerste Gerugt van de Verkondiging der Herders / ook Doe de Joodze Raad daar toe niet hebben by Een geroepen? om by haar na sijn Geboort-plaatz te Vernemen / en daar van uit de Propheten door haar volkomen Verskerd te worden.

Daar hy immers Doe al / niet minder dan nu / Bekommerd sou zijn geworden door sijn Koninkrijk.

§. 135. II. Dat ook Ganz Jerusaleem 't Minst niet heeft Gehoord / nog Beweten van Al't geende Herders so Onlangs te voorn/ binnen Bethlehem, Alom hadden Verkondigd en Bekend gemaakt; menen wy / dat hier uit klaar te sien is.

Om dat / so dit Gerugt uit Bethlehem was Obergewaaid binnen Jerusaleem, en daar alom Verspreid; daar niet is aan te Twifelen / of de oude Simeon en Anna, en Al de gene / die daar med haar de Verroosting Israels, en de Verlossing

in

in Jerusaleem, en so 't Koningrijk Gods/
in 't Beloob / Verwagden / souden al
Wanstands na Bethlehem, dat niet Ver
af/ maar so Naby Jerusaleem lag / zijn Ver
trokken/ om den Heer daar te Sien en te
Belijden. Gelijk sp daar na / so haast
hy haar Doorzquam / in den Tempel doen.
Luc. 2: 25. 27. 28. 36. 37. 38.

Bysonder / daar aan Simeon een Gods
lyke Openbaring was gedaan / doo? de
H. Geest; dat hy de Dood niet sou Sien/
doo? dat hy de Christus des Here had Ge
sien. Luc. 2: 26. Hoe! sou hy dan niet hebben
Gehaast / om hem te Sien? so ras hy
Hoozde / Waar hy was Geboren.

§. 136. Waarom dog souden sp hier
med hebben Gewagt; tot dat hy / na de
40. Dag van sijn Geboorde / van sijn
Ouders in den Tempel / binnen Jerusa
lem, wierd Gebragt? om daar / na de
gewoonte der Wet / med hem te Doen.

Want immers konden sp Alle / selb
de oude Simeon en Anna, niet tegenstaans
de haar hoog een Ouderdom / gemaklyk
op een Esel / na 't Naby gelegen Bethlehem
zijn gereden. Gelijk sp / in 't Joodz Land/
doorgaans Gewoon waren / med Esels
haar te behelpen / op haar Reis.

§. 137. 't Is ganz niet te Denken / dat
de Gelobige / dit Gerugt van de Here
ders Wetende / sig onder elkander sou
den

den hebben Stil gehouden; en zijn Komst/ in den Tempel te Jerusaleem , mede sijn Moeder / op de boben geseide bestemde Tijd / dooz de Wet / hebben Verswagt.

Want behalven dat het niet is te Beloven / dat sy / die so seer Bzanden na de Komst van de Mesias , dit so Lang sou den hebben Uitgesteld; souden sy ook juist de nette Dag van sijn Komst/ mede sijn Moeder als Kraambrou / in den Tempel niet hebben konnen Uitwischen en Mantreffen: dewijl sy na de 40. Dag wel Moegt en Kon / maar juist so aanstonds niet Moest Komen / mede haer Kind/ in den Tempel. Gelyk boben §. 95. ook is Aangeboesen.

En dan sou't ook niet te Wag komen/ dat van Simeon nochtans woord Geruigd; dat hy / op die Dag / door de Geest juist na en in den Tempel wierd gedzeven. Luc. 2: 27.

§. 138. Hoe is 't Mooglijk ? hoe is 't te Begrypen ? sal iemand seggen: dat / daar de Herders / binnen Bethlehem, Alom hebben Bekend gemaakt: 't Woord / dat haer van dit Kindje was Geseid: Luc. 2: 17. dat y seg ik / 't Gerugt hier van/ uit Bethlehem, niet is Overgekomen in 't so Naaby gelegen Jerusaleem.

Men kan hier op niet Seggen / dat dese

dese Alom-Bekendmaking, door de Herders
gedaan / alleen tot Joseph en Maria sou
konnen worden Bepaald.

Want 't is zeker / dat ook Andere/
buiten Joseph en Maria, dit uit de Mond
van de Herders hebben Gehoord.

Luc. 2: 18. 19. AL die 't Hoorden, Ver-
wonderden haar , over 't geen haar van
de Herders wierd Geseid.

Dog Maria Bewaarde dese Woorden al
t' samen , Overleggende die in haar
Hert.

't Kan wel zijn / dat dit / door de Her-
ders / in Bethlehem ALOM is Bekend ge-
maakt ; al is 't juist niet door Ganz Beth-
lehem geschied.

Want 't is niet Onwaarschijnlijk / dat
de Herders haar selve so Lang een tijd
niet hebben gegund / als daar toe Pa-
dig was / om dit door de Ganze Stad
te Verheiden : dewijl sy / Hakkende en
Verlangende na haar / op 't Veld / alleen
gelaten Rukke / aanstands zijn Weer-
gekeerd uit Bethlecham na 't Veld / daar
sy haar Rukke hadden gelaten. Luc.
2: 20.

§. 139. En daarom is 't veel Eer te
Geloben / dat de Herders dit ALOM heb-
ben Bekend gemaakt.

a. Of alleen aan Al de gene / die / met
Joseph en Maria geen Plaatz vindende /

in de booz de *Bremelingen* / in dese *Dagen der Beschrijving* allcen / daar toe geordeneerde *Herberg* ; ook by haar waren / in dese *Plaatz* / daar de *Kribbe* was : waar in 't *Kindje* *Jesus*, na sijn *Geboorte* / *Neergeleit* was te vinden / by *Gebrek* van een gemaklijker en bequamer *Herberg*. Luc. 2: 7. 12. 16.

- b. Of ook buiten dese *Plaatz* / nog maar aan enige *Wenige* van haar bysondere *Bekende* en *Woogers* / hier en daar / en so ook *ALOM* in de *Stad* : niet juist op de *Straten* ; maar alleen aan haar *Huisen*.

Want ook *Lucas* selb *Seld*; dat / so haast by 't *Kindje* in de *Kribbe* hadden *Gesien*, by *Alom* *Bekend* maakten 't *Woord*, dat haar van dit *Kindje* was *Geseld*. Luc. 2: 16. 17. Buiten twijfel dan *Allermeeest* daar / daar by 't *Kindje* hadden *Gesien* en *gebonden*.

En dat dit de *Druyt* was van dese haar *Verkondiging* / onder *Al* de gene / die haar *Hier* *voorneemlijk* hadden *Gehoord*: dat / daar *Al* de *Andere* haar *Verwonderden*, over 't geen haar van de *Herders* wierd *Geseld*; *Maria* al dese *Woorden* t' samen *Bewaard*, *Overleggende* die in haar *Hert.* 7. 18. 19.

Waar op by *aanstonds* 't *Weerkeren*
 der

der Herders meld. v. 20. sonder dat sy Lang in de Stad schijnen geweest te zijn.

§. 140. Die nu / dat so Alom / of in de Plaatz alleen / daar de Kribbe was / of ook aan Enige daar Buiten / dooz de Herders was Verbzeid ; kan wel / so niet daadlijk immers daar na / zijn Kugtbaar geworden dooz Ganz Bethlehem.

a. Sonder dat het by haar is Geloofd en aangenomen : so om dat sy dit uit de Herders selv niet hadden Gehoord ; als om dat dese Geringe Geboorde niet Geleek na die uitwendige Heerlijkheid / med welke sy haar Messias / in die Tijd / Verwagden.

b. En daarom ook / sonder dat het in Jerufalem is Obergerblogen.

Bysonder / daar men dog / in die Tijd / nog so Gewoon niet was / Alles dooz Brieven ober te schryben / 't geen in de een en de ander Stad daaglijks Doozvil.

§. 141. 't Is niet buiten alle Reden / dat wy §. 139. Stellen / dat'er / in dese Dagen der Beschrybing alleen / een daar toe geordeneerde Herberg hooz de Vriendlingen is geweest ; dewyl 't Seker is / dat'er anders / in 't Joodz Land / in die Tijd / geen Eigenlyk genaamde Herbergen waren ; diergelyke wy nu hebben onder Ons /

daar ook de Dremdingen en Boorzeygers / voor haar Geld / van Alles worden Besoogd : gelijk men ook nu nog sulke Herbergen in de Oost-Landen niet vind / ook niet voor de Reisende Dremdingen.

Maarom sy ook Gedrongen wierden / gelijk ook nu nog / in die Landen / Spijs en Drank voor haar Selve / en Doer voor haar Beesten med haar te Slegen / op haar Reis.

Hier van daan is 't / dat de Levit, med 't Ondergaan van de Sou / in Gibeabensjamins zijnde geweken / om aldaar te Vernagten / in 't eerst op de Straat selb van de Stad Vernagt : om dat iemand van de Bozgers hem onder sijn Dak Versoekt / of in sijn Huis Inneemt. Regt. 19: 14. 15. 20.

So dat er / in die Tijd / gelijk in Gibeab, sy ook niet in enig Ander Stad of Plaatz van dat Land / buiten de Steden / een Eigenlijk nu genaamde Herberg moet sijn geweest.

Want anders sou dese Levit, ook niet alle Voorraad / so voor hem Selve, en de Syne / als voor sijn Beesten / hebben Medgevomen. sie Regt. 19: 19.

§. 142. En daarom kan ook dese Herberg, waar in Joseph en Maria geen Plaatz vanden / Luc. 2: 7. Niet wel anders zijn ge-

geweest / dan een bysonder **Huis** / tot
Dienst en Gemak / na alle **Schijn** / alleen
 van de **Mansienlykste** / in dese **Beschryv-**
dagen alleen / daar toe **Geschildt**.

So dat men dooz de **Plaatz** / waar in
 de **Kribbe** was / die in **Tegenstelling**
 hier komt van dese **Herberg**, **Luc. 2: 7.**
 niet ongeboeglijk sou konnen **Verstaan**
 een **Kuim Langwerpig Vierkantig Dak** /
 tot een **Algemeen Verblijv- en Vernagt-plaatz**,
 dooz **doorreisende Bzendingen** / en dooz
 haar **Beesten** / **Opgeregt**; daar so **Deel**
Gemak niet was te **Vinden** / als in dese
Herberg.

Bekijk'er nu nog / in de **Landen** van 't
Oosten / hier en daar / so in de **Steden**
 als op 't **plat Land** / sulke / dooz **Alle**
Bzendingen **gedurig Openstaande** /
Verblijv-plaatzen worden gebonden: daar
 sp haar **Selbe** / ook wel **sonder enige**
Dienst van **Andere** / moeten **Behelpen**;
 so wel in 't **Bereiden** en **Koken** van
 haar **Spijs** / als in 't **Dooren** van haar
Beesten.

§. 145. Sulke een **Algemeen Dertoeb-**
plaatz of Vernagt-plaatz, **Menen by** / was
 waar van **top Afsen**:

Gen. 42: 27. Doe Een sijn Sak Opdeed; om
 sijn **Efel Voer** te geven, in de **Herberg**.
Der g. c. 43: 21. t **Hebreez Woord** **dukt**
 eigenlijk uit een **Vernagt-plaatz**.

Exod.

Exod. 4: 24. 't Geschiede op de Weg, in de *Herberg*. **Eigenlijk** / in de Vernagt-plaatz, die hier op de Weg na Egypten woꝝd gesteld.

Jer. 9: 2. Ogl dat ik in de Woestijn een *Herberg* der Wandelaars had **De Bron-**taal luid eigenlijk een Vernagt-plaatz der Reisende of Reisigers. *vergel.* cap. 14: 8.

Dooꝝ dese sijn *Wenz* / om sulck een Vernagt-plaatz in de *Woestijn* selv te mogen hebben / geevt hy niet duisterlijk te kennen / dat 'er immers sulke Vernagt-plaatzen, booꝝ de *Reisende Man* / in de *Bevoorde* plaatzen van 't *Land* / waren te binden.

§. 144. *Aanleiding tot dit Gevoelen* / dat dese *Plaatz* der *Kribbe* is geweest sulck een *Algemeen Vernagt-plaatz*, in *Bethlehem*, geevt ons 't *Woꝝd* van den *Engel selv* :

Luc. 2: 12. Dit sal u 't *Teken* zijn ; gy sult 't *Kindje Vinden*, *Leggende* in de *Kribbe*.

Let wel / niet in een *Kribbe*, in de een of de ander / *sonder Bepaling*; maar in de *Kribbe*, welke sy *kenden*.

Wat konden sy dog anders *Deel* aan dit *Teken* hebben ? **Daar** sy dan dese *Kribbe* ergens / in een *Beesten Stal* / dooꝝ de ganze *Stad* nog *souden* hebben moe

moeten Soeken / eer sy de selvé Wonden: dewijl'er sekerlijk Meer dan Een / ja! veel Beesten-Kribben waren / in de Stad.

En daarom konden sy niet Pader Denken / dan dat de Engel Dogde op die Algemene Kribbe, die in de Algemene Vernagt-plaatz van de Vremdlingen was te binden.

§. 145. Want dat sommige hier Verfinnen om dit gegeven Teken aan de Herders tot een Genoegsaam Teken te maken / dat den Engel dooz de Kribbe uitzykt / niet een Eet-of Drink-Bak der Beesten; maar

- a. Of een seker Huis / daar de Kribbe Nithing / of aan de Dooz-gevel stond.
- b. Of een ander Verblif-plaatz / welke de Naam van de Kribbe had / en onder die Naam / in ganz Bethlehem / Bekend was.

konnen wy niet sien / dat op enige Reden steund.

Niet alleen / om dat dat Huis dan niet kan komen in Tegenstelling van de Herberg: dewijl sy daar aan ook selv een Bequame Herberg souden hebben gehad.

Maar ook / om dat dese Kribbe duidlijk word gesteld een bysondere Leg-plaatz ge.

geweeft te zijn; waar in 't Kindje, in
Doeken zijnde Gewonden was NEER-
GELEIT. Luc. 2: 7. 12. 16.

So dat dese Kribbe niet anders kan
zijn geweest / dande Eet-of Drink-Bak
der Beesten / in de bovengemelde Alge-
mene Rust-plaatz der Dremdlingen / bin-
nen Bethlehem, de Stad Davids, waar
in Christus was Geboren. Luc. 2: 11.

§. 146. En om dat / in dese Algemene
Rust-en Vernagt-plaatzen, niet Veel Ge-
mak was voor de Dremdlingen; daarom
wordt de Herbergzaamheid, waar door
sommige de doorreisende Dremdlingen /
ook med haar Beesten / in haar Huizen
selv Ondvingen / Dienden / en van alle
Noodsakelijkheden Versozgden. sie Gen.
18: 3--5. en c. 19: 2. 3. Eil c. 24: 31--33. en
6. 43: 24. 25. Regt. 19: 20. 21. 1 Kon. 17: 20.

Daarom wordt dese Herbergzaamheid,
seg ik / so seer Gerocmd / sie Hand. 28: 7.
1 Tim. 3: 2. enc. 5: 10. Tit. 1: 8. en Aan-
geprezen / in de H. Schribten. Rom. 12:
13. Hebr. 13: 2. 1 Petr. 4: 9.

T W E D E D E E L.

Kort Inhoud.

't Geen de Ondroerde Herodes Doet, in sijn
Verlegenheid, word Afgedeeld in 2. Dingen.
§. 147. A. By gelegenheid, dat Herodes Al de
Over-

Overpriesters en Schryfgeleerden des Volks Vergaard; word getoond, dat Dese, neffens de Hoogpriester, en de Ouderlingen des Volks, de Grote Raad der Joden uitmaakten; en waar van die *Sanhedrin* wierd Genaamd. §. 148. Dese Raad, bestaande uit 71. Mannen, is, op de Klacht van Mozes, over de voor Hem alleen ondraaglijke Last des Volks, ook na dat hy tot sijn Hulp, op de Raad van Jethro, uit Al de Oudsten Israels, Oversten der Duiſende, der Honderde, der Vijftige en der Tiene had Aangenomen; van God ſelv Ingeſteld §. 149. Waarom de ſelve ook gedurig is in Weſen Gebleven; door 't Vervullen van de Plaatz der Stervende, uit Al de Stammen Israels. §. 150. Hoewel ſy, op de Klacht van Mozes alleen, hem tot sijn Hulp is Toegevoegd; dit 's geen Reden, om te Denken, dat ſy med sijn Dood weer heeft Opgehouden: 1. Daar de Heer ſelv de ſelve ſo Dienſtig had geagt voor Mozes; en daar die ſo veel Nut deed aan 't Volk. §. 151. Daar'er ook was de ſelvd Reden van Noodſaaklijkheid, 2. ſo voor Joſua; 3. als voor de volgende Regters en Koningen. §. 152; 4. Daar de Oyerſten der Duiſende; der Honderde, der Vijftige en der Tiene, om de ſelvd Reden van Mozes Aangeſteld; ook na sijn Dood, nogtans zyn Gebleven. §. 153. 5. Daar de ſelve nergens is Afgeſchaft. §. 154. 6. Daar Mozes ſelv haar Gedurigheid; genoeſſaam Vast ſteld. §. 155. 7. Daar Joſephus haar 't Opperbeſtier toefchrijft, tot de Tijd der Regters. §. 156. 8. Daar Jeſus ſeid; dat 'er ook ſommige, in sijn Tijd, nog SATEN op de STOEL van MOSES. §. 157. Al dese Redenen doen my Vast houden; dat de Raad der 70. Oudſten, onder Israel, ook na Mozes, is Gebleven; ſo lang de Kragt
der

der felve niet word Gebroken. §. 158. Om dat'er veel Quaad Ongeftraft bleev, als'er geen Koning of Regter in Israel was; Bewijst al fo Weinig, dat'er, in die Tijd, geen Joodze Raad is geweest, als dat 'er geen andere Regters in de Steden zijn geweest. §. 159. Ook na de Scheuring der 10. Stammen, konden de Leden van de Joodze Raad, binnen Jerufalem, niet alleen uit Juda, Benjamin en Levi; maar ook uit die van Al de andere Stammen worden genomen. §. 160. Hoe Jofaphat dese Raad, uit Leviten, Priesters, en Hoofden der Vaderen Israels bestaande, die over 't Geregt des Here, en over Regtsgeschillen waren, binnen Jerufalem Voor hem Steld, of Staan doet. 2 Chron. 19: 8. §. 161. Waarom, na de Babylonize Gevangnis, dese Raad niet wel anders dan uit Priesters, Leviten, en Hoofden der Vaderen van Juda en Benjamin, heevt konnen bestaan. §. 162. De Hoogpriester is, na't schijnt, van de Dood van Moses af, Altijd geweest 't Hoofd van de Grote Raad. §. 163. Waarom de Hoogpriester nooit kon worden Onbequaam Gekeurd, om een Lid van de Joodze Raad te zijn of te worden. §. 164. So ooit, moest dit zijn Gebeurd; doe Herodes, Archelaus, en de Roomze Landvoogden de Hoogpriesters, sonder 't Goedketren van de Raad, maar Aanstelden. Maar wie kan Geloven? dat Sy, in sulck een Geval, de Sulke haar Sitplartz in de Raad souden hebben laten Betwisten. §. 165. Word aangewesen, dat de Hoogpriester, in de Schrivten van 't N. T., ons doorgaans als 't Hoofd van de Raad Voorkomt. §. 166. Hoe, om dat de Hoogpriester Cajaphas word geseid *Een uit Haar*. Joh. 11: 49. dit niet Bewijst, dat hy daarom niet is geweest 't Opperhoofd van haar. §. 167. Ge-
lijk

lijk ook niet Bewijst, dat de Hoogpriester Ananias niet is geweest 't Opperhoofd van de Joodze Raad; om dat Paulus, voor haar staande, Seid: *Ik wist niet, dat het de Hoogpriester was.* Hand. 23: 5. I. Daar hy hem, mooglijk van Aangesigt niet Kennende, hier niet kon Onderkennen; a. Nog uit zijn Hoogpriesterlijke Klederen. b. Nog uit dese Vergaarplaats; c. Nog uit zijn Sitplaats. §. 168.

II. Daar wy gedrongen worden, dit so Op te varten; dat hy niet Wist, dat'er Nu nog een Hoogpriester was, welk hy als Sulk een had te Kennen of te Eren. §. 169. De Overpriesters, hoewel sy, mede de Hoogpriester, onder 't selvde Griekz Woord voorkomen, zijn nogtans van hem te Onderscheiden. §. 170.

De Naam van *Overpriesters* hebben gehad Al fulke, die Over enige Minder Priesters waren gesteld §. 171. I. Niet alleen de Hoogpriester; maar ook II. zijn Noodhulp, op de grote Versoendag. §. 172. Ja! ook III. Al fulke, die, onder de Romeinen, door Herodes eerst, en daar na ook door haar Stadhouders van haar Hoogpriesterampt waren Afgeset. §. 173. Die niet alleen de Naam van Hoogpriester, maar ook haar Sitplaats in de Joodze Raad, Altijd behilden. §. 174. Niet uit Nooddwang, maar uit Goedwilgheid van de andere Raads-Heren; daar dese dog Alle ook van 't Priesterlijk Geslagt waren. §. 175.

IV. Bysonder konnen ook Overpriesters worden genaamd de 24 Priester-Hoofden, over de 24. Priester-Orders, gelijk ook de Hoofden V. so van de Vaderlijke Huisgesinnen, in Elk van dese Orders. VI. als van Elk bysondere Dienst, in den Tempel. §. 176. De Naam van Overpriesters konden de Gemene Priesters niet dragen, al wierden sy Leden van de Joodze

Raad;

Raad;

Raad: om dat fy daar door, in haar Priesterdienst, niet wierden Verheven, boven de andere Gemene Priesters. §. 177. De Geleerden stellen, uit de Schriften der Joden, Vast, dat Nimand uit de Priesters, om dat hy of Hoogpriester was, of geweest was, of Een van de 24. Priester-Hoofden was; maar alleen, om dat hy daar toe Bequaam was, een Lid wierd van de Joodze Raad. §. 178. Hier Tegen word getoond, 1. Waarom men, in Veel dingen, 't Seggen der Joden, ook in haar Thalmud, niet kan Geloven. §. 179. 2. Dat Sulke, die de Joodze Raad Bequaam had Gekeurd, om Hoogpriester te zijn, en Hoofden van de 24. Priester-benden; niet konden Onbequaam zijn, om Leden van haar Raad te wesen. §. 180. Waarom 't Waarschijnlijker is, dat en de Hoogpriester, ook die 't geweest waren, en Al de 24. Priester-Hoofden Altijd Leden zijn geweest van de Grote Raad. §. 181. Hoe ook Al de Afgeserde Hoogpriesters, blijvende in den Raad, nogtans de selve niet Vermeerden, immers niet Merklijk, niet So, dat daarom haar geset Getal niet maar 71. Raads-mannen uitmaakte. §. 182. Al de andere gemelde Priester-Hoofden, en Gemene Priesters, ook Leden wordende, wierden niet onder de Naam van de Overpriesters; maar alleen onder die van de Schrifteleerden des Volks Begrepen. §. 183. Volgd dan, dat men hier, door de Overpriesters, alleen kan Verstaan, neffens de Hoogpriester, en die 't Voor hem geweest waren, Al de 24. Priester-Hoofden, van David Ingesteld. §. 184. Die kort voor sijn Dood, na dat hy eerst Order had gesteld op 't Bouwen des Tempels; en tot des selvs Dienst Al de Leviten, na haar Huisgefinnen, onder haar Hoofden had Verdeeld; ook daar toe Al de
Pries-

Priesters, en Sangers, elk in 24. Orders, Verdeeld: ja! ook Al de Poortiers en Schatmeesters Af-deeld. §. 185. Hy steld over de 24. Afgedeelde Priester-benden ook 24. Hoofden, uit Eleazars en Ithamars Geslagt. Welke eigenlijk de Overpriesters van de Joodze Raad zijn, duidlijk Onderscheiden van de Hoofdmannen des Tempels. §. 186. Dese 24. Priester-benden, med haar Hoofden, Dienden by Beurten, in den Tempel, Elk van de Een Sabbat tot de Ander. §. 187. Op Elke Sabbat wierden ook de 12. Toonbroden, op de Tafel, van de Nieu aankomende Priesters Hernieud, die ook de, door haar, Weggenomen Aren. §. 188. Al de Priesters, die, op de Een Sabbat, gelijk waren Ingekomen; gingen, op de Volgende, wel gelijk weer Uit: maar niet sonder Verlov van de Hoogpriester. immers niet na haar Huifen. §. 189. De Huifen der Priesters waren, immers in't Eerst, niet op de Dorpen; maar alleen in 13. bysondere Steden: gelijk ook die van Al de andere Leviten, in nog 35. andere Steden, door Al de Stammen Israels Verspreid. §. 190. Al welke 48. Steden sy, uit't Midden der Eerlyke Besitting van Israel, door't Lochebben gekregen, so wel tot haar Ewige Besitting, als tot haar Woning: die ook als so veel Hoge Scholen waren voor de Leviten. §. 191. 't Huis van de Priester Zacharias, Vader van Johannes de Doper, was nog in een Stad Juda, in't Geberg; zijnde, na alle schijn, Hebron, Een van de 13. Priester-Steden: welkers Buiten-Geberg, Veld en Dorpen anders Kalebs waren. §. 192. De Priesters en Leviten hebben in Geen van de andere Steden Israels Gewoond; Voor dat ook daar in Synagogen waren Geboud, na dat Israel in't Land vast Bevestigd was: waar door sy med de Tijd,

door Al de Stammen , ook op de Dorpen zijn Verspreid. §. 193. Daar sy, gelijk alle Andere, buiten haar eige Stammen en Steden Wonden , Vreemdingen waren. §. 194. Uit Babel zijnde gekomen, hebben sy eerst haar Steden, in Juda en Benjamin, gelijk ook Jerusaleem en haar Dorpen ; maar daar na ook Al haar Steden, en andere Plaatzten, onder ganz Israel, Bewoond. §. 195. Elke Priester-Bende te Jerusaleem in 7. Hopen zijnde Verdeeld, na de Dagen van haar Dienst, wierd Elk, door 't Lot, sijn Dag en Werk aangewesen. §. 196. Al de Priesters zijn so in 24. Hopen Verdeeld; op dat sy Alle sonder Verwerring, Eergierigheid, en Versuim Dienen souden. §. 197. De Naam van I. *Schriwtgeleerden* drukt eigenlijk uit Sulke, die de H. Schrivten 1. niet alleen Bewaarden. 2. Maar ook Uitschreven, selv voor Andere. 3. Ja! gedurig Lasen. En die 4. hier door grote Geleerdheid, in de H. Schrivten, hadden verkregen. §. 198. Sulke een Schriwtgeleerde was Ezra. §. 199. Word Bewesen, dat dese Schriwtgeleerden de selvde zijn med de Wetgeleerden. §. 200. Sy worden genaamd Schriwtgeleerden II. *dés volks* : 1. Om dat het haar Werk was, 't Volk, so door 't Voorlesen als Verklaren der Schrivten, daar in te Onderwijfen. §. 201. 't Welk, ook in de Tijd van Jesus, nog haar Werk was. §. 202. 2. Om dat 't Volk ook Al haar Kennis, in de H. Schrivten, by Haar alleen moest Soeken. §. 203. Dese waren Priesters en Leviten, die so van de Stukken der Offerhanden, als van de Eerstlingen en Tienden des Volks, Levende, haar daarom voor Niet moesten Leren. §. 204. Dit is al van Ouds af haar Werk geweest, so wel Voor als Na de Gevangnis van Babel. §. 205. Waarom wy niet Me-

Menen, gelijk sommige, dat dit, in Later tijden, alleen 't Werk van de Leviten is geworden. §. 206. Dat de Priesters en Leviten gedurig haar Werk hier van hebben gemaakt, komt hier van daan; om dat Moses dit de Stam van Levi heeft Opgeleit. §. 207. Ook waren 'er onder de Andere Stammen Israels wel Schrivtgeleerden, ja! ook wel onder de Jodengenoten; maar Dese waren geen Schrivtgeleerden des Volks. §. 208. Om dat de Sulke, schoon Bequaam om 't Volk te Leren, I. Hier toe niet Verpligt. II. Nog gemagtigd waren. III. En daarom mooglijk 't Volk, in den Tempel en in de Synagogen, niet Mogten Leren. §. 209. Hierom mooglijk. 1. Vragen de Joden Johannes alleen: waarom hy Doopt. 2. Maar Christus, door wat Magt hy in den Tempel Leerd. 3. Setten sy de Apostelen daar over Gevangen. 4. Ja! Verbieden haar ganslijk te Leren. §. 210. IV. 't Wasimmers daarom de Sulke niet Geoorlovd, in de bysondere Scholen selv te Leren; sonder van de Joodze Raad daar toe Gemagtigd te zijn. §. 211. So kan *Gamaliel*, hoewel uit Juda, een Leraar der Wet zijn geweest, in de Hoge School te Jerusaleem; en schoon hy 't Volk niet Onderwees, nogtans by haar in Waarde zijn gehouden. §. 212. Al de Schrivtgeleerden dan, buiten die van Levi, waren dat of voor haar selve en haar Huisgenoten alleen; of Buitengemene Leraars, in de Hoge Scholen: gelijk *Hillel* en *Schammai* waren. §. 213. De Priesters en Leviten dan waren alleen de Schrivtgeleerden des Volks: om dat sy alleen haar Konden en Moesten Leren, so uit haar Selve, als uit Verpligting; en daarom, med een bysonder Voorregt. §. 214. *De Ouderlingen des Volks*, die elders ook worden Gevoegd by dese Over-

priesters en Schrytgeleerden des Volks , waren niet uit de Stam van Levi ; maar alleen uit de Andere Stammen Israels. §. 215. Dese waren de Voorneemste , de Hoofden der Vaders , en so de Oudsten der Stammen ; en daarom ook haar Oversten en Vorsten. §. 216. Dese vinden wy med Priesters en Leviten , anders Propheten , in 't Geregt te Jerusalem , so onder Josaphat , als tegen Jeremia , gelijk ook anders , Gepaard. §. 217. Uit Dese , als zijnde de Oudsten onder Al de Stammen , wierden de Regerers en Regters , in Elke Stad ; en ook de Vorsten , over 't Volk , Verkoorn. §. 218. En om dat juist Al dese Oudsten niet konden zijn Regerers en Regters of Vorsten ; daarom vinden wy nog Andere Oudsten van haar Onderscheiden. §. 219. Niet Al dese Oudsten waren ook Leden van de Grote Raad , selv niet in haar eerste Instelling. §. 220. Veel Minder waren sy dat , uit de Andere Stammen , doe de Priesters en Leviten , na dat de Heer haar had Afgezonderd tot sijn Dienst , na alle Schijn , in Meer getal daar in zijn gebragt. §. 221. Bysonder , na dat , boven de 24. door David gestelde Overpriesters , nog Andere Priesters en Leviten daar in zijn gevorderd , so niet na de Scheuring der 10. Stammen , immers na haar Weerkomst uit Babel. §. 222. Sy dragen de Naam van Oudsten of Ouderlingen des Volks , na 't Gemeen gevoelen , niet om haar Ouderdom of Jaren ; maar om dat sy de Aansienlijkste en de Voorneemste waren , onder 't Volk. §. 223. So word aan de Voorneemste , ook onder Andere Volken , de Naam van de Oudsten gegeven , in de H. Schryt , 't zij die is Ondleend van de Oversten onder de Joden ; 't zij die haar Oorsprong heeft van de Eerste Oversten van die Volken , die doe uit de

de Oudsten waren. Gelijk so daar van Herkomstig is, dat ook de Jonge Raads-Heren, onder de Romeinen, de Naam van *Senatores* en *Seniores* droegen. §. 224. Daar dese Oudsten of Ouderlingen des Volks, onder de Joden, de Hoofden der Vaderen of der Stammen waren; moeren sy noodsaaklijk onder de Ouden van Jaren en Oudsten zijn geweest. §. 225. Waarom de Joodze Raad, ook tot de Laatste tijd toe, heeft Sorg gedragen, dat, neffens de Priesters en Leviten, geen Andere, dan sulke Hoofden der Vaderen, dat is, Oudsten, na 't Gebod Gods, en na 't Voorbeeld van de volgende Dagen, Leden van haar Vergaring zijn geworden. §. 226. Gelijk dese Ouderlingen des Volks alleen uit de Oudste Regerers en Regters van de Borgerlijke Staat van Israel; so wierden ook dese Overpriesters en Schrivtgeleerden des Volks, uit de Oudsten, buiten twijfel, in Navolging van Gods Gebod aan Moses, uit de Kerklijke Staat Overgebracht in dese Raad. Waar door sy regt Bequaam was, om so wel over Kerklijke als Borgerlijke Saken te Oordelen. §. 227. Dese Ouderlingen des Volks, na Babels Gevangnis, in den Raad Meest uit Juda zijnde; sien wy, hoe de Scepter en Wergever niet is Geweken van Juda, tot dat de Silo quam. §. 228. De Koninglijke Scepter is ganz Geweken van Juda, med haar Gevangnis: om dat daar na Nimand meer uit Juda, maar alleen Enige van de Machabeen, uit Levi, Koningen zijn geweest. §. 229. Aristobulus de 1. heeft allereerst de Vorstlijke Regering in een Koninglijke; dog Gabinius Dese weer in een Vorstlijke Veranderd: doe hy Hyrcanus de 2. alleen den Tempel en 't Hoogpriesterschap deed Besorgen; terwijl 't Gebied by de Voorneemste Mannen

bleev: daar toe Aanftellende , om de Magt van de Joodze Raad, binnen Jerufalem, te Breken, nog 4. Regtbanken, in 4. andere Steden van 't Land. §. 230. Schoon dan de Koninglijke Scepter fo is Geweken, de Wetgever nogtans is niet Geweken van Juda; fo lang de Oudften uit Juda, in den Raad zijnde, 't Volk na de Wet Gods hebben Geregeerd. §. 231. De Scepter, genomen ook voor alle Minder Heerfchappy, nog de Wetgever is van Juda Geweken; dan Enigfins, door haar Wegvoering na Babel, maar niet, dan voor de Tijd van 70. Jaren. §. 232. Waar na de Scepter der Regering is Gebleven in, en by Juda, tot de Konst van de Silo: dewijl de Raad der Joden, welkers Oudften, buiten de Priesters en Leviten, doe Meest uit Juda waren, in Al die Tijd, haar Sitplaatz heeft gehouden in Juda, te Jerufalem; en ook 't Oppergebied, in Saken van haar Godsdienst, meest Altijd Ongefchonden by haar is Gebleven. §. 233. Gelijk de felve ook, tot die Tijd toe, als Opperfte Wetgever, niet is Geweken van tusfen de Voeten van Juda, dat fy daar, onder, in en by Juda, te Jerufalem, als Sulk een, niet Kläär gedurig fou zijn Gefien. §. 234. Dat de Leden van de Joodze Raad Meermaal in dese Order voorkomen, dat eerst de Overpriesters, dan de Schrivtgeleerden, en daar na eerst de Oudelingen des Volks worden gesteld; is na haar Rang en Waardigheid. §. 235. Herodes doet haar hier by Een Vergaren, door fijn Verloek of Bevel, als Koning; daar 't anders was 't Werk van de Hoogpriester, of alleen, of ook med enige van de Raads-Heren. §. 236. Hy vergaard haar hier by Een, binnen Jerufalem, daar haar gewone Vergaarplaatz Nu nog was in, of aan den Tempel, na de Wet.

§. 237.

§. 237. Of alleen de Overpriesters en Schrivtgeleerden, of ook de Oudsten des Volks med haar; schoon haar Naam hier niet word gespeld: om dat de Eerste meest in Aanmerking komen. §. 238. Hy Vergaard by Een Al de Overpriesters en Schrivtgeleerden des Volks, die naamlijk tot de Joodze Raad behoorden. So dat dese Alle te Jerusaleem Woonden. §. 239. Hy Vergaard dan Al Dese, maar niet Al de Schrivtgeleerden des Volks, die van de Weeklijks Opkomende tot den Tempel-dienst, binnen Jerusaleem Nu waren, of, tot Dienst van so Veel Synagogen, daar Woonden. §. 240. Veel minder dan Al de Schrivtgeleerden des Volks, ook buiten Jerusaleem, die, tot Dienst van de Synagogen, in Alle Plaatzten waren te vinden. §. 241. Hoe heevt Herodes hier dese Mannen van de Raad der Joden nog konnen by Een Vergaren? daar hy immers, med het Bemagtigen van Jerusaleem en van sijn Rijk, haar Alle heevt Gedood, alleen uitgenomen een *Sameas* §. 242. Niet alleen, om dat sy hem, als haar Koning, in de Stad niet hadden willen Ondvangen; maar ook, om dat sy hem, Bestierer zijnde van Galilea, eens hadden Gefogt tot de Dood te Veroordelen, over 't Doden van de Syrize Rovers. §. 243. Daar 't de Joden van de Romeinen was Vergund, na haar Wetten, onder haar eige Regters, te Leven; moest hy noodsaaklijk, in plaatz van de Omgebragte, aanstonds een Andere Raad Instellen. §. 244. Herodes, selv een Jodengenoot zijnde, heevt, buiten twijfel, om, in 't Begin van sijn Rijk, ook nog veel Afkerige te Winnen, dese Nieuwe Raad Meest uit Priesters en Leviten doen bestaan: Roepende de Priester *Ananel* uit Babel tot Hoogpriester over haar. §. 245. So heevt Herodes, in 't Uitkiefen van een Hoog-

priester, nooit buiten 't Priesterlijk Geslagt gesprongen; hoewel hy de selve, na dat hy Aristobulus de 3., uit de Stam der Asfamoneen, onder 't Swemmen had doen Versmoren, ook uit Gemene Priesters heeft genomen. So ook sijn Soon Archelaus; en de Roomze Landvoogden, na hem. §. 246. So heeft Antiochus Eupator ook, al Lang voor Herodes, dit Waargenomen; doe hy een Alcimus, die wel uit Aaron, maar niet uit 't Huis van de Hoogpriesterlijke Afkomst was, tot Hoogpriester Stelde. Gelijk ook, na sijn Dood, Judas Machabeus, die wel uit Levi, maar niet uit Eleazar was, door 't Volk 't Priesterchap Verkreeg. §. 247. So dat de Hoogpriesterlijke Waardigheid, mede de Tijd, van Eleazars Geslagt op dat van Ithamar Vervremd zijnde, door Salomo weer is gebragt tot het Huis van Eleazar, in Zadok; doe hy Abjathar Wegdreev. §. 248. Van welke Tijd af 't Hoogpriesterchap in 't regt Geslagt van Eleazar is Gebleven, tot na de Babylonize Gevangnis; doe de Syrize Koningen 't selve hebben Overgebragt tot Vremden, gelijk Alcimus, en de Machabeen waren: en daar na, ook onder Herodes en de Roomze Stadhouders, niet meer op 't Regt Bloed is Gesien. §. 249. Herodes dan de Raad der Joden, in 't Begin van sijn Rijk, hebbende Hersteld, is de selve daar na, Altijd in haar Wefen, Waarde en Kragt Gebleven; ook onder sijn Soon Archelaus, en Al de Roomze Landvoogden. §. 250. Hoe kan anders Christus haar, in sijn Tijd nog, Aanmerken, te Sitten op de Stoel van Moses? Hoe sou men anders, so Voor als Na de Dood van Jesus, nog Vinden, 1. de Raad Vergaard. 2. de Ganze Raad in Wefen. En by sijn Leven, 3. de Grote Raad in haar Geheel, ook med

med haar straffende Magt? §. 251. Daar de Romeinen haar hadden Vergund , na haar Eige Wetten te Leven ; kan haar , so Lang sy zijn Gebleven , niet zijn Benomen enig Regt, dat sy te voorn hadden , om Alle, ook de Dood-schuldige , na haar Wet , die daar over dog by de Romeinen niet konden worden Gestraft , med de Dood selv te Straffen. §. 252. Immers had de Joodze Raad, so by 't Leven, als na de Dood en Hemelvaart van Jesus , nog behouden haar Oude Magt ; om 1. imand uyt haar Synagogen te Bannen. En 2. Gevangen te Nemen. Ja ! 3. om haar Gevangen uit haar Gevangnis te Halen ; en voor haar Raad te Stellen. Ja ! 4. om haar te Straffen in haar Goederen ; en med Lijvstraf : so van Gezeling , als van de Dood selv. §. 253. En daarom kan dit Seggen der Joden : *'t Is Ons niet Geoorlovd, Imand te Doden.* Joh. 18: 31. niet so Onbepaald worden Opgevat , als of haar Alle Magt van Halsregt , door de Romeinen , was Ondnomen : gelijk veel Godgeleerden , door de Joodze Thalmud Misleid zijnde , dit so Nemen ; maar alleen onder seker Bepaling. §. 254. Dat de Joden anders waarlijk nog Magt hadden , om Imand te Doden ; blijkt Onweerspreeklijk hier uit : I. Om dat sy Magt hadden, de Doodwaardige , in haar Ogen , te Vangen. Waar toe de Stadhouder selv haar ook sijn Krijgsknegten Leend. §. 255. II. Om dat sy Magt hadden, de Sulke ook tot de Dood te Veroordelen. §. 256. Welke haar Veroordeling ook sekerlijk door Haar wierd Uitgevoerd. Hoe kon Judas anders, doe hy Sag, dat Jesus door haar, als een Godslasteraar , was Veroordeeld , so Groot een Berou en Droevheid krijgen , dat hy hem selv Verhangt.? §. 257. So sy eerst de

de Goedkeuring van Pilatus daar over hadden moeten Halen ; sou Judas hem selve , so lang die nog Onseker was , so deerlijk niet hebben Mishandeld. §. 258. Want Nimand kan Denken , dat de Stadhouder gehouden was , haar gemaakt Doodvonnis Blindling Uit te voeren : daar hy so wel Jesus , als de Joden , sijn Beschuldigers , Onderfoekt ; en doe nog Magt had , hem Los te laten , waarom de Joden ook med so veel Ernst daar tegen Roepen , als hy hem Sogt Los te laten §. 259. III. Om dat sy Meermaal t'samen Raad hebben gehouden , om sommige te Doden §. 260. IV. Om dat Gamaliel , doe sy Raad hilden , om de Apostelen te Doden , haar dit med so veel Sorgvuldigheid Afraad. §. 261. V. Om dat sy Meermaal sommige med de Dood hebben Gestraft.

1. Niet alleen Stephanus , die niet door een Oproer des Volks ; maar na een welgeschiktede Regtspleging , word Gestenigd : gelijk dat uit Al de Omstandigheden word Bewesen. §. 262.
2. Maar ook Veel Andere , welke sy , om 't Christen-Geloov , hebben Gedood. §. 263.

VI. Om dat de Roomze Stadhouders selv dese Magt , in de Joodze Raad , Erkennen. 1. So Pilatus ; wanneer hy tot haar Seid : *Neemt GT hem , en OORDEELD hem NA UW' Wet.* Joh. 18: 31. §. 264. Gelijk ook : *Neemt GT hem , en KRUIZT hem.* Joh. 19: 6. §. 265. 2. Als de Stadhouder Felix ; wanneer sy voor hem Klagen , dat sijn Overste Lyfias haar Paulus heevt Ondweldigd ; daar sy hem alleen *na haar Wet wilden Oordelen* , en Straffen med de Dood. Hand. 24: 6. 7. §. 266. Hier tegen doet nier , dat de Hoogpriester Ananus , om dat hy , na de Dood van Festus , de Raad der Regters had by Een Vergaard , eer nog de Landvoogd Albinus , in Judea was Aangekomen , en door haar

haar Jacobus en Andere, als Godlosen, had doen Veroordelen en Stenigen, door de Werlievende Joden, by Albinus, daar over word Aangeklaagd; als die Gedaan had, 't geen hem geensins Vrijstond: dewijl uit Josephus selv klaar blijkt, dat sy hier door niet de Joodze Raad Beschuldigen, als of die hier in haar Magt had te Buiten gesprongen; maar alleen de Hoogpriester, dat hy sonder Kennis van de Landvoogd haar hier toe had doen Vergaren.

§. 267. Dat de Levitize Sangers Agrippa, de Koning van Galilea, Bidden, dat hy de Joodze Raad wil Vergaren, en ook 't Linnen Priester: Kleed haar wil Toestaan, in haar Tempel-dienst: is niet, om dat de Raad sonder sijn Toestand, gelijk ook sonder die van de Landvoogd Albinus, niet mogt Vergaren; maar alleen, om dat Hy, sonder Bewilging van de Raad, geen Magt daar toe had.

§. 268. Dat dese Leviten niet Blijven by de Joodze Raad, maar dit Soeken by Agrippa, is so Wonder niet: dewijl Hy, schoon maar Koning in Galilea, ook sonder Kennis van de Roomze Landvoogd in Judea, Magt had over de Hoogpriester, om die Af en Aan te stellen, en daarom Veel Vermogt by de Raad; en ook over den Tempel en haar Schat-kist, en daarom ook sijn Bewilging daar toe nodig was.

§. 269. Daar dese Magt, so over de Hoogpriester, als over den Tempel, en des selvs Schat-kist, Herodes Agrippa, de Vader van dese Agrippa, uit hem Selve had, als zijnde Koning van Judea; daar heeyt na sijn Dood, by Minderjarigheid van sijn Soon, sijn Broeder Herodes, schoon hy maar Koning van Chalcis was, op sijn Verzoek, dese Magt van de Keiser Verkregen: welke sijn Nakomlingen hebben Behouden, tot 't Eind van de Joodzen Oorlog §. 270.

Veel

Veel Minder kan 't ons doen Twijfelen aan de Magt van de Joodze Raad , om Imand te Doden ; dat de Joden Paulus , als Misdaan hebbende tegen haar Wet , niet Brengen voor de Joodze Raad ; maar voor de Regterstoel van Gallio : dewijl Paulus hier te Corinthen zijnde , voor de Joodze Raad , in 't Joodz Land , niet kon worden te Regt gesteld. §. 271. Of schoon Paulus , med Brieven en Last van de Raad , na Damascus trekt , om ook van daar sommige ter Straf Gevangen te halen na Jerufalem ; daarom hadden sy geen Magt , om , ook sonder Kennis en Toeltemming van de Landvoogd van Syrie , dit te Doen. §. 272. Dit Woord van Gallio : *Gy selv sult Toefien* ; Hand. 18: 15. Erkend nog Geeft de Joden Magt , om , ook buiten Hem , so Paulus als Andere , over de Dingen van haar Wet te Straffen : dewijl sy ook daar na by hem , om Straf , nog blijven Aanhouden. §. 273. Dat de Grieken Nimand van de Joden , dan alleen Sothenes , de Overfte der Synagoge , daar over Slaan voor de Regterstoel ; kan zijn , om dat hy de Belhamel , en onbeschaamdste Aandringer hier van was. §. 274. Nimand moet ook de Onmagt der Joden , om Imand te Doden , hier uit Besluiten ; om dat Claudius Lyfias de Joden , binnen Jerufalem , haar Gevangen Paulus , die alleen tegen haar Wetten had Misdaan , tegen haar Wil heeft 1. Ondweldigd ; 2. Gevangen Gehouden ; en 3. Gevangen Weggesonden na Cefareen , tot Felix : dewijl dit Alles alleen by Toeval is geschied. §. 275 I. Hy heeft hem haar Ondweldigd ; alleen om hem aan 't Woedend Volk , die hem Trokken , Sloegen , en Gedood fouden hebben , te Ondtrekken. §. 276. II. Hy heeft hem ook Gevangen Gehou-

houden: niet alleen, om dat hy Vreesde, dat Paulus, doe hy hem selve voor de Joodze Raad Verandwoorde, door haar sou zijn Verscheurd geworden; maar bysonder, om dat hy Hoorde, dat Paulus een Geboorn Romein was; tegen welke ook geen Beschuldiging, des Doods of Banden waardig, was §. 277. III. Hy heevt hem ook Gevangen Weggefonden, na Cefareen, tot de Stadhouder Felix: so om dat hy had Gehoord, dat Paulus een Romein was; als dat Meer dan 40 Joden Bereid waren, om hem, als hy na den Raad, op haar Verfoek, sou worden Afgebragt, onder Weg te Vermoorden. §. 278. Hierom is 't, 1. dat Lyfias haar van dit Wegsenden Kennis geeft; en Gebied te Cefareen voor Felix hem te Beschuldigen. 2. Dat Felix hem aan haar, daar sy Klagen, dat Lyfias hem, haar Gevangen, haar heevt Ondweldig, evenwel niet Overgeeft; maar selv Bewaard. 3. Dat Portius Festus, in zijn Plaatz zijnde gekomen, a. dese zijn Gevangen eerst Weigerd na Jerusalem, voor haar Regtbank, te Brengen; ja! Dwingt haar voor Hem na Cefareen te Komen tegen Paulus. b. En daar na, om de Joden, te Cefareen gekomen, Gunst te Bewijfen, hy Paulus selv zijn Bewilging Afvraagd, om te Jerusalem, hoewel VOOR HEM, van de Raad der Joden Geoordeeld te worden. Hand. 25: 9. §. 279. Dit 's niet so Op te vatten, als of de Joden geen Magt hadden Imand, die tegen haar Wetten had Gefondigd, ook Sonder Hem te Oordelen. Daar hy Paulus dit alleen Vraagd, so om de Joden Gunst te Bewijfen; als om dat hy selv, over de Onderfoeking van de Vragen van haar Godsdienst, in Twijfeling was. §. 280. 't Andwoord van Paulus: *Ik sta voor de Regterstoel des Keisers; daar Ik MOET Ge-*

oordeeld worden. De Joden heb ik Geen Onrecht gedaan. Hand. 25: 10. geeft te Kennen, dat, so hy iet Tegen haar Wet had gedaan, Hy, med Bewilging van Festus, van de Joden kon worden Geoordeeld; maar nu kon Nimand hem, daar hy een Romein was, uit Gunst aan haar Overgeven. §. 281. Paulus Bedugt zijnde voor iet Quaads, dewijl Festus, om de Joden te Behagen, hem iet Onbehoorlijks Afvorderd; en hem ook willende Los laten, dat om 't Tegenspreken der Joden niet Durvd bestaan: word hy genoodperzt, sig op de Keiser te Beroepen. 't welk Festus, niet sonder voorgaande Gesprek med de Raad, aan hem Vergund. §. 282. Als Paulus sijn Verandwoording doet, voorde Koning Agrippa en Bernice, die gekomen waren, om Festus in sijn Stadhouderschap te Begroeten, en voor Andere; seggen sy: Dese Menz doet niet des Doods of der Banden Waardig. ja! Dese kon worden Los gelaten, indien hy sig op de Keiser niet had Beroepen. §. 283. De Onmagt der Joden, Om Imand te Doden, is ook hier uit niet te Besluiten; om dat niet Sy, maar Pilatus de 2. Andere, die med Christus zijn Gekruizt, heevt Veroordeeld en Gedood: dewijl Dese niet Haar, maar Pilati Gevangen waren; daar Elk de Sijne, die tegen haar Wetten hadden Gefondigd, moest Oordelen en straffen. §. 284. Dat de Joden, med haar Gevangen Jesus, na Pilatus Gaan, is niet uit Noodsaaklijkheid en na Gewoonte; maar 't is de Eerstmaal. §. 285. Sy konden anders so Onbereid, sonder enige Doodwaardige Beschuldiging te kunnen Voorbrengen, med hem voor Pilatus niet zijn Gekomen: dewijl sy, door Gewoonte, van de Romeinen wel anders souden Geleerd zijn. §. 286. 't Is niet te Geloven, dat sy, om de Uit-

voering van haar Vonnis, med haar ter Dood gevonnisde Jesus na Pilatus Gaan: 1. of om de Moeite, die aan de Uitvoering vast was. 2. of om de Ongunst van 't Volk, hier door, van haar selve op Pilatus te schuiven. 3. of om dat sy, niet Vergenoegd med de Straf van haar Wet, hem geern de Kruiz-Straf sagen aangedaan. §. 287. Sy doen 't dan alleen, op dat hy door Pilatus so veel Sekerer mogt Omkomen; Vresende anders dat 't Volk, daar sy hem, als een Gods-Lasteraar, na haar Wet, moesten laten Stenigen, welk Vonnis door 't Volk selv moest worden Uitgevoerd, hem, by die bequame Gelegenheid, door Oproer mogt Verlossen. §. 288. Dit 's de Reden, waarom sy, doe Pilatus haar, sonder Beschuldiging komende; Afwees, aanstonds Bedenken een Beschuldiging tegen hem van Gequerzte Hoogheid des Keisers; dewijl hy, hem selve Koning makende, 't Volk daar door Afkeerde van de Keiser en van sijn Scharingen. §. 289. Dat dese haar Beschuldiging de Reden is, waarom de Joden seggen; 't Is Ons niet Geoorlovd Imand te Doden: blijkt; om dat Pilatus daar op Jesus Afvraagd, of Hy is de Koning der Joden. §. 290. 't Is dan als of sy seiden: wy souden hem wel konnen Oordelen en Doden, na onse Wet; maar nu hy med Een ook Schuldig staat aan Gequerzte Hoogheid des Keisers, zijn wy Verschuldigd hem daarom aan u ter Straf Over te leveren. §. 291. Doe Pilatus hem dies aangaande Onschuldig Verklaarde, en daarom Sogt Los te laten; schreeuwen sy daar Tegen, Kruiz, Kruiz hem: hem, tot sijn Gerust-stelling, Versekerende, dat hy dog, na haar Wet, sekerlijk moest Sterven; ja! Dreigende, op haar Klagt, med 's Keisers Ongunst. §. 292. Waar op Pilatus hem aan de

¶

Dood

Dood van 't Kruiz Overgeeft; als die, door hem selve Koning te maken, tegen de Keifer had Misdaan. §. 293. Blijkt dan klaar, dat dit, 't Is ons niet Geoorlovd Imand te Doden, niet so kan worden Verstaan; 1. of dat haar nu Alle Magt, om Imand, na haar Wetten, te Doden, door de Romeinen was Benomen. 2. Of dat sy, door haar eige Slapheid en Nalatihheid, daar sy dog geen Kans sagen, om de Menigte der Moordnaars te Bedwingen, dese haar Magt in Onbruik hadden gebragt. 3. Of dat het haar Nu alleen, om de Heilige Voorbereiding van 't Feest, niet was Geoorlovd. 4. Of dat sy Nimand mogten Doden, door 't Kruiz; gelijk sy dese Jesus geern so Gedood sagen. §. 294. Johannes selv steld, dat de Joden om sekere Reden alleen so Spreken; op dat naamlijk 't Woord van Jesus, die de Hoedanigheid van sijn Dood had Voorseid, sou worden Vervuld; daar sy anders so niet souden hebben Gesproken. §. 295.

§. 147.

Maar daar Herodes, op de ingezagte Boodschap der Wijfen, so Ondroerd was; wat Doet hy in dese sijn grote Verlegenheid?

Dese 2. Dingen.

A. Hy Vergaard by Een Al de Overpriesters en Schrytgeleerden des Volks.

't Welk alleen / in dit Tweede Deel / word Verhandeld.

B. En Vraagd van haar: Waar de Christus sou worden Geboorn.

Dat het Derde Deel uitmaakt.

A. §. 148.

A.

§. 148. Herodes *dan Vergaard by Een Al de Overpriesters en Schrivtgeleerden des Volks.*

Wp binden meermaal de Overpriesters en Schrivtgeleerden des Volks, in de **Euangelien Gepaard / en als in Een Ba-reel gespannen.** sie Matth. 20: 18. en 21: 15. Marc. 10: 33. en 15: 31. Luc. 20: 19. en 22: 2. en 23: 10.

Wp welke ook nog somtijds worden **geboegd** de Ouderlingen of Oudsten des Volks. sie Matth. 26: 3. en 27: 41. Marc. 11: 27. en 14: 43. 53. Luc. 20: 1.

Dese / so Overpriesters / neffens de Hoogpriester, als Schrivtgeleerden en Ouderlingen des Volks, **maakten t' samen uit de Grote Raad der Joden.** sie Matth. 26: 3. 57. 59. Marc. 13: 1. Luc. 22: 66. onder de Naam van t' Sanhedrin by haar be-hend: **geboemd / so 't schijnt / van 't Griekz Woord Synedrion, dat is / t' Sa-menfitting, 't welk ook de Grote Raad word Obergeset.** sie Matth. 5: 22.

Dese Grote Raad word somtijds ook wel beschreven en uitgedrukt / onder de Naam alleen van

a. De Oversten des Volks en Ouderlingen Israels. Hand, 4: 8.

b. De Overpriesters en Oversten des Volks. Luc. 23: 13. en 24: 20.

A. 2

c. De

c. De Overpriesters en de Ouderlingen.
Hand. 4: 23. des Volks. Matth. 27: 1.

d. De Overpriesters en Schrivtgeleerden
des Volks. gelijk hier / Matth. 2: 4. en
elders meermal. sie Marc. 14: 1. Luc.
22: 2.

**Ja ! ook konst dese Raad ons voor /
onder de Naam van de Overpriesters , en
de Schrivtgeleerden , en de Oversten des
Volks. Luc. 19: 47.**

§. 149. Dese Grote Raad der Joden
bestond uit 70. Raads-Heren / en een
Opperhoofd / die de Voorzitter was. So
dat sy t samen uitmaakten net 71. Man-
nen.

Dese Raad van 71. Raads-Heren / on-
der de Joden / was van Godlijke Oor-
sprong en Instelling.

Want doe Moses Sag / dat hy geen Hulp
nog Verlichting genoeg vond / by de O-
bersten der Wysende / der Honderde /
der Digtige en der Tiene / welke hy /
op de Raad van sijn Schoonvader Jethro,
uit Al de Oudsten Israels / zijnde de
Hoofden van haar Stammen / tot Hoof-
den over 't ganz Volk had Aangesteld ;
dewijl 't hem Alleen te Swaar bil / so
Groot een Volk te Regten : op dat dese
alle kleine saken souden Regten en Af-
doen ; en alle Grote saken alleen tothem
souden brengen. Sie Exod. 18: 12---26.
Deut. 1: 9. 12---17.

Want

Want doe Mofes, seg ik/ Sag/ dat hy
geen Verligting genoeg vond/ by Alde
se aangestelde Obersten; deed hy sijn
Klagt aan God/ dat hy Alleen de Last
des Volks/ ook so Ondersteund/ nog
niet kon Drogen. Num. 11: 11--15.

Waar op de Heer hem Gebied/ nog
70. Mannen/ boven de geseide Obersten/
daar dog dese veel Groter getal uitzag-
ten/ uit de Oudsten Israels, neffens hem/
te Verkiefen; om de Last van dat Groot
Volk/ ook in haar Regtsaken/ hem te
helpen Drogen. Num. 11: 16. 17. Welk
Gebod Gods hy/ sonder enig uitstel/
Volvoerd. 1. 24. 25.

§. 150. Van die Tijd af is/ buiten alle
twijfel/ dese Grote Raad/ als zijnde van
Godlyke Instelling/ gedurig in Wesen
Gebleven.

Dewijl de Plaatz der Stervende r'el-
kens kon worden Verbuld/ uit Al de
Stammen Israels, ook uit die van Levi,
sonder Onderscheid/ waar onder sy
naar de Bequaamste daar toe bon-
den.

Gelyk Mofes, in haar eerste Instelling
mit Al de Oudsten Israels dese 70. Mannen
had Versameld. Num. 11: 16.

§. 151. Want wie kan med Reden Den-
ken? dat dese Raad der 70. Oudsten/
hoewel/ op de bysondere Klacht van Mo-

ses, hem dooz den Heer toegeboegd / tot
sijn Hulp / niet Langer sou hebben Ge-
diend / dan tot de Dood van Moses, en
de Anbyenging van Israel in 't Land Ca-
naan.

1. Sou dan dat geen / dat de Heer / na
sijn Wijsheid / so Dienstig had Geoor-
deeld vooz Moses; maar vooz so kort een
tijd zijn geweest?

Bysonder / daar dit ook strekte tot so
veel Dienst en Nut van 't Volk. Die te
voozn anders ook al hadden Obersten der
Duisende / der Honderde / der Dijbtige /
en der Tiene / ober haar gesteld.

§. 152. 2. Was 'er ook niet de selbde
Reden van Noodszaaklijkheid / na de Dood
van Moses, vooz Josua; dat dese Raad
der 70. Mannen / tot zijn Hulp / ook by
hem Bleeb: welk 'er te voozn was vooz
Moses?

3. En so dese selbde Reden plaats had
omtrent Josua; waarom dan ook niet om-
trent Al de volgende Regters, en Koningen
in Israel?

Want of schoon 't Volk / in die Tijd /
in Al de Steden van 't Land verdeeld /
dooz haar bysondere Regters / in elke
Stad / wierden Bestierd en Geregeerd;
moest 'er daarom / in Israel, geen Opper-
Regtbank zijn? Gelijk men immers die
in alle wel gestelde Landen en Koningrij-
ken vind.

§. 153. 4. Waar-

§. 153. 4. Waarom sou ook dese Raad der 70. Oudsten / welk de Heer selv / niet alleen tot Dienst van Moses, maar ook van 't ganz Volk / so Wijslyk had Angesteld; meer zijn Afgeschafd / na de Dood van Moses, dan de Obersten der Duisende / der Honderde / der Digtige / en der Tene?

Daar Moses ook Dese / om de selbde Reden / waarom de 70. Oudsten hem daar na wierden Toegeschikt; op de Raad van Jethro, sijn Schoonvader / tot Hoofden over 't Volk had gesteld.

Al welke Obersten nogtans / ook na sijn Tijd / vooz Altijd onder Israeël zijn Gebleven. Sie §. 218. med 302. Als zijnde daar na tot Regeerers en Regters / in de Steden van 't Land / Verdeeld geworden.

§. 154. 5. Behalven dat wy nergens Lesen / dat dese Raad der 70. Oudsten / als hebbende Uitgediend / is Afgeschafft.

Daar sy nogtans van haar Selve dese haar Dienst en Waardigheid niet sullen hebben Verlaten; sonder Order van Hem / die haar daar toe had Geroepen en Afgesonderd.

§. 155. 6. Ja! Erkend en steld Moses selv niet de Gedurigheid van dese Raad genoegsaam Vast?

Wanneer hy Israel Belast / dat sy / in 't Land Canaan zijnde gekomen / haar niet alleen Regters en Amptmannen sullen stellen / in Al haar Poorten, welk de Heer haar God haar Geben sal / onder haar Stammen. Deut. 16: 18.

Maar dat sy ook / als een Saak aan 't Geregte van haar Poorten te Swaar sal zijn / sullen Opgaen na de Plaatz / die de Heer haar God dan Verkiezen sal; daar de Levitise Priesters, en de Regters welke in die Dagen zijn sullen / haar Regtsaken volkomen sullen Beslegten. Deut. 17: 8---12.

In welke Plaatz dese Priesters en Regters haar Sitplaats souden hebben / in of omtrent 't Doozhob van den Tabernakel of Tempel.

Want die vooz haar Regtbank quamen / souden Staan / so wel voor 't Aangesigt des Here, daar de Heer aldaar / op een bysondere wijs was en Woonde / in 't Heilige der Heiligen : sie Exod. 23: 17. en 34: 24. Lev. 16: 7. 18. Num. 17: 7. 4. als voor 't Aangesigt der Priesters, en der Regters. Deut. 19: 17.

§. 156. 7. De Joodze Gedenkschryver Josephus getuigd wel duidlyk / dat / onder de 13. Gerste Hoogpriesters / van Aaron af tot Salomons Tempelbou toe / de Bestiering van 't Gemeen Best Gerst is

is geweest onder de Doozneemste des Volks; en dat sy Daar na is gekomen onder de Opperhoofden en Regters; en in 't Laast onder de Koningen. Oudhed. B. 20. C. 8.

So dat / na sijn Seggen / de Doozneemste des Volks / dat is / de Joodze Raad der 70. Oudsten / die waarlijk de Doozneemste des Volks Israels waren / 't Opperbestier hebben gehad / tot de tijd der Opperhoofdige Regters.

Gelijk hy so / in 't Eind van dat selve de Hoofdstuk / de Joodze Raad Wirdrukt / onder de Naam van de Doozneemste des Volks: wanneer hy daar seid / dat / na de Dood van Herodes en na Archelaus, de Regering is geweest by de Doozneemste / daar de Opperhoofdigheid des Volks aan de Hoogpriesters was toevertrouwd.

Hoewel 't Opperbestier van dese Doozneemste des Volks Daar na tot de Regters in Israel; en in 't Laast ook tot de Koningen is Obergegaan; dit neemt niet weg haar minder Bestier / 't welk ook sy doe nog Onder haar hadden.

§. 157. 8. Eindlijk wat Reden ook kan 'er zijn? dat de Schrivtgeleerden en de Phariseeën, Mannen van de Joodze Raad / van onse Saligmaker selve / in sijn Tijd / nog worden geseid te SITTEN, op de STOEL van MOSES; Matth. 23: 2.

Indien niet van Moses tijd af / tot die tijd toe / sonder merklijcke Verbzeking / dese Stoel gedurig / so lang sy in 't Land van haar Erbnis hebben Gewoond / van dese en gene / in Ouder / is Beklommen.

§. 158. Dese Waarheid van / dat de Raad der 70. Gudsken / ook na de Dood van Moses, is Gebleven onder Israel; daar de selve so veel kragtige Redenen Dooz haar heeft / sal ik my van Niemand laten Onddzajen: so lang de Kragt van dese bygebragte Redenen niet word Gebroken.

Al vond ik my selve ook in die Verlegenheid / dat ik / dooz Gebzek van Gude Gedenk-Boeken / my niet volkomen kon Utdzajen uit enige Swarigheden / die hier Tegen konnen worden ingebracht.

§. 159. Ik Weet wel / dat men Leest / na de Dood van de Laatste Regter Simson:

Regt. 17: 6. en 21: 25. In die Dagen was 'er geen Koning in Israel: een igelijk Deed, wat Regt was in sijn Ogen. Vergel. c. 18: 1. enc. 19: 1.

En dat 't Gebzek van sulck een Eenhoofdig Regter / in Israel, als een Reden word gesteld van Al 't Quaad;

a. Dat van Micha selv / en van de gehuur-

- huurde Levit dooz hem / is **Geschied.**
 Regt. 17. sie ook c. 18; 20.
- b. **Dat dooz die van de Stam van Dan is**
Bedreben. Regt. 18.
- c. **Dat in Gibea Benjamins is Gebeurd.**
 Regt. 19.
- d. **Dat de Ganze Stam van Benjamin**
Doet. Regt. 20. en 21.

Maar hier uit sou ik niet durben Bes
 luiten / dar'er / in die Tijd / ook geen
 Joodze Raad meer is geweest / om Al
 dit Quaad te Steuten en te Straf
 fen.

Of ik moest med Een hier uit Trek
 ken / dat'er ook / in die Tijd / geen an
 dere Regters in de Steden van 't Land/
 daar 't Quaad voozvil / zijn geweest / om
 sulke Godloosheid / ook dooz haar Straf
 fen / te Weren.

Hoewel ik tot nog toe / uit mijn Her
 zens niet kan Mitspinnen / nog by my sel
 ve Wirdenken ook enige schijn van Reden;
 waarom dat Al dit Quaad / so by de
 Regters der Steden selv / als by de
 Joodze Raad / is Ongestraf geble
 ven.

§. 169. **Na de Dood van Salomo, doe'er**
Tien Stammen dooz Jeroboam wierden Af
gescheurd; die een bysonder Koningrijk /
Onderscheden van dat van Juda en Ben
jamin, Opregtten.

Ma

Na die Tijd / seg ik / konden de Leden van dese Grote Raad / daar haar Sit-plaatz doe te Jerufalem was / (na dat David de Jebusiten daar uit had Verdreven: fie Regt. 1: 21. en 2 Sam. 5: 6. 7.) worden genomen / niet alleen uit die van Juda, Benjamin, en Levi, als zijnde aan den Tempel-Dienst te Jerufalem Gebonden; welke alleen Getrou bleven aan 't Huis en Koninkrijk van David te Jerufalem: maar ook nog wel uit Al de andere Stammen Israels.

Om dat niet alleen Al de Priesters en Leviten / maar ook veel Andere / in de Scheuring tussen Rehabeam en Jeroboam; uit ganz Israel der 10. andere Stammen / na Juda en Jerufalem med haar Woon zijn geweken / onder Rehabeam.

Gelyk dat duidlyk Word Getuigd.

a. Niet alleen van de Priesters en Leviten / die dooz ganz Israel der 10. Stammen Verspreid Woonden:

2 Chron. 11: 13. 14. Daar toe de Priesters en de Leviten, die in ganz Israel waren, Stelden sig by hem, by Rehabeam / uit Al haar Landpalen.

Want de Leviten Verlieten haar Voorsteden, en haar Besitting; en Quamen in Juda en in Jerufalem: want Jeroboam en sijn Sonen hadden haar Verloten van 't Priesterdom den Heer te Mogen Bedienen.

nen. Vergel. c. 13: 9. en 1 Kon. 12: 31.

b. Maar ook van veel Anderz / uit ganz Israel:

2 Chron. 11: 16, 17. Na die Quamen ook uit Al de Stammen Israels tot Jerusalem, die haar Hert begaven, om den Heer de God Israels te Soeken, dat sy den Heer, de God haar der Vaderen, Offerhande deden.

Also, dooz dese haar Toebloeying / tot Rehabeam / sterkten sy 't Koninkrijk van Juda, en Bekragtigten Rehabeam, de Soon van Salomon, 3. Jaren.

Hierom worden 'er enige uit ganz Israel aangemerkt in Juda en Benjamin te wonen.
7. 3.

§. 161. So Vinden wy daarom / in de Dagen van Josaphat, de Joodze Raad te bestaan uit sommige van de Leviten, en van de Priesters, en van de Hoofden der Vaderen Israels: die beschreven worden te zijn over 't Geregt des Here, dat de Heer selv dooz Moses allereerst had Angesteld. sie §. 149. dat ook over de Saken des Here en van sijn Godsdienst moest Regten; en over andere Weerldlijke Regtsgeschillen, onder haar. 2 Chron. 19: 8.

Over welke Amaria, de Hoofdpriester, word gespeld als 't Hoofd / in alle Saak des Here; en Zebadia, de Soon Ismaels, de Vorst

Vorst van 't Huis Juda, in alle Saak des Konings. 1. 11.

Wy konnen geen Reden sien / waerom sommige Menen / dat de Koning Josaphat hier / binnen Jerusaleem, niet Dind de Joodze Raad / uit Leviten, en Priesters, en Hoofden der Vaderen Israels bestaande; maar veel eer op Dieu sommige uit haar Mansteld / over 't Geregt des Here; en over Regtsgeschillen.

Want gelijk Josaphat, daar hy uit Jerusaleem Trekt / dooz Al sijn Land / om 't Volk tot den Heer / haar der Vaderen God / te doen Weerkeren; 1. 4. in Alle vaste Steden van Juda, van Stad tot Stad / geen Nieuwe Regters Mansteld; dewijl dog in alle Steden Regters waren. Maar alleen de oude Regters Dooz hem Steld, of Staan doet, gelijk 't Hebreez Woord eigenlijk Luid: 1. 5. om haar Alle haar Pligt Dooz te houden / en haar 't Regt doen / in de Naam des Here / dier Man te bevelen. sie 1. 6. 7.

So Godelen wy / dat Josaphat, daar op te Jerusaleem zijnde Weergekeerd / ook aldaar uit de Leviten, en uit de Priesters, en uit de Hoofden der Vaderen Israels, de gene die daar van ouds al waren over 't Geregt des Here, en over Regtsgeschillen, Dooz hem Steld, of Staan doet; na de Kracht van 't Hebreez Gzondwoord: 1. 8.

ver:

bergel. Lev. 14: 11. om ook haar te Ver-
manen tot haar Pligt / dat sp / in de
Drees des Here / Elk sijn Regt dog be-
sorgen. sie x. 9. 10.

§. 162. Na de Bablonize Gevang-
nis / kan dese Grote Raad der Joden
niet wel anders dan uit Priesters en Levi-
ten, gelijk ook uit Hoofden der Vader-
lijke Huisgesinnen / so van Juda als Ben-
jamin, hoewel Meest van Juda, als ziju-
de de Grootste Stam van Beide / ziju
t' Samengesteld.

Om dat / med de Priesters en Levi-
ten, de Meeste wel van Juda en Benja-
min; maar seer Weinig van de Tien
andere Stammen; uit haar Gevangnis/
zijn Weergekeerd na en in haar Land.
Belyk dat boven §. 28. is getoond.

§. 163. In dese Grote Raad was de
Hoogpriester Alcijd 't Hoofd van de
Vergaring.

Na alle schijn van die Tijd af / dat
Moses, die 't Opperhoofd van de 70.
Oudsten was geweest / is Gestor-
ven.

Oetwijl de Hoogpriester / als de Waar-
digste boven al 't Volk / van God selv
was Verheben; en daarom ook by ganz
Israel daar vooz wierd Ge-eerd en gehou-
den.

§. 164. Ik Weet wel / dat 'er zyn / die
seg

seggen / dat dit juist niet altijd **Joods** /
 faaklijk was: ja! dat het wel gebeurde/
 dat de Hoogpriester selv geen Lid wierd/
 nog was van de Grote Raad / indien hy
 daar toe niet **Beguaam** wierd **Be-**
keurd.

Oewyl die **Waardigheid** / na haar
Mening / somtijds kon **Vallen** op een
Onbeguaam **Persoon**: om dat de selve
 niet aan een vrye **Verkiesing** hing; maar
 altijd / dooz **Volg-ord**er alleen / tot de
Oudst-geboorn of de **Paaste** **Over-**
ging.

Maar hoe! kon sulck **Een** / die niet
Beguaam was / om een **Lid** te zyn / in
 de **Joodsche** **Raad**; **Beguaam** worden **Ge-**
agt / om **Hoogpriester** te worden?

Want **Nimand** / schoon hy was de
Paaste / quam tot die **Waardigheid** /
 sonder dat hy daar toe van de ganze **Raad**
 der 70. **Oudsten** wierd **Gemagtigd**; en/
 na voorgaande **Onderzoek** / wierd geooz-
 deeld waarlijk de **Paaste** / en sonder enig
Gebzek te zyn.

Is 'r nu wel te **Denken**? dat sy / die /
 na de **Wet** **Gods** / van de **Hoogpries-**
terlijke **Waardigheid** **Weerden** **Sulke**
 selv / die daar toe anders de **Paaste** wa-
 ren / wanneer sy maar enig **Gebzek** aan
 't **Lighaam** hadden; dat sy / seg ik / ook
 daar van niet souden hebben **Geweerd**

Al sulke / die so Groot een Gebzekt in haar Verstand hadden / dat sy daar dooz ganz Onbeguaam waren / om in de Joodze Raad als Leden te Sitten.

§. 165. En daarom / so 't ooit was gebeurd / dat 'er Hoogpriesters / om haar Onbeguaamheid / uit de Joodze Raad waren Gehouden / 't moest zijn geweest in die Tijd; doe de Koning Herodes, gelijk ook sijn Soon Archelaus, en de na hem volgende Roomze Landvoogden / de Hoogpriesters maar Wanstelden / na haar enkel Welgeballen: sonder dat het aan de Joodze Raad stond / om der selve Werlijckheid of Beguaamheid te Ondersoeken.

Maar wie kan van Herodes, van Archelaus, daar sy selv Jodengenoten waren; ja! ook van de op hem gevolgde Roomze Landvoogden Geloben? dat sy sulke Onbeguame Personen / tot so hoog en aansienlijk een Waardigheid / souden hebben Verheben.

En so al ja: dat sy dan souden hebben Geduld / dat de van haar gestelde Hoogpriesters / dooz inwand / sou zijn Berwist haar Sitplaats / welke van Oude dagen af / Mannen van haar Rang en Waardigheid / in de Joodze Raad / altijd hadden gehad.

§. 166. Timmers dit Weet ik / dat de

M

Hoog-

Hoogpriester / in de Schrijften van 't N. T. / ons nog doozgaans Doozkomt / als 't Hoofd van de Vergaring / die Dooz- aan Sit / ende Mond of Spzeker is van de Joodze Raad.

So binden wy hem 't Woord doen / in den Raad. Joh. 11: 49. 50. Hand. 23: 2. Niet alleen in 't Onderbragen van de Sulke / die vooz haar Raad als Mis- daders wierden gebragt. sie Matth. 26: 62. 63. Hand. 5: 27. 28. en c. 7: 1. vergelez- ken med c. 6: 12. 15.

Maar ook in de Ombrag te Doer aan de Leden van de Raad selv / over de Sulke. sie Matth. 26: 65. 66.

Wat Keden / meend gy / had Saulus anders? om tot de Hoogpriester te Gaan, en van Hem, uit Naam van de ganze Raad, Brieven te Begeren na Damascus aan de Synagogen; dan om dat de Hoogpriester 't Hoofd was van de Raad. sie Hand. 9: 1. 2. c. 22: 5. en c. 26: 12.

§. 167. Willen sommige / om te Bewijfen / dat de Hoogpriester 't gewoon- lijk Opperhoofd niet is geweest van dese Vergaring / hier Tegen inbrengen; dat de Hoogpriester Cajaphas, van de Eu- angelist Johannes, niet als Opperhoofd / maar alleen als een Lid van die Raadg- Vergaring / als Een uit Haar, word aan- gemerckt. Joh. 11: 49.

Ik

Ik Beken geern / dat ik geen de minste Kragt van Bewijs daar in sien of binden kan.

Want die 't Opperhoofd is van een Vergaring / behoord die ook niet tot die Vergaring? is die ook niet een Lid van de selve? Is hy een Lid; waarom kan hy dan ook niet worden beschreven / als Een uit haar?

De Hoogpriester Cajaphas dan / zijnde Een uit haar; uit die Overpriesters, die/ neffens de Phariseen, den Raad hadden doen Vergaren. sie y. 47.

Dese Cajaphas, seg ik / na sijn gedaan Ombragg / merkende / dat de andere Leden niet so seer hielden tot de Dood / als wel tot een andere Minder Straf van Jesus; valt haar in / en seid tot haar: Gy Verstaat Niets: nog gy Overlegt niet, dat het ons Nut is, dat Een Menz Stervt voor 't Volk, en 't geheel Volk niet Verloorn gaat. y. 49. 50.

§. 168. Wilsen sy ook / om dit te Bewijsen / bybrengen; dat Paulus de Hoogpriester Ananias, uit de andere Leden van de Joodze Raad niet Kend. Hand. 23: 5. daar hy immers hem seer ligt had konnen Onderscheiden van de andere Raadsheren; so hy had Door-aan geseten / en als Opperhoofd 't Woord had gedaan.

- I. Wy kunnen daar op Antwoorden ;
- a. Dat Ananias, de Soon van Nebedeus, welke Paulus ook van Aangefigt mooglijk niet kende / hier is Verschenen / als Een van de andere Leden des Raads / sonder sijn Hoogpriesterlijk / en daar uit anders genoegsaam te kennen / Gewaad : dewyl de Hoogpriesters niet Gewoon waren / med de selve in den Raad te Verschynen.

Want gelijk de Hoogpriester / na de Wet / de Heilige Klederen Altijd moest / so mogt hy de selve ook Alleen Aan hebben / als hy sou in 't Heiligdom Gaan / om 't Priester-ampt te Bedienen / vooz 't Aangefigt des Here. Exod. 28: 2. 3. 29. 30. 35. 45.

So dat hy de selve nooit mogt Aan hebben / wanneer hy niet was in 't Werk van sijn Priester-ampt / in 't Heiligdom of aan den Altaar.

- b. Dat Ananias hier / med de andere Mannen van de Joodze Raad / op 't Bevel van de Roomze Overste, Lyfias , tot hem gekomen ; Hand. 22: 30. Vergaard sit / na alle schyn / in 't Rieghuis van de Romeinen.

En hy gevolg : niet juist in die Order / waar uit de Hoogpriester van de andere Raads-Heren te Onderkennen was ; gelijk in haar gewone Vergaarsplaats.

So

So't anders Waar is / 't geen de Joden seggen: dat dese Raads-bergring gewoon was-te Sitten / op de wijs van een halbe Kring: 't Opperhoofd in't Midden / Soben de Andere Verheben; al de Andere Beneden hem / in 't halv Rond / aan bei de zijden.

Geen Wonder dan / dat Paulus, schoon hy te voozn meezmaal de Hoogpriester Cajaphas, in sijn Rang / had sien Sitten / doe hy gedurig Magt en Brieven van de Joodze Raad Versogt / om Al de gene / die de Naam Christi, onder de Joden / Beleden / overal Gevangen te nemen en te Straffen. Hand. 9: 1. 2. c. 22: 5. en c. 26: 10.

Geen Wonder dan / seg ik / dat Paulus, dit niet tegenstaande / hier de Hoogpriester Ananias van de andere Raads-Heren / daar sy buiten haar gewone Vergaar-plaatz Saten / uit sijn onderscheiden Sit-plaatz / niet Onderkende.

- c. Dat Ananias de Hoogpriester / en de ganze Raad med hem / hier / vooz de Roomze Oberste Lyfias, tegen Paulus Verschijnen / als sijn Beschuldigers. sie Hand. 22: 30. c. 23: 28. 35. c. 24: 8.

Waarom niet de Hoogpriester Ananias, maar de Oberste Lyfias selv / na alle schijn / hier heeft Geseten als Opper-

perhoofd / en ook 't Woord heeft ge-
boerd.

Want schoon Ananias, med zijn Raad/
hier Sat, om Paulus te Oordelen, na
de Wet. Hand. 23:3. 't Was / onder 't
Opfigt en in Tegenwoordigheid van de
Overste, Lyfias, Ƴ. 10. mooglyk in 't
Koonz Kiegtuis; daar hy hem / in haar
by Een gekomen Raad had Afgebragt;
Ƴ. 28. uit de Legerplaatz, zijn Gebangnis/
en Voor haar gesteld. Hand. 22: 24. 30.

Hierom is 't / dat sy / die Doozhad-
den Paulus op de Weg Om te brengen/
van de Overpriesters en Ouderlingen Ver-
soeken; dat sy dog de Overste, dooz
de Raad laten Weten, dat hy hem Mor-
gen, op de 2. Dag daar aan / uit de Le-
gerplaatz wil Afbrengen tot haar / in
haar eigen gewone Vergaarplaatz / als
of sy nader Kennis fouden nemen van zijn
Saken. Hand. 23: 14. 15.

§. 169. II. Maar dewyl dit Woord van
Paulus: Ik Wist niet, dat het de Hoogpriester
was: Hand. 23: 5. in dese Sin genomen / dat
hy juist Ananias, als Hoogpriester / niet
had Bekend; hem niet heeft konnen Be-
bijden van / dooz zijn qua Bejegening
omtrent hem / de Overste sijns Volks, te-
gen de Wet / te hebben Gelasterd: gelijk
hy hier dooz hem selve daar van Ond-
schuldigd.

Want

Want al had hy niet Geweten / dat het was de Hoogpriester / die hy so Bezegende / hy kende hem evenwel vooz Sulke een / die hier Sat, om hem / na de Wet, te Oordelen; 7. 3. En hy gevolg / vooz Een van de Oversten sijns Volks : welke hy so weinig / na dese Wet / Vloeken mogt / als de Hoogpriester selv.

Vaarom worden wy hier Bedrongen / een beter en bequamer Sin vooz dese Woorden / uit de Grondtaal selv / te Soeken.

Merkt dan / dat 'er / in de Griekze Taal / eigenlijk staat : Ik Wist niet, Broeders ! dat 'er een Hoogpriester is. Hand. 23: 5.

Als of hy sei : Ik Wist niet / dat 'er nu nog / in 't 55. Jaar / na de Geboorte van de Mesias, en so 20. Jaren lang / na de Dood en Hemelvaart van de ware Hoogpriester der toekomende Goederen / Christus Jesus, hier op Warde langer een Hoogpriester Gods is / die ik als Sulke een nog heb te Eren.

Wat dit so moet worden Opgevat ; Blijkt uit sijn bygeboegde Keden : want daar is Geschreven, seid hy / de Overste uwes Volks sult gy niet Vloeken. 7. 5.

Als of hy wilde Seggen : Ik had my anders wel Gewagt van Hem / die ik, na de Wet / moest Eren / qualijk Toe te spreken.

Wanneer wy dit *sijn* Andwoord so Opnemen / dan konnen wy *Sien* / dat daar in leit *sijn* Verandwoording; hoe dat hy dese Ananias, sonder sig te Besondigen/tegen dese *Wet* / sonder hem / als de Hoogpriester Gods, te Schelden, kon Noemen een Gewitde Wand. *ÿ. 3. 4.*

Om dat hy naamlijk alleen maar de uiterlijke schone Schijn van de Hoogpriester Gods Vertoonde; daar hy 't anders in Waarheid niet was / nog kon zyn.

Gelyk so de Saligmaker de Geveinsde Schrytgeleerden en Phariseen de Witgepleisterde Graven Gelyk noemd: om dat sy van Buiten wel Schoon schenen voorde Menzen; daar sy van Binnen niet waren / 't geen sy / uiterlijk Vertoonden. Matth. 23: 27. 28.

Regt dan had Paulus, om dese Gewitde Wand te Dreigen / dat God hem sou Slaan, doo? *sijn* Oordeel; daar hy / Sittende in schijn om hem, als een onzijdig Regter / te Oordelen, na de Wet, hem, so haast hy sig Begon te Verandwoorden / ook tegen de Wet, die Elk een *sijn* Verandwoording toelaat / Beval op de Mond te Slaan: om hem so te doen *Swijgen* / 't geen hy tot *sijn* Verandwoording seggen wilde. *ÿ. 2. 3.*

§. 170. Maar Wie waren eigenlijk hier dese Overpriesters, en Schrytgeleerden des Volks?

A. De

A. De OVERPRIESTERS begrijpen onder sig ook de Hoogpriester, die / in de Griekze Taal / onder 't selve Woord word beschreven; als zijnde de Opper-Overste onder Al de Priesters.

Die daarom ook de Naam kan dragen van de Overpriester: dewijl hy 't by Uitmemensheid is / boven al de Andere van die Naam.

De Overpriesters anders konnen en moeten wel worden Ondercheiden van de Hoogpriester.

Want daar was maar Een Hoogpriester; dog Veel Overpriesters.

En over die Alle was de Hoogpriester alleen 't Opperhoofd.

So word Aaron beschreven / als de Hoofdpriester. Ezr. 7: 5. Ook word Amaria geseid de Hoofdpriester. 2 Chron. 19: 11.

§. 171. 't Is Seker / dat dese Naam van Overpriesters aan Meer dan Een soort der Priesters kan worden toegepast.

Ja! aan Al sulke / die in seker Opsigt Over enige andere / als Minder Priesters; welke sy Onder haar hadden / waren Gesteld; en Onder welke / als haar bysondere Hoofden / Al dese stonden.

Daarom worden sy genaamd Oversten der Priesters. 2 Chron. 36: 14. Ezr. 8: 24. 29. of haar Oversten. Hand. 4: 5. Vergelijk §. 1.

§. 172. Zo dat'er Verscheiden dese Naam droegen,

I. Niet alleen de Hoogpriester; die/ als de enige Opperpriester / Al de andere Priesters/ so veel'er waren/ Onder sig had.

II. Maar ook sijn Noodhulp, Plaatzhouder of Plaatzvuller; die by ongelegenheid van Siekte / of Onreinheid na de Wet/ welk de Hoogpriester Onbequaam maakte / sijn Plaatz Vulde en waarsnam/ in den Dienst des Heiligdoms/ op de grote Versoendag van ganz Israel.

Vaarom/ in Onderscheiding van hem/ als Hoofd-priester, genaamd de Tweede Priester. 2 Kon. 25: 18. Jer. 52: 24. of Priester der Tweede order. 2 Kon. 23: 4.

Welke / buiten twyfel/ uit de Hoofdender 24. Priester-benden selv/ die Alle in den Raad saten/ jaarlijks voor de grote Versoendag Verhoorn wierd; en in Waardigheid / en in Orde/ en gemeenlijk ook in Nabolging / de Naaste was of word gesteld aan de Hoogpriester.

Sulke een Hoogpriester word Annas geagt Gelyk geweest te zyn med Cajaphas, in't selvde Jaar. Luc. 3: 1, 2.

§. 173. III. Ja! ook Al sulke/ die eens't Hoogpriester-ampt hadden Bekleed, en onder de Romeinen, bysonder in die Versoeyden Tijden / daar van/ ook tegen de Wet

Met Gods / waren Ondset.

Gelyk die Manier van Doen aller-
eerst / dooz Herodes, in sijn Nieu aan-
gestelde Raad der Joden / na 't Verdel-
gen van de Oude / is Ingeboerd /
en in Gebruik gebragt : die / om een
Haber Scro / de Hoogpriester / als hy
maar iet in hem Vond / dat hem niet
Aanstond / van sijn Waardigheid Be-
roobde / en een Ander in sijn plaats
Schikte.

Daar uit / onder de Roomze Stad-
houders / daar na is Doordgesproten / dat
se / om 't vuil Gewin / dat daar van quam /
van dese Aansienlijke Bediening een
Geestlijke Ampt-hoping hebben ge-
maakt.

Hoewel / na 't Geruignis van Josephus,
dit Dooz Herodes eens gedaan heeft / niet
alleen de Syrize Koning / Antiochus Epi-
phanes; die / om 't meegste Geld / in Plaatz
van Jesus, anders Jafon, des selvs Broe-
der Onias, anders Menelaus, tot Hoog-
priester Aanstelde. 2 Mach. 4: 23---26.
Gelyk ook dese Jafon te voozn dooz hem/
om een goe en grote aangeboden Som
Gelds / in Plaatz van sijn oudste Broe-
der Onias was Aangesteld. 2 Mach. 4:
7.-- 10.

Maar ook Aristobulus selv / de 2. van
die Naam / die sijn Broeder / Hyrcanus
de

de 2. / dese Waardigheid heeft Ondweldigd / en aan hem selve Betrokken.

Waarom Josephus Herodes als de Derde teld / die / terwojl de ander Hoogpriester / Ananel , nog Leebde / de Jongling Aristobulus tot een Pabolger van hem / in't selbde Ampt heeft gesteld. Joodz. Oudhed. B. 15. C. 3. vergel. C. 9. en B. 12. C. 6.

§. 174. Dese Afgesette Hoogpriesters Verloorn / med haar Ampt / niet juist haar Naam van Hoogpriester , maar behilden ook daar na nog Altijd die Naam ; geijst ook haar Sit-plaatz , in de Joodze Raad.

Wp vinden immers dit Beide :

Hand. 4: 5. 6. 7. 15. 't Geschiede 's anderdaags , dat haar Oversten , en Ouderlingen , en Schrivtgeleerden te Jerusalem Vergaarden.

En *Annas de Hoogpriester* , en *Cajaphas* , en *Johannes* ; en *Alexander* , en so veel'er van 't Hoogpriesterlijk , of lees lieber / 't Overpriesterlijk , Geslagt waren.

En als sy de *Apostelen* / *Petrus* en *Johannes* / in 't Midden booz haar hadden gesteld , en Ondervraagd ; Geboden sy haar eindlijk Uit te gaan buiten den Raad.

Let wel : *Annas* was nu / in Dese tijd / geen Hoogpriester ; maar hy was 't Booz dese geweest / al booz *Cajaphas* : en daarom

om krijgt hy hier nog niet allcen de Naam van Hoogpriester; maar Sic ook nog in den Raad.

So binden wy ook dat de jonge Ananus, de Soon van dese Annas, anders ook Ananus, na dat Jesus, de Soou van Damneus, al Hoogprieester was geworden in sijn Plaatz / nog med de Naam van Hoogprieester pronkt / hy Josephus: wanneer hy seid / De Hoogprieester Ananias, te voorn Ananus geseid / Vereerde daaglijks med Geschenken, so Albinus, de Landboogd / om sijn Gunst te winnen die hem Gedreigd had te Straffen / en sig nu te vreden hield / med die Straf / welke de Koning Agrippa hem had Aangedaan / door hem van 't Hoogprieesterschap te Ondsetten; als ook de opperste Overprieester, die / in sijn Plaatz gekomen zijnde / Boven hem was. sie Josephi Joodze Oudh. B. 20. C. 8.

§. 175. Dat Al de Hoogprieesters nog Leden van de Joodze Raad Bleven / na haar Verstoring / was niet uit Nooddwang van imand: want 't is niet te Begrijpen / dat Hy / die haar / als hem niet langer Aangenaam / Uitstiet uit haar Waardigheid / een Harnas sou hebben willen Aantrekken / om de Sulke / in Weerwil van de ganze Raad / onder haar als Leden te doen Blijven; maar
veel

beel eer te Geloven / dat hy de Sultke
maar heeft laten Drijven / sonder sig so
Deelaan haar gelegen te laten zijn.

't Was dan veel eer uit Goedwilgheid
van de andere Raads-Heren / die Oor-
deelden / dat het med de Gevoeglijkheid
niet wel ober Een quam / dat men sulke
Mansienlijke Leden / buiten haar Waar-
de dikmaal van 't Hoogpriester-ampt Ver-
stoten / ook plotzlyk uit den Raad daar-
om Werpen sou.

Bysonder / daar sy dog Alle / so al
niet van 't Overpriesterlyk / immers
van 't Priesterlyk Beslagt waren. Ge-
lyk wy klaar Aanwijfen / in 't volgende:
§. 246. en 247.

§. 176. IV. Bysonder konnen ook de
Naam van Overpriesters voeren de 24.
Priester-Hoofden, Ober de 24. afgedeelde
Priester-rijen / of Priester-ordery gesteld.

Van welker Instelling en Dienst wy /
in 't vervolg / nog nader sullen Spreken.
§. 184. --- 189.

V. Gelijk ook de Sultke / die Hoofden
waren der Vaderlijke Huisgefinnen, in Elk
van dese 24. Ordery.

VI. Eindlyk ook Al sulke / die als
Hoofden gesteld waren / ober Elk van
de bysondere Ampten en Diensten, welke
de bysondere Priesters gedurig / in den
Tempel / hadden Waar te nemen.

§. 177. Ik

§. 177. Ik kan wel zien / dat de Naam van Overpriesters aan Al dese med Regt word gegeven; voo? so veel sy Alle enig Gebied en Magt hadden / Over de Onder haar gestelde minder Priesters, in Saken des Priesterchaps.

Maar Niemand sal my Dit ligt Wyjs maken / dat ook Sommige van de Gemene Priesters dese Naam kon worden toegepast; wanneer sy naamlijk tot Leden van de Joodse Raad wierden Verkoorn.

Want al is 't Waar / dat ook uit de Gemene Priesters wel Leden van de Joodse Raad wierden gemaakt; med wat Reden kon men haar de Naam van Overpriesters geben?

Daar sy immers daar doo? niet wierden Verheben / in 't Werk van haar Priester-dienst / boven Andere haar Gelijke Priesters; nog enig Gebied of Besag daar doo? / Over haar / als Priesters / in haar Priester-dienst / kregen: 't welk de Enigste Reden is van de benaming der Overpriesters. Gelijk boven §. 171. is getoond.

Waarom haar / in dat Opfigt / veel eer de Naam van Oversten des Volks of der Joden, in 't gemeen / kon worden toegepast: dewijl sy daar doo? niet meer Over de Gemene Priesters / dan over

over 't ganz Volk der Joden/wierden
Verhoogd.

§. 178. Ik kan nip selve niet wel. In-
beelden Waar te zijn / 't geen de Geleer-
den / uit de Schribten der Joden / vast-
stellen; dat Nimand uit de Priesters
wierd Verkoozn tot een Lid van de Jood-
ze Raad;

- a. of om dat hy Hoogpriester was.
- b. of om dat hy te Doozn Hoogprie-
ter was geweest.
- c. of om dat hy was een Hoofd van de
24. Priester-benden.

Maar alleen / om dat hy Bequaam-
heid daar toe had.

So dat ook Dese / na haar Mening/
om haar Onbequaamheid / konden wor-
den Doozbygegaan; sonder dat sy nood-
saaklijk Sit-plaatz hadden / in de Grote
Raad.

§. 179. I. Ik wil hier op nu niet And-
woorden: dat men in Veel dingen / op't
Seggen der Joden / niet al te wel kan 't
zeil gaan / nog volkomen Gerust en Se-
ker zijn.

Om dat men seer Weinig Geloob kan
geven ook aan haar Oudste Overleve-
ringen / welke sy al Dooz / en Omtrent
Christi tijd / onder haar hebben gehad :
betwijn den Apostel Paulus selv de selve
Afschilderd en Utkrijt vooz een deel Jood-

ze

ze en Oudwifve Fabelen of Vertellingen.
Tit. 1: 14. 1 Tim. 1: 4. en 4: 7. Vergel.
2 Petr. 1: 16.

Daar nochtans haar Thalmud, een Boek by na van de selfde Waarde en Geloofwaardigheid by haar geagt / als de H. Schryft; uit dese haar Vaderlijke Overleveringen / die daar in zijn by Een vergaard / is t' samengeflanzt van Sulke / die in Later tijden eerst Geleerd hebben: en daarom med so veel Sekerheid niet konden Schryven van Veel dingen / die enige Honderd Jaeren te voozn waren Gebeurd.

Want daar de Thalmud van Jerufalem eerst van Rabh Juchanan of Johannes is Voltrokken / in de 3. Eeu / na Christi Geboorte / schoon sy al mogt Begonnen zijn 120. Jaeren / na de Verwoesting des Tempels; daar is de Babylonize, van Rabh Ase Begonnen / van Rabh Jose eerst Voltoid / in 't Jaar 501.

§. 180. 2. Maar dit alleen wilde ik wel Weten: Waarom dat Sulke / die de Joodze Raad te voozn Bequaam had gebonden / om Hoogpriester te zijn / en Hoofden van de 24. Priester-benden; ook niet Bequaam soudent zijn geweest / om Ledent van de Joodze Raad te wesen?

Want wie kan Geloben? daar de Joden / door de Wet Gods self / waren

¶

Der,

Verplicht / van de **Priesterlijke Waardig-**
heid te **Weren** **Al** de gene / die maar enig
Gebzeht aan 't **Lighaam** hadden ; dat de
Joodze Raad tot dese **Waardigheid** sou
hebben **Coegelaten** **Sulke** / die schoon
de **Paast-volgende** in **Order** / so **Groot**
een **Gebzeht** in haar **Verstand** hadden /
welk haar **Onbequaam** maakte / om **Le-**
den te zijn in de **Joodze Raad**. **Bergelyk**
hier med / 't geen §. 164. is geseid.

§. 181. 't **Dunkt** my dan veel meer
Maarschijnlijk / dat niet alleen de **Hoog-**
priester / maar ook **Alle** / die / in de **La-**
ter tijden / ooit te voorn **Hoogpriesters**
waren geweest / ja ! ook **Al** de boven ge-
noemde 24. **Priester-Hoofden** / als zijn-
de de **Wansientlijkste** onder **Al** de **Pries-**
ters / sekerlyk tot dese **Wansientlijke**
Raads-Vergaring / als **Leden** des selvs/
Altijd hebben behoord.

Alleen / om dat sy sulke **Hoge Over-**
priesters waren.

Gelyk men nu nog / in 't **Ons** naburig
Koningrijk van **England**, siet ; dat en de
Opper-Bisshop van **Cantelberg**, en al de
andere **Bisshoppen** van 't ganz **Koning-**
rijk / med hem / als **Leden** tot het **Hoger-**
huis van 't **Parlament** **Altijd** behoorn.
Alleen ook / om dat sy **Sulke** / dat is /
Bisshoppen zijn.

§. 182. **Pinand** moet my hier dese
Swa-

Swarigheid maken ; hoe 't mooglijk is / so ook al de Afgesetde Hoogpriesters gedurig Leden van de Joodze Raad zijn Gebleven / dat dan de selve Raad maar uit 71. Raads-Heren heeft konnen bestaan?

Want dit kan zijn geschied / sonder dat daar dooz 't Getal van de 71. Mannen of wierd Vermecrd / of immers Mercklijk wierd Vergroot.

Dewijl de Hoogpriester / na Gods Wet gesteld / uit sommige van de 24. Overpriesters (die Alle uit Eleazars en Ithamars, der Zonen Aarons, Geslagt waren ; sie 1 Chron. 24: 1--5.) zijnde genomen / en weer wordende Afgeset / schoon hy een Lid Bleeb van dese Raad / 't geset Getal van de 71. niet quam te Vermeren ; wanneer de Pieu aangestelde Hoogpriester Een was vande 24. Overpriesters / welkers Plaatz hy dan Selb als Overpriester weer kon Vullen.

En so de Pieu gemaakte Hoogpriester al was Een geweest van de andre minder Leden van dese Raad ; kon de Afgesetde Blijven in den Raad / sonder dat ook daar dooz 't Getal van de 71. wierd Vermecrd.

Ja ! so de Pieu gestelde Hoogpriester te voorn niet was geweest een Lid van de Joodze Raad ; kon wel / so de Afge-

felde ook nog Bleef in den Raad / 't
Getal der Raads-heren tot 72. uitloopen/
maaar eventwel niet Hoger.

Maar uit mooglijk is Gesproten / dat
Sommige 72. Leden / in plaatz van 71. /
in de Joodze Raad stellen.

Wanneer nu sulke Hoogpriesters / die /
door haar Verkiefing / tot de Joodze Raad
niet hadden Behoord / weer van haar
Waardigheid wierden Beroofd ; al ble-
ven Sitten in dese Raad : om dat sy Al-
le self ook van 't Priesterlijk Geslagt
waren. Gelyk wy hier na / uit Josephus,
Antonien / dat al de Manstellers van de
Hoogpriesters / nooit buiten 't Priester-
lijk Geslagt / in 't Utkiesfen der selve / zijn
gegaan. Sie §. 246. en 247.

Daar door kon wel 't regt Getal van
de 71. Enigfins / maaar eventwel niet so
Merklijk worden Vermeerd ; dat daar-
om 't Getal van dese Raads-Mannen /
door 't laten Utskerben van sommige / niet
weer was te brengen tot 71.

Om nu niet te Seggen / dat / niet te-
genstaande dese toevalge Vermering der
Raads-Mannen / men nogtans med
Waarheid stellen kan / dat het Oud en
geset Getal van de Joodze Raad ei-
genlyk maar 71. Mannen altyd uit-
maakte.

§. 183. Hoewel wy wel konnen Toe-
staan /

staan / dat ook uit **Al** de andere boken gemelde **Priester-Hoofden** / ja! ook uit de **Gemene Priesters** selv / die / onder haar / daar toe maar **Bequaam** wierden gebonden / **Leden** van dese **Manstentlijke Raad** wierden **Verhoorn**.

So nochtans / dat **Dese** niet onder de **Naam** van de **Overpriesters** wierden **Begrepen**; maar alleen onder die van de **Schrytgeleerden** des **Volks**. **Gelijc** wy / in 't **Vervolg** / nader sullen **Tonen** / dat dese **Schrytgeleerden** alleen **Priesters** en **Leviten** waren. **Zie** §. 198. -- 201.

§. 184. **Hier** uit **Volgd** dan / dat men **dooz** de **Overpriesters**, so als sy hier worden **Onderscheiden** van de **Schrytgeleerden** des **Volks**; **Niemand** anders kan **Verstaan** / dan alleen / **neffens** de **Hoogpriester** / en die 't ook **dooz** hem geweest waren / **Al** de **24. Overpriesters**; die **Over** **Al** de andere **Priesters** / in **24. Hoopen** **Verdeeld** / als **Hoofden** waren **gesteld**.

Welker **Instelling** / **dooz** de **Koning David**, **allereerst** is **geschied** en **vast** **gesteld**. **1 Chron. 24.**

§. 185. **Daar** **David**, **kort** **dooz** **sijn** **Dood** / **befig** **zijnde** / **om** **op** **Alles** **goe** **Ozder** **te** **stellen** / **dooz** **af** **alle** **Doozraad** / **tot** **het** **Bouwen** **van** 't **Huis** **des** **Herē** **nodig** / **so** **veel** **hem** **Doenlijk** **is** / **by** **Een**

haald en bezogd; en **fijn Soon Salomo**,
gelijk ook al de **Dorzten Israels Gebied** /
't selve / na **fijn Dood** / naarstiglijk op
te **Soulwen**. 1 Chron. 22.

Hy nu wetende / dat de **Tempel-dienst**
sou zijn van **Deel** meer en **grooter Om-**
slag / dan tot nog toe de **Dienst des Ta-**
bernakels was geweest; maakt daarom
een **Nieuwe Verdeling** van **Al** des selvs
Dienaars.

Want na dat hy **Al** de **Leviten** had
Verdeeld in **Verdelingen** / na haar **Huis-**
gesinnen / tot **Waarneming** van ver-
scheide Diensten / in 't / na **fijn Dood** /
te **Soulwen Huis** des **Here**; en die
Alle onder haar **bysondere Hoofden**
had **Gesteld**. 1 Chron. 23.

So **Verdeeld** hy ook **Al** de **Priesters** in
24. **Hopen** / **Rijen** / **Rangen** / **Orders** /
of **Benden**. 1 Chron. 24.

En **Al** de **Sangers des Tempels** in dier-
gelijke 24. **Orders**. 1 Chron. 25.

Ja! maakt ook een **wel geschikt-**
de Afdeling van **Al** de **Poortiers** en
Schatmeesters des Tempels. 1 Chron.
26.

Op dat sy so **Alle** haar **Diensten** / med
meer **Order** / en by **Beurten** / inden **Tem-**
pel / so haast die sou **Dolboud** zijn / mog-
ten **Waarnemen**.

§. 186. **Al** de nu so **Afgedeelde Pries-**
ters

ters steld hy onder 24. Hoofden; na 't getal der 24. Priester-benden.

Want over Elk afgedeelde Hoop der Priesters set hy / doo? 't Lot/ een bysonder Hoofd / uit Eleazars en Ithamars Geslagt.

Van de kinderen Eleazars wierden'er / in 't Afdeelen / gebonden 16. Hoofden / en van de kinderen Ithamars alleen 8. Hoofden: t' samen uitzeggende 24. Hoofden. i Chron.' 24.

Welke 24. Hoofden eigenlijk zijn de Overpriesters, die / onderscheiden van de Hoogpriester / tot de Joodze Raad behoorden: gelijk wy §. 184. hebben geseld.

So dat Sy alleen / als zijnde 24. in 't Getal / na 't getal der 24. Priester-rangen / meer dan een Derde deel van de ganze Raad der Joden / die maar uit 71. Mannen bestond / uitmaakten.

Niemand kan med Reden Dast houden / dat dese Overpriesters / ook onder de Naam van Hoofd-mannen des Tempels, in de Schriften van 't N. T. worden uitgedrukt; gelijk sommige Gissen: om dat dese van elkander wel duidlyk worden onderscheiden. sie Luc. 22: 4. 52. Hand. 5: 24.

§ 187. Dese 24. Priester-benden, med haar Hoofden / Dienden by Beurten /

Elk een ganze Week / in den Tempel te Jerufalem.

So dat de Beurt vooz Elk van haar / in Een Jaar / Ewemaal omquam.

Sp Dienden / van Sabbat tot Sab-
bat. van de Een Sabbat tot de Ander.

Want sp quamen In / op de Sab-
bat / om te Dienen / in den Tempel; en
sp gingen weer Wit / op de volgende Sab-
bat.

Gelijc ook de Leviten deden / na haar
gemaakte Verdelingen.

Sie 2 Kon. 11:5. 7. 9. 2 Chron. 23:4. 8.
vergelijk 1 Chron. 9:25.

So dat sp alle Week / op elke Sabbat /
dooz Nieuwe en Verze Pzesters / na haar
gemaakte Verdelingen / van haar Wagt
wierden Afgelost; die t' elkens haar
Plaatz quamen Dullen.

§. 188. En nied dit Hernieuwen van de
Priesters, moesten ook de 12. Coonbro-
den / op Elke Sabbat / t' elkens dooz
haar worden Verherzt / en Hernieuwd op
de Tafel / die daar toe stond in 't Heili-
ge / 't eerste Vertrek in den Tempel.
Exod. 25:30. Lev. 24:5. 8. 1 Sam. 21:5. 6.
1 Chron. 9:32.

Welke dan t' elkens / niet van de Weg-
gaande / maar alleen van de Nieu aan-
komende / en in 't Heiligdom Dienende
Pzesters / die de selve van de Tafel had-
den

den Weggenomen/ wierden Gegeten: dewijl de selve niet Buiten/ maar alleen in de Heilige Plaatz mogten Gegeten worden. Lev. 24: 9.

§. 189. Al de Priesters dan / die op de Een Sabbat Gelijk waren Ingekomen/ om te Dienen/ in den Tempel; gingen ook/ op de volgende Sabbat / Gelijk weer Uit: maar niet sonder Verlov van de Hoogpriester / die te Jerusaleem, om dat daar den Tempel was / Woonde.

Want die Uitgingen, op de Sabbat, moesten Verlov hebben van de Hoogpriester; eer sy mogten Uitgaan uit den Tempel / of immers eer sy na haar Huisen mogten Weerkeren. Gelijk dat klaar te sien is. 2 Chron. 23: 8.

§. 190. Welker Huisen / in 't Eerst / niet op 't plat Land / of op de Dorpen; maar alleen in sommige Steden van 't Land Israels, welke sy Alleen geheel Bewoonden / te vinden waren.

Want de Priesters Bewoonden alleen / immers in 't Eerst / haar eige en bysondere Steden / tot 13. in 't Getal / onder de Stam van Juda, Simeon en Benjamin; alle Naby Jerusaleem, daar den Tempel daarna / in plaatz van den Tabernakel / Gehoud wierd.

Gelijks ook Al de andere Leviten nog 35. Steden hadden / onder Al de andere

Stammen Israels / om te Betwonen.

t' Samen uitmakende 48. Steden: so door Al de Stammen Verspreid / dat sy over al 't Volk Naby waren / om haar te Onderwijfen in de Wet / en in de ware Godsdienst.

Welker Doozsteden ook / zijnde 2000. of / gelijk sommige willen / 3000. Ellen Lands in 't Rond / buiten de Muren / waren voor haar Beesten / Boom-vrugten / Moes-kruiden / en Wijngaarden. Num. 35: 2. --- 8. Jos. 21: 2. --- 42.

§. 191. Al welke 48. Steden sy / na 't Gebod des Here / door de Mond van Moses gegeven / uit 't Midden der Ervenis der Besitting van de Kinderen Israels, door 't Wet hebben gekregen / niet alleen om te Betwonen; maar ook als haar Ewige en onberanderlijke Besitting, en Eigendom. Lev. 25: 32. -- 34.

Welke 48. Steden ook als so veel Hoge Scholen waren; daar de Leviten seld gedurig wierden Geleerd / en Bequaam gemaakt / om van daar Uitgesonden 't Volk overal / in haar Synagogen / te Leeren.

§. 192. So Vinden wy nog 't Huis van de Priester Zacharias, de Vader van Johannes de Doper / in een Stad Juda, in 't Gebergt. Luc. 1: 39. 40.

Welke Stad / na alle waarschijnlijkh
heid /

heid / is Hebron , Zuidwaarts gelegen van Jerusaleem : zijnde Een van de 6. Vrijsteden in Israel , de Enigste in Juda.

Immers Hebron was Een van de 13. Steden / die Josua aan de Priesters gaf / om te Bewonen : leggende op den Berg Juda. Jos. 21: 9. -- 19.

Maar Tegen niet strijd / dat Josua dit Hebron aan Caleb tot een Ervdeel heeft Gegeven. Jos. 14: 13. 14. Dewijl dat niet is te Verstaan van de Stad self / med haar Doozsteden; maar alleen van 't Buiten-Gebergt. sie y. 12. of van 't Veld der Stad , en haar Dorpen. sie Jos. 21: 12. 1 Chron. 6: 56.

§. 193. So dat niet is te Denken / dat de Priesters en Leviten haar Woonplaatzen hebben gehad / in enige van de andere Steden Israels; booz dat ook / buiten haar Steden / in die andere Synagogen , dat is / Godsdiensstige Vergaarplaatstzen / of Godsdiensst-huizen waren Geboud.

Welker Begin / na alle Waarschynlijkhed / eerst is te stellen / na dat de Stammen Israels, in 't beloovde Land van Canaan , vast Bebestigd waren.

Immers wy Vinden die al / in Davids tijd :

Pfal. 74: 8. Sy hebben Al Gods Vergaarplaatstzen in 't Land Verbrand.

Hierom mag Jacobus wel seggen :

Hand.

Hand. 15: 21. Moses heeft 'er van Oude tijden, in Elke Stad, die hem Prediken; en hy word, op Elke Sabbat, in de Synagogen Gelesen.

Waar dooz de Priesters en Leviten, med Verloop van Tijd / dooz Al de Stammen Israels, niet alleen in de Steden / maar ook op de Dorpen / alom zijn Verspreid geworden.

Gelyk wy so / in de Dagen van Rehabeam, de Soons Soon van David, ook Priesters Vinden / niet alleen in de Stam van Juda, Simeon en Benjamin, waar in alleen sy haar bysoudere Steden / tot haar Besitting / hadden gekregen; maar ook in Al de andere Stammen / dooz Ganz Israel, onder Jeroboam bshorende: waar uit sy / neffens de Leviten, Wegtrekken na Juda en Jerusalem, tot Rehabeam. 2 Chron. 11: 13. 14.

En dewyl de Priesters, in Een Stam alleen van Jeroboams Gebied / naamlyk Simeon, maar 2. eige Steden / Debir en Ain, med haar Doozsteden hadden; maar de Leviten, in Al de andere Stammen van sijn Heerschappy / wel 35. Steden med haar Doozsteden: daarom word 'er niet vkn de Priesters, maar van de Leviten alleen Aangeretekend / hoewel sy Beide Wegtrekken van onder sijn Gebied / na Juda en Jerusalem: dat sy / de Leviten,

VER.

VERLATEN haar Voorsteden ; en haar Besitting. 2 Chron. 11: 14.

§. 194. **Gelijk nu Al de gene / die / in de Tijd der Scheuring tussen Rehabeam en Jeroboam , uit de Andere Stammen / in de Steden van Juda Woonden. 2 Chron. 10: 17. En die doe ook uit Al de Stammen Israels, die onder Jeroboam stonden / tot Jerusalem Quamen , welke haar Hert Begaven , om den Heer , de God Israels, te Soeken ; dat sy den Heer , de God haar der Vaderen , Offerhande deden. 2 Chron. 11: 16.**

Gelijk Al dese / seg ik / Buiten haar eige Stammen en Steden Wonende / waarlijk Vremdlingen waren en genaamd worden : 2 Chron. 15: 9. vergel. Regt. 19: 16. So waren ook de Priesters en Leviten , die Buiten haar eige Steden Woonden of Verkeerden / waarlijk Vremdlingen te agten.

So Lesen wy van een Jongling , van Bethlehem Juda , van 't Geslagt Juda , van Moeders zij / die een Levit was , en als Vremdling aldaar , te Bethlehem Juda / Verkeerde ; niet tegenstaande hy daar schijnt Beboorn en Opgeboed te zijn : om dat het geen Stad der Leviten was. Regt. 17: 7. vergel. 7. 8. 9. So ook van een Levitiz Man , die als Vremdling Verkeerde aan de zijden van 't Gebergte Ephraims. Regt. 19: 1. 18

§. 195. **Ma**

§. 195. Na dat de Joden uit Babel waren Weergekeerd / Woonden de Priesters en Leviten niet alleen in haar eige Steden, onder Juda en Benjamin allereerst; 1 Chron. 9: 2. Ezr. 2: 70. Neh. 7: 73. en 11: 3. 20. 36. Maar ook in een Groot getal te Jerusaleem. 1 Chron. 9: 3. 10. 13. 14. 34. Neh. 11: 10-18. Gelyk ook op de Dorpen, rondom Jerusaleem. 1 Chron. 9: 16. 22. 25. Neh. 12: 27. -- 29.

Maar doe daar na 't Volk so wierd Vermenigvuldigd / dat sp 't Ganz Land Verbulden; hebben de Priesters en Leviten, buiten alle twijfel / Al haar Oude Steden / ook onder Al de Stammen Israels, weer Ingenomen en Bewoond.

Ja! zijn ook / na Alle andere Steden en Plaatzten / daar Synagogen wierden Geboud / Verroliken.

§. 196. Als nu Een van de boven gemelde Priester-benden Weeklijks was Opgelkomen te Jerusaleem; wierd die t' elkens Verdeeld in 7. Hopen / na 't getal der 7. Dagen van de Week / in welke sp Diensten moest.

Ober welke dan 't Lot wierd geworpen; om te Weten /

a. op welke Dag Ider van die 7. Hopen / by Beurten / sou Dienen.

b. En Wat Elk van haar Doen sou.
Die

Wie 't Reuk-offer aansteken; wie de Lampen toestellen; wie de Beesten Slagten; wie de selve op den Altaar leggen sou: en so voort.

Gelyk wy dat kunnen Afnemen / uit 't geen Lucas ons van de Priester Zacharias Verhaald.

LUC. 1: 8. 9. Als hy 't Priester-ampt Bediende voor God, in de *Beurt* van zijn *Dag-order*;

Na de Gewoonte der Priesterlijke Bediening, op hem 't *Lot* was gevallen, dat hy sou Ingaan in den Tempel des Here, om te *Reuk-offeren*.

§. 197. Wat *Nieden* / meend gy / heeft David gehad / om Al de *Priesters* so in 24. *Hopen* te *Verdelen*? dan op dat Elk zijn *Tijd* en *Werk* des *Diensts* / in den *Tempel* / sou worden *Toegegeschikt*.

Om so *Dooz* te komen niet alleen alle *Verwerring* / onder so groot een *Menigte* van *Priesters* / als 'er waren.

Maar ook om alle *Bergierigheid* / onder haar / *Weg* te nemen.

Jaa! ook om te *Verhinderen* / dat 't *Grootste* gedeelte van haar / wanneer *Enige* uit haar de ganze *Dienst* aan haar selve alleen quamen te *Trekken* / niet *Ledig* t' *Huis* sou blijven *Sitten*.

§. 198. B. *By* dese *Overpriesters* vinden wy hier ook de *SCHRIFTGELEERDEN* *DÉS VOLKS*.

I. De.

I. Dese **SCHRIFTGELEERDEN** waren eigenlijk **Sulke**;

1. die niet alleen de **H. Schriften** in haar **Bewaring** hadden.

Gelijc top dat klaar konnen **Sien** / in dese nabolgende **Plaatzten**.

Deut. 31: 25, 26. So Gebood Moses de **Levitén**, die de **Ark des Verbonds des Here** Droegen; seggende:

Neemt dit **Wetboek**, en **Legt** het aan de **Zij** van de **Ark des Verbonds des Here**, uwes **Gods**.

Waarom ook de **Hoogpriester Hilkia** 't **Wetboek**, in 't **Huis des Here**, **daar na** **nog heeft** **Gevonden**. 2 Kon. 22: 8. en 23:

24. 2 Chron. 34: 14. 15. 30.

2 Chron. 17: 9. En 't **Wetboek des Here** was by haar. **by** de **Priesters en Levitén**. 7. 8.

Neh. 8: 2. 3. Sy seiden tot **Ezra**, de **Schriftgeleerde**, dat hy 't **Boek der Wet** **Mosis** sou **Halen**.

En **Ezra**, de **Priester**, **Bragt** de **Wet** voor de **Gemeente**.

2. **Maar** die ook de **Wet Gods** en **zijn H. Schriften** **doorzaans** **Wit** en **Af** **schreven**: dewijl de **Druk-konst** doe nog niet **Bekend** was.

En dat / tot **Dienst** niet alleen van haar **Selbe**; maar ook tot **Gebruik** van alle **Andere**: dewijl niet alleen de **Schryb-konst** **selb** ook doe nog so **Ge-**
meen

meen niet was ; maar ook een Werk van so veel Aangelegenheid aan een Iuders Pen niet wel kon worden Coevertroud.

Op dat so / door haar Sorg en Arbeid / de Wet haars Gods so veel beter mogt Ongeschonden van alle Schrijv-feilen / en door Verbalzing bewaard blijven / by haar.

Waarom Spook / so in de Hebreze als Griekze Taal / onder de Naam van Schrijvers worden uitgedrukt.

3. Ja ! die ook haar Werk maakten van de H. Schrijften naarstig te Lesen en te Onderzoeken.

Op dat sy so haar selve Bequaam mogten maken / om de selve aan 't Volk te Leren / te Verklaren en Wit te leggen.

4. Eindlijk / die / door 't gedurig Uitschrijven en Lesen / de H. Schrijften ook in haar Herzens vast hadden Ingedrukt en als Ingeschreven.

Waar door sy groot Verstand / Kennis en Geleerdheid hadden Verkregen / in de Schrijften van Moses en de Propheten.

So dat sy med regt de Naam van Wet-geleerden en Schrift-geleerden mogten dragen.

§. 199. Sulst een Schriftgeleerde was Ezra, de Priester des Here.

Ezr.

Ezr. 7: 6. Ezra was een Vaardig Schrivtgeleerde, in de *Wet* van Moses.

†. 10. Ezra had zijn Hert geregt, om de *Wet* des Here te Soeken en te Doen.

†. 11. Ezra, de Priester, de Schrivtgeleerde; de Schrivtgeleerde der *Woorden* der *Geboden* des Here, en zijn der *Insettingen* over Israel.

So Poemd hem selv de Koning Artaxerxes Mnemon, in 't Opschryft van zijn Brieven aan hem.

Ezr. 7: 12. Arthahfata, Koning der Koningen, aan Ezra, de Priester, de Schrivtgeleerde der *Wet* des Gods van den Hemel.

§. 200. **Dese Schrivtgeleerden zijn de Selvde / die anders ook Wetgeleerden worden genaamd.** Luc. 7: 30. **Om dat sy waren Schrivtgeleerden in de Wet.** Ezr. 7: 6. **En Leraars der Wet.** Luc. 5: 17.

Want daar Mattheus, c. 22: 35. 36. seide / dat het was een Wetgeleerde, die Christus Vraagde: Meester! welk is 't Groot Gebod, in de Wet? daar seide Marcus, c. 12: 28. dat het was Een der Schrivtgeleerden.

Ja! daar Christus 't Wee u! Wiltonderd over de Schrivtgeleerden en de Phariseen. Luc. 11: 44. **trekt Een van de Wetgeleerden sig dat aan / als ook tot Haar Smaadheid strekkende.** †. 45. **En niet alleen**

leen tot Veragting en Smaadheid van de Phariseen: gelijk de 2. voorgaande Wee u! over de Phariseen alleen gesproken/ook tot Smaadheid van haar alleen strekten, 7. 42. 43.

Waar op Christus hem andwoordende Aanwijst / dat hy ook med regt haar/de Wetgeleerden, onder 't Wee u! heeft betrokken. 7. 46. 47.

201. II. Dese Schrivtgeleerden nu worden hier med Nadruk beschreven / als Schrivtgeleerden DES VOLKS.

1. Om dat het haar opgeleit Werk was/ 't Volk/ in de Schrivten van Moses en de Propheten / te Ondertwijffen.

Waar toe sy de selve niet alleen haar moesten Boozlesen; maar ook Verklaren en Uitleggen.

Om daar dooz/ so veel in haar was/ ook 't Volk te bzingen tot Kennis en 't regt Verstand van de Godlijke Schrivten.

Gelijk wy dat vinden Aangetekend van Ezra, de Priester en Schrivtgeleerde.

Ezr. 7: 10. Ezra had sijn Hert geregt, niet alleen om de Wet des Here te Soeken, en te Doen; maar ook om in Israel te Leren de Insettingen en de Regten.

Neh. 8: 2. -- 10. Al 't Volk Versamelde sig, als een Enig Man, op de Straat, voor de Waterpoort. 2 En

En Ezra, de Priester, bragt de Wet voor de Gemeente.

En hy *Las* daar in, voor de Straat, die voor de Water-poort is, van 't ~~Morgen~~ licht aan tot op de Middag.

En Ezra, de Schrivtgeleerde, Stond op een hoge en houten Stoel, die sy tot die Saak hadden gemaakt.

En Ezra Opende 't Boek voor de Ogen van 't ganz Volk: want hy was Boven al 't Volk. En als hy 't Opende, Stond al 't Volk.

En Ezra Loovde den Heer, de grote God. De Leviten Onderwefen 't Volk, in de Wet: en 't Volk Stond op haar Stand-plaatz.

En sy *Lasen* in 't Boek, in de Wet Gods Duidlijk: en de sin *Verklarende*, maakten sy, dat men 't *Verstond*, in 't Lesen.

En Nehemia, en Ezra, de Priester, en de Leviten ~~waren~~ 't / die 't Volk *Onderwefen*.

§. 202. Dat ook in de *Tijd* van Jesus, de *Schrivtgeleerden* nog haar *Werk* maakten van 't Volk te *Leren*; is *Nf* te nemen / uit 't geen wy *Lesen*:

Matth. 7: 28. 29. De Scharen Ontsetden haar over zijn Leer.

Want hy *Leerde* haar, als *Magt* hebbende, en niet als de *Schrivtgeleerden*, *onder haar / gewoon waren te Leren*.

Hier

Hierom Vraagd Jesus, Lerende in den Tempel: Hoe seggen de *Schryfteleerden?* **die u daaglyks Leren**; dat de Christus een Soon Davids is. Marc. 12: 35.

Daar dit dan was 't Werk van de Schryfteleerden; **heden had de Salig-maker / om de Wetgeleerden van sijn Tijd / over haar Verkeerdheid / in dit stuk / te Beschuldigen.**

Luc. 11: 52. Wee u! gy Wetgeleerden; want hy hebt de Sleutel der Kennis Weggenomen.

Waar doo? gy 't Koningrijk der Hemelen Sluit voor de Menzen. Matth. 23: 13.

Gy selv zijt niet Ingegaan; en die Ingaan souden, hebt gy Verhinderd.

J. 203. 2. Om dat 't Volk ook Al haar Kennis en Wijsheid / in de Wet Gods en in de H. Schryften / by Haar alleen/ volgens Gods Order selv / Soeken / en van haar Halen moest.

Mal. 2: 7. De Lippen des Priesters sullen de Wetenschap Bewaren, en men sal uit sijn Mond de Wet Soeken: Want hy is een Engel des Here der Heirscharen.

Hagg. 2: 12. Also Seid de Heer der Heirscharen: Vraagd nu de Priesters de Wet.

Zach. 7: 3. Seggende tot de Priesters, die in't Huis des Here der Heirscharen waren:

ren : --- Moet ik Wenen in de Vijfde Maand, my Affonderende? gelijk ik heb Gedaan nu so veel Jaren.

§. 304. 't Is waar : dese Propheten Tonen / dat men de Wet moest Soeken / en na 't Verstand des selvs Dragen / by de Priesters; en niet by de Schrivtgeleerden des Volks.

Maar wie Weet niet? dat de Schrivtgeleerden des Volks, die gesteld waren om 't Volk te Onderwijzen / in de Wet; Alle alleen Priesters en Leviten waren.

Want dewijl sy / boven de Stukken / welke sy uit de Offerhanden hadden / en haar waren Begeven / nog de Erstlingen en de Tienden van Alles trokken van 't Volk / waar van sy Leebden / sonder dat sy behoebden te Werken; konden sy / boven alle Andere / haar selve Ondledigen tot het Ondersoeken / en 't Lereren van de Wet des Here aan 't Volk.

En daarom waren sy ook Gehouden / 't Volk voor Niet te Lereren / sonder dat sy enige Beloning van haar mogten Eizen of Nemen.

Want de Priesters, die om Loon Leerden / staan Gebzandmerkt / in Gods W. Woord / als Schuldig aan so Groot een Misdaad; als de Regters / die om een Geschenk Regten / en als de Propheten / die om Geld Propheteren.

Mich.

Mich. 3: 11. Haar Hoofden Regten om Geschenken; en haar Priesters Leren om Loon; en haar Propheten Waarfeggen om Geld.

§. 205. Dat het al van Ouds af is geweest 't Werk van de Priesters en van de Leviten, 't Volk te Onderwijfen in de Wet Gods / is Sonklaar uit de H. Schriften.

Want al vooz de Gevangnis van Babel; in de Dagen van Josaphat, Koning van Juda, vinden wy van hem Wangetekend:

2 Chron. 17: 7. 8. 9. Dat hy, in 't 3. Jaar van zijn Regering, tot zijn Vorsten Sond; op dat men sou Leren in de Steden van Juda.

En med haar de *Leviten*; en med haar de *Priesters*.

En sy *Leerden* in Juda, en 't Wetboek des Here was by haar: en sy Gingen rondom, in Al de Steden van Juda, en *Leerden* onder 't Volk.

So ook in de Dagen van Josia, Koning van Juda:

2 Chron. 34: 30. De Koning ging Op in 't Huis des Here, en Al de Mannen van Juda, en de Inwoners van Jerusaleem, midsgaders de *Priesters* en *Leviten*, en Al 't Volk, van de Grote tot de Kleine toe: en men *Las*, voor haar Oren, Al

de Woorden van 't Boek des Verbonds,
dat in 't Huis des Here was Gevon-
den.

**Ja ! ook na dat de Kinderen Israëls
uit Babel waren Weergekeerd ; is dit
nog geweest 't Werk van de Priesters en
de Leviten.**

**So Neh. 8: 8. De Leviten Onderwefen 't
Volk in de Wet.**

**†. 10. Ezra, de Priester, de Schrivtge-
leerde, en de Leviten, die 't Volk On-
derwefen.**

**Dese Ezra was so uitmuntend in Ken-
nis van de Wet Gods / dat selv de Pries-
ters en de Leviten, die anders ook 't
Volk Leerden / tot hem Quamen / om
meer Verstand / in de Woorden der Wet/
te Halen.**

**Neh. 8: 14. En 's ander daags Versamelden
haar de Hoofden der Vaders van 't ganz
Volk, de Priesters en de Leviten, tot
Ezra, de Schrivtgeleerde; en dat, om
Verstand te Bekomen in de Woorden
der Wet.**

**§. 206. Hoewel dit dan al van Ouds
af so is geweest 't Werk van de Priesters
en de Leviten t'samen; menen Sommige/
dat dit daar na / in Later tijden / is ge-
wozden 't Werk alleen van de Levi-
ten.**

**'t Welk wij / als een sekere Waarheid/
niet**

niet wel konnen nog durben Bepalen :
dewijl men daar doo? Al de Priesters sou
moeten Beschuldigen van een grote Srof-
heid / en onberandwoozdijke Palatig-
heid / in haar schuldige Pligt / en opge-
leit een Dienst.

§. 207. 't Moet Niemand so Wonder
boozkomen / dat de Priesters en de Levi-
ten , al van Oude dagen af / gedurig
haar Werk hebben gemaakt / om 't Volk
Israels te Onderwijfen / in de Wet haars
Gods.

Daar Moses, booz sijn Dood / Al de
Stammen Israels Zegenende / dit in 't by-
sonder de Stam van Levi , uit welk al-
leen al de Priesters en Leviten zijn booz-
gekomen / heeft Opgeleit en Toegeetgend.

Deut. 33: 8. 10. Van Levi sei hy : sy sul-
len Jacob uw' Regten Leren , en Israel
uw' Wet.

Gelijk hy al te booz van Aaron en sijn
Sonen, de Priesters, had Wangemerkt / dat
sy ook waren gesteld ;

Lev. 10: 9. 11. Om de Kinderen Israels te
Leren Al de Insettingen , die de Heer,
door den Dienst van Moses, had Gespro-
ken.

§. 208. Daar is niet aan te Twijfe-
len / of onder de andere Stammen Israels
waren ook wel Schrivtgeleerden ; sulke /
die Beoefende sinnen hadden / in 't Woord
haars

haars Gods / in de Schriften van Moles en de Propheten.

1 Chron. 12: 32. **immers binden wy Enige van de Kinderen Isafchar**, die Ervaren waren in 't Verftand der Tijden, om te Weten wat Israel Doen moest.

Hand. 5: 34. **word ook Getuigd van Gamaliel**, dat hy was een Leraar der Wet, in Waarde gehouden by Al 't Volk.

Die uit de Stam van Juda, ten mittften van Moeders zij / geseid word geweest te zyn.

Hand. 22: 3. **Seid Paulus**, (die uit de Stam Benjamin was. Phil. 3: 5.) **van hem selve**: Ik ben Opgevoed in dese Stad; aan de Voeten Gamaliels, die grote Leraar der Wet / Onderwefen.

Daar waren dan / ook onder de andere Stammen Israels, wel Schrivtgeleerden; ja! selv ook wel onder de Jodengenoten of haar Kinderen / die tot Geen van al de Stammen Israels behoorden; maar of Dese wel waren Schrivtgeleerden des Volks, Weet ik niet.

§. 209. **Want schoon ook Sulke dikmaal Geleerd genoeg waren / om 't Volk uit de H. Schriften te Leren / en daar in te Onderwijfen.**

Sp waren nogtans hier toe I. niet Verpligt of Verbonden / daar enig

enig byzonder Gebod van God, Gelyk de Priesters en Leviten.

II. niet Beregtigd nog Gemagtigd van God self: immers om sulks in 't Openbaar te doen / voor al 't Volk. Gelyk de geseide Priesters en Leviten; ja! ook de buitengewone Propheeten / die van hem wierden Gesonden.

III. En daarom mooglijk was 't ook de Sulke niet Geoorloofd / in de gemene openbare Vergaar-en Godsdienst-plantzen des Volks / 't Volk te Leren: 't zij in den Tempel; 't zij in de Synagogen der Joden.

§. 210. Dit 's mooglijk de Reden;

1. Waaron de Priesters en Leviten, die van Jerusaleem waren Afgesonden tot Johannes de Doper / daar hy was Dopen-
pende in Bethabara, over de Jordaan; hem alleen Vragen: *Wie zijt gy? Waaron Doopt gy?* so gy de Christus niet zijt, nog Elias, nog de Propheet. Joh. 1: 19. 22. 25. 28.

Sonder dat sy hem eens Vragen / schoon hy sig daar ook Bestig hield / med 't Volk te Leren. sie v 15. -- 19. Waaron Leerd gy 't Volk? om dat hy / een Priesters Soon zijnde / Magt daar toe had. sie Luc. 1: 5. 8. 11. 13. 23. 24. 36. 41. 57. --- 63.

2. Waaron de Overpriesters en de Ouderlin-

lingen des Volks / in den Tempel komen;
de / terwijl Iesus daar 't Volk leerde;
hem, om dat hy uit de Stam van Juda, en
niet van Levi was / Vragen: Door wat
Magt Doot gy dese dingen? en Wie heeft
u dese Magt Gegeven? Matth. 21: 23.

3. Waartom de Priesters, en de Sadduceen,
seer t' Onbzedden zijnde dat de Aposte-
len / Petrus en Johannes, 't Volk, in den
Tempel / Leerden, haar in Bewaring set-
den. Hand. 4: 1.-- 3.

4. Waartom de Joodze Raad de Apostelen
sa scherp Verbied, dat sy Ganzlijk niet
meer souden Spreken, nog Leren, in de
Naam van Iesus. Hand. 4: 18. en c. 5: 27.
28. 40.

§. 211. IV. 't Was immers daarom
de Sulke niet Geoorloofd / in de byson-
dere Scholen selv / 't zij Hoge 't zij Na-
ge / enige bysondere uit 't Volk te Leren
in de Wet / en in de ware Godsdienst;
sonder dat sy van de Joodze Raad / of
van imand uit haar Naam / 't zij door
Oplegging der Handen / 't zij op een an-
der Plegtlike wijs / daar toe wierden
Gemagtigd.

§. 212. So kan Gamaliel, die geagt
wordt uit Juda te zijn / een vermaard Le-
raar der Wet geweest zijn / alleen in de
Hoge School te Jerusaleem. Hand. 5: 34.
sonder dat hy juist 't gemeen Volk On-
derwees.

Waar

Waarom Paulus uit zijn Geboort-stad/ Tarsen in Cilicie, na Jerusaleem is gekomen; om daar te worden Opgevoed, en/ neffens veel Andere/ aan de Voeten van Gamaliel te worden Onderwefen, na de Bescheidenfte wijs der Vaderlijke Wet. Hand. 22: 3.

Hier Tegen doet niet/ dat Gamaliel wordt Beschreven als een Leraar der Wet, die in Waarde werd gehouden by Al 't Volk. Hand. 5: 34.

Want schoon hy geen Leraar was van 't Volk/ kon hy in Groot Agting zijn by Al 't Volk; als een seer Beroomd en wijs Vermaard Leraar der Wet/ in de Hoge School: zijnde de Eer en 't Zieraad van haar Stad of School.

Behalven dat sy Groot Agting voer hem konden hebben / voer so veel hy/ als een Lid van de Joodze Raad/ door zijn Groot Verstand en Wijsheid/ in de selve Groot een Dienst deed aan 't Al Volk.

§. 213. Al de Schrivtgeleerden dan / onder de Andere Stammen Israels, buiten die van Levi, waren dat meest voer haar Selbe/ en haar Huisgenoten allen; en so'er al Enige waren/ die Lust hadden om Andere te Leren / die schijnen veel meer geweest te zijn Buitengemene Leraars/ in de Hoge Scholen/ van Geme.

mene Leraars van 't Volk / in den Tempel / en in de Synagogen der Joden.

Gelyk so / in de Dagen van onse Saligmaker / onder Andere waren die 2. vermaarde Mannen / Rabbi Hillel en Schammai, die / med so veel Driht en Twist / in 18. Stellingen / elkander Tegen waren.

§. 214. So dat van de Priesters en Leviten alleen / ook by Nitnemendheid / waren de Schrivtgeleerden *des Volks*.

Om dat sy alleen 't Volk konden en Moesten Leren /

1. uit haar Selve ; sonder dat sy daar toe enige Magt van de Joodze Raad hadden te Versoeken.
2. uit Verpligting / omtrent 't Gebod van God ; die haar dit had Opgeleit en Coevertroud.
3. En daarom / med een bysonder Voorrecht / boven alle Andere.

So dat sy waren de Gemene / de Openbare / en Bedurige Leraars des Volks.

§. 215. By dese Overpriesters en Schrivtgeleerden des Volks worden elders ook Bevoegd / en van de selve Onderscheiden / als Leden med haar van de selbde Grote Raad der Joden / de OUDERLINGEN, anders ook de OUDSTEN DES VOLKS geseyd. Matth. 16: 21. en c. 26: 3. Luc. 20: 1. Hand. 5: 22. 25: 15.

Wel:

Welke Alle niet uit de Stam van Levi; maar alleen uit de Andere Stammen Israels waren.

Hoewel / na de Scheuring der 10. Stammen van 't Huis Davids, onder Jeroboam, Meest mooglijk uit de Stam van Juda en Benjamin.

Oewijl die alleen / med de Priesters en Leviten, 't Huis van David getrouwlijk bleven Aankleven / onder Rehabeam de Soon van Salomo, en syn Afolgers. vergel. s. 160.

s. 216. Dese Onderlingen, of Oudsten des Volks, waren de Doozneemste en Aansienlijkste onder de Stammen Israels. Daarom sy de Oversten, na de Grondtaal / de Eerste des Volks, ook in Taren / worden Genaamd. Luc. 19: 47.

Want sy waren de Hoofden der Vaderen Israels. 2 Chron. 19: 8. dat is / Hoofden in haar Geslagten. 1 Chron. 9: 34. Anders de Oversten der Vaderen, onder de Kinderen Israels. dat is / de Hoofden of Oversten der Stammen Israels. gelijk dat so word Verklaard: 2 Chron. 5: 2. Num. 1: 16. en c. 7: 2.

En so / by gevolg / de Oudsten, in Taren.

En daarom waren sy ook de Oversten Israels. Num. 7: 2. Die elders Vorsten der Vaderen Israels worden genaamd. Ezr. 8: 29. Neh. 9: 38.

Sulke

Sulke Hoofden der Vaderen en Oudsten waren er/ niet alleen onder Al de andere Stammen Israels; maar ook onder die van Levi.

Daarom Lesen wy / niet alleen van Hoofden der Vaderen, onder 't Volk; maar ook onder de Leviten. 1 Chron. 9: 34. niet alleen van de Oudsten des Volks; maar ook van de Oudsten der Priesters. Jer. 19: 1. 2 Kon. 19: 2. Esai. 37: 2.

§. 217. So Sien wy/ dat Josaphat te Jerusaleem, neffens enige Priesters en Leviten, ook sommige Hoofden der Vaderen Israels, die over 't Geregt des Here, en over de Regtsgeschillen des Volks waren/ Doo hem Steld. 2 Chron. 19: 8.

So Vinden wy 't Geregt/ dat tegen Jeremia te Jerusaleem word gespannen/ te Bestaan uit Priesters en Propheten niet alleen; maar ook uit Vorsten, waar onder ook de Oudsten des Lands waren: die uit 't Huis des Konings Opgaan / en so ook 's Konings Raads-heren med Een schijnen geweest te zijn/ na 't Huis des Here/ en sig daar/ by de Deur der Pietwe Doort des Here/ onder de Priesters en Propheten Setten; om neffens haar over Jeremia te Oordelen / of Hy ook/ gelijk de Priesters en Propheten Meenden / de Dood had Verdiend. Jer. 26: 8. 10. 11. 16. 17.

Daar

Daarom binden wy ook elders de Vorsten, gelijk ook de Hoofden der Vadersen, Gepaard by de Priesters en Leviten. Ezr. 8: 29. Neh. 9: 38. en c. 8: 14. En de Oudsten by de Propheet en Priester geschikt. Ezech. 7: 26. Gelyk ook de Oude med de Aanfienlijke en de Propheet t' samen geboegd. Esai. 9: 14.

§. 218. **Mit dese Hoofden der Vadersen/ als zijnde de Oudsten / onder Al de Stammen Israels, wierden**

1. **niet alleen Regerers en Regters/ in ganz Israel, Verkoorn.**

Daarom de Regerers en Regters van Israel doorgaans/ onder de Naam van de Oudsten, worden Beschreven. sie Deut. 19: 12. en c. 21: 2. 3. 4. 6.

Welker Regtbank in de Poorten van Elke Stad wierd gehouden/ daar de Oudsten t' samen Saten, om Regt te doen. Sie Deut. 21: 19. 20. c. 22: 15. -- 18. c. 25: 7--9. Jos. 20: 4. Ruth. 4: 1. 2. 4. 9. II. Spreuk. 31: 23. Amos, 5: 15.

2. **Maar ook Doysten / ober 't ganz Volk/ uit haar Besteld.**

Daarom wy Onderscheidenlyk lesen/ van de Oudsten des Volks, en des selvs Vorsten. Esai. 3: 14. van de Vorsten, en de Oudsten. Ezr. 10: 8. ja ! van de Vorsten der ganze Gemeente, en van de Regters van elke Stad. Ezr. 10: 14.

P

So

So binden wy /

Jof. 22: 14. 13. Tien Vorsten; van ider Vaderlijk Huis Een Vorst, uit Al de Tien Stammen Israels: zijnde Ider een Hoofd des Huis haar der Vaders, over de Duizende Israels.

Die Gefonden worden aan de Kinderen Rubens, en aan de Kinderen Gads, en aan de halve Stam Manasse.

§. 219. En om dat juist Al de Oudsten en Hoofden der Stammen / van wegen haar Menigte / geen Regterers en Regters in de Steden / of Dorsten over 't ganz Volk / konden zijn; daarom Binden wy nog dikmaal

- a. sommige der Oudsten Onderscheiden van haar Regters. Jof. 8: 33. Ezr. 10: 14.
- b. en sommige der Hoofden van haar Oversten, en van haar Regters. Jof. 23: 2. gelijk ook van haar Oudsten, en van haar Regters. Jof. 24: 1.
- c. Ja! ook de Oudsten Israels, van Al de bijzondere Hoofden der Stammen; die Beide / als de Overste der Vaders, onder de Kinderen Israels, worden beschreven. 1 Kon. 8: 1.

§. 220. Niet Al dese Oudsten dan / die Hoofden der Vaders of der Stammen waren / waren ook Leden van de Grote Raad der Joden; maar alleen Enige uit haar.

Selv

Selb niet in haar eerste Instelling / in Mosis tijd; wanneer de Heer hem Belast/ alleen 70. uit Al de Oudsten te kiezen. sie §. 149.

Num. 11: 16. Versamel my 70. Mannen uit de Oudsten Israels, welke gy Weet, dat sy waarlijk de Oudsten zijn. Vergelijk y. 24. 25.

Daarom Onderscheid Moses daar na so duidlijk Dese haar Oudsten, van Al de andere Hoofden haar der Stammen. Deut. 5: 23.

§. 221. **Veel Minder konnen dan na die Tijd / dat de Heer de Priesters tot den Dienst des Altaars / en de Leviten tot den Dienst sijns Tabernakels heeft Aangenomen en Afgesonderd (Exod. 28. en Num. 3.) Al dese Oudsten / uit de Andere Stammen / tot de Joodze Raad hebben behoord.**

Oewijl / na alle Schijn / van de eerste Instelling der Priesters en der Leviten af / ook Meer Oudsten uit haar / by 't Afsterben van sommige der 70. door Moses gestelde Oudsten; boven de Oudsten / die / uit de Stam Levi, af van 't Begin onder de 70. wierden geteld / in de Grote Raad zijn gebragt.

Niet alleen om haar Wijsheid en Uitmuntendheid boven Andere; maar ook om dat de Heer selb / door dese haar Af-

sondering tot sijn Dienst / haar Boven
 Al de Hoofden der Vaderen had Verhe-
 ven: en daar doo? Aanwees / hoe sy Bo-
 ven de selve ook waren te Eren.

Waar doo? 't Getal van de Oudsten
 der Andere Stammen / die voo? dese 't
 Grootste gedeelte van dese Raad uitmaak-
 ten / voo? so veel is Verminderd.

§. 222. Bysonder is 't Getal van de
 Oudsten der Andere Stammen / in dese
 Raad / Verminderd: doe / na de ge-
 maakte Verdeling van de Priesters en
 Leviten, doo? David, 1 Chron. 24. daar
 Na / niet alleen Al de 24. Overpriesters,
 maar ook boven haar nog Andere Pries-
 ters en Leviten zijn in dese Raad ge-
 bzagt.

So al niet na de gemelde Scheuring
 der 10. Stammen van de 2. Andere / Ju-
 da en Benjamin; immers na haar Weer-
 komst uit Babel. Sie boven, §. 160. 162.
 en 215.

So dat 'er in en na die Tijd / alleen
 so Veel van de Oudsten / uit de Andere
 Stammen Israels, gedurig in dese Raad
 Saten; als 'er / boven de daar in sitten-
 de Oudsten der Priesters en Leviten,
 nodig waren / om 't Getal van de 70.
 Raads-heren Vol te maken.

§. 223. Dese dzagen de Naam van
 Oudsten of Ouderlingen des Volks, na 't
 Ge-

Genieen Geboelen van de Beletterde Mannen/ selv van Sulke/ die anders van een sijn en doorszlepen Oordeel zijn:

Niet/ om dat sy juist waarlijk Oud, of de Oudsten in Jaren waren/ immers in de Later Tijden; maar om dat sy/ schoon Jong/ de Mansienlijkste/ de Edelste/ de Eertwaardigste/ en de Doozneemste onder 't Volk waren. Die om haar Dooztreflijkheid en beschaabde Wijsheid/ van Alle/ eben gelijk de Oude van Jaren onder haar/ (Lev. 19: 32.) moesten worden Ge-eerd.

§. 224. Gelijk so de Mansienlijkste en Doozncemste/ ook onder Andere Volkten/ med de Naam van de Oudsten worden gedoopt/ in de H. Schriften.

So Lesen wy/ dat med Joseph, om sijn Vader Jacob te Begraven/ Optrokken Al Pharaos Knegten, de Oudsten van sijn Huis, en Al de Oudsten des Lands van Egypten, buiten sijn Huis. Gen. 50: 7.

So Lesen wy ook van de Oudsten der Midianiten; en van de Oudsten der Moabiten: die/ dooz een nader Verklaring/ worden Genaamd de Vorsten der Moabiten. Num. 22: 7. 8.

't Zij dat de Joden dese Naam van Oudsten hebben Ondleend van haar eige Obersten/ en de selve ook hebben Toegepast aan die van dese Volkten.

't Zij dat dese Naam van Oudsten, onder dese Volken / haar Oorsprong heeft van haar Eerste Obersten of Oudsten / die doe uit de Oudsten waren genomen: welke Naam daar na ook / in volgende Tijden / haar is By-gebleven / schoon sy min Bejaard waren.

Gelyk so de Naam van Senatores, Oudermannen, en van Seniores, Oudsten, onder de Romeinen, aan haar Raads-Heeren doorgaans gegeven / al hadden sy maar den Ouderdom van 25. of 20. Jaaren bereikt / Herkomstig is van de eerste Instelling des Roomze Raads.

Wanneer Romulus Honderd mannen uit de Oudsten des Volks Verkoos / welker Raad hy in Alles wilde gebruiken; die hy / om haar Ouderdom / Senatores, Oudermannen, Noemde. Rosini Antiq. Rom. Libr. 1. ad Cap. 15.

§. 225. Schoon Mannen van een doorned Oordeel / gelyk wy seiden / Meenen; dat dese Naam van de Oudsten of Ouderlingen des Volks, onder de Joden / meer is een Utdrukking van haar Waardigheid en Wansten / dan wel van haar hoge Jaaren of Ouderdom.

Ik nochtans sou Oordelen / med meer Gyzond / so ik Meen / dat dese haar Naam Utdrukt niet alleen haar Waardigheid en hoog Wanstenlykheid / waar toe sy waren

ren Verheben / onder 't Volk; maar ook haar hoge Jaren en Ouderdom / waar toe sy waren gekomen / boven Andere.

Want daar Dese waren de Hoofden der Vaders en der Stammen Israels: gelijk wy §. 216. hebben getoond. so moesten sy noodsaaklijk ook onder de Ouden en Oudsten zyn.

Daarom Moses ook haar Hoofden der Stammen duidlyk haar Oudsten Noemd. Deut. 29: 10.

Dewyl sy de Hoofden, en so de Oudsten waren van Al die Vaders, die haar Geslagt en Afkomst uit haar stekenden: welke verscheide Huigbaders Telden / die med haar Kinderen uit haar waren Doordgesproten.

So Lesen wy / dat de Hoofden der Vaders, onder de Leviten, waren Hoofden in haar Geslagten. 1 Chron. 9: 34.

Daarom vinden wy de Ouden in Jaren / van de Aansienlijke, de Priester / niet alleen onderscheiden; maar ook die Beide t' samen als de Kop of 't Hoofd van Israel aangemerkt: en dat / in tegenstelling van de Propheet, die / om dat hy Valzheid leerde, als de Staart word beschreven; daar hy anders als een Leider van 't Volk, med de Oude en de Aansienlijke, ook tot het Hoofd sou zyn te brengen. Esai. 9: 14. 15.

§. 226. Wy hebben geen Reden / om enigfins te Twifelen / daar van Oude dagen af dese Hoofden der Vaderen / ook neffens de Priefters en Leviten, alleen zijn in dese Raad gebzagt; of ook de Joodze Raad / fo lang sy in Wefen is Gebleven / heeft Sorg gedragen / dat / neffens de Priefters en Leviten, geen Andere tot Leden van haar Vergaring / dooz haar / zijn Verkoozn en Aangenomen / dan Sulke; die / na 't Gebod van God / in haar eerste Inftelling / en na 't Doozbeeld van de volgende Dagen / daar toe Sekerlijk waren / en moesten worden Gebozderd.

Waarom wy / felb in haar Laatste Tijd / nog Vinden / dat haar Raad heeft bestaan / uit dese Oudften of Ouderlingen des Volks / en Overpriefters / en Schrivtgeleerden. Matth. 26: 3. 59. Marc. 15: 1. Luc. 22: 66.

§. 227. Gelyk nu dese Oudften of Ouderlingen des Volks, alleen wierden Genomen uit de Oudften, die tot nog toe de Bozgerlijke Staat van Israel hadden Geregeerd; en fo / dooz langdurige en menigbuldige Ervarenheid / in alle Regtsaken waren Geflepen.

So wierden / neffens de Overpriefters, ook de Schrivtgeleerden des Volks, alleen uit de Kercklijke Staat / in dese Raad O-
ber-

vergebragt. Waar toe/ buiten alle **Twijfel** / ook de Oudsten alleen uit de Priesters en Leviten, in **Naolging** van Gods Gebod aan Mofes, in haar **Instelling** / wierden **Gekoorn**.

Waar uit wy kunnen **Verftaan** / dat Paulus de **Joodze Raad** seer wel **Beschrijven** kan / onder de **Naam** van de Hoogpriester, en de **Ganze Raad** der **Onderlingen**. Hand. 22: 5. Om dat de selve bestond niet alleen uit de **Oudsten** des Volks; maar ook uit de **Oudsten** der Priesters en der Leviten.

So dat dese **gemengde Raads-Bergaring** / bestaande te gelijk als uit **Geestlyke** en uit **Weerldlyke** Oude **Raads-heren** / regt **Beguaam** was; om over alle **Saken** / so **Kerklyke** / die de Gods-dienst van Israel, als **Bozgerlyke** / die haar **Gemene** en **Weerldlyke Staat** raakten / te **Opdelen**.

§. 228. En dewyl / na de **Gebangnis** van Babel, dese **Ouderlingen** of **Oudsten**, **Onderscheiden** van de **Overpriesters** en de **Schrytgeleerden** des Volks, so niet **Alleen** / immers **Meest** uit **Juda** wierden **Benoemen** in den **Raad**; gelijk wy dat boven §. 162. hebben **Aangewesen**.

So kunnen wy hier / in 't **voorzbygaan** / **Manmerken**; hoe dese **Doozsegging** van **Dader Jacob**, ook na de **Letter**, is **Bes-**

waarheid / in Christi Komst:

Gen. 49: 10. De Scepter sal van JUDA niet Wijken, nog de Wetgever van Tusfen sijn Voeten, tot dat de Schilo Komt.

§. 229. Want schoon de Koninglijke Scepter, die van Saul, welk uit Benjamin was / tot David, die uit Juda was / zijn de Overgebzagt / is gekomen op de Stam van Juda; niet langer by of onder Juda is Gebleven / dan tot de Babylonize Gevangnis: wanneer sy waarlijk is Geweken van Juda.

Dewijl sy / na haar Weerkering / uit die Gevangnis / geen Koning meer uit Juda, ooit over haar heeft Gesien; maar alleen Enige uit de Machabeen, die alle uit de Stam van Levi waren.

§. 230. Want 't is Aristobulus, de 1. van die Naam / die / in 't Jaar 436. na de metste Rekening / na haar Verlossing uit Babel, en so net 100. Jaren voo? Christi Geboorze / de Doztelijke Regering van sijn Vader / Hyrcanus de 1. / heeft Veranderd in een Koninglijke Heerschapp; en sig selve de Koninglijke Kroon heeft op 't Hoofd geset. Ste Josephi Oudhed. B. 13. C. 19.

Welke Koninglijke Heerschapp / onder hem en sijn Nasaten / omtrent 40. Jaren hebbende gestaan / dooz Gabinius, Roomz Landvoogd in Syrie, weer
is

is Veranderd in een Dozstijke Rege-
ring.

Wanneer Gabinius Hyrcanus de 2. / na
dat Pompejus hem in 't Hoogpriesterschap
had Bevestigd / doe hy sijn Broeder Aris-
tobulus de 2. / welke hem en 't Koning-
rijk en 't Hoogpriesterschap had Ondfir-
zeld en Ondweldigd / na Romen Geban-
gen boerde ; alleen stelde om den Tempel
en sijn Priesterschap te Besorgen : ter-
wijl 't Gebied by de Doozneemste Man-
nen bleef.

Waar dooz 't Rijk / na 't Seggen van
Josephus , med welk voozheen 't Hoog-
priesterlijk Beslagt wierd Ver-eerd / op
Menzen van Geringe Afkomst wierd
gebragt : om dat Gabinius naamlijk / bui-
ten de Riegtbank van de Joodze Raad
binnen Jerusaleem , nog 4. andere Riegt-
banken in 4. andere Steden / Gadara, Ama-
thus, Jericho, en Saphora, een Stad in
Galilea, Anstelde ; daar dese en gene /
volgens de gemaakte Verdeling van 't
ganz Gebied / in 5. bysondere Delen / son-
der na Jerusaleem te Gaan / gelijk te voozn /
haar Riegt moesten Halen / by Mannen
van Geringer Afkomst / dan die te Je-
rusaleem Saten. Sie Joseph. Oudz. B. 14.
C. 8. en 10. en Oozlog. B. 1. C. 6.

Waar dooz hy ook de Magt van de
Joodze Raad niet Weinig heeft Gebro-
ken :

ken: dewijl hy haar Magt / welke sy te voorn Alleen had / hier dooz heeft Verdeeld / en Overgebragt ook onder die 4. andere Gerechts-stoelen. Sie Egesip. B. 1. C. 19.

§. 231. Schoon dan / gelijk wy seiden / de Koninglijke Scepter geheel van Juda is Geweken , med de Babylonize Gevangnis; doe de Koningen uit Juda, med Zedekia, de Laatste Koning van Juda, hebben Opgehouden.

Nogtans is de Wetgever van Juda niet Geweken; so lang de Joodze Raad / uit Overpriesters / Schrybtgeleerden en Oudsten des Volks / welke Laatste immers Meest uit Juda waren / bestaande / 't Volk / na de Wet Gods / heeft Beregeerd.

Welke Raad / als Wetgever, nog Magt had over 't Volk / in de Tijd van onse Saligmaker; doe sy nog Saten op de Stoel van Moses: waarom sy moesten Doen Al, wat Sy haar quamen te Gebieden. Matth. 23: 2. 3.

So Sien wy dan Betwaarcheid; dat / hoewel de Koninglijke Scepter, nogtans de Wetgever niet was Geweken van Juda, vooz dat de Schilo was Gekomen. Welke Beide / vooz die Tijd / van de Stam Juda niet konden nog souden Wijken.

§. 232. Willen wy de Scepter juist niet op

opnemen vooz de Koninglijke Scepter.
gelijk dat Woord so word gebuikt:

Pfal. 45: 7. De Scepter uwes Koningrijks is
een Scepter der Regtmatigheid.

Maar ook in't Gemeen opbatten vooz
alle Minder Heerschappy en Regering, by
welke enig Opper-gebied is: gelijk so dit
Woord word toegepast aan de Regering
en Heerschapp der Regters in Israel, en
der Vorsten in Askelon.

2 Sam. 7: 7. Heb ik wel een Woord ge-
sproken, med Een der Stammen, 't moet
zijn der Scepters (dat is / Regters, sie
1 Chron. 17: 6.) Israels, die ik Bevolen
heb mijn Volk Israel te Weiden.

Want 't Weiden van sijn Volk Past
niet op de Stammen, maar wel op de
Scepters of Regters van Israel.

Amos, 1: 8. Ik sal Uitroejen, die de
Scepter houd, uit Askelon.

Daar nooit Koning in Askelon, een
Stad der Philistinen; maar alleen Dor-
sten hebben Geheerscht.

Willen wy dan dit Woord Scepter so
Nemen vooz alle Minder Heerschapp
en Regering / by welke enig Opper-ge-
bied is; so kunnen wy ligt Begripen/
hoe nog de Scepter is Geweken van Juda,
nog de Wetgever van Tusen sijn Voeten,
vooz dat entot dat de Schilo, de ware Dze-
de-Dorst / onder haar / is Gekomen.

Want

Want schoon de Scepter en de Wetgever van Juda Enigfins is Geweken, vooz een Tijd; doe Nebucadnetzar 't Koninkrijk van Juda heeft Verwoest / en des selvs Hoofdstad Jerufalem med Vier heeft Verbrand / en so haar Koning als haar Volk Gebangen heeft Weggeboerd na Babel: nogtans zijn sy niet Geheel en vooz Altijd van Juda Geweken. Dewijl de selve / na 70. Jaren / in haar volle Kracht / in Juda zijn Hersteld.

§. 233. Van welke Tijd af de Scepter der Regering en Heerschappij is Gebleven in / en by Juda, tot de Komst van de Schilo: dewijl de Raad der Joden / in Al die Tijd / niet alleen in Juda, binnen Jerufalem, haar vaste Sit-plaatz heeft gehouden; maar ook uit die van Juda, Meest haar andere Raads-Heren / buiten de Overpriesters en Schrijtgeleerden des Volks / die Alle uit Levi waren / onder de Naam van de Ouderlingen of Oudsten des Volks, Gedurig heeft gehad. sie §. 228.

By welke Joodze Raad / in Al die Tijd / ook onder de Koning Herodes selv / en de volgende Landhoogden van de Romeinen, 't Opper-gebied in Al de Saken van haar Godsdienst; gelijk ook in de bysondere Regering van 't Volk / na haar Wetten / meest Ongeschonden is Gebleven.

Want

Want in de Saken van haar Gods-
dienst/ heeft Herodes haar / in 't Begin
van sijn Rijk / dooz 't Wanstellen van A-
nanel tot Hoogpriester ober haar / sie
§. 245. alleen Ondtrokken de Magt / om
een Hoogpriester te Stellen; gelijk ook om
de Hoogpriesterlijke Klederen Selv te
Bewaren / in 't vast en sterk Slot / aan de
Noordzij des Tempels / dooz de Asfamo-
neen, doe sy 't Priesterdom en de Heer-
schapp over 't Volk hadden / Getim-
merd / en van haar Toorn, maar van He-
rodes daar na Antonia genaamd.

Tot dat Vitellius, de Landvoogd van
Syrie, onder de Keiser Tiberius, binnen Je-
rusalem seer Heerlijk zijnde Ondbangen/
op 't Verzoek van de Joden / tot Beto-
ning van sijn Dankbaarheid aan haar /
med Bewilging van de Keiser selv / de
Roomze Slotvoogd Belastde / die Kle-
deren in Bewaring en Magt van de
Priesters selv Over te geven.

Welke Klederen sy daar na in haar Be-
waring hebben gehad / sonder enige Tegen-
stand / tot de Dood van de Koning Agrippa:
wanneer Cassius Longinus, Landvoogd
ober Syrie, en Cuspius Fadus Doozsozger
van Judea, uit Last des Keisers / van
de Overpriesters en de Doozneemste van
Jerusalem Begeerden; dat sy de selve / ge-
lyk vooz dese / in 't Slot Antonia te Be-
wa-

waren / en so in de Magt der Romeinen
souden Weerbzengen.

't Welk sy ook doe / dooz Gesanten
en Cussenspraak van de Jonge Ko-
ning Agrippa , die in 's Keisers Hou
tot Romen wierd Opgeboed / van
Claudius hebben Afgesmeekt : so dat de
selvenog in haar Magt zijn Gebleven. Sie
Joseph. Gudhed. B. 15. C. 14. B. 18. C. 6.
en B. 20. C. 1.

Ook heeft Gabinius selv / dooz 't In-
stellen van nog 4. andere Regtbanken/
in 't Land / boven die van de Joodze
Raad tot Jerusalem , waar van sie §. 230.
haar Scepter der Regering wel Verdeeld/
en so enigsin Gebroken ; maar niet
ganz Weggenomen van Juda.

So dat men med Waarheid stellen
kan / dat de Scepter der Regering niet
weer is Geweken van Juda ; so dat de
selve heeft Opgehouden in / en by Juda
te zijn : booz dat de Schilo , de Vrede-
makende Messias , is in 't Vleez / tot 't Sijne /
Gekomen.

§. 234. Gelyk so de Scepter niet is Ge-
ken van Juda ; so is ook de Wetgever niet
Betweten van Tusfen sijn Voeten , tot dat
de Schilo is Gekomen.

Waar med de Patriarch Jacob klaar
Coond / dat hy niet Vogd op de gemene
Wetgevers en Regters / in al de Steden
van

van 't Land / sie Regt. 5: 9. 14. die/ na
Gods Wetten/ 't Volk daar Bestierden;
maar alleen Siet op de Enige en Opperste
Wetgever, die alleen in Juda, en niet daar
buiten was.

Waar op David fiet / Psal. 60: 9. daar
hy Juda willende Verheffen/ boven de an-
dere Stammen / seid: Juda is mijn Wet-
gever.

Dese Oppergebiedende Wetgever was
de selvde Joodze Raad / by welke de
Scepter der Regering was.

Dooz so veel die niet alleen/ sonder enig
Tegenspreken / Ordeelde / Donnigde
en de Overtreders der Wet Strafte; maar
ook/ med een onweerspreeklijke Dreigende
Magt/ de Wet Gods/ in sijn Naam/ aan 't
Volk Gab / Witlei/ en Aanbeval / om
haar in Alles daar na te Dragen.

So is ook de Oppergebiedende Wet-
gever, in Al die Tijd/ niet Geweken van
Tussen de Voeten van Juda; dat die niet
By/ en Onder haar is Gesien so klaar/
als iet dat Tussen onse Voeten/ en so on-
der onse Ogen/ Naby en Dooz Ons is/
en so vooz onf' Aangefigt staat: so dat
men 't/ med de eerste Opflag van onse
Ogen klaar Sien kan / en noodsaaklijk
Sien moet.

In dese Sin immers komt ons dese
Spreekwijs vooz:

Regt.

Regt. 5: 27. Tussen haar Voeten Kromde
hy sig. onder haar Ogen/ en booz haar
Nangefigt.

So heeft de Joodze Raad/ als Opperste
Wetgever, tot de Komst van de Schilo, sig
so klaar / als Tussen de Voeten van Juda,
binnen Jerufalem, Vertoond; dat Ni-
mand med regt Twifelen kan/ of ook
die Wetgever is Gebleven Onder/ By
en In Juda, tot de bestemde Tijd / dat
de Schilo is Gekomen / en in 't Pleez onder
haar Geopenbaard.

§. 235. Wy komen hier / als in 't
Doozbygaan/ ook dit Aanmerken / dat 'er
Reden is; waarom de onderscheide Le-
den/ die de Joodze Raad t' samen uit-
maakten / Meermaal in dese Ouder wor-
den Opgeteld: dat de Doozrang aan de
Overpriesters word gegeven / de Schrivt-
geleerden des Volks in de Tweede Rang.
worden gesteld / en de Ouderlingen des
Volks in de Derde of laatste Rang booz
komen/ en worden gebonden.

De Reden hier van is dese: om dat
gelijk/ na haar Rang en Waardigheid /
de Overpriesters waren boven de Schrivtge-
leerden des Volks; so ook dese Schrivtge-
leerden boven de Ouderlingen des Volks.

Want daar de Heer selv de Stam van
Levi, uit welk de Overpriesters en Schrivt-
geleerden des Volks waren / alleen / bo-
ben

ven Al de andere Stammen Israels, had Afgesonderd en Verheben tot sijn Tempeldienst; daar is 't / dat hy / neffens de Hoogpriester, de Overpriesters, in dese haar Dienst / in de Eerste Rang en hoogste Waardigheid had gesteld; waar op de Schrivtgeleerden des Volks, als zijnde minder Priesters en Leviten, in Rang en Waardigheid Volgden: so dat de Ouderlingen des Volks, als zijnde uit de Andere min aansienlijke Stammen / noodsaaklijk in de Derde en Laatste Rang moeten geplaatzt worden.

Hoewel 't ook wel somtijds gebeurd / wanneer op dese Order so niet word Geslet / of dat 'er anders enige bysondere Reden van is; dat de Schrivtgeleerden Dooz de Overpriesters, sie Marc. 11: 18. dat de Ouderlingen Dooz de Overpriesters en Schrivtgeleerden, sie Matth. 16: 21. Marc. 8: 31. Luc. 9: 22. en c. 22: 66. ja! ook dat de Ouderlingen in 't Midden / tusssen de Overpriesters en Schrivtgeleerden, worden geplaatzt. sie Marc. 14: 53. en c. 15: 1.

§. 236. Al de Overpriesters nu en Schrivtgeleerden des Volks Vergaard Herodes hier by Een.

Hy doet haar Alle by Een Vergaren: of dooz sijn Versoek; of dooz sijn Bevel en Magt / welke hy / als Koning / ober haar had.

Dese Vergaring te Beleggen/ was anders 't Werk van de Hoogpriester / als 't Hoofd van de selve: so niet van Hem alleen/ immers ook med Enige van de andere Raads-Heren.

Gelyk wy dat binden :

Hand. 5: 21. De Hoogpriester, en die Med hem waren, (vergel. v. 17.) gekomen zijnde, Riepen de Raad t'samen, en Al de Oudsten der Kinderen Israels.

Joh. 11: 47. De Overpriesters en de Phariseeën Vergaarden de Raad.

Onder de Overpriesters moet ook de Hoogpriester hier worden begrepen; die in de Griekze Taal med 't selve Woord word uitgebruikt: dewijl de Hoogpriester Cajaphas, med sijn Naam/ uitzuklijkt onder haar word gespeld. v. 49.

§. 237. Herodes Vergaard haar hier by Een/binnen Jerusaleem.

a. daar Hy selv sijn Hob had.

b. daar de Wijzen uit Oosten waren Aangekomen. v. 1.

c. daar de Algemene Ondroering was/ over de aangebragte Tijding van dese Wijzen. v. 3.

Zijnde die Stad/waar in de Gewone Vergaar-plaatz van de Grote Raad der Joden was / na de Wet. sie Deut. 17: 8. 9.

En dat / in of aan den Tempel. sie Deut. 19: 17. en §. 155.

Be:

Gelijk dan haar Vergaar-plaatz van Ouds af is geweest te Jerusaleem; sie 2 Chron. 19: 8. Neh. 11: 1. Jer. 26: 10. 11. so was de selve ook Nu nog aldaar / niet Lang na Christi Geboorte. sie Matth. 2: 1. 3. 4. Ja! ook nog al Na sijn Hemelvaart.

Hand. 4: 5. Haar Oversten, en Ouderlingen, en Schrivtgeleerden *Vergaarden te Jerusaleem.*

Sie ook Hand. 5: 12. 16. 21. 27. 28.

Gelijk ook haar Vergaar-plaatz / binnen Jerusaleem, van Ouds af is geweest in of aan den Tempel; so was de selve niet alleen ook Nu nog aldaar / maar ook nog al in de Tijd van Christi Dood.

Want de Saal van de Hoogpriester Caphas, waar in de ganze Grote Raad Vergaard was;

a. so om te Beraadslaan / hoe sy Jesus, eer sy hem Gebangen hadden / med Lijst best souden Dangen en Doden. Matth. 26: 3. 4. Marc. 14: 1.

b. Als om hem / nu Gebangen zijnde / tot de Dood te Deroozdelen. Matth. 26: 57. 58. 59. 69. Marc. 14: 53. 54. 64. 66.

Die ook 't Huis des Hoogpriesters word genaamd: Luc. 22: 54. 55. was eigenlijkt / so wy Menen / dat Huis / die Verbijs-saal of Dertrek-kamer aan den Tempel;

waar in de Hoogpriester / als hy in den Tempel quam / sijn Verblif nam en nemen kon. Daar hy ook sijn Heilige Klederen / med welke hy in 't Heiligdom des Tempels dienen moest / aantrok en bewaarde : na dat de Joden die / door Vitellius, uit 't Slot Antonia, aan de Poort zij des Tempels gelegen / daar de Romeinen de selve bewaarden / weer in haar eigen Magt hadden gekregen / in 't Jaar 35. / om die in den Tempel selv te bewaren. sie Josephi Oudhed. B. 18. C. 6.

Blijkt Maimonides selv Geruigd / dat de Hoogpriester daar toe een eigen Kamer / in den Tempel / had.

Ammer dat dese Saal van Cajaphas aan den Tempel Paalde / en in den Tempel uitquam / blijkt Ontweerspreeklijk hier uit: om dat van Judas word geruigd / dat hy / so als de Joodze Raad / med de Gebonden Jesus, uit dese Saal quam / daar hy van haar was veroordeeld / om hem Weg te leiden en Over te geven aan Pontius Pilatus, de Stadhouder.

Dat hy / seg ik / doe de 30. Silverlingen in den Tempel, voor haar Doeten / Neerwerpt; om dat sy die niet wilden / uit sijn Hand / weer Nannemen. Match. 27: 1--5.

Waar uit noodsaaklijk moet worden Besloten / dat Sy doe / med hem uit dese Saal komende / in den Tempel waren.

Dit

Dit so zijnde; wat kan men hier uit nader Denken? dan dat dese Saal van de Hoogpriester ook is geweest de gedurige en Gewone Vergaar-kamer van de Gzote Raad; by de Joden Bekend onder de Naam van Liskat Hagazith, of Kamer van geplaveide Stenen: welke sy stellen/ na haar Weerkering uit Babel, aan de Zuidzij des Tempels geweest te ziju.

En by Gevolg / daar sy hier Nu nog in dese Saal Vergaren tegen Jesus, in't 33. Jaar van sijn Ouderdom / na de Gemeene / maar in't 35. Jaar na de ware Rekening / dat het een enkel Verdigtzel is van de Thalmudisten, onder haar; dat het Sanhedrin 40. Jaar vooz't Verwoesten van den Tempel / (in't Jaar 70. zijnde voozgeballen) en so omtrent 't 30. Jaar van Christi Menz-wozding / zijnde ruim 2. of anders 4. Jaren vooz dese Tijd/ haar Gewone Vergaar-plaatz Gazith heeft Verlaten/ en daar uit is Verhuisd/ by verscheide Doozballen / eerst na de Kamers van de Behuifing des Tempel-bergs/ en van daar weer na andere Huisen of Plaatzzen van Jerusaleem, tot aan de Verwoezting des Tempels toe.

't Welk van sommige/ anders waarlijksch andere Godgeleerden/ dooz al te groot een Ligtgelovigheid aan de Fabelagtige Schrybren der Joden / sander genoegsa-

nie Sekerheid / word Aangenomen.

Gelijkt ook / dat dese Raads-Verga-
ring / na de Verwoesting des Tempels /
nog sou zijn Verhuisd na Jafne ; en van
daar na Usha, en van daar na Sepharaim,
en van daar na Beth-scharaim , en van
daar na Tshipporis, en van daar eindlijk
na Tiberias : daar 't Sanhedrin eerst geheel
in Duigen sou zijn gevallen / en te Niet
gelopen.

§. 238. Hy Vergaard hier by Een de
Overpriesters , en Schrivtgeleerden des
Volks.

Of alleen ; sonder de Oudsten des
Volks : welke / van dese Onderscheiden /
anders ook tot de Raad der Joden wo-
den gebragt.

Of wel med de Oudsten des Volks ;
schoon sy hier med haar Naam niet wo-
den gespeld : om dat de Overpriesters en
Schriftgeleerden alleen hier meest in Aan-
merking komen. Waarom ook Sy alleen
hier worden Uitgedrukt.

§. 239. Hy Vergaard by Een Al de O-
verpriesters, en Schrivtgeleerden des Volks.
die naamlijk tot de Joodze Raad behoo-
den.

a. Niet dan alleen Enige van die Over-
priesters, maar die Alle : Niemand uit-
gesonderd. So de Hoogpriester / die
't Nu was / en die 't Dooz hem ge-
weest

weest waren; als de 24. Hoofden van de gemelde 24. Priester-Hopen / in haar vol Getal. Welke Alle tot de Joodze Raad zijn te brengen; gelijk wy Menen. sie §. 181.

Waar uit wy / in't Voorbygaan / konnen Bestuiten / dat Al dese Overypriesters / die tot de Joodze Raad behoorden / ook binnen Jerusaleem , daar sy Vergaarden / hebben Gewoond.

- b. Niet ook alleen Enige van dese Schrivtgeleerden des Volks, maar die Alle: sonder Imand van haar uit te sonderen. Die naamlijk Leden waren van de Grote Raad der Joden.

Waar uit wy wecr konnen Afnemen / dat ook Al dese andere Leden van de Joodze Raad haar Woonplaatzen hebben gehad / binnen Jerusaleem. Vergel. Neh. 11:1.

§. 240. Al Dese Schrivtgeleerden des Volks dan Vergaard hy binnen Jerusaleem; maar niet Al de Schrivtgeleerden des Volks, sonder Onderscheid / die anders ook te Jerusaleem waren.

Want behalven Dese / was 'er niet alleen een groot Getal van Priesters en Leviten , (die Alle Schrivtgeleerden des Volks waren) gedurig te Jerusaleem, die / Weeklijks uit haar Woonplaatzen opgekomen / daar Daaglijks in haar Tempel-

pel-dienst Besig wierden gebonden; maar ook een grote Menigte van Schrivtgeleerden des Volks, immers in dese Tijd/ die daar Woonden.

Want daar wierden / buiten den Tempel / nog 480. Synagogen geteld / binnen Jerusalem. vergel. Hand. 24: 11. 12.

Tot Dienst niet alleen van de Joden/ die binnen Jerusalem Woonden; maar ook sommige tot Dienst van Andere / die in andere Landen woonden / of te voorn gewoond hadden / en nu hier waren Bekomen / om te Onderwijfen of Onderwesen te worden.

Hebbende Elk van die Synagogen een bysondere Naam/ ook na de Verscheidenheid der Volken / waar uit mooglijk so de Leraars / als Leerlingen / die daar in wierden Onderwesen / waren Bekomen.

Waarom wy Lesen van de Synagoge der Libertinen, en der Cyreneers, en der Alexandrinen, en der gene die van Cilicia en Asia waren, binnen Jerusalem. Hand. 6: 9.

Mooglijk is Paulus, behalven aan de Doeten van Gamaliel, in de Hoge School; ook in dese laatste Synagoge, als zijnde van Tarsen in Cilicie, binnen Jerusalem Onderwesen. Hand. 22: 3.

Immers so binden wy binnen Ephesen,
be-

behalven de Synagoge, ook een School van
seker Tyrannus. Hand. 19: 1. 8. 9.

Hier uit is ligt de Gissen / dat / be-
halven de Weeklijks opkomende Pries-
ters en Leviten, uit andere Plaatzten / om
de Offer-dienst en Al wat daar toe be-
hoorde / in den Tempel te Jerufalem Waar
te nemen ; ook nog een groot Getal
van Schrivtgeleerden des Volks gedurig
daar wierd Vereyzt / om / in so groot een
Getal van Synagogen, 't Volk te Leren/
en vooz haar te Bidden.

§. 241. Veel minder dan Vergaard hy
hier Al de Schrivtgeleerden des Volks, die
ook buiten Jerufalem, in groot een Menig-
te / waren te vinden.

Want inmers in dese Tijd / waren
niet alleen in de Steden der Priesters en
Leviten, maar ook in Al de andere Ste-
den / Vlekken en Plaatzten van 't Joodz
Land / Leraars der Wet te vinden.

Luc. 5: 17. 't Geschiede in Een van die
Dagen, dat hy Leerde, en daar Saten
Phariseen en Leraars der Wet, die van Al-
le Vlekken van Galileen, en Judea, en Je-
rufalem waren Gekomen.

Geen Wonder is 't / dat so Overal / in
't Joodz Land / Leraars der Wet of Schrivt-
geleerden des Volks waren te Vinden: de-
wijl de Joden in Alle Plaatzten haar
Synagogen hadden.

Ge-

**Gelijc so Synagogen der Joden wozen
den gesteld /**

in Geheel Galileen. Matth. 4: 23. Luc.
4: 44.

in Al de Steden , en Vlekken des zelfs.
Matth. 9: 35. Marc. 1: 38. 39.

Waar onder is de Synagoge,

tot Nazaret. Luc. 4: 16.

en te Capernaum. Luc. 4: 31. 33. Joh.
6: 59.

**Ja! geen Wonder is 't / dat ook O.
beral / buiten 't Joodz Land / daar Jo.
den waren / Schrivtgeleerden des Volks
waren te Vinden : dewijl ook daar / in
alle Plaatzten / Synagogen der Joden wa.
ren.**

So Afsen wy van Synagogen,

die te Damascus , Hand. 9: 2. 19.
20.

en tot Salamis waren. Hand. 13: 5.

So van Een Synagoge ,

te Antiochie. Hand. 13: 14.

te Iconie. Hand. 14: 1.

te Thesfalonica. Hand. 17: 1.

te Bereen. Hand. 17: 10.

te Athenen. Hand. 17: 16. 17.

te Corinthen. Hand. 18: 4.

te Ephesen. Hand. 18: 19. 26. c. 19:
1. 8.

§. 242. **Hiemand moet hier dese Swa.
righeid maken / hoe 't Mooglijk is / dat
Hero-**

Herodes hier nog heeft horen by Een Vergaren dese Nammen van de Grote Raad der Joden/so Al de Overpriesters als Schrivtgeleerden des Volks; daar 't intmers uit de Geschied. Boeken der Ouden gewoeg Bekend is / dat Herodes, al lang Dooz dese Tijd / Al de Nammen van de Joodze Raad heeft Gedood en Omgebragt.

Want / na't Getuignis van Josephus, heeft Herodes, so haast by Jerusaleem had Bemagtigd / en so sijn Koningrijk oober de Joden / dooz de Romeinen aan hem Geschonken / med Geweld had Verkregen en Ingenomen / in't 35. Jaar booz Christi Geboorte / zijnde 't 3. Jaar van sijn Koningrijk: gelijk wy 6. 54. hebben Aangewesen.

Heeft Herodes, seg ik / Al dese Regters, die hem Tegen waren geweest / Gedood; uitgenomen een Sameas alleen / die in de Belegering / 't Volk geraden had / Herodes in de Stad / als haar Koning / te Ondvangen. Sie Josephi Oudhed. B. 14. C. 17. en B. 15. C. 1.

Hoewel Josephus, in dese Laatste Plaatz / by dese Sameas ook voegd sijn Leermeester Pollio, de Phariseus, als welke Belde daarom by Herodes, tot Bewijs van sijn Dankbaarheid aan haar / in hoge Eer en Waarde wierden gehouden.

Die

**Dit niet tegenstaande / kan 't euentwel
Maar zijn / dat Herodes alleen Sameas
van Al de Regters heeft laten Leven; om
dat Pollio wel Een Regter kan zijn ge-
weest.**

**Want of schoon Josephus van Pollio med
Een Getuigd / dat hy / doe Herodes, eer
hy nog Koning was / eens vooz 't Regt
was Aangeklaagd / de Regters Voorset,
dat dese Herodes haar t' Abond of Moz-
gen daar over nog Straffen sou: dit is
nogtans niet van hem / maar van Sameas
in den Raad Gesproken. Gelyk hy dat
selu / in 't 14. B. 17. C. Toond.**

**So dat in 't 15. B. 1. C. moet een
Schryb-feil zijn / al was 't van Josephus
selu: die daar / so niet vooz een Mis-
kreuk in sijn Geheugnis / inmits vooz
Onbedagtzaamheid / Schrybt: dese Pollio,
in plaats van dese Sameas, van welke hy
daar anders ook te voozen had Gesproken.**

**§. 243. Dat Herodes Al dese Namen
van de Joodze Raad Vood / nu hy Je-
rusalem med Geweld had Ingenomen; is
niet alleen om dese Reden / dat Sy / ook op
de Raad van Pollio en Sameas, hem / als
haar Koning / in de Stad niet hebben wil-
len Ondvangen.**

**Maar 't sat hem ook Nu nog op de
Krop / dat Sy hem / doe hy nog maar
Bestierer van Galilea was / vooz haar
Raad**

Raad hadden Ondboden / en hem tot de Dood wilden Veroordelen; om dat hy de Koning der Syriers had Gebangen / en med de Dood gestraft: sonder voorgeaan de Oordeel en Verwijs der Regerers / tegen haar Wetten.

Maar over Sextus Caesar, Landvoogd van Syrie, in die Tijd / Schreef aan Hyrcanus, de Hoogpriester; en Ondslaging van Herodes Versogt: hem Drijgende / so hy Anders deed.

Gelijc dese Sameas haar ook in die Tijd / Opstaande in den Raad / Boosspeld; dat Herodes, die nu Gewapend / med een Troep Volcks / boos haar Be- regt durvd Verschijnen / sig 't Abond of Morgen daar ober aan haar Wyken sou: so sp hem / om de wil van Hyrcanus, die Herodes Beminde als sijn eigen Kind / 't Geweld van de Wetten Ond- rukten / en in 't Leven lieten; daar hy aan so swaar een Misdaad Schul- dig stond / welke hem 't Donniss des Doods / na de Wetten / Waardig maakte.

Sie Josephi Ondhed. B. 14. C. 17. Oozlog. B. 1. C. 8. Egesip. B. 1. C. 26.

S. 244. Maar schoon hy dese Klauwen- lijke Leden van 't Groot Sanhedrin doe al heeft Gedood en Omgebragt; dat neemt niet Weg / dat hy Hier nog / so Lang

Lang daar na / Al de Oerpriesters en
Schrijtgeleerden des Volks / die Reden
waren van de Grote Raad / t' samen Ver-
gaard.

Want daar 't de Joden van de Ro-
meinen was Vergund en Toegelaten /
na haar ege Wetten / onder haar eige
Regters / te Leben; daar kon Herodes
niet anders / dan in Plaatz van de
hem Afgunstige / en daarom Omge-
bragte Raad / aanstonds een Ander /
die hem meer Gunstigen Genegen was /
Instellen en Verkiefen.

So hy anders van de Joden / by
de Romeinen, niet wilde zijn Wange-
klaagd / als Sulke een / die haar Vrij-
heid / haar by de Roomze Raad selv
Vergund / haar Benam en t' eenmaal
Verbrak.

§. 245. Ja! wie Twijfeld? of He-
rodes, die selv een Jodengenoot was /
en sig daarom Wfins diende te Co-
nen / als een Lieb-hebber en Doozta-
ner van de Joodze Gods-dienst; heebt/
in 't Begiu van sijn Koningrijk / daar
hy nog Veel Afkerige Hertten Winnen
moest / dese Nieuwe Raad doen bestaan /
Meest uit Sulke / die van 't Priesterlijk
en Levitiz Geslagt waren. Op dat
Dese sa de Oude wat Gelyk mogt
zijn.

Am-

Immers heeft hy doe de **P**riester **A**.
nanel, sijn oude bekende **B**ind / een
Man van een **O**nedeler geslagt / hoewel
 van **O**verpriesterlijk **A**fskomst; dewijl hy
 een **V**reudling was / als zijnde uit die **J**o-
 den **D**oordgekomen / die eertijds over den
Euphraat, door de **A**sfyriers, **G**evoerd zijn /
 en **B**abylonie **B**ewoonden. *

Dese **P**riester **A**anel, seg ik / heeft
 hy doe uit **B**abel **O**ndboden / en tot **H**oog-
 priester gesteld; uit **D**rees / dat **I**mand
 van de **D**ooptreflijke **M**annen / van wel-
 ker **G**enegenheid tot hem hy so niet
Verskerd was / mogelijk / door de **P**riet
 aangestelde **R**aad / anders tot **H**oogpries-
 ter mogt worden **V**erkoozn. **S**ie **J**oseph.
Oudhed. **B**. 15. **C**. 2. 3.

S. 246. **G**elyk wy hier **H**erodes, in 't
Alkiefen van sijn **E**erste **H**oogpriester /
 niet sien **G**aan **B**uiten de **P**riesterlijke
Ord; so is hy ook daar na / in 't **A**an-
 stellen van **A**l de volgende **H**oogpriesters /
 in sijn **T**ijd / gedurig in 't **P**riesterlijk
Geslagt gebleven / en nooit daar **B**uiten
 gesprongen.

De **J**oodze **G**eschied-schrijver **J**osephus
 selv geeft hem dit **G**etruignis: dat / daar
 hy / na dat hy 't **R**ijk van de **R**omeinen
 had **V**erkregen / niet meer de **H**oogpries-
 ters uit de **S**tam der **A**ssamonen heeft
Gehosen / behalven alleen **A**ristobulus,

n

de

de 3. van die Naam / welke hy hoort daar na / so als hy nog maar was in 't Eerste Jaar van sijn Hoogpriesterfchap / en in 't 18. Jaar van sijn Onderdom / tot Jericho, onder 't Swemmen / bedrieglijk heeft doen Versmoren.

Dat hy / seg ik / buiten dese Stam der Asfamoneen, dese Eer van Hoogpriester te zijn / Segund heeft aan een IDER, die maar te voorn PRIESTER was : en so eventwel aan Almand anders / buiten de Priesters. Joodz Oudhed. B. 20. C. 8. Vergelyk B. 15. C. 3.

Ja ! de selbde Josephus Getuigd / in de selbde Plaatz ; dat / na dit sijn Voorbeeld / sijn Soon Archelaus, gelijk ook de Romeinen, die na hem 't Land hebben Bestierd / in 't Stellen der Hoogpriesters / dit SELVDE hebben Gedaan / Onderhouden en Waargenomen : Joodz. Oudh. B. 20. C. 8. op 't Laatste.

§. 247. Gelyk wy so ook Lesen van de Syrize Koning / Antiochus Eupator, dat hy al lang Voor de Tyd van Herodes, dit ook / in 't Uitkiefen van een Hoogpriester heeft Waargenomen.

Want doe hy de Hoogpriester Mene-laus deed Doden / (sie 2 Machab. 13: 4-8.) stelde hy een Alcimus, anders ook Jacimus, in sijn Plaatz / die wel uit de Stam van

van Aaron was; maar evenwel geen Gemeenschap had med de Priesterlijke Afkomst: om dat hy niet uit 't selvde Huis/ med haar / was Doozgekomen. Na de Nitleg / die Josephus selv ons daar van geevt. Sie Joodz. Oudh. B. 12. C. 15. Vergeliken med B. 20. C. 8. en 1 Mach. 7: 14.

Welke Alcimus daar na ook in dit sijn Hoogpriester-ampt is hersteld en Bevestigd / dooz Demetrius, Seleuci Soon. Sie 1 Mach. 7: 5. 9. 12. 14. 20. 21. 23. 25.

Wetwil 't hem / na 't sejhnt / Betwoist wierd / dooz Judas Machabeus. Sie 1 Mach. 7: 21. 23. 25. 2 Mach. 14: 3. 7. 13.

Welke Judas, die ook / med Al sijn Raakomlingen / wel uit Levi, maar niet uit Eleazar was / na de Dood van Alcimus, dooz 't Volk / med gemene Stemmen / 't Priesterchap heevt Berkeegen. Sie Joseph. Oudh. B. 12. C. 17.

§. 248. Waar uit wy klaar sien / hoe de Hoogpriesterlijke Waardigheid / med de Tijd / van 't daad toe alleen Beregtigd Geslagt van Eleazar is Verbzemd geworden.

Want med de Dood van Aaron, de Allereerste Hoogpriester / is sijn Hoogpriester-ampt Obergelagt op sijn Oudste Soon Eleazar, dooz Gods uitgedrukte Bevel aan Moses. Num. 20: 23--28.

Waar door dan zijn andere Jongste Soon Ithamar t' eenmaal wierd uitgestoten van die Waardigheid / med Al zijn Nakomlingen.

So dat de selve van Eleazar noodsaaklijk moest Oberggaan tot zijn Soon / en door hem tot zijn Nakomlingen; de Soon gedurig Dullende de Plaatz van zijn afgestorven Vader.

En daarom / wanneer eens / by Verloop van Tijd / en Verbal van Saken / 't Hoogpriesterchap was geraakt onder 't Huis en Ingeslagt van Ithamar.

Gelijk de Hoogpriester Eli, van welke wy Lesen / 1 Sam. cap. 1. 2. 3. en 4. de Eerste is geweest / die uit 't Geslagt van Ithamar, de Tweede Soon van Aaron, 't Hoogpriesterdom heeft Bekleed.

By wiens Geslagt het is Gebleven / tot dat het daar na is Weergebragt tot het Huis van Eleazar; doe de Koning Salomo de Hoogpriester Abjathar, zijnde uit 't Huis van Eli, Wegdreeb / en Zadok in zijn Plaatz schikte. 1 Kon. 2: 27. 35. Sie Josephi Oudhed. B. 5. C. 13. en B. 8. C. 1.

§. 249. Van welke Tijd af 't Hoogpriesterchap in 't Reegt Geslagt van Eleazar is Gebleven. Gelijk so Azaria, van 't Huis Zadoks, in de Dagen van Hizkia, nog Hoogpriester was, 2 Chron. 31: 10.

Inu

**Immers is 't Hoogpriesterschap in die
Geflagt Gebleven / tot na de Babylonize
Gevangnis.**

Wanneer de Koningen van Syrie die
Waardigheid hebben Overgebragt tot
Vremde / die Geen 't minst Aegt daar
toe hadden. Van welke de Eerste was
de hoven gemelde Alcimus.

Op welke daar na Gevolgd zijn de
Asmoneers of Machabeen , tot op de Tij-
den van Herodes de Groot / de Soon van
Antipater, welke haar Geflagt ganz heeft
Uitgeroeid.

Van welkers Koninkrijk af / ook on-
der de Roomze Landvoogden en Stad-
houders / die op sijn Soon Archelaus zijn
Gevolgd / daar na / 't Hoogpriesterschap
niet meer is Gesien op 't van Ouds daar
toe Beregtigd Hoogpriesterlijk Bloed ;
maar ook Gemene Priesters tot dese
Hoogwaardigheid zijn Verheben. Sie
§. 246. en 247.

§. 250. Gelijck Herodes dan de Raad-
der Joden heeft Hersteld / in 't Begin
van sijn Koninkrijk ; so heeft hy de sel-
ve / de ganze Tijd van sijn Heerschapp
door / ook in haar Wesen en Waarde ge-
laten.

Waarom Herodes hier nog / in 't Laatste
van sijn Rijk / haar kan doen by Een
Vergaren. Matth. 2: 4.

So is Pamaals ook / onder zijn Soon Archelaus, en al de Roomze Landvoogden / die op hem zijn Gevolgd / dese Raad der Joden in haar Wesen en Kracht meest gebleven.

Want hier in selv / dat de Afgesetde Hoogpriesters gedurig Andere in haar Plaatz kregen / leit een klaar Bewijs / dat de Joodze Raad daar dooz in haar Magt en Waardigheit Bevestigd bleev: dewijl dit nergens anders toe kon strekken / dan op dat sy ook 't Volk / volgens haar behouden Wetten / souden Regeren.

En hier op / menen wy / Siet Josephus, wanneer hy med so veel Woorden seid / dat / na de Dood van Herodes en zijn Soon Archelaus, tot op die Tijd toe / dat den Tempel en de Stad Jerusaleem dooz Titus is Verwoest; en so in Al die Tijd / dat 't Joodz Land dooz Roomze Landvoogden is Bestierd / de Regering is geweest by de Doozmeemste des Volks / zijnde de Hoogpriesters als Oberhoofden daar ober gesteld. Of / gelijk'er eigenlijk in 't Griekz staat: de Regering is geweest by de Doozmeemste / zijnde aan de Hoogpriesters de Oberhoofdigheid des Volks Toevertroud. Joodz. Oudh. B. 20. C. 8. in 't Laatst.

§. 251. Ja! so de Joodze Raad in Al die

die **Tijd niet was Gebleven** ; hoe kon Christus anders / in **zijn Tijd** / nog tot de **Scharen** en tot **zijn Discipelen** van haar **Seggen** ?

Matth. 23: 2. 3. De Schrivtgeleerden en de Phariseen zijn **GESETEN** op de **STOEL** van **MOSES**.

Daarom Al wat sy u Seggen , dat gy Houden sult , Houd en Doet het.

Hoe sou men anders nog so **Dikmaal** / in de **Schrijften** van 't **N. T.** / daar van **Lezen** ?

Jimmers Vinden wy daar nog

i. de **Raad der Joden Vergaard.**

a. **Niet alleen by Christi Leben** / en **voor zijn Dood.**

Joh. 11: 47. De Overpriesters dan en de Phariseen Vergaarden de **Raad.**

Luc. 22: 66. Als 't Dag was geworden , Vergaarden de Ouderlingen des Volks , en de Overpriesters , en de Schrivtgeleerden , en Bragten hem in haar **Raad.**

b. **Maar ook na Christi Dood en Hemelvaart.**

Hand. 4: 15. Haar Geboden hebbende **Uit te gaan** , buiten den **Raad.**

Hand. 5: 21. De Hoogpriester , en die Med hem waren , gekomen zijnde , Riepen de **Raad** t' samen.

†. 27. Sy stelden haar **Voor den Raad.**

†. 34. Een feker Pharifeus stond Op
in den Raad.

†. 41. Sy Gingen heen van 't Aange-
figt des Raads.

Hand. 6; 12. 15. Sy Leiden Stephanus
Voor den Raad.

Al, die in den Raad Saten, de Ogen
op hem houdende.

Hand. 25; 12. Als Festus med de Raad
Gesproken had.

2. De Ganze Raad der Joden / in We-
fen.

a. Niet alleen by 't Leven van Jesus,
en vooz sijn Dood.

Marc. 14: 55. De Overpriesters, en de
Gehele Raad sogten Getuignis tegen
Jesus.

Marc. 15: 1. 's Morgens vroeg hilden de
Overpriesters t' samen Raad, med de
Ouderlingen, en Schrivtgeleerden, en
so de Gehele Raad.

b. Maar ook na sijn Dood en Hemel-
vaart.

Hand. 22: 5. De Hoogpriester, en de Ge-
hele Raad der Ouderlingen.

Hand. 22: 30. De kroonze Overste Be-
val, dat de Overpriesters, en haar Ge-
hele Raad souden Komen tegen Paulus.

Berg. c. 23: 1. 6. 15. 20. 28.

3. De Grote Raad der Joden / by 't Le-
ven van Christus,

a. niet

a. niet alleen in haar Geheel.

Matth. 26: 59. De Overpriesters, en de Ouderlingen, en de *Gehele Grote Raad* fogten valz Getuignis tegen Jesus.

b. Maar ook med haar Sraffende Magt **Betwepend.**

Matth. 5: 22. So wie t' Onregt op sijn Broeder Toornig is, die sal Strafbaar zijn door 't Geregt; en wie tot sijn Broeder seid, Raka! die sal *Strafbaar* zijn door de *Grote Raad*.

§. 252. Daar dan de Raad der Joden nog in Wesen was / aan welke de Romeinen hadden Vergund / in Saken die haar Gods-dienst raakten / na haar eige Wetten te Leven / en haar eige Gewoonten te Gebruiken. volgens 't Getuignis van Josephus, in 't 14. B. der Oudheden / C. 17.

Waarom ook de Joden daar na / doe Herodes was Gestorven / door so een Mansienlijk Gesantschap / na Romen Afgeschikt / van de Keiser Augustus Versoeken / dat haar mogt worden Toegelaten / na haar Wetten te Leven. sie Josephi Oudhed. B. 17. C. 12.

Gelijc ook de Keiser Claudius, nog in sijn Tijd / op 't Versoek van Agrippa en Herodes, 2. bysondere Bevelen Affsend / 't Een na Alexandria en Syrie, 't Ander na Al de andere Delen van sijn Rijk /

§ 5

alleen

alleen daar toe strekkende / op dat Niemand de Joden enigszins Hinderen sou / of in haar Burger-regt / of in haar Vaderlijke Zeden en Godsdienst / en na haar Wetten te Leven. Sie Josephi Oudhed. B. 19. C. 4. vergel. C. 6. in 't Begin.

Wit so zijnde; 't kan niet anders Wese / of sy moeten ook hebben Magt gehad / om Al de gene / die Tegen haar Wetten Sondigden / ook Na haar Wetten te Straffen: selv med de Dood.

Om dat anders de Doodschuldige / na haar Wet / Ongestrakt souden zijn Gebleven: dewijl dog de Romeinen haar op haar Wet niet Verstonden; nog haar Stadhouders daar over Niemand tot de Dood souden hebben Veroordeeld: dewijl sy niet Bevoegd waren / daar over Iemand te Verwijzen.

So dat dan de Raad der Joden / so Lang sy is geweest en Gebleven / Niet kan zijn Benomen enig Regt of Oordeel / welk sy te voorn hadden over de gene / die Tegen haar Wetten quamen te Sondigen.

§. 213. Innuers nog by 't Leven van Jesus, ja! ook na sijn Dood en Kemeelvaart / Vinden wy / dat de Joodse Raad haar Oude Magt had behouden.

1. Niet

1. **Niet alleen om Imand / die sy wolle / uit haar Synagogen te Bannen.**

Gelyk wy dat binden: Joh. 9: 22.

2. **Maar ook om Imand Gevangen te Nemen.**

Gelyk wy dat sien /

in Christus Jesus. Joh. 7: 32. 44. 45.

Matth. 26: 4. 47. 50.

in sijn Apostelen. Hand. 5: 17. 18.

in Stephanus. Hand. 6: 12.

in Paulus. Hand. 24: 6.

in andere Discipelen des Here. Hand.

9: 1. 2. c. 22: 4. 5. 19. en c. 26:

10. -- 12.

3. **Ja ook om haar Gebangen uit de Gevangnis te Halen; en voor haar Raad te Stellen.**

Gelyk dat blijkt / in de Apostelen.

Hand. 5: 21. 27. Dergel. Matth. 26: 27.

en Hand. 6: 12.

4. **Ja eindelijk / om haar Gebangen / die sy Schuldig Oordeelden / te Straffen, na Eiz van Saken.**

Gelyk wy binden. Hand. 22: 5.

Niet alleen med Beroving van haar Goederen; maar ook med Lijvstraf,

So van Gezeling.

Gelyk wy dat sien /

in de Apostelen. Hand. 5: 40.

En in andere Gelovigen. Hand.

22: 19.

Als

Als van de Dood selv.

Gelyk wy konnen sien /

in Stephanus. Hand. 7: 58.

En in veel Andere. Hand. 26: 10.

Dergel. c. 22: 4.

§. 254. En daarom / wanneer de Joden selv tot Pilatus Seggen :

**Joh. 18: 31. 't Is Ons niet Geoorlovd,
Iemand te Doden.**

**Kan dit so Onbepaald niet worden
Opgevat.**

**Als of sy daar med openlyk vooz hem
Klaagden en Beleden ; dat haar Alle
Magt van Hals-regt / dooz de Romeinen,
was Onpnommen : en sy daarom geen
Magt meer hadden / om Iemand / ober
enige Hals-saken / med de Dood te Straf-
fen.**

**Gelyk veel Godgeleerden dit so ver-
keerd Opnemen.**

**Buiten twyfel hier in Misleid zynde /
dooz de Joodze Meesters / welke in haar
Thalmud Leren / dat de Oordelen des
Doods of Doodvonnissen van Israel zyn
Weggenomen, 40. Jaren vooz 't Verwoes-
ten van haar Tempel / dooz de Romeinen.
En so omtrent die Tijd selv / in welke
Christus sijn openbare Bediening / onder
Israel, Aanbing / op sijn 30. Jaar. Luc.
3: 21--23.**

**Daar Dit sou moeten Geschied zyn /
niet**

niet alleen 40. maar wel 61. Jaren booz de Verwoesting van Jerusaleem: na 't Oordeel van de Doozgeleerde Josephus Scaliger.

Doe Judea, na de Verbanning van Archelaus, van een Koningrijk tot de Gesdaante van een Provincie is gebzagt; dat is / onder de Oberheerde Landschappen is gesteld / die de Romeinen, dooz haar eigen Bevel-hebbers / Bestierden: en Syrie zijnde Toegeboegd / onder de Regering van Roomze Stadhouders is gekoemen.

Gelijc de Joden selv / die Archelaus Tegen waren / na de Dood van sijn Vader Herodes, dit al Versogt hadden van de Keiser; dat sy liever dooz Roomze Oberheid / dan dooz Archelaus, Bestierd mogten worden. Sie Joseph. Oudh. B. 17. C. 12. en Oozl. B. 2. C. 4. en 8.

So dat wy moeten Oordelen / dat dit Seggen der Joden: 't Is Ons niet Geoorlovd, Imand te Doden: niet Onbepaald; maar onder seker Bepaling moet worden Verstaan.

Want sy Seggen niet: Wy hebben geen Magt; maar alleen / 't is Ons niet Geoorlovd, Imand te Doden.

§. 255. Want dat de Joden anders waarlijk nog Magt hadden / om Imand te Doden; blijkt Ontweerspreeklijk uit dese nabolgende Redenen. I. Om

I. Om dat sy Magt hadden de Dood-
waardige / in haar ogen / te Dangen.

Gelyk sy so onse Jesus, door haar Ge-
regts-Dienaars / niet alleen Soeken te
Dangen. Joh. 7: 32. vergelyk 1. 1. 19. 25.
c. 11: 57. Maar ook daar na Gebangen
Halen / door haar Raad. Joh. 18: 3. Marc.
14: 48. Matth. 26: 57. Marc. 22: 66.

Med Hulp selv van de Bende der
Roomze Krijgsknechten / die haar de
Stadhouder selv / op haar Verzoek / daar
toe niet Weigerd / maar getwilg Leend.
Joh. 18: 3. 12. Vergelyk Matth. 27:
62. --- 66.

Gelyk sy ook daar na nog de Apostre-
len in de gemene Gevangnis Setten / om
haar te Doden. Hand. 5: 17. 18. 33.

Maar toe dog kon Dit haar dienen /
dat sy de Sulke Gebangen namen / in-
dien sy 't in haar Magt niet hadden / de
selve te Doden?

§. 256. II. Om dat de Joden Magt
hadden / die Sulke ook tot de Dood te
Veroordelen.

Gelyk Jesus selv dat in haar Erkend:
Matth. 20: 18. Siet! wy gaan Op na Je-
rusalem; en de Soon des Menze sal de
Overpriesters en Schrivtgeleerden worden
Overgeleverd: en Sy fullen Hem ter Dood
Veroordelen.

Wie nu kan Beloben? dat sy / die
Magt

Magt hadden / Imand tot de Dood te Veroordelen; geen Magt souden hebben gehad / om haer Doodvonnis Uit te voeren.

Waar toe kon dan haer Doodvonnis Dienen?

Want immers hadden sy van de Stadhouder der Romeinen niet te Verwagten / dat hy / op haer gemaakt Doodvonnis / so blindling Imand aan de Dood sou hebben Overagegeven; hoor dat hy de Gzond van haer Veroordeling eerste selv had Onderzocht / en Wettig bebonden.

§. 257. Ja! dat de Veroordeling van imand tot de Dood / door de Joodze Raad geschied / sekerlijk door Haer wierd Uitgeboerd / en med de Dood besloten; Blijkt genoegsaam hier uit:

Om dat Judas, de Derrader / doe hy Sag / dat sijn Heer en Meester Jesus, van de Joodze Raad / als een Godslasteraar / was Veroordeeld; en dat hy daar op Gebonden wierd Heen-geleid / na de Strafplaats / so hy Meende / om haer Veroordeling daar aan hem Uit te voeren.

Om dat Judas, seg ik / doe hy dit Sag / Verou kreeg: en wel so Groot een Verou / dat hy aanstonds daar op heen gaat / en hem selve Verhangt. Matth. 27: 3-5. vergel. c. 26: 66. en Marc. 14: 64.

Want

Want hoe kon Judas anders / op dese Veroordeling en Wegleiding van Jesus, so Bedroefd en Mistroostig zijn? in dien naamlijk de Veroordeling / by de Joodze Raad geschied / niet was van die Kragt geweest / dat daar op de Dood gemeenlijk Seker quam te Volgen.

§. 258. Want so de Joden / na haar Veroordeling / med Jesus nog na Pilatus souden hebben moeten Gaan / om des Stadhouders Goedkeuring ober haar gemaakt Doodbonnis te Halen; eer sy't selve mogten Uitvoeren.

So sou immers Judas, so wel als alle Andere / dit / als zijnde van de gewone Manier van Doen / in sulke Gelegenheden / hebben Geweten.

En / by gebolg / geen Reden hebben gehad / om hem selve doo? Wanhoop so deerlijk te Mishandelen; voo? dat hy had Gesien / hoe 't by Pilatus quam Af te loopen.

Detwyl 't dog nog ganz Onseker was / of ook de Stadhouder dese haar Veroordeling juist sou voo? Goed keuren.

§. 259. Want Niemand kan Denken, dat de Roomze Stadhouder Gehouden was haar gemaakt Doodbonnis / sonder enig Ondersoekt / blindling Nit te voeren.

Niet alleen / om dat 't selve ganz Strijd tegen de Manier van Doen / welke

Pila-
tus

rus omtrent Jesus, van de Joden voor
sijn Regterstoel gebragt / heeft gehouden:
dewijl hy / med alle Haarstigheid / so Je-
sus selv als de Joden / zijn Beschuldi-
gers / heeft Ondersocht en Onder-
vraagd.

Maar ook / om dat Pilatus selv / niet
tegenstaande haar Veroordeling / van hem
selve Getuigd; dat hy Magt had / om
Jesus, al was hy ook een Quaad-doener
geweest / Los te laten: dewijl sy Dese
nu aan hem hadden Overgegeven. Joh.
19: 10.

r Welk de Joden selv hier med Bes-
vestigen; om dat sy / doe Pilatus hem
Sogt Los te laten / daar voor so Bekom-
merd zijn: en daarom med so veel Ernst
Roepen en Schreeuwen: Indien gy Dese
Loslaat, zijt gy des Keisers Vrind niet.
Een igelijk, die hem selve Koning maakt;
Weerspreckt de Keiser. Joh. 19: 12.

§. 260. III. Om dat de Joden Meer-
maal r samen Raad hebben Gehouden /
om sommige te Doden.

1. Niet alleen omtrent onse Jesus.

A. Meermaal / selv eer sy hem Ge-
vangen hadden.

a. So doe hy / op de Sabbat, een Doz
Hand had Genesen. Matth. 12: 14.

b. Als doe hy de Kopers en Verko-
pers uit den Tempel Dreev. Marc.
11: 18.

S

c. Be

- c. **Gelijc ook doe hy Lazarus had Op-
gewekt uit de Doden. Joh. 11: 53.**
- d. **En eindlijk doe hy 2. Dagen woos
sijn laatste Pascha, sijn Gevangnis
en Krutz-dood aan sijn Discipelen
had Doozseid. Matth. 26: 1. -- 4.**
- B. **Ja ! woos 't laatst nog Gens / doe
sy hem Gebangen hadden. Matth.
27: 1.**

2. **Maar ook omtrent Lazarus, die van
hem was Opgetwekt. Joh. 12: 9. 10.**
3. **Ja ook omtrent sijn Apostelen. Hand.
5: 33.**

**Med wat Wijsheid dog konden de
Joden Al dese Raadslagen des Doods
Nemen; indien sy geen Magt hadden
de selve Uit te voeren ?**

**§. 261. IV. Om dat Gamaliel, doe sy
Raad hilden / om de Apostelen te Do-
den / 't selve haar so Sorgvuldig Afraad/
om daar med niet Hoord te gaan.**

**Hand. 5: 35. Gy Israelitise Mannen ! siet
voor u, Wat gy Doen sult aangaende
dese Menzen.**

**§. 38. Houd af van dese Menzen, en laats
Gaan.**

**'t Welk van die Dingt is geweest /
dat sy hem Gehoor gaven, en haar / Ge-
gezeld hebbende / lieten Gaan. §. 40.**

**Hoe is 't te Begripen ; dat Gamaliel
hier ober so Bekommerd sal zyn / en dat
hy**

hy haar Dit / med so veel Ernst / sal Af-
raden / en uit het Hoofd zoeken te Pra-
ten: so sy ganz Geen Magt meer had-
den / om Imand te Doden.

§. 262. V. Om dat de Joden Meers-
maal sommige med de Dood hebben Ges-
traft.

1. So binden wy Stephanus , de Eer-
ste Bloedgetuige / die / na Christi He-
melvaart / dooz 't Christen Beloob is
Gestorven; dooz haar ter Dood Geste-
nigd. Hand. 7: 58. 59.

Wy Weten wel / dat hier Tegen ge-
meenlyk word Ingebzagt / dat Dit is
geschied dooz Oproer; en niet na een regu-
matige Veroordeling.

Maar dat Dit niet dooz een Oproer
des Volks is geschied.

Gelyk 'er eens een Oploop was van
Heidenen en van Joden / med haar O-
versten / binuen de Stad Iconie, tegen Pau-
lus en Barnabas , om haar Smaadheid
aan te doen en te Stenigen. 't Welk sy
Ondblugtden. Hand. 14: 5. 6.

Gelyk so de Joden van Antiochie en
Iconie haar na Lystren Gevolgd / de Scha-
ren Overreed hebbende / Paulus Steni-
gen / en daar op hem buiten de Stad
Slepen / Menende dat hy Dood was.
Hand. 14: 19.

Maar dat dit Stenigen van Stephanus,

seg ik / niet dooz diergelyk een Oproer des Volks is geschied; maar na een welgeschikde en ordendlyke Regtspleging / med hem gehouden : Blykt uit Al de Omstandigheden.

Want immers Vinden wy daar van / in een goe Order / Al dese Dingen Aangetekend.

1. Dat sommige op Stephanus zijnde Aangevallen / hem hebben Begrepen / ja ! Geleid en Gesteld dooz de Joodze Raad, Hand. 6: 12.
2. Dat hy daar staande ; dooz Dalze Getuigen is Beschuldigd, Hand. 6: 13.
3. Dat de Hoogpriester hem dies aangaande Onderbzaagd, Hand. 7: 1.
4. Dat daar op Stephanus sijn breedspreeklyke Verandwoording doet, Hand. 7: 2----53.
5. Dat die van de Raad / dooz sijn stoutmoedige Bestrafing Geraakt zijnde / 't Hert Verst van Spijt / en haar Tandden Knarzen / tegen hem / uit Bitterheid, Hand. 7: 54.

In welke Woosheid sy / na alle Schijn / hem schielijk hebben Veroorddeeld tot de Straf der Steniging.

6. Dat Stephanus immers daar op en daarom aanstonds / sig tot de Dood Beredende / sijn Ogen na den Hemel Houd: om so sijn Hert en de laatste Begeerten

- ten van sijn Ziel Op te senden tot sijn God / in den Hemel.
7. Dat hy daar op / uit den Hemel selv/ tegen sijn aannaderende Dood Ge-sterkt en Betrooost word / niet ecn Besigt van Gods Heerlykheid / en van Jesus, sijn Saligmaker / Staande aan de Regterhand Gods. Hand. 7: 55. 56.
8. Dat / als hy daar in Roemde / sy med een groot Geroep / sijn stem Verdoobden / en haar Oren Stopten; en/ sonder langer Uitsel / Eendragtlyk Op hem Aanbullen / om hem aansonds van vooz den Raad na de Straf-plaatz Heen te leiden. Hand. 7: 56. 57.
- Dit Eendragtlyk Aanballen op hem/ al was 't niet sonder enige Berwer- ring Toegegaan / kan wel zyn Geschied van de Sulke alleen / welker Werk het doozgaans was / de Misdadigen van vooz de Regtbank na de Regt-plaatz Weg te leiden / sonder dat juist imand anders van 't Volk sig daar onder Gemengd heeft.
9. Dat sy hem daar op/ med alle Haast/ Werpen / en med veel Geweld Slepen/ Uit de Stad; na de gewone Plaatz der Steniging. Hand. 7: 58.
10. Dat sy hem daar Stenigen. Nadat de Gctuigen haar Klederen van haar

hadden Afgelekt / en de Eerste Steen
op hem Geworpen. Hand. 7: 58. 59.

Gehikt dat de Gewoonte was / in 't
Stenigen. sie Lev. 24: 14. Deur. 13: 9.
10. en 17: 5. 7.

§. 263. 2. **So Lesen wy van Veel Ande-
re / die dooz de Joden / om 't Christen Ges-
loob / zyn ter Dood gebragt.**

Hand. 26: 10. Ik heb , seid Paulus van
hem selve / Veel van de Heiligen in de Ge-
vangnisfen Gefloten, de MAGT van de
OVERPRIESTERS, daar toe Ondvan-
gen hebbende : en als sy wierden OM-
GEBRAGT, Stemde ik het toe.

Want daar hy niet dan Dreiging en
MOORD blies tegen de Discipelen des
Here , kreeg hy / op sijn Verzoek / Vol-
magt-Brieven van de Hoogpriester, en de
ganze Raad, aan de Synagogen, niet alleen
te Jerusaleem, en in 't Joodz Land; maar
ook in de Buiten-Landze Steden: om haar
ook van daar Gebonden, en Gevangen te
brengen na Jerusaleem ; op dat sy GE-
STRAFT souden worden. Vervolgende
haar so ook tot de DOOD. Hand. 9: 1. 2.
c. 22: 4. 5. c. 26: 10. 11. 12.

Wie kan Dese hebben Omgebragt / dan
alleen de Joden? die haar bittere Dyan-
den waren ; en dooz welke Magt al-
leen sy in de Gevangnisfen waren ge-
worpen en opgestoren.

§. 264. VI.

§. 264. VI. Om dat de Roomze Stad-
houders selv dese Magt / in de Joodze
Raad / niet Tegenspreken; maar Er-
kennen.

1. Sien wy dat niet in Pilatus selv ?
wanneer hy tot de Joden seid :

Joh. 18: 31. Neemt Gy hem, en Oordeeld
hem na uw' Wet.

Wat wil hy daar med anders Seg-
gen? dan dat Sp / die Jesus, als een Dood-
schuldige Quaaddoener / in haar Raad /
na haar Wet / Veroordeeld / tot hem
Bragten; med Verfoek / dat hy dog
hem maar med Een / neffens de 2. of 3.
andere Quaaddoeners / op dese Dag /
aan 't Kruiz wil laten Nagelen: sonder
dat sp / op den Eiz selv van Pilatus, en-
ge Beschuldiging tot sijn Bestwaarnis
Wisten / of wilden Inbrengen.

Wat wil hy / seg ik / daar med an-
ders Seggen? dan dat Sp / die geen Be-
schuldiging / booz sijn Kegebank Genoeg-
saam / tot 't Hous des Doods / kon-
den Inbrengen; hem selv / na haar Wet /
immers konden en Mogten Oordelen /
en Straffen med de Dood: sonder dat sp
hem daar ober hadden Moeilijk te vallen.

§. 265. Gelyk hy ook daar na / doe de
Overpriesters selv Riepen: Kruiz / Kruiz
hem; seid:

Joh. 19: 6. Neemt Gy hem, en Kruizt

§ 4

hem:

hem: want ik vind in hem geen Schuld.

Waar med hy te kennen geeft / dat 'er in Jesus niet is te vinden / waar over hy hem / na de Roomze Wetten / sou konnen kruizen; maar Meenden sy / dat hy na haar Wet moest Sterven. Joh. 19: 7. ja selv / dat sijn Misdaad de Kruiz-straf Waardig was / hy kon 't Mansien / dat sy hem kruizten; so 't maar med haar eige Wetten kon Bestaan.

§. 266. 2. Sien wy dat ook niet in de Stadhouder Felix? wanneer de Joden booz hem klagen:

Hand. 24: 6. 7. Welke wy ook hebben Gegrepen, en na Onse Wet hebben Willen Oordelen.

Maar Lysias, de Overste, daar over komende, heeft hem med groot Geweld uit onse Handen Weggebragt.

So Hoord Felix hier de Joden klagen / dat de Overste der Romeinen, binnen Jerusaleem, haar haar Gebangen Paulus heeft Ondweldigd; en dat sy daarom hem na haar Wet alleen / gelijk sy daar toe Regt hadden / niet hebben konnen Oordelen / volgens de Grootde van sijn Misdadten / welke sy hem hier te Last leggen / 7. 5. 6. en Straffen med de Dood / gelijk hy in haar Ogen wel dubbel Waardig

dig was. *ſie Hand. 25: 24.*

Dit Hoord. hy / ſeg ik / aan / ſonder dat de Stadhouder Deſe haar voorgeuens de Magt Berwist / of enigſins Tegenſprekt.

J. 267. Niemand kan hier Tegen Inbrengen 't aanmerklijk Doozval / dat de Joodze Gedenk-Schryver Joſephus ons geevt / in ſijn Joodze Guldheden. B. 20. C. 8.

Hoe naamlijk / na de Dood van Feſtus, de Landhoofd van Judea, terwijl ſijn aangefelde Opvolger Albinus nog op Weg was / de Hoogprieſter Ananus, Soon van de ook gewefen Hoogprieſter Ananus, by deſe bequame Gelegenheid / de Raad van de Regters by Een Vergaard; en vooz de ſelvc de Broeder van Jeſus Christus, Jacpbuſ genaamd / neffens enige Andere / van Godloosheid. Beſchuldigd / te Regt ſteld / en Veroordeeld zijnde / om Geſtenigd te worden / Overgeeft.

Welke Daad niet alleen al de Drome en Wer-liebende Joden / in de Stad / ſeer Miſhaagde / en als niet Wel gedaan Veroordeelden; maar ook ſommige uit haar / die Albinus waren Tegen-getrokken / ſo als hy van Alexandria quam / Ananus daar over by hem Aanbrengen / als ſulk Een / die iet had Gedaan / 't

geen hem Geensfins vrijstond te Doen.

Want 't staat wel te Letten / dat sy de Misdaad niet hier in Stellen / dat de Joodze Raad haar Maagt heeft te Buiten gesprongen / in 't Veroordelen tot de Dood / en in 't Stenigen der gene / welke sy haar waren Veroordeeld: als of dat haar niet was Geoorloofd geweest.

Maar sy setten alleen de Misdaad op rekening van de Hoogpriester; dat sy de Raad daar toe heeft 't samen Geropen / sonder kennis van de Landvoogd.

Want sy brengen alleen Dit tot sijn Last voer / by Albinus, dat het Ananus Geensfins vrijstond, de RAAD sonder sijn WETEN te VERGAREN. 't Welk mooglijk alleen so is te Verstaan / als sy over Hals-saken souden Sitten en Oordelen; daar 't anders niet Ongeoorloofd schijnt.

Waarom ook de Landvoogd / door een scheepe Drieb / Dreigd / niet de Joodze Raad / maar alleen hem / Ananus de Hoogpriester / daar over te Straffen.

Gelijc ook de Koning Agrippa hem / om die Oorzaak / sijn Hoogpriesterschap Afneemt; daar sy hem maar voer 3. Maanden daar toe had Verheven.

§. 268, 't Is

§. 268. 't Is wel Waar / dat de Levi-
 ten selfs / welker Ampt was in den Tem-
 pel Lobfangen te Singen / sig ook in dese
 Tijd / doe Albinus in sijn plaats Gesius
 Florus , als Landvoogd van Judea , te
 Gemoet sag / na de Koning Agrippa , de
 2. van die Raam / Begeben ; welke sy
 doo? Gebeden beweegd hebben / dat hy
 de Raad Vergaren / en haar 't Gebruik
 van 't Linnen Kleed , 't welk doe alleen
 de Priesters gebruikten / ook Coestaan
 wilde. Gelyk Josephus dat ook wante-
 kend: Joodz. Oudh. B. 20. C. 8.

Maar daar uit moet Niemand Besluit-
 ten / dat de Joodze Raad so Gebonden
 was / dat sy / sonder Kennis en Coe-
 stand / of van de Roomze Landvoogd in
 Judea , of immers van de Koning Agrip-
 pa in Galilea , niet moogt by Een Verga-
 ren.

Want dat Dit / in dese Gelegenheid /
 wel moogt Geschieden / sonder Weten of
 Coestand van de Landvoogd Albinus ;
 Tonen dese Levitize Sangers hier med /
 dat sy niet hem / maar Agrippa daar ober
 Mansoeken.

Dog dat sy hier Agrippa Bidden / dat
 hy hier toe de Raad wil doen Vergaren ;
 is niet / om dat de Raad sonder sijn Gode-
 keuring niet moogt by Een Komen : maar
 alleen / om dat hy / Agrippa self / son-
 der

der Goedbunden en Betwilging van de Raad / geen Magt had / haar 't versogte Linnen Priester-Kleed ; in haar Tempel-dienst / Toe te staan.

Gelijk daarom Josephus so duidlijk daar Byboegd ; dat de Koning , mede Toestand / of Toestemming van de Raad , de Sangers heeft Toegestaan / dat sy haar eerste Gewaad Af-leggen / en 't Linnen Kleed Andoien mogten.

§. 269. Dat dese Leviten mede dit haar Versoek / niet Blijven by de Joodze Raad / maar Lopen na Agrippa , die Koning was / niet in Judea , maar in Galilea , is so Wonder niet.

Niet alleen / omdat Agrippa Veel Vermogt by de Joodze Raad : dewijl 't aan hem alleen Stond / de Hoogpriesters Man-en Af-te setten / na sijn Welgeballen / ook sonder de minste Kennis van de Roomze Landboogd / in Judea. Gelijk wy daar van meer dan Een Staaltie vinden / by Josephus : Joodze Oudh. B. 20. C. 6. 7. en 8.

Maar ook / om dat sy sijn Betwilging daar toe Nodig hadden : dewijl Agrippa ook Magt had / so ober den Tempel als ober de Heilige Schatkist.

Gelijk dat genoegsaam hier uit Blijkt. Niet alleen / om dat 't Joodz Volk / Zesende dat de Heilige Schatten eens mogten

ten worden een Roob voor de Romeinen,
van hem Verfoeken / dat hy 't Pooztaal
aan de Oogzij van den Tempel wil Ver-
nieuwen.

Maar ook / om dat de Koning Agrip-
pa, aan wie de Keifer Claudius de Bou
des Tempels had Bevolen / dit Verfoek
des Volks plat Af-slaat.

Na 't Getuignis van Josephus: Joodz.
Oudh. B. 20. C. 8.

§. 270. Dit Regt / om een Hoogpriester
te Stellen / en dese Magt over den Tem-
pel / endes selvs Schat-kist; had de Vader
van dese Agrippa (welk gemeenlijk onder
de Naam van Herodes Agrippa, of de Grote
Agrippa voorkomt / daar Dese / in onder-
scheiding van hem / als de Jonge en Kleine
Agrippa word beschreven) uit hem Selve /
voor so veel hy ook van Judea Koning
was.

Maar doe de Keifer Claudius, na 't O-
berlijden van dese Grote Agrippa, sijn
Rijk aan dese Jonge Agrippa, sijn Soon /
om sijn Minderjarigheid niet wel durv-
de Vertrouwen; heeft hy een Romein /
Cuspius Fadus genaamd / als Bestierer en
Landboogd over Judea, en sijn ganz
Rijk gesteld. Sie Joseph. Oudh. B. 19.
C. 7. in 't Eind. Vergel. Joodz. Oorl.
B. 2. C. 19.

Wanneer Herodes, Som van dese Jon-
ge

ge Agrippa; en Broeder van sijn afge-
stozien Vader / voor wie hy / in sijn Le-
ven / van Keiser Claudius, 't Koninkrijk
van Chalcis, aan de Libanon, had Ver-
kregen. Sie Joseph. Oudh. B. 19. C. 4.

Wanneer dese Herodes, seg ik / schoon
hy maar Koning van Chalcis was / en
daarom in Judea ganz niet te Seggen
had / op sijn Verzoek / van de Keiser nog-
tans Magt Verkirijgt ober den Tempel/
en de Hellige Schat-kist; gelijk ook 't
Kegt om een Hoogpriester te mogen kie-
sen:

So dat ook sijn Nakomlingen 't selve
de Kegt hebben Behouden / tot 't Eind
van de Joodzen Oorlog toe. Gelijk wy
dat Alles in Josephus sien. Joodz.
Oudh. B. 20. C. 1.

Welk Kegt dese Herodes ook / in 't
Af-en Aan-stellen van een Hoogpriester/
eens en andermaal Beoefend heeft. Sie
Josephi Oudhed. B. 20. C. 1. en 3.

§. 271. Deel minder kan 't ons hier Be-
kommeren / om de Magt van de Joodze
Kraad / welke sy hadden / om Iemand te
Doden / in Twijfel te trekken; dat de
Joden selv / daar sy Paulus Beschnuldigen/
ober 't Misdoen tegen haar Wet / hem
niet Brijngen voor de Joodze Kraad /
maar voor de Regterstoel van Gallio, Stad-
houder van Achaja. Hand. 18: 12. 13.

Want

Want daar Paulus hier te Corinthen was / zijnde een Stad in Achaja, kon hy immers niet hoor de Joodze Raad worden te Regt gesteld / die alleen in 't Joodz Land te Wonden was / en daar alleen te Seggen had.

Hoewel de Romeinen aan de Joden hadden Vergund / niet alleen in haar Land ; maar ook daar Buiten / na haar Wetten te Leben : sie §. 252. daarom hadden sy geen Magt / om de Overtreders daar van / ook Buiten haar Land / na haar Welgeballen / te Straffen.

§. 272. Waar Tegen niet doet / dat Paulus, op sijn Begeren / med Brieven van de Hoogpriester en de ganze Raad der Ouderlingen / ja med MAGT en LAST van de Overpriesters / Afreisde na Damascus, de hoofstad van Syrie : om ook van Daar seld de Discipelen des Here Gebonden te brengen na Jerusalem ; op dat sy souden Gestraft worden. Hand. 9: 2. c. 22: 5. c. 26: 12.

Want dese haar Brieven houden niet aan de Landvoogd van Syrie : daar 't immers niet kan Wetvigt worden / of sijn Coestemming moest op 't minst hier toe worden Versogt / eer Iemand uit Damascus na Jerusalem kon worden Gebangen gebracht ; maar sy houden alleen

leen aan de Joodze Synagogen. Hand. 9: 2.
aan de Broeders der selve. c. 22: 5.
Op dat sy daar uit mogten Sien / dooz
wat Magt en uit wiens Last hy Paulus
daar toe onder haar Quam.

So dat men hier uit noodfaaklijk
moet Besluiten / dat sy 't aan de Broe-
ders van de Synagogen hebben Versogt
en Obergelaten / om de Roomze Land-
voogd van Syrie, so sy best konden /
hier toe te Bezaten; dewijl sy Keden
hadden te Dzesen / dat dese haar Brie-
ven anders / sonder Tussen-spraak van
de Broeders der Synagogen, so gemaklijk
hy de Roomze Landvoogd niet souden
worden Opgelgd.

Want geen Keden anders is 'er /
waarom sy haar Brieven schrijven aan
de Synagogen, en niet aan de Land-
voogd selv: die immers ook Kennis
moest hebben / dooz wiens Orde Paulus
dit Deed / al hadden de Joden Magt
gehad / om Joden uit sijn Gebied gevan-
gen te Halen na Jerusalem.

§. 273. 't Is Waar: Gallio Seid wel
tot de Joden; Gy selv sult Toesien: Ik
Wil over Dese dingen, de dingen van uwt
Wet / geen Regter zijn. Hand. 18: 15.

Maar Niemand moet dit so Verkeerd
Opnemen / als of Gallio daar dooz / so
niet haar Magt Erkende / immers
Magt

Magt aan haar **G**ab / om ober de **D**in-
gen van haar **W**et / so Paulus als
Andere / ook buiten hem / onder zijn **G**e-
bied / te **O**ordelen en te **S**traffen.

Want dan souden sy / med Paulus, of
vooz syn **R**egter-stoel niet zijn **G**ekomen;
of immers aanstonds / op dit syn **W**oord/
van vooz syn **R**egter-stoel zijn **V**etrokken/
om Paulus selv te **O**ordelen / na haar
Wet.

Maar nu **B**lijven sy hier nog stout en
onbeschaamd **M**anhouden / by **G**allio.

Wat **R**eden kan 'er anders zijn?

- a. dat hy haar med **G**etweld **W**egdyjbe
van syn **R**egter-stoel. **v. 16.**
- b. dat hy med goe **O**gen **M**ansiet / dat
de **G**rieken, (die dooz Paulus tot 'r **G**e-
loob waren gebzagt. **v. 4. 6. 8.**) **S**osthe-
nes, de **O**verste der **S**ynagoge, vooz
syn **R**egter-stoel selv **S**laan; sonder
dat hy hem dit eens **M**antreke. **v. 17.**

§. 274. **D**at nu dese **G**rieken alleen **S**o-
sthenes **S**laan / en **N**imand van de andere
Joden; kan dese **R**eden hebben: om dat
hy niet alleen de **K**oerbink en **B**elhamel
was van dit **W**erk; maar ook de onbe-
schaamdste **M**andzinger / tegen haar liebe
Meeester / Paulus, vooz de **R**egter-stoel
van **G**allio.

Waar toe hy / buiten twijfel / sterk
wierd **M**angeset / niet alleen dooz de
Heriv

Hermining van sijn Waardigheid / dat hy was een Overste der Synagoge, in die Stad; maar bysonder ook door de Smert / die sijn Hert doozpriemde / om dat hy / neffens so veel andere Joden / ook sijn Med-overste Crispus, en geheel sijn Huis / door dese Paulus, sag Afgetrokken tot 't Geloob in Jesus. v. 8.

§. 275. Niemand moet ook de Onmagt der Joden / om Imand te Doden / hier uit Besluiten : om dat Claudius Lyfias, Roomz Overste binnen Jerusaleem, Paulus haar / doe sy hem hadden Begrepen / over Misdaden afleen tegen haar Wetten begaan / tegen haar wil /

1. Niet alleen heeft Ondweldigd.
2. Maar ook Gebangen Gehouden.
3. Ja! Gebangen Gefonden na Cesa-reen, tot Felix, de Roomze Stadhouder / in Judea. Hand. 21: 30--33. 37. c. 22: 24. c. 23: 10. 23---30. c. 24: 6. 7.

Dewijl Dit Alles alleen by Toeval is geschied.

§. 276. I. Want de Overste Lyfias heeft Paulus Gebangen / en de Joden Ondweldigd.

Om dat naamlijk 't betwoed en woedend Volk / med so veel Onstuimigheid en Geweld / Paulus Sloegen / na dat sy hem buiten den Tempel hadden Betrokken / dat sy hem Sekerlijk souden hebben Ge-

Gedood. Hand. 21: 27. 28. 30--33. 35. 36.
c. 22: 22. c. 23: 27. euc. 26: 21.

Daar hy / van wegen de Beroerte /
die'er was onder 't Volk / de Bekerheit
niet kon Weten nog Horen; Wie Paulus
was / en Wat hy had Gedaan. Hand.
21: 33. 34.

Niet anders Denkende / of 't was de
Egyptenaar , die booz die dagen Oproer
Verwocht / en 4000. Moordnaars / med
hem / na de Doestrijn had Uitgeleid.
v. 38.

§. 277. II. Ook heeft hy hem Geban-
gen Gehouden.

Niet tegenstaande hy 's ander daags /
uit de Joodze Raad selv / die op sijn Be-
vel waren by hem Gekomen / en booz
welke hy Paulus Stelde / om uit haar de
Bekerheit van sijn Misdaad te Weten /
had Verstaan ; dat sy hem alleen Be-
schuldigden over Drogen / en Saken van
haar Wet. Hand. 22: 30. c. 23: 10. 28. 29.
Die eigenlijk tot de Regtbank der Joden
behoorden.

Niet alleen / om dat de Verandwooz-
ding van Paulus , so groot een Twedjagt
onder haar stookte / dat de Oberste Lyfias
Dreesde / dat Paulus van haar / die / op
sijn Bevel / Saten / om hem / dog onder sijn
Opfigt / na haar Wet te Oordelen / Hand.
23: 3. 9. 10. sou zyn Verscheurd gewor-

den; sonder dat sy enig Quaad of Onrecht in hem Vonden: Hand. 23: 9. c. 24: 20. In dien hy hem / doo? sijn ondboden Krijgsvolk / uit 't Midden van haar niet had Weggerukt / en weer in de Legerplaat? Gehangen gebzagt. Hand. 23: 7--10.

Maar bysonder / om dat hy uit hem had Vernomen / dat hy een Geboorn Romein was. Hand. 22: 25---29. c. 23: 27.

Tegen welke hy ook geen Beschuldiging Vond / by de Joodze Raad / die de Dood of Banden Waardig was. Hand. 23: 28. 29.

§. 278. III. Ook heeft hy hem uit Jerusaleem Gehangen Weggesonden na Cesareen; tot Felix, de Stadhouder der Romeinen, in Judea.

Niet alleen / om dat hy had Gehoord / dat Paulus een Romein was: die / by gebolg / tot de Roomze Regtbank behoort de. sie Hand. 23: 27.

Maar bysonder / om dat hy had Verstaan / dat Meer dan 40. Joden / med Kennis van de Joodze Raad / Gereed en Bereid waren; om Paulus, als hy hem / op haar Verzoek / op de eerste Morgen sou Afhengen na haar Raad / onder Weg Om te brengen en te Vermoorden / eer hy by haar Quam. Hand. 23: 12---21. 30.

§. 279. Hierom dan is 't;

Das

1. Dat Lyfias de Joden / fijn Beschuldigers / van dit Weg-fenden Kennis gebende / Gebied na Cefareen vooz de Stadhouder Felix te Gaan; om daar te Seggen / 't geen sy Tegen hem hadden. Hand. 23: 30. en c. 24: 8.
2. Dat Felix, na dat de Joden / 5. Dagen daar na / vooz hem waren Verschenen Tegen Paulus; en ook hadden Beklaagd / dat Lyfias hem / daar sy hem hadden Begrepen / haar had Ondweldigd: hem eventwel nog Gevangen Bewaard / en aan haar niet Overgeeft. Hand. 24: 1---23.
3. Dat Portius Festus, in fijn Plaatz zijnde de gekomen / als Bestierer of 1. Jozzorger in Judea; daar Felix, 2. Jaren lang te voozgeevs hebbende Schoopt / van Paulus enig Geld te krijgen / om hem Log te laten / hem / om de Joden Gunst te bewijfen / nog Gevangen liet. Hand. 24: 26. 27.

Dat Portius Festus, seg ik /

- a. te Jerusaleem zijnde Bekomen / dese fijn Gevangen eerst Weigerd na Jerusaleem te Bzenge / vooz de Joodze Regtbank; hoewel de Hoogpriester en de Doozneemste der Joden / med so veel Ernst / om dese Gunst by hem Aandzongen en Baden: waar med sy niet anders Doozhadden / dan hem op

Weg zijnde Om te brengen. Ja!
Dwingt haar / de Joden / na Cesa-
reen voo? Hem te komen / daar Pau-
lus Bewaard wierd.

Tegen welke sy t' Dornis des Doods
van Hem / uit Gunst alleen tot haar /
eerst schijnen Begeerd en Versogt te
hebben. 7. 15. 16. Hand. 25: 1--5.

- b. **willende de Joden Gunst Bewijsen /**
doe sy hoort daar aan te Cesa-
reen zijn- de Sekomen / Veel swaare Beschuldi-
gingen tegen Paulus voorbragten /
welke sy niet konden Bewijsen; daar
na Paulus selv Afvraagd / en als sijn
Betwilging Versoekt / of Hy ook na
Jerusalem wil Opgaan / en aldaar /
over dese Dingen / VOOR HEM, in
sijn Tegentwoordigheid / onder sijn
Opfigt en Beleid / van de Raad der
Joden / Geoordeeld worden. Hand.
25: 6--9.

§. 280. Dit moet Niemand so Verkeerd
Opvatten / als of de Joden Geen Magt
hadden / om Iemand / die tegen haar Wer-
ten had Gesondigd / ook Sonder Hem te
Orzdelen.

Hoewel wy uit Josephus baten hebben
Gefien / dat de Hoogpriester / sonder We-
ten van de Roomze Stadhouder / de Jood-
ze Raad over Hals-saken niet mogt Ver-
garen. Sie §. 267.

Want

Want Lucas selv Tekend aan / dat hy dit Paulus Dzaagd :

- a. **So om de Joden GUNST te Bewijsen hier in / dat hy ijn Gebangen Romein, van haar selv / dog onder sijn Opsigt / sou laten Oordelen: dewijl se Tegen hem so Veel en Sware Beschuldigingen inbragten. Hand. 25: 7.**

Dat hy naamlijk en Tegen de Wet der Joden / en Tegen den Tempel / en Tegen de Keiser selv had Gesondigd. 7. 8. Als die dooz sijn Leer Tegen de Wet / en Tegen den Tempel / overal / onder Al de Joden dooz de Weerld / Oproer Vertwecte. Hand. 21: 28. en c. 24: 5.

- b. **Als om dat hy / ober de Ondersoeking van dese Saak / rakende enige Dragen van haar Gods-dienst / en van sekter Jesus, die Gestorven was / welke Paulus sei te Leven; selv in TWISSELING was. Hand. 25: 19, 20.**

Dewijl de Joden daar ober so hard Drongen / en by hem Anhilden op sijn Dood; hoewel hy in hem niet des Woods Waardig Bevond. 7. 24. 25. bergel. 7. 11. en 18.

- §. 281. **Als dan Paulus op de Dzaag van Festus Andwoord: Ik Sta voor de Regter-stoel des Keisers; daar Ik MOET Geoordeeld worden: also ik een Romein**

mein hen. De Joden heb ik Geen Onrecht gedaan ; gelijk ook Gy seer wel Weet. Hand. 25: 10.

Daar med geeft hy duidlijk te Kennen / dat / so hy enig Onrecht had Gedaan / tegen de Joden of tegen haar Wet ; Hy dan / med sijn Bewilging / van de Joden kon worden Geoordeeld.

Maar nu 'er Piet was / waar van Dese hem Beschuldigden ; kon Niemand Hem / selv Festus niet / med siegt / uit Gunst aan Haar / die so seer na sijn Dood Snakten / Overgeven. 7. 11. 15. 16. Om dat hy een Geboorn Romein was / die onder 't Oordeel van de Joden niet Stond.

§. 282. Paulus eventwel Bedugt zijnde booz iet Quaads / daar hy nu al 2. Jaren lang / om der Joden wil / onder Felix , was Gevangen Gebleven. Hand. 24: 27.

En Merkende / dat Festus ook de Joden sogt te Behagen / booz iet Onbehoorlyks van hem / ook tegen de Wetten der Romeinen , te Doorden. Hand. 25: 9. 10.

Ja ! dat hy hem / Ondersogt hebbende / wel wilde Los laten / om dat geen Schuld des Doods in hem was ; maar / als de Joden dat Tegenspreken / dat hy sulks niet durfde Bestaan /
uit

uit Drees alleen van sig daar dooz in haar Ongunst te sullen Bedzajen. Hand. 28: 18. 19.

So dat Paulus, om Al dese Reden Genoodperzt wierd / sig op de Keiser te Beroepen. Hand. 25: 11. en c. 28: 19.

Waar op Festus, dog niet / booz dat hy eerst med de Raad daar ober had Besproken / om haar Toestemming te Winnen / so Veel liet hy sig aan haar Gunst Gelegen zijn; eindelijk Andwoord: Hebt Gy u op de Keiser Beroepen? Gy sult tot de Keiser Gaan. Hand. 25: 12.

§. 283. Als nu Festus aan de Koning Agrippa, de 2. van die Naam / en aan Bernice, sijn Suster / die enige Dagen daar Na te Cesareen Quamen / om hem te Begroeten / en in sijn aangevangen Stadhouderschap Geluk te Wenzen / een kort Verhaal deed van de Saken van Paulus, na dat sy eerst Veel Dagen daar hadden Overgebragt; krijgt Agrippa Lust / om Paulus selb te Horen. Hand. 25: 13---22.

Die daar op 's ander Daags / dooz Festi Bevel / zijnde Doordgebragt / med so Veel Geluk sijn Verandwoording doet: Hand. 25. 23---27. en c. 26: 1. 29. dat de Koning Opstond / en

de Stadhouder / en Bernice , en die
 med haar / in 't Kieghuis / Geseten
 waren / so de Overste over Duisend /
 als de Doozmeenste Mannen der Stad ;
 en aan een Zy gegaan zijnde , tot elk-
 ander Seiden : Dese Menz Doet niet
 des Doods of der Banden Waardig.
Ja ! dat Agrippa tot Festus Sei : De-
 se Menz kon worden Los gelaten ; in-
 dien Hy sig op de Keiser niet had Beroe-
 pen. Hand. 25: 23. en c. 26: 30. --- 32.

§. 284. r' Onrecht Besluiten sommige
 ook de Onmagt der Joden / om Imand
 te Doden ; hier uit : om dat niet Sp /
 maar de Stadhouder Pilatus de 2. An-
 dere / die med Christus Gekruizt zijn /
 heeft Veroordeeld en Gedood.

Want wat Bewijs kan hier in sitten ?
 daar immers Dese 2. neffens Barabbas ,
 welke sp hebben Drij geeizt van Pilatus ,
 niet Haar Gebangen / maar die van de
 Stadhouder waren.

Waarom kon Elk van haar / so de
 Joodze Raad als de Stadhouder / niet
 sijn Eige Gebangen hebben ?

Waarom kon Elk van haar niet sijn
 Eige Magt hebben / over sijn Geban-
 gen ? om die te Gordelen / en te Doden
 selv.

Gelyk wy so Sien onder Ons / dat
 ook 't Gemeen Land / 't Hob van Hol-
 land /

land / de Krijgs-Raad / de Steden / en
't Plat Land / Elk van haar / haar by-
sondere Gebangen hebben / en daar over
Oordelen.

Barabbas dan en die 2. Andere / Ge-
bangen zijnde van de Stadhouder / om
dat sy niet so seer tegen der Joden / als
wel tegen des Keisers Wetten / hadden
Gesondigd / dooz Oproer en Woodslag;
Marc. 15: 7. Luc. 23: 19. konden sy niet
dooz de Joden / maar Moesten nood-
saaklijkt / dooz des Keisers Stadhouder /
daar over worden Gestraft.

Christus daar tegen / een Gebangen
zijnde van de Joodze Raad / om dat hy
niet tegen de Keiser / maar tegen Haar
Wetten / so sy wendden / had Misdaan /
dooz 't Volk alom / med sijn Leer / te
Verleiden; Joh. 7: 12. Matth. 27: 63. Kon
hy daar over niet van de Roomze Stad-
houder / maar Moest noodsaaklijkt van
de Joodze Raad daar over worden Ge-
oordeeld.

§. 285. Maar so 't Waar is / dat de Jo-
den selb Magt hadden over Jesus, en An-
dere / die tegen haar Wetten Sondigden /
om haar te Doden.

Waarom Doden sy dan Selb Jesus
niet / over sijn Misdaad?

Waarom Gaan sy dan med Hem na
Pilatus, de Stadhouder des Keisers; en
ge

geven Hem aan de selve Over? op dat Sy haar / dooz haar Raad / tegen hem gemaakt Doodbonnis mogt uitboeren.

Dit Doen sy / niet uit Noodzaaklijkheid : als of Sy daar toe / ook dooz de Gewoonte selb / Gehouden waren.

Want dit 's de Eerstmaal / dat de Joden / med haar Gebangen / welke sy / in haar Raad / na haar Wer / tot de Dood hadden Veroordeeld / tot de Stadhouder zijn Gekomen; om van Hem de Uitboering van haar gebeld Doodbonnis te Versoeken. Sy waren Dit te boozn niet Gewoon te doen.

§. 286. 't Welk genoegsaam hier uit Blijkt: om dat sy anders so Onbereid / med Jesus, tot Pilatus niet souden zijn Gekomen.

Want so sy Dit waren Gewoon geweest te Doen / of te boozn Meermaal hadden Gedaan; souden sy ook wel Gewoon zijn geweest / haar Beschuldigen t' elkens med haar te Bzingen.

Dewijl sy wel souden Onderbonden hebben / dat de Romeinen de Gewoonte niet hadden / enig Menz uit Gunst ter Dood Over te geven; eer de Beschuldigde de Beschuldigers Tegetwoordig had / en Plaatz van Verandwoording had gekregen / over de Beschuldiging.

Ge

Gelijk de Stadhouder Festus Dit daar na eens Andwoorde aan de Ouerprietters en de Ouderlingen der Joden; als sy 't Donnig des Doods van hem Begreeden tegen Paulus. Hand. 25: 15. 16.

En by gevolg; souden Sy/ hier med Jesus tot Pilatus komende / wel hebben Geweten / dat het by hem niet Genoeg sou zijn / om haar Wil van hem te Verkriggen / alleen in 't gemeen te Seggen: Indien Dese geen Quaad-doener was, souden Wy Hem U niet hebben Overgeleverd. Joh. 18: 30.

So dat Sy dan Dooz hem med Jesus niet souden zijn Verschenen; sonder op de Eerste Vraag: Wat Beschuldiging brengt sy Tegen dese Menz? Joh. 18: 29. de een of de ander Doodwaardige Beschuldiging Gereed te hebben.

Waar ober sy nu in 't Erst so Verlesgen en Verset stonden / dat sy niet Wisten / wat Beschuldiging sy Tegen hem / die by Pilatus van Kragt kon zijn / souden Doozbyzengen.

Detwyl sy ganz niet hadden Getwiffeld / of haar Vriend Pilatus sou sig sekerlyk / op haar Versoek / dooz haar Besagen Agtbaarcheid / hebben laten Bewegen; om Jesus, op haar Veroordeling alleen / na haar Wet geschied / sonder enige Beschuldiging Tegen hem van haar te Doozde.

deren / uit Vriendſchap en Gunſt tot haar /
aan de Kruiz-dood Over te geven: Daar
hy dog nu in 't Kregthuys Befig was / om
Barabbas, med nog 2. andere Quaad-doe-
ners / op Dese Dag / aan 't Kruiz te
Helpen; en 't ſo med Een kon laten Dooz-
gaan.

§. 287. Wild gy eventwel Weten? waar-
om ſy juſt / med haar ter Dood gebon-
disde Jefus, na Pilatus Gaan / om by hem
de Uitvoering van haar Bonnis te Soe-
ken; daar ſy 't Selb in haar Magt had-
den.

Men ſou komen Denken / dat ſy dic
Doen;

1. Of om de Moelte te ſparen / die daar
aan Vaſt is: Daar dog Pilatus, die 'er
nog 2. of 3. Andere / op Dese Dag /
ſtond dooz 't Kruiz te Doden / med
Een en de ſelbde Moelte byna / ook
Jefus daar kon Byvoegen.

Daar Wie Kan Geloven / dat haar /
die ſo Veel Moelte hadden aangewend /
om Jefus Gebanghen te krijgen / en te
Veroordelen; Enige Moelte ſou heb-
ben Verbeeld? om hem / die ſo ſeer
haar in de Weg was / ook aan Kant
te helpen.

2. Of om dat Sy ſo de Ongunſt van 't
Dolk / over 't Doden van Een / ſo ſeer
by haar geagt en gelievd Propheet /
heb.

hebben willen van haar Hals schutven/
en op de Schouwers van Pilatus brengen.

Maar Hoe kan dat Inmand in zijn Ver-
zens komen? die Siet / dat Sy / son-
der de Ongunst van 't Volk te Dze-
sen / hem niet alleen Gevangen Nemen;
maar ook tot de Dood Veroordelen;
ja! hem als een Doodschuldige / booz
Pilatus, niet Ondsien Openlijk te Be-
schuldigen / en op sijn Dood by hem
aan te Dzingen.

3. Of om dat Sy niet Vergenoegd wa-
ren / med die Straf / welke Jesus, na
haar Wet / als een Veroordeelde
Gods-Lasteraar moest Dzingen; maar
dat sy hem geern ve Smaadlyke en
Smertlyke Dood des Kruizs sagen
Aangedaan.

Want na haar Wet moest Hy / wel-
ke sy / als een Gods-Lasteraar / ter
Dood hadden Veroordeeld / Gestenigd
worden; daar sy na haar Wetten / na
welke alleen de Romeinen haar hadden
Vergund te Leben / de Kruiz-straf niet
Konden nog Mogten gebruiken.

Maar Hoe kan 't Inmand in sijn Krui-
n krijgen? dat Sy / die so seer na sijn
Dood Haakten / sig daar aan so Deel
fouden hebben laten Gelegen zyn / wat
Soort van Dood hy quam te Sterven;
als sy anders maar mogten Versekerd
zyn /

zijn/ dat hy **Gewislyk** sou **Omko-**
men.

§. 288. **Wy** **Doordelen** dan/ dat sy med
Jesús na Pilatus **Gaan**/ alleen uit **Drees**
boo? 't **Volk**. **Op** dat hy **door** hem/ **boo?**
welk 't **Volk** meer **Dreesde**/ **Sekerer**
moet **Omkomen**.

Want daar sy **kozt** te **boorn** so **Bekom-**
merd waren **boo?** **Sproer**/ **onder** 't **Volk**;
als sy hem med **List** souden **Dangen** en
Doden: **Matth.** 26: 4. 5. **wat** **Wonder**/
dat dese **Drees** **Pu** **bysonder** haar **Hert**
Prangd? nu 't **Swaarste** **boo?** haar **nog**
te **Doen** **oberig** was.

Want of 't **schoon** haar nu **wel** **Geluk**
was/ hem **sonder** enig **Sproer** **Seban-**
gen te **krijgen**; **wat** **konden** sy **Weren**/ **hoe**
't **border** **Gaan** sou/ en **wat** **Quaad** 'er
by 't **Volk** **stond** **Gebzoutwen** te **worden**/
tegen die **Tijd**/ als sy hem **ter** **Dood** sou-
den moeten **Urbzengen**.

Waarom sy ook **Hem** 's **Morgens** so
Droeg/ uit haar **Raad**/ **Gebonden** **Weglei-**
den na 't **Kegthuis** van Pilatus. **Matth.**
27: 1. 2. **Joh.** 18: 28. **Om** so te **Minder**
Manstoot/ op de **Weg**/ van 't **Volk** te
lijden: **bysonder** daar 't/ **onder** haar/ **ober-**
al so **Droeg** **nog** niet **Verbzeid** kon **zijn**/
dat hy in die **Nagt** **Gebangen** was.

Te **Meer** moesten sy hier **boo?** **Be-**
dugt en **Bebreesd** **zijn**; **dewyl** sy hem/
in

In haar Raad / als een Godg-Lasteraar
hebbende Veroordeeld / na haar Wet /
noodsaaklijk ter Dood moesten laten
Stenigen.

By welke Gelegenheid 't Volk seer ligt
kon Oproer maken / en hem bequaamt
Verlossen: dewijl hy moest worden Uit-
gebragt / buiten de Poozten der Stad;
Daar dit Donnis aan hem moest wor-
den Uitgeboerd / dooz de Hand der Ge-
tuigen niet alleen / maar ook dooz de
Hand van 't ganz Volk selv. Deut. 13:
9. 10. enc. 17: 5. 7. Vergel. Lev. 24: 14.

So dat 'er booz haar niet Besliger
Schijnt / dan dat sy hem na Pilatus Bzen-
gen: op dat die haar Doodbonnis / te-
gen hem gesmeed / dooz 't Kruiz mogt
Uitvoeren.

Wanneer 't Volk niet alleen Minder
Gelegenheid sou vinden / om dooz Op-
roer hem uit Handen van 't Gerecht te
Ondweldigen; maar ook so Ligt dit niet
sou durben Bestaan: dewijl sy booz de
Magt van de Roomze Stadhouder meet
Bebzeesd waren / dan booz die van de
Joodze Raad.

Geen wonder dan / dat sy by Pilatus
sijn Kruizing so seer / en sonder ophouden /
Wandringen.

Christus selv had dit Doozseid / dat
de Overpriesters en Schrivtgeleerden hem

ter DOOD fouden Veroordelen; en hem Veroordeeld hebbende aan de Heidenen fouden Overleveren, om hem te KRUIZEN. Matth. 20: 18. 19.

Paulus merkt hier omtrent aan; dat sy/hem fo Veroordelende, ook de Stemmen der Propheten, die op Elke Sabbat worden gelefen, hebben Vervuld: en dat sy geen Oorzaak des Doods in hem vindende, nogtans van Pilatus hebben Begeerd, dat hy fou worden Gedood. Hand. 13: 27. 28.

Wp Sien dan klaar / schoon de Joden selv Magt hadden / om Jesus, na haar Wet / te Doden; wat Reden'er was / waarom sy liever / dooz Pilatus, haar Doodbonnis aan hem sagen Uitgevoerd.

§. 289. En daarom; wanneer sy vooz Pilatus seggen: 't Is Ons niet Geoorlovd, Imand te Doden. Joh. 18: 31. 't kan niet anders / dan onder sekere Bepaling / worden Opgenomen.

Want sy Andwozden hem dit / als hy haar die geen Beschuldigingen wilden Aubringen: med Jesus Afwees en Afsetde / dooz dit sijn Woord: Neemt Gy hem, en Oordeeld hem na Uw' Wet. Joh. 18: 31. gelijk die u Coelaat.

Sy dan / die / om de bodengemelde Reden / Nleder hadden / dat hy dooz Pilatus wierd Gedood; Bedenken aanstonds

stonds sodanig een Beschuldiging tegen Jesus, waar over 't Haar niet Geoorloofd was/ Imand te Doden; maar die dooz de Stadhouder selv/ med de Kruizdood/ moest worden Gestraft.

Want sy Beginnen hem daar op te Beschuldigen van een Misdaad / niet tegen haar Wet / maar tegen de Keiser als Keiser begaan. Als of hy de Keiser na de Kroon Stak / en sijn Heerschappij hem sogt te Ondwringen.

Sy Seggen : Wy hebben Bevonden, dat Dese 't Volk Verkeerd ; en Verbied de Keiser Schattingen te Geven : *Seggende* ; dat hy Selv Christus , de Koning is. Luc. 23: 2.

't Is klaar / dat sy de 2. eerste Beschuldigingen/ alleen als Gebolgen/ trekken uit de Laatste / die de Bronn daar van is.

Daarom ook Pilatus Jesus Ondervraagd / niet over de 2. Eerste / maar alleen over de Laatste Beschuldiging : of hy ook is de Koning der Joden. Luc. 23: 3.

Om dat hy Seid, dat hy Selv Christus; de Koning is. Marc. 14: 62. en hem selve daar Dooz overal / onder 't Volk/ Uitgeeft : Daar uit kan men haast Besluiten/willen sy seggen/ gelijk wy dat ook selv hebben Bevonden / dat hy 't Volk noodsaaklijk hier dooz Beroerd, Luc. 23: 5. en

Afkerig maakt van de Keiser; ja ook Ver-
bied langer Schattingen aan hem te Ge-
ven;

Dit was een Misdaad van Gequetz-
te Hoogheid des Keisers. die / by gevolg/
alleen doo? sijn Stadhouder kon en
Moest worden Gestraft: dewijl de Jo-
den daar over Geen Magt hadden.

Daarom / wanneer de Joden eens
Gelegenheid sogten / om Jesus , daar sy
hem Selv / uit Drees voo? 't Volk, niet
durvden Wantasten / aan de Heerschap-
pp en aan de Magt des Stadhouderg
Over te leveren; Stelden sy hem dese
Vraag voo?: Is 't Ons Geoorlovd, de Kei-
ser Schatting te Geven of niet? sie Luc. 20:
19. 20. 22.

§. 29* Dat Dit nu / dese sware Bes-
schuldiging van Gequetzte Hoogheid des
Keisers / als een Keden / doo? de Joden/
woyd Bygebragt / voo? Pilatus ; waarom
sy Seggen: 't Is ons niet Geoorlovd , I-
mand te Doden : Blijkt genoegsaam hier
uit.

Om dat Pilatus , op dit haar Seggen/
so aanstonds weer na Binnen gaande /
in 't Kieghuis / Jesus Afbraagd: Zijt gy
de Koning der Joden. Joh. 18: 33.

Want hoe kon 't Pilatus anders in de Ges-
dagten komen / om Dit Jesus te Vragen?
so de Joden hem daar over niet hadden
Be-

**Beschuldigd / Dooz hem / Sulten 't Regt-
huys.**

§. 291. Als de Joden dan / op 't
Woord van Pilatus: Neemt Gy hem, en
Oordeeld hem na Uw' Wet; Andwoozden:
't Is ons niet Geoorlovd, Imand te Doden.
Joh. 18: 31.

't Is so veel als of sy Seiden: Wy
fouden hem wel Kommen Oordelen na
Onse Wet / en Doden: want na onse
Wet Moet hy Sterven. Gelyk wy hem
ook daarom al hebben Veroordeeld.

Maar dewyl wy hem med Een ook
Schuldig hebben Bevonden aan Ge-
quetzte Hoogheid des Keisers: waar
dooz hy / niet tegen Onse Wet / maar
tegen Die van de Keiser heeft Geson-
digd; so zijn wy Verschuldigd g' Jorden
hem daarom aan U Over te leveren / op
dat Gy hem Straffen mogt: dewyl 't
Ons dog niet is Geoorlovd, daar over hem
of Imand anders te Doden.

§. 292. Doe nu Pilatus haar openlyk
Antwei / dat hy Dies aangaande Geen
Schuld in hem Vond. Joh. 18: 38. Luc. 23: 14.
en hem daarom Sogt Los te laten. Luc. 23:
16. Joh. 18: 39. c. 19: 12. Schreeuwen de
Joden te meer; Kruiz, Kruiz hem.

Med Een hem Verskerende / om hem
hier in Gerust te stellen / dat hy dog na
haar Wet sekerlyk Moest Sterven: om dat

hy hemfelve Gods Soon had Gemaakt. Joh.
19: 6. 7.

In hem Dzeigende/ indien hy Sulke een
quam Los te laten / die niet alleen / na
haar Wet / de Dood had Verdiend; maar
ook / dooz hem selve Koning te Maken,
de Keifer selv / in fijn Waardigheid / Te-
gensprak; dat hy mogt Sien / wanneer
Sy daar ober klagen fouden by de Keifer /
of hy ook / als een Vrind des Keifers,
fijn Gunst langer fou konnen Behouden.
Joh. 19: 12.

§. 293. Waar op is Gebolgd / dat Pi-
latus hem aan de Dood van 't Kruiz heeft
Obergegeven.

Piet / dat wel te Letten staat / om dat
hy hem selve Gods Soon had Gemaakt; en
fo tegen Haar Wet had Gefondigd.

Maar om dat hy hem selve had Ko-
ning Gemaakt; en fo tegen de Keifer had
Misdään.

Gelyk dat Openbaar is / uit de Be-
fchuldiging / welke Pilatus, als fijn Mis-
daad / boden fijn Hoofd / aan 't Kruiz
heeft laten Stellen: DESE IS JESUS,
DE KONING DER JODEN. Matth.
27: 37.

§. 294. Mit 't geen dan tot nog toe is
Bygebragt / Blykt klaar; dat dit Woord
der Joden: 't Is Ons niet Geoorlovd, I-
mand te Doden. Joh. 18: 31. niet is te
Verftaan / op dese wyjs: 1. Of

1. Of dat haar nu Alle Magt / om Iemand med de Dood / na haar Wetten / te Straffen; dooz de Romeinen was Benomen.

Dewijl wy 't Tegendeel kragtig hebben Bevestigd / in 't Doozgaande.

2. Of dat / daar haar die Magt dooz de Romeinen, wel niet was Benomen; By nogtans haar selve / 40. Jaar dooz de Verwoesting van haar Stad / hadden Ondslagen van Alle Doodbonnissen.

Om dat sy de selve niet konden nog durbden Uitvoeren; dewijl de Moordnaars / in die Tyd / so Vermenigvuldigd waren / in 't Land / dat sy geen kans Sagen / om haar dooz 't Gesregt te Bedwingen of te Overwinnen.

Even als of daarom de Regters van Israel souden hebben Geslap-bakt / om Regt te doen / doe't allermeest Nodig was.

Gelyk sommige / anders waarlijk Geleerde Mannen / Seldenus en Ligtfoot, dooz dese Beuselagtige en Leugenagtige Vertellingen der Joden Misleid zijnde / dit so Opnemen; dat de Joden selv dooz haar eige Slapheid en Palatigheid / haar Magt / om Iemand te Doden / in Onbruik hadden gebragt.

3. **Of dat het haar Nu alleen niet Geoorlovd was / Iemand te Doden ; om de Heiligheid van die Tijd : om de Voorbereiding van 't Feest.**

Want daar de Heiligheid van de Tijd haar niet Hinderde / in hem te Verdoordelen / en te Beschuldigen voor Pilatus ; hoe kon die haar Hinderen / in 't Uitvoeren van haar Verdoordeling ?

Om nu niet te Seggen / dat sy 't immers konden Uitsstellen / tot na de Voorbereiding-tijd / tot de volgende Feestdagen : gelijk de Joden selv de Gewoonte hadden / dat sy haar Grootste Misdadigers / op haar Feesten / voor 't Oog van 't ganz Volk / Straften.

4. **Of dat sy Iemand mogten Doden / door 't Kruiz : gelijk sy dese Jesus geern so Gedood Sagen.**

Want hoe qualijk gepast een Antwoord sou dit zijn / op 't Seggen van Pilatus ? Neemt Gy hem ; en Oordeeld hem na Uw' Wet : daar immers Pilatus dat wel Wist / dat sy / na Haar Wet / Iemand konden Kruizen.

Allerbest dan word het / op dese wijs / Opgevat ; dat het haar niet was Geoorlovd, Iemand te Doden : die naamlijk aan Sulck een Misdaad / een Misdaad tegen des Keisers Hoogheid / Schuldig stond ; gelijk dese Jesus daar aan Schul-

Schuldig was / in haar Ogen.

§. 295. Wy worden hier in ook nog Geshijbd / dooz 't geen Johannes selv daer omtrent Aanmerkt; dat naamlijk de Joden / seggende: 't Is Ons niet Geoorlovd, Imand te Doden: alleen om sekere Reden So spreken. Naamlijk / Op dat 't Woord van Jesus wierd Vervuld, dat hy had Geleid, Betekenende Hoedanig een Dood hy Sterven sou. Joh. 18: 31. 32. Sie Matth. 20: 19.

Waar med Johannes klaar Toond / dat de Joden dit Woord niet souden hebben Gesproken; so de Doozsegging van Jesus de Hoedanigheid van Sijn Dood niet had Bepaald: dat hy naamlijk Sterven sou de Dood van 't kruiz.

God dan / op dat dese Doozsegging mogt haar Verbulling krijgen / Bestierd de Gedagten der Joden So; dat sp / daar sp Beveesd waren / dat Jesus, dooz 't Volk / haar mogt worden Ondtrokken / wanneer sp hem / na haar Wet / souden willen ter Dood brengen: dat sp / seg ik / sodanig een Misdaad hem te Last leggen; waar over het Haar niet was Geoorlovd hem / nog Imand te Doden; hoe wel 't Haar anders over Misdadentegen haar Wet / wel was Geoorlovd.

D E R D E D E E L.

Kort Inhoud.

Dit Bevat het Twede stuk , dat de Ondroerde Herodes , in zijn Verlegenheid , Doet. B. Hoe hy Al de by Een Vergaarde Overpriesters en Schrivtgeleerden des Volks Afvraagd ; Waar de Christus , na 't Woord der Propheten , sou worden Geboorn. §. 296. Voorsigtig doet hy dese Vraag aan Dese , daar sy zijn by Een Vergaard ; dewijl hy nergens Beter hier van kon worden Onderregr. §. 297. Om dat hy haar Vraagd na de Geboort-plaatz van de Christus ; is te Besluiten , dat de Wijfen selv hebben Geopenbaard , dat dese Geboorn Koning was de Messias : of immers dat Herodes dit , uit 't Gerugt van haar Vraag , selv Besluit. §. 298.

- 296.

't **W**ijd Uitloopen van onse Bedagten heeft ons veel Brededoen Uitweiden / omtrent dese Saak / dan wy Doozhadden.

Om 't dan weer Aan te knopen / daar 't dooz dese niet onaangename Afweiding was Afgebroken ; moeten wy nu vorder Sien / hoe Herodes , hebbende by Een Vergaard Al de Overpriesters en Schrivtgeleerden des Volks ;

B.

Van haar Vraagd : Waar de Christus sou

wor-

worden Geboorn. In 't Griekz staat eigenlijck; word Geboorn.

Hy Vraagd haar af / en Soekt uit haar te Weten de Plaatz; Waar de Christus, de Mesias, aan de Joden van God / dooz de Tijden der Eutwen / Beloofd / moest worden Geboorn. En dat wel na de Schribten / en volgens de Doozsegging der Propheeten.

Belijck sy hem ook daarom / in haar Andwoord / Bzengen tot 't geen daar van was Doozseid / dooz de Propheet Micha. y. 5. 6.

§. 297. Doozsigtig is Herodes; dat hy dese Dzaag Doozsteld aan Al de Overpriesters en Schribtgeleerden des Volks. En dat daar sy nu by Een waren Vergaard.

Want Waar kon hy hier van Beter worden Onderregt? dan dooz de gene / die Geoefende Sinnen hadden / in 't Woord der Propheeten.

Bysonder / daar sy Alle by Een waren Vergaard: en so dese Saak med elkander Wel konden Overwegen.

§. 298. Om dat Herodes haar hier Dzaagd na de Geboort-plaatz van de Christus; hier uit konnen wy med Regt Besluiten / dat de Wijzen, binnen Jerusaleem, niet alleen hebben Gebzaagd na de Geboozn Koning der Joden: maar dat sy
ook

pok med Een hebben Geopenbaard / dat dese Geboorn Koning / in 't bysonder / was de lang Beloo'de en lang Verwagt- de Mesias der Vaderen.

Of immers dat Herodes, uit 't Gerugt van haar Vraag / tot sijn Oren gekomen / selv Besluit ; dat het is de Mesias, die de Joden / gelijk hy selv Wist / als zijnde een Jodengenoot / en hy gebolg / ook Onderwesen in de Joodze Godsdienst / in dese Tijd Verwagtden / nu sy Sugden onder Hem / een Dremd Koning.

V I E R D E D E E L.

Kort Inhoud.

Wanneer sy hem op sijn Vraag Andwoorden ; te Bethlehem in Judea : Wijsen sy hem Onderscheidenlijk aan, daar 't Joodz Land in 4. bysondere Delen wierd Afgedeeld , dat juist dat Bethlehem, 't welk in 't Deel, Judea genaamd, lag, daar 'er anders nog een Ander Bethlehem in Galilea was, sou zijn de Geboort- plaats van de Christus. §. 299.

§. 299.

Wat Andwoorden sy nu hem / op dese sijn haar Door-gestelde Vraag ?

*Sy Seggen tot hem ; te Bethlehem in Judea.
't Griekz*

't Griekz Iud eigenlijk: in Bethlehem van Judea.

Dit Seggen sy hem / uit Naam van de ganze Vergaring; na voorgeande Overleg / en genomen Raadslot / onder elkander.

Sy Seggen niet alleen / te Bethlehem; maar om Duidlijk te spreken / te Bethle- hem, in Judea.

't Joods Land / aan dese zij van de Jordaan, wierd na de Babylonize Gevang- nis / en ook nog in dese Tijd / Afgedeeld in 3. bysondere Delen: waar van 't 1. Deel Judea; 't 2. Samaria; en 't 3. Galilea wierd genaamd. Daar als een 4. Deel nog wierd Bygevoegd Peræa: begrijpende / na de Kragt van 't Woord selv / al 't Land over de Rivier de Jordaan gelegen. Marc. 3: 8.

Du / niet alleen in Judea, maar ook in 't Lager Galilea lag een Stad / wel- kers Naam was Bethlehem. sie Jos. 19: 15. 16.

Hierom seggen sy so Duidlijk / dat het is te Bethlehem, in Judea. Welk Bethle- hem in de Stam van Juda lag / naaulijks 2. Mijlen Zuidwaarts van Jerusaleem af; daar 't ander Bethlehem in Galilea lag / in de Stam van Zebulon.

Op dat Herodes so dit Bethlehem, in Ju- dea, en niet het Ander / in Galilea, mogt
vooz

voorz de regte Geboort-pleaatz van de
Christus kennen en houden.

V I J V D E D E E L.

Kort Inhoud.

Daar Sy selv hem, uit de Propheet Micha, Bewijzen, dat de Christus uit dit Bethlehem, in Judea, moest en sou Voordkomen; zijn sy niet te Verondschuldigen, dat sy hem, die daar nu was Geboorn, niet hebben Erkend, maar Verworpen. §. 300. De Woorden van Micha door Mattheus, hoewel med enige Verandering, aangetrokken, maken geen Verandering in de Sin. Want I. daar Micha spreekt van Bethlehem Ephrata; Verklaard Mattheus 't selve te zijn, 't Land Juda. §. 301. II. Daar Micha seid, zijt gy Klein, om te zijn onder de Duifende van Juda, gelijk elke Stam Verdeeld was in haar Duifende, Honderde, Vijftige, ja! Tiene, onder haar bysondere Hoofden; daar kan Mattheus Wel seggen: gy zijt geensfins de Minste onder de Vorsten van Juda. §. 302. Om dat naamlijk de Vorst, niet alleen van Al de Duifende in Juda; maar ook van Al de Vorsten selv van Juda, en van Ganz Israel uit Haar sou Voordkomen. §. 303. III. Daar Micha heevt, een Heerscher; seid Mattheus, een Leidsman of Vorst. daar Micha heevt, Israel; doet 'er Mattheus, tot Verklaring by, sijn Volk. daar Micha spreekt, van over dit Israel te Heerschen; daar seid Mattheus, dat hy haar, al een Herder, sal Weiden: 't welk Beide geschied door sijn Woord en Geest, die so wel, al een Scepter om te Heerschen,

fchen; dan als een Stav om te Weiden, worden aangemerkt. § 304. Uit dit Bethlehem, als zijnde Davids Stamhuis, waar door 't eertijds onder de Duifende van Juda seer was Verheven, sou dese Heerscher en Herder Voordkomen; waar door 't niet weinig sou worden Verhoogd onder de Vorsten van Juda, schoon Haar Duifende onder die van Juda naaulijks konden Gerekend worden. §. 305.

§. 300.

Om nu te Tonen / dat sy Dit op een goe Gzond seggen; Bewijzen sy 't hem / uit 't Woord der Propheeten.

Want so is, seggen sy / Geschreven, door de Propheet.

Sy brengen hem dan tot de Propheetize Schribten. Op dat hy daar dooz Selb ten vollen hier van mogt Overtuigd en Verskerd worden.

't Woord der Propheeten / 't welk sy tot Bewijs gebzuiken / is:

En gy Bethlehem! Land Juda! zyt geensins de Minste onder de Vorsten Juda: want uit U sal de Leidsman Voordkomen; die mijn Volk Israel Weiden sal.

So waren dan de Joden selb hier van kragtig Overtuigd / by haar selve / uit de Propheet Micha; dat de Christus, uit Bethlehem in Judea, moest en sou Woordkomen.

Hoe

Hoe zijn dan dese Joden te Verontschuldigen? dat sp Hem / die te Bethlehem in Judea, in die Tijd selv / was Behooren / niet hebben Erkend nog Aangenomen hoort de Messias; maar schandlykt Verwoopen.

§. 301. Wy vinden dese aangetrokken Woorden / by de Propheet Micha, in 't 1. 7. van 't 5. Cap.

Daar wel de Woorden een weinig Anders worden Gelesen: dog eventwel so / dat de Sin niet word Veranderd; waer de Selbde blijft.

Want I. daar Micha seid: *gy Bethlehem Ephrata!* daar heeft Mattheus: *gy Bethlehem! Land Juda!*

't komt Beide op Een uit. Want Ephrat is Bethlehem. Gen. 35: 19. en 48: 7. sie ook Ruth. 4: 11. En wel dat Bethlehem; daar Jacob van Bethel na toe Trok. Naby welk Bethlehem Rachel Stierb / en Begraven wierd. Gen. 35: 16. 19. en 48: 7. Sie ook 1 Sam. 10: 2.

Dit Bethlehem nu was in 't Land van Juda gelegen: waarom Micha ook dit Bethlehem steld / onder de Duifende van Juda.

So dat Mattheus, tot nader Verklaring / hier Wel seid: *gy Bethlehem! Land Juda!*

§. 302. II. Daar Micha seid: *zijt gy Klein,*

Klein, om te wesen onder de Duifende van Juda? of gelijk Andere lesen: onder de Geslagten van Juda. Daar heeft Mattheus: Gy zijt Geensins de Minste, onder de Vorsten Juda.

't Komt weer Beide op Een uit. Want 't Volk Israels was/ van Oude Dagen af/ op de Raad van Jethro, dooz Moses Verdeeld / in 10. 50. 100. en 1000. Personen/ of liever Huisgesinnen en Geslagten/ onder elke Stam.

En over Elk van Dese waken/ dooz hem/ ook bysondere Hoofden/ sekerlyk uit Al de Ouditen van Israel, Exod. 18: 12. en c. 17: 5. gesteld; tot Oversten over 10. 50. 100. en 1000. 't zij Personen/ 't zij Huisgesinnen of Geslagten. Exod. 18: 21. 25. Deut. 1: 15.

Welke Afdeling der Stammen Israels namaals ook is Gebleven / en Onderhouden.

Gelyk so Saul, in sijn Tijd nog / seid: 1 Sam. 9: 21. Ben ik niet een Soon van Jemini, van de Kleinste der Stammen Israels? en mijn Geslagt 't Kleinste van Al de Geslagten der Stam Benjamins.

Gelyk wy so ook Lesen van de Duifende der Stammen Israels, in 't gemeen. Num. 1: 16. c. 10: 4. 36. Jos. 22: 14. 1 Sam. 10: 19.

En van de Duifende der Stam Manasse,

2, in 't byzonder. Regt. 6: 15. 1 Chron. 12: 20. **Gelyk ook van de Duifende van de Stam Juda.** Mich. 5: 1.

Waarom'er ook so Dikmaal word gemeld van Hoofden en Oversten der Vijftige. 1 Sam. 8: 12. 2 Kon. 1: 9---14. Esai. 3: 3. der Honderde, en der Duifende. 1 Chron. 13: 1. c. 15: 25. c. 26: 26. c. 27: 1. c. 28: 1. en c. 29: 6. 2 Chron. 1: 2. **Gelyk ook der duifende in Juda.** 2 Chron. 17: 14.

Wild gy Weten? Die eigenlyk de Hoofden der Duifende Israels waren. Moses self sal u Leren / dat sy waren de Oversten der Stammen haar der Vaderen. Num. 1: 16. c. 10: 4. **Welke Oversten der Stammen ook worden geseid de Oversten Israels, en de Hoofden van 't Huis haar der Vaderen.** Num. 7: 2.

So word'er geseid van Tien Vorsten, dat sy waren Ider een Hoofd van 't Huis haar der Vaderen, en dat/ over de Duifende Israels. Jos. 22: 14.

§. 303. **Hoewel nu Bethlehem Klein was / om onder de Duifende van Juda Geseid te worden; 't was nochtans niet Klein/ Geensfins de Minste, onder de Vorsten van Juda. Om dat de Vorst / niet alleen van Al de Duifende van Juda, maar ook van Al de Vorsten self van Juda, en van Ganz Israel uit haar sou Doordkomen.**

So dat de Woorden van Micha mede
die

die van Mattheus seer wel zijn ober Een te brengen. Al is 't ook / dat wy de Woorden van Micha juist niet Dwaagswijs Opnemen.

Wild gy / dat hy Dwaagd: zijt gy ook Klein? is dat niet 't Selvde med? Gy zijt Geensfins de Minste. of gy zijt Niet Klein.

Wild gy / dat hy enkel Seid: Gy zijt wel Klein, om te zijn onder de Duifende van Juda. 't Schikt sig seer wel / dat Mattheus, dit ook insluitende en vast stellende / daar Bp seid: maar Gy zijt Geensfins de Minste, onder of in de Vorsten van Juda.

§. 304. III. Daar Micha tot Betwijfs hier van steld: *Uit U sal my Voordkomen, die een Heerscher sal zijn, in Israel.* Daar seid Mattheus: *Want uit U sal de Leidsman, of anders de Vorst, Voordkomen, die mijn Volk Israel Weiden sal.*

Sy komen Beide al weer op Een uit. Want daar Micha ons de Messias beschrijft / als een Heerscher; daar noemd hem Mattheus, een Leidsman, of een Vorst.

Daar Micha seid: dat hy een Heerscher sal zijn, dat is / Heerschen sal / in Israel; daar heeft Mattheus, dat hy *zijn Volk Israel Weiden sal.*

Door Israel dan moeten wy hier Verstaan

staan zijn Volk. Niet 't Miterlijk Volk /
 Israel na 't Bleez; maar 't Waer en
 Geestlijk Israel: ('t Israel Gods. Gal. 6: 16.
 Rom. 9: 6. Psal. 73: 1.)

Zijnde de ganze Kerk der Mitberkoozn /
 Geroepen / Gelovige en geheiligde Hei-
 ligen / in Christo Jesu. sa uit de Heidenen /
 als uit de Joden.

Over dit Israel Gods nu sou hy Heer-
 schen; dooz de Scepter / so van zijn Hei-
 lig Woord / als van zijn Heilige en haar
 Heiligende Geest.

Dit Israel Gods en zijn Volk sou hy
 ook / als haar Geestlijke Herder / Wei-
 den; dooz de vertroostende Stab van zijn
 Woord en Geest. Waar dooz sy soudent
 Toenemen, als Geestlijke Mest-kalven,
 Mal. 4: 2. in Kennis en Geloob van die
 Waarheid / die na de Godsaligheid is; en
 in Liebde en Heiligmaking van zijn Geest.

§. 305. *Uit* dit Bethlehem nu sou dese Heer-
 scher en Geestlijke Herder Voordkomen:
 als en na dat hy Daar sou zijn Geboozn.

Oetwyl daar was 't Stamhuis van 't
 Koninklijk Geslagt van David. Waar
 dooz Bethlehem onder de Duifende / dat
 is / Huisgesinnen of Hoofden der Huisge-
 sinnen / van Juda eertijds seer was Ver-
 heven.

't Welk ook / dooz de Geboorste van
 dese Heerscher en Herder / in Haar / niet
 Wet-

Weinig sou worden Verhoogd / onder de Vorsten van Juda; schoon 't / door 't Verbal van Davids Na-geslagt / so Klein en Veragt sou zijn geworden / dat men onder de Duifende van Juda, die so Veel waren in getal / Haar Duifende naaulijks sou kunnen Tellen of Rekenen.

D E R D E B O E K.

ψ. 7.

Doe heeft Herodes de Wijzen Heimlijk Geroepen; en Vernam Naarstiglijk van haar de Tijd, wanneer de Ster was Verschenen.

ψ. 8.

En haar na Bethlehem Sendende; Sei: Reisd heen, en Ondersoekt Naarstiglijk na dat Kindje; en als gy 't sult hebben Gevonden, Boodschapt het My: op dat Ik Ook Kom, en 't selve Aanbid.

§. 306.

Herodes, na 't verkregen Antwoord / Hoy sijn boozgestelde Waaag aan de

Vergaarde Joodze Raad / gaat Omsigtig / en med grote Arglistigheid te Werk.

- I. **Hy Roept de Wijzen Heimlijk tot hem.**
En Verneemt Naarstiglijk van haar de Tijd, wanneer de Ster was Verschenen.
- II. **Dit gedaan hebbende; Send hy haar heen na Bethlehem.**
Med dit Versoek / ja! med dese Last.
 a. *Ondersoekt Naarstiglijk na dat Kindje.*
 b. *En, als gy 't sult hebben Gevonden, Boodschapt het My.*
- III. **Om haar hier toe meer te Bewegen; Beinsd hy sig als Sult een / die dan Ook Komen, en 't selve Aanbidden sal.**

E E R S T E D E E L.

Kort Inhoud.

Dit Deel bevat 2. Dingen. §. 307. A. Herodes, so haast hy, uit de door hem by Een Geroepen Raad, had Vernomen, Waar de Mesias, na 't Woord der Propheten, Moest worden Geboorn; Roept de Wijzen, door sijn afgesonden Dienaars, tot hem. §. 308. Maar Heimlijk; sonder dat hy Dit wil Rugtbaar hebben, onder 't Volk: om haar in Stilheid Kennis te geven, dat hy quanzuis Voor haar, uit de Raad, had Vernomen, dat Bethlehem Juda

Moer

Moet zijn de Geboort-plaatz van de Mesias, daar sy de Geboorn Koning der Joden konden gaan Soeken. §. 309. B. Hy Verneemt med Een Naarstiglijk van haar de Tijd van de Verschijnende Ster: waar toe alleen hy haar Ondbiedende, Blijkt; dat hy haar te Voorn nog niet had Gesproken. §. 310. Hy Verneemt med alle Naarstigheid, wanneer Allereerst, hoe Lang, en wanneer Laatst de Ster haar was Verchenen, onder een Dekmantel van haar, aangaande sijn Geboort-plaatz, te willen Onderregten; om so veel Meer, sonder enig Argwaan, haar de Waarheid te doen Seggen. §. 311. De Reden, waarom Herodes so naaukeurig na dese Tijd Verneemt, was; op dat Hy, die nu de Geboort-plaatz van de Christus Wist, uit de Raad; ook de Tijd van sijn Geboorte, uit dese Wijzen, mogt Vernemen: om hem so veel Sekerer te Vinden en te Doden. § 312.

§. 307.

Wp Sien hier in dese 2. Dingen.

A. *Hoe Herodes de Wijzen Heimelijk tot hem heeft Geroepen.*

B. *Hoe hy van haar Naarstiglijk Vernam de Tijd, wanneer de Ster was Verschenen.*

A.

§. 308. *Herodes dan Roept de Wijzen tot hem.*

't Is niet te Denken / dat Herodes dese Wijzen te voorn heeft Gesien of Gespro-

£ 4

spreekt

Spoken; vooz dat hy haar hier tot hem
Roept.

Maar dat hy / op 't Gerugt / dooz
haar binnen Jerufalem Verspreid / van de
Geboorn Koning der Joden; welkers
Ster sy in 't Oosten hadden Gefien; en
dat sy waren Bekomen / om hem Aan te
bidden.

Dat hy / seg ik / op dit enkel Gerugt
alleen / ook tot fijn Oren overgevlogen /
de Aoodze Raad heeft hy Een Geroe-
pen / om uit haar te Vernemen; Waar
de Messias, volgens 't Woord der Pro-
pheten / Moest worden Geboorn.

En fo haast hy Dit nu uit Haar had
Vernomen; *Roept hy de Wyfen*, dooz fijn
aan haar afgefonden Dienaars / tot
hem.

Die haar Opfoeken binnen Jerufalem,
't zij in den Tempel / 't zij elders / daar
sy Nu waren; en haar Gebonden heb-
bende / uit Naam van de Koning / haar
Verfoeken / ja ! Belasten / by hem te
Komen: als die seer Begerig was / over
de Nieuwe Tijding van de Geboorn Ko-
ning der Joden / dooz haar binnen Je-
rufalem Uitgezeid / en fo ook tot fijn O-
ren gekomen / med haar een Drij Woord
in Stilheid te Spzcken.

§. 309. Hy Roept haar fo tot hem;
maar *Heimlijk*. in *Stilte*: sonder dat hy
Dit

Dit wil kragtbaar en Bekend hebben /
 onder 't Volk.

En maakt haar / by hem zijnde Ges-
 komen / buiten twijfel / Bekend : dat
 Hy / quanzuis om haar te kragt te hel-
 pen / in dese haar Grote Verlegenheid /
 had by Een Geroepen de Ganze Raad
 der Joden; en Uit haar / na een genoeg-
 saam Oberleg by haar / had Verstaan /
 dat Bethlehem Juda, na 't Woord van de
 Propheet Micha, Moet zijn de Geboort-
 plaats van de Beloofde en Verwagde
 Mesias.

Maar van hy haar in Stilheid had wil-
 len kennis geven : op dat sy mogten We-
 ten / Waar sy de Geboorn Koning der
 Joden konden gaan Soeken.

B.

§. 310. Certwyl hy sig so Verinsd / haar
 wel Genegen te zijn ; Verneemt hy on-
 dertussen van haar med Een Naarstiglijk
 de Tijd, wanneer de Ster was Verschenen.
 In de Grondtaal staat eigenlijk / de Tijd
 van de Verschijnende Ster.

Dit 's / buiten twijfel / so niet de Enig-
 ste / immers de Doornemste Reden; waar-
 om Herodes haar by hem Ondbied: om
 Dit uit haar Piet te Vernemen en te We-
 ten.

Hier uit Blijkt klaar / dat Herodes
 de Wijzen te boorn nog Piet had Ges-

spzoken / eer hy haar hier nu by hem
koept.

Want anders sou hy Dit al/ in die
Ondmoeting / uit haar sekerlyk hebben
Vernomen; en niet Nu eerst Dit hebben
Gesogt/ uit haar te Verstaan.

§. 311. Hy Verneemt Dan van haar Naar-
stiglyk de Tijd, wanneer de Ster was Ver-
schenen.

Hy Vraagd haar / niet alleen of sy de
Ster in't Oosten hadden Gesien; maar
hy Ondersoekt ook / med alle Naarstig-
heid / seer naaukeurig / na de Tijd;

- a. Wanneer de Ster haar Allereerst was
Verschenen: hoe Lang dit nu outrent
was Geleden.
- b. Hoe Lang wel de selve sig aan haar
had Verdoond.
- c. Wanneer sy haar de Laatste maal nog
hadden Gesien.

Dit doet hy / onder een Dekmantel
van haar te Ondertegten / aangaande de
Geboort-plaatz van de Mesias: op dat
Hy haar so veel Meer Bewegen sou /
om hem de Waarheid te Seggen; en op
dat Sy selv/ hier dooz / so veel Minder
enig Argwaan of Quaad Agterdocht te-
gen hem souden Opvatten.

§. 312. Wat Reden had Herodes dog?
om so Naaukeurig te Vernemen na de net-
te Tijd van de Verschyning der Ster.

Geen

Geen ander / dan om dat hy so Dagte
te Komen agter de Tijd van de Geboorte
van dese Koning.

Op dat hy / Wetende nu sijn Geboorte-
plaats / uit de Propheeten / door de Raad
der Joden ; en ook sijn Ouderdom / uit
dese Wijzen ; Hem dies te Sekerer mogt
Vinden / en aan Kant helpen.

Gelyk wy hier na Sien / dat hy / in
't Kinder-moorden van Bethlehem, en Al
des selvs Landpalen / Na dese uit haar
Vernomen Tijd / te Werk gaat.

Matth. 2: 16. Hy heept Omgebragt Al de
Kinderen van 2. Jaar , en daar Onder :
NA de Tijd , die hy van de Wijzen Naar-
stiglijk had Ondersoekt.

T W E D E D E E L .

Kort Inhoud.

Herodes, dese Tijd van de Verschijning der Ster,
uit haar, hebbende Vernomen ; Doet dese 2.
Dingen. §. 313. A. Hy Sendt haar aanstonds
Stil heen na Bethlehem ; niet willende, dat I-
mand van 't Volk med haar Gaat : waarom
hy mooglijk ook sijn Moord-beulen niet te gel-
lijk med haar Heen-send. §. 314. Hy Gebied
haar Heen te reisen, sonder enig Uitsstel, son-
der, onder 't Volk, te Verbreiden sijn verkren-
gen. Andwoord van de Joodze Raad ; ook bui-
ten Weten van 't Volk : ja ! op de Weg te
Spoeden ; op dat hy so veel Eer Bescheid mogt
krij-

krijgen. §. 315. B. Hy Belast haar, 1. binnen Bethlehem, Naarstiglijk te Onderfoeken na dat Kindje, so Wanneer, als Waar 't daar is Geboorn, en Wat sy daar van 't selve Oordelen en Spreken. §. 316. En 2. als sy 't daar sullen hebben Gevonden, Hem Allereerst, Voor 't Volk, naaukeurig te Boodschappen Al, wat sy daar, omtrent dit Kind, Vinden, Sien en Horen sullen. §. 317. Welke Eer sy hem, die uit Vrindschap, ook sonder haar Verfoek; door de Raad haar had te Regt geholpen, op sijn Verfoek, niet konden Weigeren. §. 318.

§. 313.

Herodes nu dese Tijd mit haar heb-
bende Vernomen / gelijk hy / med
haar tot hem te Roepen / Doozhad;
Doet dese 2. Dingen.

- A. *Hy Send haar aanstonds na Bethlehem;*
Seggende: Reisd heen.
- B. **En dat / med dese dubbelde Last.**
1. *Ondersoekt Naarstiglijk na dat Kindje.*
 2. *En als gy 't sult hebben Gevonden, Boodschapt het My.*

A.

§. 314. *Hy Send haar, buiten alle twijfel / Stil heen na Bethlehem: gelijk hy haar in Stilheid tot hem had Geroepen.*

Sonder enig Gevolg: niet Willende / dat sy Amand van 't Volk med haar Nemen.

**En dit 's mooglijk de Reden; waar-
om hy sijn Dienaars niet te Gelyk med**
de

de Wijzen Heen-send na Bethlehem: om dooz
haar / so Haast sp 't Jong geboorn
Kind / de Koning der Joden / daar Von-
den / 't selve Manstonds / ook in Eegen-
woozdigheid van de Wijzen selv / te laten
Vermoozden.

Op dat so de Wijzen, med minder Om-
slag / uit de Stad mogten Raken.

En so Al 't Ondroerd Volk / binnen
Jerusalem, v. 3. ondertussen wat mogt
Bedaren / en tot Stilte komen.

§. 315. Hy dan Seid tot haar: Reisd heen.
Hy Gebied haar Manstonds / sonder
enig Wiststel / haar Reis voozd te set-
ten.

Hy Wil niet / dat sp nu nog Lang in
de Stad hangen blijven / onder 't Volk;
en onder haar Verheyden 'e Andwoozd
van de Joodze Raad / op sijn haar vooz-
gestelde Dzaag / dat de Christus, na 't
Woozd der Prophten / sou worden Ge-
boorn te Bethlehem, in Judea; gelijk hy
haar Dat nu had Bekend gemaakt.

Maar hy Wil / dat sp / ook buiten
Weten van 't Volk / Alleen Heen-reisen.
Ja! dat sp ook / op de Weg zijnde / med
alle Haast Spoeden. Op dat hy so veel
Ger 't regt Bescheid van dese Pieu ge-
boorn Koning der Joden / uit haar / mogt
Krijgen.

§. 316.

B.

§. 316. Hy haar so heen Sendende na Bethlehem; geevt haar in Last dese 2. Dingen.

1. Ondersoekt Naarstiglyk na dat Kindje.
2. En als gy't sult hebben Gevonden, Boodschapt het My.

1. 't Is dan: Ondersoekt Naarstiglyk na dat Kindje.

Hy Wil/ dat sy / daar Gekomen zijnde/ Haarstig Omhoren en Vernemen;

a. Wanneer dat Kindje is Geboorn.

Of't ook is Geschied/ al med de eerste Verschijning der Ster; of eerst daar na / doe haar de Beduidnis van de Ster van God wierd Geopenbaard / en Verklaard.

Hoewel Sy hem al Duidlyk en Onderscheidenlyk genoeg daar van hadden Onderregt; hy is daar op nog niet Gerust / en wil Meer Sekerheid hebben.

b. Ook Waar 't Kindje is te Vinden. in wat Straat / Huis en Plaatz.

c. Ja! ook Wat binnen Bethlehem van 't selve word Geoordeeld. Waar booz sy het daar Houden; en Hoe sy van 't selve Spreken.

§. 317. 2. En, seid hy bozder / als gy 't sult hebben Gevonden; Boodschapt het My.

Als

Als sy nu / na sulck een Jaerftig Onderfoelt van Alles / dit Nieu geboorn Kindje daar sellen hebben Gevonden; Wil hy / dat sy hem ook een Jaankewrig Berigt en Herhaal komen doen van Alles: Wat sy daar / binnen Bethlehem, van dit Kindje Selb sullen hebben Gesien; en van Andere ook hebben Gehoord.

Boodschapt het My: is dan so Veel als of hy Sei: Doet niet / gelijk gy nu hebt gedaan / dat gy sijn Geboorte Erst onder 't Volk hebt Bekend en Kugtbaar gemaakt: en niet Erst aan My / de Koning / enige Kennis daar van hebt gegeven / Dooz dat ik u nu by my heb doen Roepen.

Maar laat nu de Erste Boodschap van Alles / wat gy omtrent dit Kind / de geboorn Koning der Joden / binnen Bethlehem, Winden / Sien en Horen sult; Allereerst van u worden gebragt aan My / die de Koning ben der Joden. Die / hy gebolg / dese Erst Toekomst / Dooz alle Andere / die Onder my Staan.

§. 318. Hoe konden de Wijzen dese Erst / op sijn Verfoelt / aan Herodes Weigeren?

Daar hy / gelijk hy Doozgab / haar so Groot een Dyndschap had gedaan: dat hy / ook sonder haar Verfoelt / de Ganze Raad der Joden had doen Vergaren;
om

om ook haar / in haar Grote Verlegen-
heid / quanzuis te ftegt te helpen.

DERDE DEEL.

Kort Inhoud.

Om de Wijfen Meer te Bewegen, dat fy hem
dog de Eerste Boodschap brengen; Veinsd
hy dit Godsdienstig Voornemen: op dat Ik
OOK Kom, en 't selve Aanbid. §. 319. Hier
uit is Af te nemen, dat Herodes uit de Wij-
fen selv dit had Gehoord; dat fy hier, uit haar
Land, waren Gekomen, om Hem te Aanbid-
den. §. 320. De Uitkomst heevt Geleerd, dat
hier onder een Moord-dadig Voornemen lag
Verborgten: op dat hy, de Eerste Boodschap
hebbende van 't Kindje, 't selve mogt Om-
brengen; Eer 't nog van 't Volk, buiten Beth-
lehem, immers binnen Jerusalem, als Geboorn
Bekend wierd. §. 321.

§. 319.

Waarom wil Hy dog de Eerste
Boodschap hier van hebben /
Dooz 't Volk?

*Op dat Ik Ook Kom; seid hy / en 't selve
Aanbid.*

Hy Veinsd dit Godsdienstig Doozne-
men by hem / in sijn Hert / te zijn; om
de Wijfen so veel Meer te Bewegen /
tot het Volbrengen van dit sijn Gebod
aan haar.

§. 320. Om

§. 320. Om dat Herodes hier van hem selve Seid: Op dat Ik OOK Kom; en 't selve Aanbid: hier uit kommen wy seker Afnemen / dat hy de Wijsen, doe sy hy hem waren Gekomen / onder Andere ook Dit had horen Seggen; dat sy / uit haar Land / hier waren Gekomen / om de Nieu geboorn Koning der Joden Aan te bidden: gelijk sy dat te boorn van haar selve hadden Getuigd / onder 't Volk. 7. 2.

Want Hoe kon hy anders tot haar Seggen? Op dat Ik OOK Kom; en 't selve Aanbid.

Daar med hy Seggen wil: zijt Gy hier toe Gekomen na Jerusaleem; Ik sal OOK daar toe Komen na Bethlehem: so haast gy my maar Omstandig Bescheid van Daar sult hebben Gebragt.

Alleen draagt maar Sorg / dat Ik / de Koning / dog dese Eer mag genieten Dooz mijn Volk; dat Ik **CEES** Komen, en 't selve **CEES** mag Aanbidden.

§. 321. Maar onder dit Godbzugtig Doorgeben / 't welk hy hier Wilde med de Mond / lag een Godloos ja! Moorddadig Doornemen Verbozgen / 't geen hy booz haar / in sijn Hert / Besloten hild.

Gelijk dat de Uitkomst daar na klaar
M
heeb

heeft Ond-dekt; doe hy **Al** de Kinde-
ren / binnen Bethlehem, en in **Al** des
felvs Landpalen / van 2. Jaar Oud/
en daar Onder / liet Ombzengen: alleen
om fo dit Kindje daar onder Seherlyk te
Smoren. 7. 16.

Wat hy dan de Eerste Booschapy wil-
de hebben / was hem alleen hier om te
Doen: op dat hy daar dooz Bequame Ge-
legenheid mogt Krijgen / om 't Kindje
Om te bzingen; Eer het nog van
't Dofk / buiten Bethlehem, immers
binnen Jerufalem, als Geboorn wierd
Bekend.

VIER.

V I E R D E B O E K.

ψ. 9.

*En sy de Koning Gehoord hebbende ;
zijn Heen-gereisd : en Siet ! de Ster ;
die sy in 't Oosten hadden Gesien ,
Ging haar Voor , tot dat sy Quam , en
Stond Boven de Plaatz , daar 't Kind-
je was.*

ψ. 10.

*Als sy nude Ster Sagen , Vervreug-
den sy haar , med seer Grote Vreugd.*

ψ. 11.

*En in 't Huis Gekomen zijnde , Vonden
sy 't Kindje , med Maria , sijn Moe-
der : en Neervallende , hebben sy 't
selve Aangebeden. En haar Schat-
ten Open gedaan hebbende , bragten
sy hem Geschenken : Goud ; en Wie-
rook ; en Myrh.*

§. 322.

Waar in top hebben Aan te merken
dese 4. bysondere Saken.

¶ 2.

I. De

- I. *De Wijsen dan / de Koning hebbende Gehoord; zijn Heen-gereisd.*
- II. *En Siet! de Ster, die sy in 't Oosten hadden Gesien, Ging haar Voor; tot dat sy Quam, en Stond Boven de Plaatz / daar 't Kindje was.*
- III. *Als sy nu de Ster Sagen; Vervreugden sy haar med seer Grote Vreugd.*
- IV. *En in 't Huis zijnde Gekomen; Vinden sy 't Kindje, med Maria, sijn Moeder: en Neervallende, hebben sy 't selve Aangebeden. En haar Schatten hebbende Open gedaan, brengen sy hem Geschenken: Goud; en Wierook; en Myrh.*

E E R S T E D E E L.

Kort Inhoud.

De Wijsen hadden uit de Koning Gehoord, dat Bethlehem was de Geboort-plaatz van de Mesias; gelijk ook sijn Verzoek en Bevel aan haar, om daar Heen te reisen, te Onderzoeken na 't Kindje, en hem daar van Eerst te Boodschappen: onder Voorwending, dat hy ook 't selve, Voor sijn Volk, daar wilde Aanbidden. §. 323. Hier op zijn sy aanstonds med Haast Heen-gereisd, uit 't Huis van Herodes, niet Door maar Voorby. de Stad, na Bethlehem; sonder Imand van 't Volk te Spreken. §. 324. En daarom so Wonder niet, dat de Oude Simeon, Anna de Prophetes, en veel Andere, ook Joseph van Arimathea, die Alle de Verlossing in Jerusalem Verwagden, niet Med haar zijn Heen gegaan na Bethlehem: dewijl Herodes haar Stil, buiten haar Aller Weren, had Weg-gesonden. §. 325. Dat dese
Alle

Alle daar na de Wijsen niet zijn Gevolgd na Bethlehem. 1. 't Kan niet zijn uit Vrees, dat Herodes haar sou Aansien, als of sy een Ander Koning Sogten; daar Hy selv, een Jodengenoor zijnde, dese Koning Soeken moest: gelijk hy so voor de Wijsen Veinsd, hem te willen Aanbidden. §. 326. 2. 't Is ook niet te Denken, dat Herodes, door een openbare Afkondiging, haar hier van heeft Weerhouden, tot dat hy volkomen Bescheid sou hebben gekregen, van de daar toe Afgesonden Wijsen; om so de Voor-Eer te hebben van hem Aan te bidden: dewijl hy so Selv sou hebben Rugtbaar gemaakt, dat hy wilde Verborgen houden. §. 327. 3. De ware Reden hier van kan zijn; om dat mooglijk Nimand van haar Wist, of had Gehoord, dat Bethlehem juist moest zijn de Geboort-plaartz van de Christus: 't welk eerst hier Na so Bekend is geworden, onder 't Volk. §. 328. Hoe konden Dese de Wijsen Volgen na Bethlehem? daar sy niet Wisten, waar Heen sy waren Vertrokken. Ja! daar Jesus, na alle Schijn, 's Daags daar aan al, in den Tempel zijnde gebragt, van Simeon en Anna daar is Beleden, die ook aan Al de Andere hebben Bekend gemaakt, dat hy al na Nazaret was Vertrokken. §. 329. Dat Al Dese Jesus daar op niet zijn Gevolgd na Nazaret, kan zijn: of om dat sy, die Wisten, dat hy sou zijn een Teken, dat Weersproken sou worden, hem voor de Tijd niet al te Rugtbaar hebben willen maken; of om dat Sommige hem daar niet Vindende, sy niet Wisten, Waar hy was Gebleven: daar Nimand dog Kennis had van sijn Vlucht na Egypten, in de Nagt, op 't Woord des Engels, in Stilte geschied. §. 330. Dat Dese hem daar Na ook, uit Egypten zijnde Weergekeerd in 't

Land Israels, binnen Nazaret niet hebben Gefogt, kan zijn: om dat sy juist niet Wisten van sijn Weerkomst uit Egypten, en Woning in Nazaret; dewijl die ook in Stilte was Geschied, daar toe, door een Engel, in een Droom Vermaand zijnde: daar ook sijn Ouders hem gedurig hebben Stil gehouden; om dat sy Eens med hem hadden moeten Vlugten. §. 331.

§. 323.

Sy dan de Koning hebbende Gehoord; zijn Heen-gereisd.

De Wijsen hadden uit de Koning Gehoord en Verstaan; dat Bethlehem was de Geboort-plaatz van de Mesias: ook by de Propheten daar voor Bekend. Na 't Oordeel selv van de Joodze Raad.

Ook hadden sy uit de Koning Gehoord sijn gebaan Verzoek / ja ! Bevel aan haar: om aanstonds Heen te Reisen na Bethlehem, en daar Maarstiglijk te Onderzoeken na 't Kindje; en als sy 't selve Daar souden hebben Gebonden / het aanstonds Hem Allereerst te Booschappen.

En dat onder dese Dooztwending: op dat sy Ook daar mogt Komen / en 't selve / Doozt sijn Volk / mogt Aanbid-den.

§. 324. Als sy dit Alles uit de Mond des Konings hadden Gehoord; zijn sy aanstonds Heen-gereisd.

Dan

Van Jerusaleem na Bethlehem. Med groot een Haast en Iver. Sonder dat sy Iemand van 't Volk hadden Gesproken / of Kennis aan haar hadden Gegeven / so van haar Onderregting / dooz Herodes ondbangen ; als van haar Vertrek na Bethlehem.

Want so 't Hof en Huis van Herodes, daar hy haar tot hem had Geroepen / en med haar had Gesproken ; Lag aan 't Noord-eind van de Stads Muren / en so dicht aan de Poozten der Stad / die in 't Noorden waren ; gelijk het van Sommige Daar word gesteld : konnen sy / op 't Gebod van Herodes , aanstonds dese Poozten zijn Uitgegaan ; en so / Dooz hy de Oost-zij of West-zij der Stad / zijn getrokken na Bethlehem , 't welk Zuidwaarts van Jerusaleem lag : sonder Iemand binnen de Stad te hebben Gesproken.

§. 325. 't Is dan so Wonder niet ;

a. dat de Oude Simeon , die de Vertrouwing Israels , in dese Tijd / Verwagte ; daar hem nog / dooz de H. Geest / van God was Geopenbaard , dat hy de Dood niet sien sou / Dooz dat hy de Christus des Here sou hebben Gesien.
Luc. 2: 25. 26.

b. dat Anna , de Prophetes / een Weeu van omtrent 84. Jaren / die ook

de Verlofing in Jerufalem nu Verwagte.
de. Luc. 2: 38.

- c. dat Deel Andere / die / med Anna, ook
in defe Tijd / op de felfde Verlofing
Hoopten. Luc. 2: 38.
- d. dat Jofeph van Arimathea, fo hy
anders al / in defe Tijd / 't Koningrijk
Gods Verwagte.

Gelyk dat ruim 34. Jaren hier na
van hem / doe hy ook een Gerlyk en
Mansienlyk Raads-heer was / in de
Raad der Joden / word Getuigd. Luc.
23: 50. 51.

't Is dan fo Wonder niet / seg ik ; dat
defe Alle / med de Wijfen, niet Gelyk zijn
heen gegaan na Bethlehem : om de Be-
hoorn Messias daar ook te Sien en Aan te
bidden.

Hoewel Bethlehem fo Naby was : niet
wel 2. Mijlen / niet meer dan ruim
2. Uren Gaans / afgelegen van Jerusa-
lem.

Want daar is / na alle Schijn / Ni-
mand van haar Alle geweest / die Wist ;
Wanneer / of ook Dat de Wijfen na Beth-
lehem waren Vertrokken : dewyl Hero-
des haar Stil en Heimlyk / buiten haar
Aller Weten / had Weg-gesonden.

§. 326. Maar waarom zijn defe Alle
naar na de Wijfen niet Gevolgd / na Beth-
lehem ?

1. 't Kan

1. 't Kan niet zijn uit Drees voor Herodes; op dat sy daar over van hem niet mogten worden Beschuldigd en Aangefien / als of sy een Ander Koning / nefsens en buiten hem / Sogten. Gelyk Sommige hier Menen.

Want wat Reden konden sy hebben / om dit te Dresen? Daar immers Herodes selv / een Jodengenoot zijnde / sig uiterlijk so moest Vertonen en Aanstellen / als of hem ook dese Geboorte van de Mesias Aangenaam was.

Gelyk hy sig so Vertoond / immers aan dese Wijzen; wanneer hy voor haar Beingsd / dat hy Ook Komen sal / om hem Aan te bidden.

Hoe konden dan dese Alle Dresen / of Denken; dat Dit in haar van Herodes qualijk sou worden Opgenomen? Daar hy immers selv / als een Jodengenoot zijnde / hem selve daar toe uiterlijk moest Genegen Conen.

't Is niet te Vermoeden / dat hy sig anders / in dese Saak / by de Wijzen, anders by sijn Volk / uiterlijk sou hebben Vertoond.

Want hoe Ligt kon hy dan / in sijn Gebeinsdheid / by de Wijzen ziju Ondekt geworden.

§. 327. 2. 't Is ook niet te Denken / dat Herodes haar Alle heeft Weerhouden /

den/ van de Wijzen na Bethlehem te Dolgen; dooz een Openbare Afkondiging/ aan al 't Volk gedaan.

Waar dooz hy haar Dit/ in 't Openbaar/ sou hebben Verboden; ja! Vermaand en Belast hebben/ na 't volkomen Bescheid van de Wijzen te Wagten: welke hy dog had Afgesonden / om de Saak Omstandiglijk / med alle Paarstigheid / te Onderzoeken.

Waar na Hy selv / als haar Koning / sou willen de Dooz-rang en de Dooz-Cer hebben van de Mesias, in sijn Geboozte/ Aan te bidden. Waar op Sy dan/ sijn Volk / hem daar in konden Dolgen.

Want dooz dit Openbaar Verbod/ sou hy selv hebben Rugtbaar gemaakt / dat wy wilde Verborgen houden. Waarom alleen hy de Wijzen Heimlijk tot hem Riep; en ook Heimlijk / buiten inands Weten / Heen-sond na Bethlehem.

§. 328. 3. De ware Keden dan / waarom dese Alle de Wijzen daar Pa niet zyn Gevolgd / na Bethlehem; kan zyn.

Om dat mooglijk Nimand van haar Alle / uit hem selve Wist en Kende de Geboozt-plaatz van de Mesias; nog ook uit Andere / die dit Wisten / had Gehoord;

a. 't Zij uit de Raad der Joden/ die Dit/ op 't

op 't Verzoek van Herodes , nu had
Onderfagt.

b. 't Zij uit Herodes de Koning/ die Dit
nu dooz de Raad der Joden was Be-
kend gemaakt.

& 't Zij uit de Wijfen selv/ aan welke
Herodes Dit in Stilheid had Geo-
penbaard.

Dat Bethlehem juist moest zijn de Ge-
boort-pleatz van de Christus.

Want dit 's eerst hier Na so Bekend
geworden / onder 't Volk / na dat de
Joodze Raad / op 't Verzoek van Hero-
des Vergaard/ Dit had Onderfagt; dat
't gemeen Volk selv daar van kon Spre-
ken / onder elkander. Sie Ioh. 7:40--42.
Gelyk wy dat klaar hebben Nange-
toond. §. 106--108.

§. 329. Hoe konden dan Dese / schoon
sy Alle so Begerig waren na de Komst
van de Messias , de Wijfen Volgen na
Bethlehem ?

Daar sy immers niet Wisten / waar
heen de Wijfen waren Vertrokken; so sy
anders al Kennis hadden gekregen van
haar Vertrek.

Behalven dat Jesus , na alle Schijn /
's Daags daar aan/ sie §. 90. en so Cer
sy regt Wisten / dat de Wijfen waren
Vertrokken; van sijn Ouders al in den
Tempel is Gebragt.

Daar

Daar Hy/ van de Oude Simeon en Anna zijnde Beleden / dooz haar ook aan Al de Andere is Bekend gemaakt ; dat Hy/ te Bethlehem zijnde Geboozn / nu med fijn Ouders/ uit den Tempel/ al na Nazaret was Dertrokken/ haar oude Woon-plaatz.

Want sy Spraken daar Na van Hem tof Al fulke / die de Verlofing, in Jerufalem, Verwagden. na't Getuignis van Lucas : c. 2: 38.

§. 330. Vraagd gy: waarom zijn Al dese Jefus daar Op niet Gebolgd na Nazaret?

't Kan 'zijn/ of om dat sy Wetende/ dat dit Kind fou zijn tot een Teken, dat Weersproken fou worden, Luc. 2: 34. hem hier dooz so Dzoeg niet hebben willen al te Bekend en Kragtbaar maken/ onder 't Volk / vooz de Tijd van fijn Openbaring aan Israël; of om dat anders Somnige uit haar/ na Nazaret zijnde Getrokken/ hem daar niet hebben Gebonden: fonder dat sy Wiften / Waar hy was Gebleven.

Om dat Niemand dog Kennis had van fijn Vlucht na Egypten: dewijl de Engel des Here Jofeph, in een Droom/ hy Sagt/ Derschiynende / hem had Belast / med Moeder en Kind/ te Vluchten tot in Egypten. 't Welk van hem in Stilte/ buiten We-

Weten van Imand / aanstonds is Vol-
bragt. Matth. 2: 13. 14.

§. 331. Vraagd gy verder : waarom
Dese hem daar Na ook / doe hy med
sijn Ouders / na de Dood van Herodes ;
op 't Bevel des Engels aan Joseph , uit
Egypten was Weergekeerd in 't Land
Israels ; en van Daar / doo? Godlijke O-
penbaring / in een Droom / Joseph Ver-
maand zijnde / was Vertrokken in de De-
len van Galileen : daar hy sijn vaste Woon-
plaatz nam / in de Stad Nazaret. Matth.
2: 19--23. Tot dat hy Begon omtrent
30. Jaren Oud te worden. Luc. 3: 23.

Vraagd gy verder / seg ik : waarom
Dese hem daar Na / in Al die Tijd /
binnen Nazaret , niet hebben Gesogt ?

't Kan zijn / dat sy juist niet hebben
Geweten / dat hy uit Egypten was Weer-
gekeerd / en sijn Woonplaatz binnen Na-
zaret had.

Want gelijk sijn Ouders med hem /
buiten Weten van Imand / waren Ge-
vlugt in Egypten ; daar sy haar selve /
med haar kind / hebben Stil gehouden /
de ganze Tijd van haar Ballingschap /
op dat Hy ook daar niet mogt Bekend
worden / onder 't Volk / voo? de bestem-
de Tijd van sijn Openbaring : so zijn sy
ook med hem / in Stilte / buiten Kennis
van Imand / by Sagt / in een Droom
Ver-

Vermaand zijnde / uit Egypten Weerge-
keerd na 't Land Israels, en na Nazaret.

So dat sijn Weerkomst / uit Egypten
in Nazaret, so Weinig is Bekend en Kragt-
baar geweest / als te hooren sijn Vlucht na
en in Egypten was.

Van welke Tijd af / dat sijn Ouders
haar / med haar Woon / in Nazaret hadden
Aeergeflagen / sy hem ook gedurig heb-
ben Stil en Verborgten by haar gehou-
den; om dat sy Eens med hem hadden
moeten Vluchten : tot dat hy hem selve /
op sijn 30. Jaar / aan Ganz Israel moest
Openbaren.

T W E D E D E E L.

Kort Inhoud.

Hier in worden 2. Dingen Onderscheiden.

§. 332. A. I. Siet ! de selvde Ster, die sy in 't
Oosten hadden Gesien, by Nagt ; Sien sy hier,
by Dag, op haar Weg. §. 333. II. Dese Gaat
haar hier, als Leidzman, Voor, op dese haar
Weg alleen, van Jerusaleem na Bethlehem ;
maar niet te Voorn. §. 334. Dat sy, door dese
Voorgaande Ster, niet zijn Geleid, op haar
Weg, van haar Land na Jerusaleem ; Blijkt :
1. Om dat'er so duidlijk word Geseid, dat sy
de Ster, niet op haar Reis, maar alleen in 't
Oosten hebben Gesien. 2. Om dat sy hier,
op haar Gesigt, so Seer worden Vervrolijkt.
't welk niet zijn sou, so sy haar te voorn so
Lang, tot aan de Poorten van Jerusaleem, en
nog so Onlangs hadden Gesien. §. 335. B. Dese

se Ster is haar niet alleen een gedurige Leid-ster; tot dat sy Komt, daar sy Wesen moeten; maar Staan blijvende, Boven 't Huis, daar 't Kindje was, Wijst haar ook aan de Plaatz, daar 't was te Vinden: om haar so, door dese Heerlijkheid, te Bewaren voor alle Ergernis, in sijn diepe Nedrigheid. §. 336. Hier uit, om dat sy, Staande Boven 't Huis, 't selve Aanwijst, is sekerlijk Af te nemen, dat dese Ster niet in de Hoogte, maar alleen in 't Benedenste des Lugts heevt Gestaan. §. 337. Dese Ster, de Wijzen so hebbende Gediend, is Verdwenen, en daar na nooit weer Gesien. So dat het is een enkel Versierzel van Beda, dat sy daar na, in een Put van Bethlehem, van enige Heilige Maagden sou zijn Gesien. §. 338.

§. 332.

Wat Bebeurd haar / daar sy Heen reisen na Bethlehem?
Dese 2. Dingen.

- A. *Siet! de Ster, die sy in 't Oosten hadden Gesien, Gaat haar Voor.*
B. *Tot dat sy Komt, en Staat Boven de Plaatz! daar 't Kindje was.*

A.

§. 333. *Siet! 't Is wat Wonders en Opmerkens waardig / dat haar hier Gebeurd.*

Sy Sien een Ster, op haar Weg / die sy Gaan: en dat by Dag.

Want 't is ganz niet Waarschijnlijk / dat sy dese Weg / die haar Onbekend was / by Dagt of by Abond souden zijn Gereisd.
Wraagd

Vraagd gy: Hoe konden sy een Ster by Dag zien? daar immers 't Groot Ligt van de Son dan alle Pliktkering en Ligt der Sterren so Verdoobd / dat sy van ons nooit by Dag worden Gesien.

Om dat de Sterren / die so Ver boven ons / in 't Witspanzel / Staan / haar Ligt niet laten zien aan ons / by Dag; kan men daar uit wel Besluiten? dat dese Wijfen dit Ster gelijkend Ligt; dat in de Laagte des Lugts so Nabij haar was / by Dag niet hebben Gesien.

Want immers 't Ligt van de Dag Belet ons niet / dat wy 't Ligt van een brandende Kaars zien / als sy maar niet Ver van ons af is. Niet alleen by een Donker betrokken Ligt; maar selv by helder en klaar Son-schijnend Weer.

De Ster, die sy hier zien / op haar Weg / by Dag / is de selbde Ster, die sy booz Dese / doe sy nog in 't Oosten waren / hadden Gesien, by Nacht of by Aavond.

Welke sy nu nog kennen: so dooz haar Ster-kennis / die sy hadden / waar dooz sy de selbde konden onderscheiden van de andere Sterren des Hemels; als mooglijk ook dooz de bysondere Glanz en Ligt / welk dese Ster had en gaf.

§. 334. II. **Sy Sien dese Ster niet alleen vooz haar Ogen; maar dat nog meer Verwondering Verdiend:**

Sy Gaat haar Voor, als Heidsman / op de Weg / die sy Gaan / Inslaan en Volgen moeten.

Gelyk eertijds de Vier-en Volk-Colont / in de Woestijn / de Kinderen Israels, t' elkens Doozging / so by Nacht als by Dag; en so de Weg Antwees / welk sy hadden In te slaan en te Volgen / om te komen in Canaan. Exod. 40: 34--38. Num. 9: 15--22. en 14: 14. Deut. 1: 33.

t Moet Wel worden Mangemerkt / dat dese Ster haar Hier alleen op haar Weg / van Jerusaleem na Bethlehem, Doozgaat.

So dat het een grote Misflag is van Sommige / die Menen / dat dese Ster haar ook al te voozn is Doozgegaan / op haar Weg / die sy Reisden van haar Land na Jerusaleem; en dat sy / Doe sy vooz de Doozten van Jerusaleem Quamen / eerst sou zijn Verdwenen.

§. 335. Want dat sy / dooz dese Doozgaande en Doozliggende Ster / niet zijn Geleid / op haar Weg / van haar Land na Jerusaleem; Menen wy / dat genoegsaam / uit dese volgende Redenen / Blijken kan.

1. Om dat hier duidlijk word Geseid / dat sy de Ster alleen In't Oosten hebben Gesien. 7. 8. doe sy naamlijk Daar nog Waren. Gelyk sy dat ook selv Getuigen:

7. 2. Wy hebben sijn Ster In't Oosten Gesien.

So 't nu Waar was / dat sy de Ster / niet alleen In 't Oosten / maar ook op haar Weg / uit 't Oosten na Jerusaleem, hadden Gesien; so souden immers Sy selv / en by gebolg ook de Euangelist / Seggen: niet alleen / dat sy sijn Ster In 't Oosten; maar ook Op haar Reis na Jerusaleem, hadden Gesien.

2. Om dat / so Haast sy dese Ster weer op Nieu / op dese haar Weg / van Jerusaleem na Bethlehem, Sagen; sy med so Overgrote Dzeugd wierden Verbuld en Vangedaan. 7. 9.

So 't Waar was / dat sy de Ster so Lang / Tot dat / en nog so Onlangs / Doe sy Quamen vooz de Poozten van Jerusaleem, hadden Gesien; so souden sy haar dan hier / op 't Gesigt van dese Ster / so Seer niet hebben Verblijt: dewyl 't haar dan so Ongetwoon / so Nieu niet sou zyn Doorgekomen / gelyk 't Nu doet. Daarom sy haar selve ook te meer Verheugen.

§. 336.

B.

§. 336. **Hoe Lang dog Gaat dese Ster haar hier Dooz?**

Tot dat sy Komt, en Staat Boven de PLaatz / of 't Huis / daar 't Kindje was.

Dese haar Doozgaande Ster is haar dan hier / niet alleen een gedurige Leid-Ster / op dese haar Weg ; tot dat sy Komt , daar sy Wesen moeten.

Maar sy wijst haar ook Aan de PLaatz en 't Huis / daar 't Kindje in was: dewijl sy / daar Boven gekomen zijnde / Staan blijft.

Tot een Teken / dat het Kind / de Ster, die uit Jacob Komen sou / volgens de Doozsegging van Bileam, Num. 24: 17. Daar te vinden was.

So dat sy hier / in Bethlehem , niet behoevden te Drogen ; gelijk te boozn / binnen Jerusaleem : Waar is de Geboorn Koning der Joden ? dewijl de Boven 't Huis stil Staande Ster haar als Toeriep : Siet ! Hier is Hy , die gy Soekt.

De Heer / onse God / gebzuikt en vertoont hier dit Wonder-werk aan dese Wijzen ; op dat hy haar / dooz dese Heerlijkheid Gesterkt zijnde / mogt Bewaren vooz alle Ergernis : wanneer sy dese Geboozn Koning / binnen dit Huis / souden Vinden / sonder enige de minste Koninglijke Glanz / in diepe Nedrigheid.

§. 337. Hier uit / om dat de Ster blijft
Staan Boven 't Huis / so dat de selve haar
Aantwijing deed / Waar 't Kind was ;
konnen wy sekerlijk Afnemen / dat de-
se Ster niet heeft Bestaan in de Hoog-
te / in 't Witspanzel der Sterren ; maar
alleen in de Laagte / in 't Witspanzel des
Lugts : ja ! in 't Benedenste gedeelte
daar van.

Want anders kan men niet Sien / nog
Seggen ; Boven wat Stad / Straat / of
Buurt / ik laat staan / Boven wat Huis / de-
se of gene Ster eigenlijk Staat. Gelijk dat
boven ook is Aangewezen. §. 111. en 112.

§. 338. Dese Ster / de Wijsen so heb-
bende Gediend / in Alles / waar toe de
selve van God was Gemaakt en Ge-
schikt / heeft / doo; haar Verdwijning /
sig daar na aan haar Gesigt Ondtrok-
ken ; so dat de selve nog van Haar / nog
van Iemand anders / na die Tijd / ooit
weer is Gesien.

En daarom Agten wy 't voo; een en-
kel Versterzel / dat de beuselagtige en
leugenagtige Beda van dese Ster Wante-
kend : dat naamlijk de selve / Na dat
het Kind / op haar Aantwijing / was Ge-
bonden / in een seker Berhemitize Put is
Geballen ; en aldaar / na die Tijd / van
enige Heilige Maagden / als doo; een
Mirakel of Wonder is Gesien.

DER-

D E R D E D E E L.

Kort Inhoud.

Geen Wonder is 't, dat sy, op 't Sien van dese Ster, sig So seer Verheugen; daar sy was een Blijk-stuk van Gods Sorg Voor haar: tot Versekering, dat, de Heer Med haar zijnde, haar Reis niet Vrugtloos sou Af-lopen. §. 339.

§. 339.

Als sy nu de Ster Sien; Verheugen sy haar, med seer Grote Vreugd.

Op 't Sien van dese Ster word haar Ziel so vol Vreugd, dat haar Hert Opspringt / in 't Binnenste van haar / en al haar Ingetwanden med een aangename Ondroering worden Bestreeld.

Wat Wonder / dat sy hier ober so Groot een Vreugd gevoelen / in haar Ziel? dewyl sy hier in een klaar en merklijks Blijk-stuk hadden / dat God selb niet alleen aan haar / in Genade / Dagt; maar ook so trou een Sorg voor haar droeg / dat hy haar / door sijn Goedertierneheid / Geleide op haar Weg.

So dat sy hier door ten vollen Versekert wierden / dat de Heer Med haar was / in Alles.

En verhalben / dat dese haar Reis niet

358 De Wijsen uit Oosten,
te Doorgeevs sou zijn / nog Druytloos
sou Af-lopen.

VIERDE DEEL.

Kort Inhoud.

Hier in worden 4. Dingen Onderscheiden. §. 340.

A. Sy Komen , door de haar Voorgaande Ster, niet alleen aan 't Huis ; maar ook, door de daar Boven Staande Ster, in 't Huis, 't zij 't selve Open stond, of Open gedaan wierd. §. 341. B. Daar Vinden sy 't Kindje, med Maria sijn Moeder alleen : sonder dat Joseph hier nu By was ; ook sonder enige Omstaande Dienaars. §. 342. Niet meer dan in de Plaatz der Kribbe ; maar in een Huis, daar hy Gemak genoeg had. §. 343. 't Zij in de Herberg, daar , na de Beschrijving en 't Vertrek van de Beschreven , nu Plaatz genoeg was ; of liever in 't Huis van een Borger, die hem, op de Verkondiging der Herders , heeft Ingenomen ; so anders niet in 't Huis van Een van de Herders Selv. §. 344. C. Sy Vallen op haar Knijen en Aangefigt ter Aarde neer, voor dit Kindje , na de Gewoonte van de Oosterze Volken, als sy Voor haar Koningen quamen ; hoewel niet, dan na een voorgaande Herhaling aan Maria van Al, wat haar van dit Kind, so in 't Oosten als te Jerusalem, en op dese haar Weg, was Gebeurd. §. 345. Sy so Neervallende, Bidden 't selve aan, uit Godsdienstigheid, als haar Koning , God , en Saligmaker ; med een Eerbewijfing, boven die van een Menz. §. 346. D. Hier op doen sy haar Schatten Open : of haar Varen, of haar

Ge.

Gefchenken selv; so Genaamd, en om haar Kostlijkheid selv, en om dat sy Uit haar Scharren waren genomen. §. 347. En Bringen hem Gefchenken; na de Gewoonte der Oosterze Volken, omtrent haar Koningen. §. 348. Van Driederlei soort, Goud; Wierook; en Myrh. §. 349. Zijnde van de Voortrefflijkste dingen van haar Land. Gelijk al van Ouds de Vereringen aan de Groten van de Weerld zijn Genomen, uit de Heerlijkste dingen van Iders Land: so om te Tonen, wat Kostlijkheid Elks Land geevt; als om te Betuigen, wat Agting men voor haar heevt. §. 350. Gelijk wy dat Vinden, in de Gefchenken van Jacob aan Joseph; van Joseph aan Jacob; van de Koningin van Scheba aan de Koning Salomo; en van Hazael aan Elifa. §. 351. Van dese Manier van Doen is 't, dat selv 't Geestlijke van de Godsdienst des N. T. word Uitgedrukt, door Gefchenken te Bringen. §. 352. Door dese Gefchenken was Maria wel in Staat, om een Lam te Kopen, en den Heer te Offeren; maar sy kon Bestaan med 2. Jonge Duiven, of een Paar Tortel-duiven: behalven dat het niet wel Voegde, dat sy sig so daadlijk Meester maakte van de Gefchenken van haar Kind; en sig die so haast Quijt maakte. §. 353. Welke haar Better konden te Pas komen, tot haar Onderhoud; so al niet op haar Naby zijnde Reis na Egypten, dewijl sy dog overal haar Teerkost med sig Sleepten; immers in haar Ballingschap, in Egypten. §. 354. So sy anders de selve, tot een Gedagtnis, niet Altijd hebben Bewaard; en so Joseph door Timmeren, als Maria door Spinnen, of enig ander Handwerk, haar Kost in Egypten hebben Gewonnen. §. 355.

§. 340.

Wy konnen hier in Onderscheiden dese
4. Dingen.

A. Sy Komen in 't Huis.

B. In 't Huis zijnde Gekomen; Vinden sy daar 't Kindje, med Maria, sijn Moeder.

C. En Neervallende, hebben sy 't Selve Aan-gebeden.

D. En haar Schatten hebbende Open gedaan, Brengen sy hem Geschenken: Goud; en Wie-rook; en Myrb.

A.

§. 341. Sy Komen dan eindelijk / door de Leiding van dese haar Doozgaande Ster / welk sy Volgen / tot aan 't Huis, daar sy Wesen moeten.

Boven welk sy de Ster siende stil Staan / niet een Doetstap Derrer Gaan; maar Creden in 't Huis.

't Welk sy of Open bonden; of booz haar / Beklopt hebbende / wierd Open gedaan.

B.

§. 342. In 't Huis so zijnde Gekomen; Vinden sy daar 't Kindje, med Maria, sijn Moeder, alleen.

Sonder Joseph, sijn geseide en gemeensde Vader. Luc. 3: 23. die Du mooglijk niet in Huis was / of immers niet in dit Vertrekt.

Ja!

Ja! ook sonder enige Omstaande Dienaars: gelijk de Wardze Koningen / ook in haar Geboorte / gemeenlijk By haar hebben.

§. 343. **L**et wel / dat sy 't Kindje Jesus med Maria, sijn Moeder / hier nu Wonden / in een Huis.

Niet meer dan in de Plaatz der Kribbe; waar in hy / in sijn Geboorte / by Gezelschap van een betec en bequamer Herberg / wierd Peergeleit. Luc. 2: 7. 12. Daar hem de Bethlehemitize Herberg Wonden / in sijn Geboorte. 1. 16.

Maar in een bequaam Huis; daar hy / med sijn Moeder / nu Gemakt genoeg had.

§. 344. **W**ant de Beschrijving / binnen Bethlehem, nu al Doleind zijnde; waren de Meeste / die daar waren Gekomen / om haar selve / volgens 't Mitgegaan Gebod van de Keiser Augustus, te laten Beschrijven / buiten alle twijfel / al weer Vertrokken na haar Huizen. En so / doo? haar Vertrek / nu Plaatz genoeg gemaakt boo? Hem / in de daar toe gestelde Herberg.

Of liever / dat Inmand van de Bozgers / die / doo? de Verkondiging van de Herberg / binnen Bethlehem, van 't geen sy hadden Gesien en Gehoozd; Hem ook Kende boo? de Saligmaker / de Chris-

tus, en de Heer van sijn Kerk: Hem /
uit Liefde tot hem/ aanstonds heeft in sijn
Huis genomen.

So anders de Herders selb / indien sy
Alle / of immers Enige van haar ook
Borgers van Bethlehem zijn geweest /
Hem niet aanstonds in Een van haar
Huizen hebben doen Obergaan.

C.

§. 345. De Wijsen dan / 't Kindje in
Huis Bindende/ Vallen neer, en Aanbidden
't Selve.

't Is niet te Denken / dat dese Wijsen,
so ras als sy in Huis waren Gekomen/
en de Verblif-Saal van dit Kind Inge-
reden; aanstonds so plotzlyk sijn Heer
gestort vooz 't Kind / om 't selve Aan te
bidden: sonder dat sy te voozn / med
Maria, enig Woord hebben Gesproken.

Maar 't is veel eer te Geloven / dat
sy Dooz-af aan Maria hebben Verhaald
Al / wat haar van dit Kind / so in 't
Oosten / als binnen Jerufalem van Hero-
des, de Koning selb / was Doozgekomen.
Gelyk ook wat haar / op de Weg na
Bethlehem, dooz de Ster was Ge-
beurd.

Dit dan so zijnde Dooz-af gegaan /
Vallen sy neer, vooz 't Kindje: of op haar
Knien alleen / of ook op haar Aangesigt
ter Harde.

Tot

Tot Bewijs en Betoning van haar
Eerbiedigheid; welke sy haar selve aan
dit Kind Verschuldigd hielden en agden.

Gelyk so Al de Oosterze Volken des
se Gewoonte hadden; dat sy / voo? 't
Aangefagt van haar Koningen komende/
fig aanstonds op de Arde Neerwir-
pen.

§. 346. Ja! sy so Neervallende / Bid-
den 't Selve aan. uit een heilige Godsdiens-
tigheid. So als haar Koning / om sijn
Koningrijk / en sijn Bescherming; gelyk
ook als haar God / om sijn Goed / Hulp
en Genade; ja! als haar Saligmaker /
om sijn / doo? hem te Verdienen / Groot
te Saligheid van 't N. C.

Want daar dese Wijzen selv Joden of
Jodengenoten waren / gelyk boven §.
26---41. is Angewesen; konden sy dit
Kind / dat sy voo? de Christus Kenden /
niet anders dan med Godlijke Eer Ond-
moeren.

Med dese haar so Groot een Eerbe-
wijfing Tonen sy dan / dat sy dit Kind
niet alleen als een Menz / maar Der
boven een Menz / ja! als God Selv /
die nu in 't Vlees was Geopenbaard /
Agten.

Oetwyl dese Eer geen Menz / maar
God alleen Toekomt. Gelyk wy dat
klaar kunnen Sien:

Hand,

Hand. 10: 25. 26. En als 't geschiede, dat Petrus Inquam, ging hem Cornelius te Gemoet; en *Vallende aan zijn Voeten, Aanbad* hy.

Maar Petrus Regtde hem op; seggende: Sta op; Ik ben ook Selv een Menz.

Openb. 19; 10. Ik *Vil neer, seid* Johannes, Voor zijn Voeten, de Voeten des Engels, c. 22: 8. om hem *Aan te bidden*: en hy Sei tot My; fiet, dat Gy dat Niet doet: Ik ben uw' Med-dienstknegt, en uwer Broederen, die 't Getuignis Jesu hebben. *Aanbid God. Dergel.* c. 22: 8. 9.

D.

§. 347. *Da dat sy so waren Aeergesballen / en hem hadden Aangeboden; doen sy haar Schatten Open, en Brengen hem Geschenken: Goud; en Wierook; en Myrh.*

1. *Sy doen dan haar Schatten Open. Sy doen haar Daren Op / waar in haar Geschenken Bestoten lagen.*

Of anders / haar Geschenken selv. die Schatten worden genaamd: om daar med Nit te drukken; en

a. *dat het geen Kleine en Seringe / maar Grote en Kostlyke Geschenken waren.*

Al hoewel niet so Groot / dat sy daar dooz t' eenmaal Derrijkt zijn geworden.

Doe

Hoe fouden sy anders de selve so Gemaklyk med haar hebben konnen Doeren; doe sy / of te Doet / of al med hulp van een Esel / vooz Moeder en Kind / van Bethlehem na Jerusalem, en van daar na Nazaret trokken; ja! bysonder / doe sy aanstonds daar op Dlugten moesten na Egypten.

- b. dat sy dese Geschenken uit haar dierbare Schatten / welke sy r' Huis hadden / en als wat Kostlyk Bewaarden / hadden genomen.

§. 348. 2. Sy, dese haar Schatten hebbende Opgedaan / Bregen hem Geschenken.

Tot een Bewijs en Dooz-tekken van haar { Onderwerping aan hem.
 { Liefde tot hem.
 { Dzeugd in hem.

't Was een Gewoonte / onder Al de Oosterze Volken / dat sy nooit / sonder Geschenken / onder 't Oog en vooz 't Aangefigt van haar Koningen Quamen.

Waarom ook dese Wijzen, uit 't Oogten zijnde / niet sonder Geschenken willen Aaderen tot dese haar Hemelz Koning.

§. 349. 3. Haar Geschenken nu / die sy hem hier Toebzengen; zyn van Drie, Derslei Soort. Goud;

Goud; en Wierook; en Myrh. **Ook** by ons nu nog bekende en geagte Dingen.

Goud. is 't Dooztreflijkste onder Al de Metalen / en 't Allerbaste. Geelverwig.

Wierook. is een hardagtig en doozlugtig Hars / uit sekere Bomen / in Arabie en elders / Bloejende.

Dit word Geteld onder de Welruikende Specerijen des Reuk-werks. Exod. 30: 34-35.

Myrh. is een Somagtig Hars / uit sekere Urtlandze Bomen / in Indie, Arabie, en elders / wanneer haar Bast wort Gesquetzt / Doozdbloejende.

Dit word ook Geteld onder de Voorneemste Specerijen, niet alleen van 't Reukwerk, maar ook van de Heilige Salv-oli. Exod. 30: 34. 35. 23. 25.

§. 350. Dese Geschenken van Goud; Wierook; en Myrh; die de Wijsen hier Bzengen aan onse Jesus, zijn buiten twijfel van de Dooztreflijkste en Waardigste dingen van haar Land / waar uit sy waren Bekomen.

Want 't is een al Oude Gewoonte / dat men de Vereringen / die men aan Andere / bysonder aan de Koningen en Gzotten van de Weerld doet / neemt van de Heerlijkste Bzugten en Uitmuntendste Din.

Dingen van 't Land / waar hi men
Woond.

Niet alleen / om daar med te Tonen /
wat Kostlijkheid Elk sijn Land hem
Geeft en Uitleverd; maar ook / om daar
med te Betuigen / wat Afgting dat men
heeft vooz Heu / die men daar med Ver-
eerd: als die men 't Aller-waardig-
ste / dat men heeft / Waardig keurd.

§. 351. So Vinden wy van de Patri-
arch Jacob Mangetekend / dat hy tot sijn
Sonen sei; doe hy haar vooz de Twedes
maal na Egypten Afsond / om Koozn te
kopen / in haar Honger.

Gen. 43: 11. Neemt van 't Lovlijkste DE-
SES Lands, in uw' Vaten; en Brengt
die Man, naamlijk Joseph, die Kegerer
was in ganz Egypten-land / een Ge-
schenk af: een weinig Balzem, en een
weinig Honig; Specerijen, en Myrh;
Terebintijn-noten, en Amandelen.

So Lesen wy ook van Joseph, die
daar na sijn Vader Jacob Geschenkt.

Gen. 45: 23. Sijn Vader Sond hy Tien
Efels; Dragende van 't Beste van E-
GYPTEN. Waar over hy Kegerer
was.

So word'er ook Getuigd / van de
Koningin van Scheba, in 't Zuiden / een
Arabize Dorstin; doe sy Quam na Jeru-
salem, om Salomons Wysheid te Ho-
ren,

368 De Wijsen uit Oosten,
ren / en een Proeb daar van te Ne-
men.

1 Kon. 10: 2. 10. Sy Quam te Jerufalem,
med Kemelen, Dragende Specerijen;
en seer Veel Gouds; en Kostlijk Ge-
steent.

En sy Gav de Koning, naamlijk Salo-
mo, Honderden twintig Talenten Gouds,
en seer Veel Specerijen en Kostlijk Ge-
steent. Vergel. 1. 24. 25.

**So Sien wy ook / dat Benhadad, de
Koning van Syrie, Krank zijnde / Doet;
doe hy Hazael tot Eliza, de Man Gods/
die tot Damascus was Gekomen / Sond:
om dooz hem den Heer te Dragen; of
Op ook van dese sijn Krankheid sou Ge-
nesen.**

2 Kon. 8: 9. So ging Hazael hem te Ge-
moet, en Nam een Geschenk in sijn
Hand; te weten, Alle Goed van DA-
MASCUS. 't Welk de Hoofdstad van
Syrie was.

§. 352. Van dese Manier van Doen
komt ook dese Manier van Spreken / in
de H. Schribten / om selv 't Geestlyke
van de Gods-diensc des N. T. Wit te
drukken.

Pfal. 68: 30. U sullen de Koningen Geschenk
Toebrengen.

Pfal. 72: 10. De Koningen van Tharsis, en
de Eilanden sullen Geschenken Aanbren-
gen;

gen , de Koningen van Scheba en Seba
sullen *Vereringen* Toevoeren.

Esai. 60: 6. Een Hoop Kemelen sal u Be-
dekken , de snelle Kemelen van Median
en Hepha , sy sullen Alle uit Scheba
Komen: *Goud* en *Wierook* sullen sy Aan-
brengen.

§. 353. Dooz dese Geschenken der
Wijfen ; Menen Sommige / dat Maria
in Staat was / om / na haar Kraam /
niet alieen 2. Jonge Duiven / of een
Paar Coztel-duiven ; gelijk sy Du ge-
daan heeft. sie Luc. 2: 24. maar ont
een Lam selv den Heer te Offeren. vol-
gens de Wet van Moses. Lev. 12: 6. 8.

't Is Seker / dat sy / dooz dese
Grote en Kostlijke Geschenken enig-
fins Derrijkt / nu Genoeg had / om een
Lam vooz haar te Kopen.

Maar nu Maria dit Piet doet ; moes-
ten wy daar uit Besluiten / dat sy /
niet tegenstaande dese Geschenken / med
2. Jonge Duiven of een Paar Coztel-
duiven aan den Heer te Offeren / uit
haar Selve heeft kommen Bestaan.

Behalven dat het niet wel Doegde / dat
sy sig selve so Daadlyk Meester maak-
te van de Vereringen en Geschenken /
aan haar kind gedaan ; ja ! sig de selve
so Haast quam Quijt te maken : daar
maar so Kort een Tijd tusfen Beide
A a was.

was. Gelijk wy komen Sien §. 90.

§. 354. Om nu niet te Seggen / dat dese Geschenken haar Beter konden te Pas komen / tot haar Onderhoud.

So al niet / op haar Naby zijnde Reis na Egypten: dewijl 't Reisen in die Landen / in die Tijd / so kostlijk niet vil; om dat sy dog overal / daar sy te Doet of op Esels Reysden / haar Teerkost selv med haar Sleepten / op de Weg. Gelijk wy dat Sien in Josephs Broeders. Gen. 42: 25. en 45: 21. 23. En in de Gibeoniten. Jos. 9: 4. 5. 11. 12. 13. 14. Ja! ook 't Stro en Voer vooz haar Esels, buiten 't Brood en de Wijn vooz haar selve. Gelijk wy Sien in die Levitize Man. Regt. 19: 18. 19. Vergel. §. 141.

Immers in haar Ballingschap in Egypten: daar sy omtrent een Ganz Jaar / ook med haar Kind / hebben moeten Leven.

Want schoon sy / doe haar Kind dese Geschenken kreeg / van dese haar aanstaande Ballingschap niet Wisten; God eventwel Wist het: en daarom kan hy haar Gedagten so hebben Bestierd / dat sy de selve vooz Eerst hebben willen by haar Houden.

§. 355. So sy anders dese Geschenken / tot een Gedagtnis van dit Doozbal / niet vooz Altijd hebben Bewaard. En

En dat Joseph , in Egypten ; so vooz hem selve als vooz Moeder en Kind / de Kost Gewonnen heeft / dooz sijn der Handen Arbeit en Paarstigheid / in 't Cimmeren.

Want immers is 't niet te Denken / dat Joseph , in Al die Tijd / Leui en Ledig sou hebben Geseten / of ijdele dingen Gedaan.

Behalven dat Maria selv ook haar Paarstigheid kan hebben Toegebracht / tot Onderschraging van 't Huis-houden ; med Spinnen / of enig ander Brodwen Handwerk. Gelijkt so een Deugdlijke Huisvrou beschreven en gepresen staat. Spreuk. 31: 19-----24.

V I J V D E B O E K.

ψ. 12.

En door Godlijke Openbaring Vermaand zijnde, in een Droom, dat sy Niet souden Weerkeren tot Herodes; Vertrokken sy, door een Ander Weg, weer na haar Land.

§. 356.

Na dat de Wijsen dan haar Godsdienst / omtrent dese Nieu geboorn Koning der Joden / hadden Volbragt / waar toe alleen sy uit haar Land waren Gekomen; zijn sy Anstonds weer na haar Land Vertrokken.

Waar in sig Opdoen dese 2. onderscheide Saken.

I. Sy zijn en worden door Godlijke Openbaring, in een Droom, Vermaand, dat sy Niet souden Weerkeren tot Herodes.

II. Waar op sy dan / door een Ander Weg, weer Vertrekken na haar Land.

EER.

E E R S T E D E E L.

Kort Inhoud.

Hier in worden 2. Dingen Onderscheiden.

§. 357. A. Gelijk eertijds de Propheten, so krijgen hier dese Wijsen een Godlike Openbaring aan haar Zielen, in een Droom; en so in de Nagt, als sy Sliepen. §. 358. Ja! in Die Nagt, die op de Dag van haar Aanbidding binnen Bethleheim is Gevolgd, en doe sy op de Volgende Dag na Herodes Meenden te Vertrekken. §. 359. B. En dat, om haar te Vermanen, dat sy Niet souden Weerkeren tot Herodes; gelijk sy Voor-hadden, om hem Bescheid te brengen van 't Kindje: haar buiten twiifel ook Waarschuwende voor 't Geweld van de Bloed-dorstende Herodes. §. 360. Gelijk God hier de Wijsen, in haar Droom, Vermaand, van 't geen sy hadden te Doen; so heeft hy Meermaal ook aan Andere gedaan: aan Abimelech en aan Laban. §. 361. Bysonder aan Joseph, de gezinde Vader van Jesus, Viermaal. 1. So om hem Maria, sijn Ondertroud Wif, tot hem te doen Nemen. 2. Als om hem te doen Vlugten in Egypten. 3. En uit Egypten te doen Weerkeren in 't Land Israels. 4. Gelijk ook om hem, Weergekeerd zijnde, doe hy Vreesde voor Archelaus, die in Judea Koning was, te doen Vertrekken in of na de Delen van Galileen. §. 362. In 't Voorbygaan word Aan-gemerkt; hoe Joseph, in 't Land Israels zijnde Gekeerd, van Archelaus daar Horen kon, dat hy in sijn Vaders Plaatz Koning in Judea was: daar hy 't anders Nooit geweest is.

§. 363. In de Schriften van 't N. T. zijn nog Twee Godlijke Openbaringen Aanmerklijk: fo die aan Simeon, door de H. Geest felv, of In of Buiten fijn Droom, of by Nagt of by Dag, is gefchied. §. 364. Als die aan Cornelius, door een Engel Gods, welk hy Klaarlijk Sag tot hem Inkomen, by Dag is gebeurd. §. 365.

§. 357.

Wp kunnen hier in dese 2. Dingen Onderfcheiden.

A. Haar Godlijke Openbaring / welk fy krijgen.

Sy zijn door Godlijke Openbaring, in een Droom, Vermaand.

B. 't Eind waar toe. Dat fy Niet fouden Weerkeren tot Herodes.

A.

§. 358. Sy zijn dan en worden / door Godlijke Openbaring, in een Droom, Vermaand.

Gelyk de Propheten eertijds haar Godlijke Openbaringen / door Gefigten en Dromen / Ondvingen. Na't Getuigenis van de Heer felv.

Num. 12: 6. So daar een Propheet is onder u; Ik de Heer fal, door een Gefigt, my aan hem Bekend maken, door een Droom fal Ik med hem Spreken.

Waar van wy een Staaltie fien in Daniel, aan wie / op fijn voorgeande ernstig Ge-

Gebed tot God / med sijn 3. Med-gesellen / de Verbozgenheid van Nebucadnetzars Droom / in een Nagt-geligt, is Geopenbaard. Dan. 2: 16---19.

Sie ook Dan. 7: 1---15.

So krijgen dese Wijzen hier ook een Godlijke Openbaring. Waar in God hem selve aan haar Zielen of Gedagten Openbaard. 't zij dooz hem selve / 't zij dooz sijn Engelen / die hy tot haar Send.

En dat / in een Droom : die de Heer selb in haar / dooz sijn bysondere Werking' / daar toe Verwekte. Certwijl sy Dromen dan.

So dat dit is Geschied in de Nagt; als sy Neerlagen en Sliepen / en in haar Slaap aan 't Dromen waren geraakt.

Want men Droomd in sijn Slaap; en men Slaapt by Nagt. Sie Matth. 2: 13. 14. En 1 Thesf. 5: 7.

Daar van Jacob word Getuigd / dat de Engel Gods / die sig selve de God van Bethel Noemd / aan wie hy aldaar een Gelobte had Beloofd / hem Aanspreekt / in een Droom. Gen. 31: 10. --- 13.

Daar Lesen wy van

a. Abimelech, de Koning van Gerar; dat God hem Aanspreekt / in een Droom des Nagts. Gen. 20: 3.

b. Laban, de Schoonvader van Jacob;

dat God tot hem Spreekt / in een Droom des Nagts. Gen. 31: 24.

- c. Salomo, de Koning van ganz Israel; dat de Heer hem te Gibeon Verscheen / in een Droom des Nagts. 1 Kon. 3: 5.

Gelijkt ook daar na nog Gens te Jerusaleem. 1 Kon. 9: 2.

§. 359. Ja! dese Godlijke Openbaring aan de Wijfen is / na alle Schijn / Geschied / in Die Nagt;

- a. Die Onmiddlijkt op de Dag is Gevolgd / in welk sy 't Kindje Jesus, binnen Bethlehem, hadden Gebonden; Aangebeden; en med haar Gaven Beschonken.

Want anders souden sy al weer zijn Vertrokken na Herodes; die so seer haar Haastige te Kug-komst op haar had Begeerd / en daar na med Al sijn Hert Verlangde.

- b. Doe sy / op de Volgende Dag / Opgestaan zijnde / na Herodes Meenden te Vertrekken.

Bysonder / daar dog 't Kind Jesus van sijn Ouders / na alle Waarschijnlijkheid / 's Daags na haar Aankomst tot Bethlehem, uit Bethlehem na Jerusaleem is Gebragt; om daar / in den Tempel / na de Wet des Here / med hem te Doen. Gelijkt wy dat Boven hebben Angemerkt. §. 90.

Scen

Geen Reden dan kon 'er zijn vooz
Haar / om Langer binnen Bethlehem
te Blijven; dewyl sy om 't Kind Je-
sus alleen daar waren Bekomen.

B.

§. 360. Maar waar toe Diend dog
dese Godlyke Openbaring aan de Wij-
sen, in haar Droom?

Om haar te *Vermanen*, dat sy Niet sou-
den Weerkeren tot Herodes.

Sy hadden by haar selve Dooz / om
med de Dag / Opgestaan zijnde / Weer
te keren na Jerusaleem; ja! na Herodes,
de Koning: dewyl sy dog niet Quaads
van hem Vermoeden.

Om naamlijk hem een Omstandig
Bescheid te Brengen van Al 't geen /
dat sy / na een Paarstig Onderzoek /
binnen Bethlehem, aangaande 't Jong
geboorn Kindje / hadden Gesien en
Gehoord. Gelyk Herodes dat op haar
had Versogt / ja! haar had Belast.

Maar de Heer onse God / die de
Woosheid van 't Hert van Herodes
Dooz-kende / Vermaand en Gebied haar /
Niet Weer te keren tot Herodes; en doet
haar so van Doornemen Veranderen.

Buiten twijfel / haar med Een
Maarschutwende vooz 't Gebaar en 't
Geweld / 't welk so niet Sy selv / im-
mers by 't Kind / te Wagten had / van

Na 5

de

de na zijn Bloed dofstende Herodes.

§. 361. Gelyk onse God hier hem selve aan dese Wijfen Openbaard / in haar Droom; om haar te Vermanen van 't geen sy / in dese Gelegenheid / hadden te Doen.

Zoo heeft God dat Meermaal ook aan Andere Gedaan.

Doe Abimelech, de Koning van Gerrar, Abraham zijn Huisvrouw Sara had Ondnomen; Vermaand God hem / in een Droom des Nagts / van 't Gebaar / waar in hy daar over was / en Gebied hem die aan haar Man Weer te geven. Gen. 20: 3----7.

Doe Laban, de Syrier, zijn Schoonsoon Jacob, als hy van hem Weg-vlugte / med Al de Zijne en Al 't Zijn / een Weg van 7. Dagen hebbende Na-gejaagd / aan 't Gebergte Gileads Agterhaalde; Vermaand hem God / in een Droom des Nagts / med dese Woorden: Wagt u, dat Gy med Jacob niet Spreekt nog Goed nog Quaad. Gen. 31: 20----24.

§. 362. Byzonder binden wy van Joseph, de geseide Vader van 't Kind Jesus, Aangetekend; dat ook hem Godlyke Openbaringen en Verschijningen / in zijn Droom / door Gods bysondere Bestiering in hem berouwt / op Dier verscheide Tijden zijn gebeurd.

Drie

Eriemaal word 'er geseid; dat de Engel des Here hem is Verschenen, in sijn *Droom*; om hem van sijn *Pligt* en *Doen* te *Vermanen*.

1. **D**e *Eerstmaal* / om hem *Maria*, sijn *Oudertroud Wif* / tot hem te doen *Nemen*; daar hy haar *Heimlijk* wilde en meende te *Verlaten*: om dat sy van *Jesus Swanger* wierd bevonden / uit de *H. Geest*. Matth. 1: 18.---21.
2. **D**e *Tweedemaal* / om hem / med 't *Kindje Jesus*, en sijn *Moeder* / te doen *Plugten* / uit 't *Land Israels*, in *Egypten*; doe *Herodes de Koning 't Kindje Sogt* / om 't selve te *Doden* Matth. 2: 13.
3. **D**e *Derdemaal* / in *Egypten*, om hem van daar / med 't *Kind* en sijn *Moeder* / te doen *Trekken* en *Weerkeren* in 't *Land Israels*; doe *Herodes*, die de *Ziel* van 't *Kindje* had *Gefogt* / nu was *Gestorven*. Matth. 2: 19. 20.
4. **D**e *Dierdemaal* / doe hy nu / op dit *Gebod Gods* / uit *Egypten* was *Weergelieerd* in 't *Land Israels*, en daar *Hoorde* / dat *Archelaus* in *Judea Koning* was / in *Plaatz* van sijn *Vader Herodes*, en daarom *Dreesde* daar heen te *Gaan*; wierd hy door *Godlijke Openbaring*, in een *Droom*, *Vermaand*,
om

om te Vertrekken in of na de Delen van Galileen. Matth. 2: 21. 22.

§. 363. Wy komen hier / in 't Doozbygaan / Aanmerken / hoe / daar Archelaus Nooit Koning is geweest over Judea , Joseph nogtans / die / Kozt na de Dood van zijn Vader Herodes , in 't Land Israels Keerde / daar Horen kon ; dat Archelaus in Judea Koning was, in de Plaatz van zijn Vader Herodes. Matth. 2: 22.

Piet alleen / om dat Archelaus , dooz 't Testament van zijn Vader / onder 's Keisers Goedbinden / in zijn Plaatz Koning was Verklaard / ober de Helvt van zijn Rijk : naamlijk Judea , Samaria en Idumea.

Maar ook / om dat hy daar op Aanstonds / na de Dood van zijn Vader / van Deel als Koning wierd Begroet en Gezeerd ; terwijl men / op 't Testament van zijn gestorven Vader / de Toestemming des Keisers nog Verwagden : om welk te Verkrijgen / Archelaus selv na Romen was Vertrokken.

Daar 't anders Seker is / dat Archelaus Nooit Koning in Judea is geweest ; maar van de Keiser Augustus , om de sware Klagten en Beschuldigingen / die Tegen hem Inquamen / van Romen is te Ruyg gesonden / med de Naam alleen van

Ethnar-

Ethnarcha, dat is / Vorst of Overste des Volks, ober de Helvt van sijn Vaders Rijk: onder Belobte ebenwel / van hem Koning daar ober te maken / indien hy hem in sijn Kegering Wel quam te Dragen. Sie Josephi Gudhed. B. 17. C. 10. ----- 13. Bozlog. B. 1. C. 21. B. 2. C. 4. 8. 9. Egesip. B. 1. C. 46. B. 2. C. 1.

§. 364. Wy Vinden nog Twee Godlyke Openbaringen / die Aanmerkljk zijn / in de Schryvten van 't N. T. gemeld.

Van de Gude Simeon, te Jerusalem, word'er Getuigd:

Luc. 2: 26. En hem was een Godlyke Openbaring gedaan, door de H. Geest; dat hy de Dood niet Sien sou, Eer hy de Christus des Here sou Sien.

Dese Godlyke Openbaring is aan hem Geschied: Niet door een Engel des Here / gelijk wy van Joseph hebben Gesien; maar door de H. Geest Gods selv.

Niet door Middell van 't beschreven Woord Gods / gelijk'er wel sulke Openbaringen des Geests Veel zijn; maar Onmidlijk / door hem eigen Selve / er sijn kragtadige Werking op sijn Ziel.

Of nu dese Godlyke Openbaring aan Simeon, door de H. Geest is Gedaan

daan In sijn Droom / of Buiten sijn
Droom / Weten wy niet.

Gelyk wy ook niet kunnen med enige
Zekerheid Seggen / of sy by Nagt of
by Dag hem is Doorgekomen.

§. 365. So Lesen wy ook van een se-
ker Cornelius, te Cesareen.

Hand. 10: 22. Cornelius, een Hoofdman
over Honderd; een Regtvaardig Man,
en Vresende God, en die goed Getuig-
nis heevt van 't Ganz Volk der Joden,
is door Godlijke Openbaring Vermaand,
van een Heilig Engel, dat hy u sou
Ordbieden tot sijn Huis, en dat hy van
u Woorden der Saligheid sou Horen.

Hier staat wel te Letten / dat dese
Godlijke Openbaring en Vermaning
aan Cornelius is Geschied / door een Hei-
lig Engel Gods.

Piet by Nagt / doe hy te Slapen lag /
in sijn Droom; maar by Dag, omtrent
de 9. Uur des Dags. v. 3. Daar hy vol-
komen Wakker was / en Besig med
God te Bidden, in sijn Huis, op die
9. Uur. v. 30. zijnde 't Uur des Ges-
beds / en de Tijd van 't Daagtyks
Avond-Offer.

En daarom / niet in een Druister
maar in een Klaar Gesigt; Siende Klaar-
lijk een Engel Gods tot hem Inkomen,
die med hem Sprak. v. 3.

TWE-

T W E D E D E E L.

Kort Inhoud.

Wat de Wijzen, van God so Vermaand zijnde, Doen. §. 366. A. Sy Vertrekken weer na haar Land, na 't Oosten, op de eerst Volgende Dag. §. 367. Welke sy al Voor Gods Vermaning, die haar alleen van Weg deed Veranderen, tot haar Vertrek hadden Vast gesteld; so om Herodes niet Lang Op te houden, als om 't Kind na den Tempel te Vergesellschaften. §. 368. Sy zijn uit Bethlehem niet Vertrokken, Voor dat sy, med alle Naarstigheid, aldaar na dat Kindje hadden Onderfogr. En so, buiten Twijfel, ook uit Maria en Joseph hadden Verstaan, wat de Een Voor, en de Ander Na sijn Ondvangnis, hoewel ook Voor sijn Geboorte, daar van, door een Engel, was Verkondigd. §. 369. Die haar ook Omstandiglijk hebben Verteld Al, wat haar van de Herders van Bethlehem, even Na sijn Geboorte, was Voorgekomen. §. 370. B. Sy Vertrekken so, maar door een Ander Weg; niet weer Door maar Voorby Jerusaleem, na haar Land. §. 371. Had de Moorman Reden, na dat hy van Philippus was Onderwefen, en op sijn Geloov Gedoopt, om sijn Weg med Blijfschap te Reisen; veel Meer dese Wijzen nu. §. 372. Die med so veel Vrolijkheid, op dese haar Weg, God hebben Verheerlijkt; over Al 't Goed, dat haat en in Jerusaleem, en op haar Weg na Bethlehem, en in Bethlehem selv, was Voorgekomen. §. 373. Die ook med soo veel Vreugd t' Huis zijnde gekomen, Ganz Oosten hebben Vervuld, med Al 't geen sy hadden Gesien en Gehoord; 't welk sy bysonder
aan

aan de Joden en Jodengenoten aldaar hebben Verkondigd : waar door de Heer een ge-
baande Weg , voor zijn Euangelium van de
Geboorn Mesias, in 't Oosten heevt Bereid.
S. 374.

§. 366.

De Wijfen dan van God so Ver-
maand zijnde; wat Doen sy?

A. Sy Vertrekken weer na haar Land.

B. Maar door een Ander Weg.

A.

§. 367. Sy Vertrekken dan weer na haar
Land. Na 't Oosten, waar uit sy Ge-
komen waren. sie v. 1.

En dat / nu sy haar Ogen hadden
Verzadigd / med 't aangenaam Gesigt
van dese Geboorn Koning der Joden.
Ja! nu sy haar Herten omtrent hem
hadden Uitgebeid/ dooz haar Rijke Lieb-
de-gaben / en Godsdienstige Eerbewij-
singen.

Sy Vertrekken/ op de eerst Volgende
Dag / na dese Nact; in welke sy dooz
Godlijke Openbaring waren Ver-
maand.

§. 368. Niet / dat Gods Vermaning
haar die Dag tot haar Vertrekt Stelde;
maar alleen / omdat Sy selv dese Dag
daar toe te voorn al hadden Bepaald /
en Nact gesteld.

So om Herodes, in zijn Verwachting/
niet Lang Op te houden en Uit te stel-
len.

Als

Als om't Kind / daar 't van sijn
 Ouders / op die Dag / na alle Schijn /
 stond Gebragt te worden na Jerufalem,
 in den Tempel / te Vergesellschaften. Ge-
 lijk wy Boven hebben geseid. §. 90. en
 §. 359.

Waarom Gods Vermaning / in dese
 Dagt / regt te Pas quam.

So doet God haar dan / dooz sijn
 Vermaning / niet Vertrekken / op die
 Dag ; maar alleen haar / daar sy al
 hadden Doozgenomen / op die Dag / te
 Verreisen / van Weg Veranderen.

§. 369. Denk bij / dat de Wijfen
 niet zijn Vertrokken uit Bethlehem ; vooz
 dat sy aldaar Genoegzaam na dat Kindje
 hadden Onderbzaagd / en med alle
 Haarstigheid Onderfogt. Gelijk Hero-
 des haar dat had Versogt en Belagt.

By welke Gelegenheid sy / buiten
 alle twijfel / ook uit Maria en Joseph
 hebben Verstaan de Godlijke Openba-
 ringen / die aan Haar van dit Kindje
 waren geschied.

Niet alleen / Dooz sijn Ondbangnis /
 aan sijn Moeder Maria ; dooz de Engel
 Gabriel.

Hoe die van God tot haar Gesonden
 na Nazaret, haar Groetde / als de Be-
 genadigde / en Gezegende onder de Vrou-
 wen ; en haar med Een Aankondigde /

dat ſp ſou Bebragt worden / ſonder enige Egelijke Kennis gehouden te hebben met een Man / alleen door de Kragt des Allerhoogſte / welke haer ſou Oberſchaduwē : en dat ſp ſo / op haar Tijd / ſou Baren J E S U S, de Soon Gods / de Soon des Allerhoogſte. Sie Luc. 1: 26. --- 35.

Maar ook / Na ſijn Ondvangnis / in 't Lighaam van ſijn Moeder / aan Joſeph ; door de Engel des Here.

Hoe die hem Verkondigde / dat 't geen in Maria , ſijn Ondertroud Wijs / was Ondvangen / was uit de H. Geest ; en dat ſp / op de geſetde Tijd / ſou een Soon Baren / welches Naam hy moest Noemen JESUS. Om dat hy ſijn Volk ſou Salig maken van haar Sonden.

Waar door deſe Doorſegging van Eliaſ ſou worden Verbuld : Siet ! een Maagd ſal Swanger worden , en een Soon Baren ; wies Naam ſal zijn Emmanuel. Sie Matth. 1: 18. --- 23.

§. 370. Wie Twijfeld ook / of Joſeph en Maria hebben haer ook Omſtandiglijk Verteld Al / wat haer van de Herders van Bethlehem , eben Na de Geboorte van dit Kind / was Doorgekomen.

Hoe Deſe aan haer hadden Verhaald ;
a. Dat / daar ſp / op 't Veld / Nagt-
wagt hilden over haar Kudde ; een
En:

salem, in Bethlehem Gekomen. gelijk
 wy dat hebben Gefien.

Maar sy Keren hier nu uit Bethle-
 hem, niet Weer Dooz Jerufalem; maar
 Nemen een Ander Weg / hoewel Dooz
 by Jerufalem, na haar Land.

Sy Oordelen med Regt / dat sy 't Ge-
 bod van God Meer moeten Opbolgen
 en Gehoorfamen / dan 't Bebel van de
 Koning Herodes. Vergel. Hand. 4: 19.
 en 5: 29.

§. 372. Had de Mooyman / de Kamer-
 ling / een Magtig Heer van Candace, de
 Koningin der Moren, die ober Al
 haar Schat was / Keden; om fijn Weg
 med Blijfchap te Keifen: doe Philippus
 hem / uit de Propheet Esaias, die hy Sat
 en Las / op fijn Wagen / (als hy van
 Jerufalem, daar hy was Gekomen / om
 Man te bidden / na Huis Keerde.) had
 Onderwefen / en gebragt tot 't Geloof
 in Jesus: fo dat hy van hem / op fijn
 Verfoekt / aanftonds wierd Bedoopt
 Hand. 8: 27.-----39.

Veel meer hadden dese Wijfen Keden;
 om haar Weg / van Bethlehem na haar
 Land / med Blijfchap te Keifen..

Gelijk de Herders ook te voorn van
 Bethlehem na haar / op 't Veld gelaten /
 Kudde Weerkeerden / med fo Groot een
 Dzeugd in haar Hert; dat sy God Ver-
 heer-

heerlijken en Drefen ober Alles / wat
 sp / binnen Bethlehem, hadden Gehoord
 en Gefien. Luc. 2: 20.

§. 373. Denkt dan eens ; med wat Al
 Drolijkheid / dese Wijfen na haar Land
 Bekceerd zijn.

Hoe sp de Heer haar God / op dese
 haar Weg / hebben Gedankt en Vers
 heerlijkt ;

- a. Dat hy haar binnen Jerufalem zijnde
 Gehomen / in haar Onwetendheid /
 fo Goedertiernlijk had laten Onder
 regten van fijn Geboort-plaatz.
- b. Dat hy haar / op haar Weg na Beth
 lehem / dooz die Ster / fo Genadiglijk
 had Dooz-geligt en Seleid.
- c. Dat hy haar / dooz die haar Dooz
 gaande Ster / 't Huis felv / daar 't
 Kindje in was / had Aangewefen.
- d. Dat sp 't felve daar hadden Gebon
 den / en Gefien med haar Ogen : ja
 Aangebeden en Befchonken.
- e. Dat sp daar / uit Jofeph en Maria, heb
 ben mogen Horen die Godlijke Open
 baringen / die de Een Dooz / de Ander
 Na de Ondvangnis van dit Kind / dooz
 den Engel des Here / heeft gehad.
 Gelijkt ook / wat de Herders , op 't
 Veld van Bethlehem , in fijn Geboort
 te / hadden Gefien en Gehoord.

§. 374. Ja ! Denkt eens ; nied wat

**Al Dzengd ook sy weer zijn r Huis Ges
komen / in 't Oosten.**

a. **Hoe sy Ganz Oosten hebben Ver
bild / med 't geen sy hadden Gesien /
op haar Weg na Bethlehem. ja ! med
't geen sy hadden Gesien en Ge
hoord / in Bethlehem selv.**

b. **Hoe sy / in 't bysonder / de Joden en
Jodengenoten aldaar hebben Ver
kondigd ; dat sy med haar Egen / bin
nen Bethlehem , hadden Gesien / Be
groet / Aangeboden / en Beschonken
de so lang Beloobde en Verwagde /
maar Nu daar Geboorn Messias der
Vaderen / de Koning der Joden.**

**Waar dooz de Heer onse God een
Gebaande Weg heeft Bereid / vooz 't
Euangelium van de Geboorn Messias , de
Saligmaker der Weerld ; 't welk daar
Nu in 't Oosten sou worden Verkon
digd.**

E I N D.

AL
CHRISTI
VERSCHIJNINGEN,

NA SIJN
OPSTANDING.

EN HAAR
ORDER.

364

AL

A L
C H R I S T I
V E R S C H I J N I N G E N ,

Na sijn

O P S T A N D I N G .

En haar

O R D E R .

Al de Verschijningen van Christus Jesus, Na sijn Opstanding voorgeballen / konnen bequaamlijk worden Geschift en Onderscheiden in Twe Hoofd-delen.

Waar van 't Eerste Deel behelst Al sijn Verschijningen / die op de Dag van sijn Opstanding selv zijn gebeurd.

Daar 't Twede Deel bebat Al sijn Verschijningen / die op de Volgende Tijd en Dagen / tot sijn Hemelvaart toe / zijn geschied.

EERSTE DEEL.

CHRISTI VERSCHIJNINGEN,
OP DE DAG VAN SIJN
OPSTANDING.

UIT

Mattheus, Cap. 28. v. 1. --- 10.

- v. 1. *En Laat na de Sabbat, als 't Begon te Ligten tegen de Eerste Dag der Week, Quam Maria Magdalena, en de Ander Maria, om 't Grav te Besien.*
- v. 2. *En siet! daar Geschiede een Grote Aardbeving: want een Engel des Here, Neerdalende uit den Hemel, Quam toe, en Wendelde de Steen af van de Deur, en Sat op de scheve.*
- v. 3. *En sijn Gedaante was gelijk een Blixem, en sijn Kleding Wit gelijk Sneeu.*
- v. 4. *En uit Vrees van Hem, sijn de Wagters seer Verschrikt geworden, en wierden als Doden.*
- v. 5. *Maar de Engel Andwoordende,*
Sei

Sei tot de Vrouwen ; Vreesd gy Niet : want ik Weet dat gy Soekt Jefus , die Gekruizt was.

ÿ. 6. *Hy is hier Niet : want hy is Opgeftaan , gelijk hy Gefeid heeft. Komt herwaarts , Siet de Plaatz , daar de Heer heeft Gelegen.*

ÿ. 7. *En Gaat Haastlijk heen , en Segt fijn Discipelen ; dat Hy is Opgeftaan van de Doden : en Siet ! Hy Gaat u Voor na Galileen ; Daar fult Gy hem Sien : siet ! ik heb 't u Gefeid.*

ÿ. 8. *En Haastlijk Uitgaande van 't Grav , med Vrees en Grote Blijfchap , Liepen fy heen , om 't felve fijn Discipelen te Boodschappen.*

ÿ. 9. *En als fy Heen-gingen , om fijn Discipelen te Boodschappen ; Siet ! Jefus is Haar Ondmoet , Seggende ; weest Gegroet : en fy tot hem Komende , Grepen fijn Voeten , en Aanbaden Hem.*

ÿ. 10. *Doe Sei Jefus tot Haar : Vreesd Niet , Gaat heen , Boodschapt mijn Broeders , dat fy Heen-gaan na Galileen , en Aldaar fullen fy My Sien.*

Mar-

Marcus, Cap. 16. v. 1. --- 14.

- v. 1. *En als de Sabbat was Voorbygegaan, hadden Maria Magdalena en Maria de Moeder Jacobi, en Salome Specerijen Gekogt; op dat sy Quamen en Hem Salvden.*
- v. 2. *En seer Vroeg, op de Eerste Dag der Week, Quamen sy tot 't Grav, als de Son Opping.*
- v. 3. *En Seiden tot elkander: Wie sal ons de Steen van de Deur des Gravs Afwendelen?*
- v. 4. *En Opsiene Sagen sy, dat de Steen was Afgewendeld: want hy was seer Groot.*
- v. 5. *En in 't Grav zijnde Ingegaan, Sagen sy een Jongling, Sittende aan de Regter zy, Bekleed med een Wit Lang Kleed; en wierden Verbaasd.*
- v. 6. *Maar hy Sei tot haar; zijt Niet Verbaasd: gy Soekt Jesus de Nazarener, die Gekruizt was: Hy is Opgegaan, Hy is Hier Niet: siet de Plaatz, daar sy hem Geleit hadden.*

v. 7.

ÿ. 7. *Dog Gaat heen, Segt sijn Discipelen en Petrus; dat Hy u Voor-gaat na Galileen: Aldaar sult Gy hem Sien: gelijk hy u Geseid heeft.*

ÿ. 8. *En sy Haastlyk Uitgegaan zijnde Vloten van 't Grav: en Beving en Ondsetting had haar Bevangen; en Seiden Nimand iet: want sy waren Bevreesd.*

ÿ. 9. *En als Jesus Opgestaan was 's Morgens vroeg, op de Eerste Dag der Week; Verscheen hy Eerst Maria Magdalena, uit welk hy Seven Duivelen had Uitgeworpen.*

ÿ. 10. *Dese Heen-gaande Boodschapte 't de gene die Med hem waren geweest; welke Treurden en Weenden.*

ÿ. 11. *En als Dese Hoorden, dat hy Leeude, en van Haar was Gestien; Geloovden sy 't Niet.*

ÿ. 12. *En na Dese is hy Geopenbaard, in een Ander Gedaante, aan Twe van Haar, daar sy Wandelden en in 't Veld Gingen.*

ÿ. 13. *Dese ook Heen-gaande Boodschaptten 't de Andere; maar sy Geloovden ook Die Niet.*

ÿ. 14.

ÿ. 14. Daar Na is hy Geopenbaard aan de Elv, daar sy Aansaten, en Verweet haar haar Ongelovigheid en Hardheid der Herten; om dat sy Niet Geloofd hadden de gene, die hem hadden Gesien, na dat hy was Opgestaan.

Lucas, Cap. 24. ÿ. 1. — 43.

- ÿ. 1. En op de Eerste Dag der Week, seer vroeg in de Morgenstond, Gingen sy na 't Grav, Dragende de Specerijen, die sy hadden Bereid, en Sommige met haar.
- ÿ. 2. En sy Vonden de steen Afgewendeld van 't Grav.
- ÿ. 3. En Ingegaan zijnde, Vonden sy 't Lighaam des Here Jesu Niet.
- ÿ. 4. En 't Geschiede, als sy daar over Twijfelmoedig waren; Siet! Twee Mammen stonden By haar in Blinkende Klederen.
- ÿ. 5. En als sy seer Bevreesd wierden, en 't Aangefigt na de Aarde Neigden; Seiden sy tot haar: Wat zoekt gy de Levende by de Doden?
- ÿ. 6.

ÿ. 6. Hy is hier Niet ; maar hy is
Opgestaan. Gedenkt , hoe hy tot u
heeft Gesproken , als hy Nog in Ga-
lilea was :

ÿ. 7. Seggende ; de soon des Menze
Moet worden Overgeleverd in Han-
den der sondige Menzen ; en Gekruizt
worden ; en de Derde Dag weer
Opstaan.

ÿ. 8. En sy wierden Indagtig zijn
Woorden.

ÿ. 9. En Weergekeerd zijnde van 't
Grav , Eoodschappen sy Al dese
Dingen aan de Elv , en aan Al de
Andere.

ÿ. 10. En sy waren Maria Magdale-
na , en Johanna , en Maria Jacobi
Moeder , en de Andere med haar ,
die Dit tot de Apostelen seiden.

ÿ. 11. En haar Woorden schenen voor
haar als ijdel Geklap , en sy Geloov-
den haar Niet.

ÿ. 12. Dog Petrus Opstaande Liep tot
het Grav , en Neerbukkende sag hy
de Linne Doeken , Leggende alleen ;
en ging Weg , sig Verwonderende
by hem selve van 't geen Geschied
was.

ÿ. 13.

- †. 13. En Siet ! Twe van Haar Gin-
 gen , op de selvde Dag , na een
 Vlek , dat Sestig Stadien van Jeru-
 salem was , welkes Naam was Em-
 maus.
- †. 14. En sy Spraken t' samen onder
 elkander van Al dese Dingen , die
 'er Gebeurd waren.
- †. 15. En 't Geschiede , terwijl sy
 t'samen Spraken , en elkander Onder-
 vraagden ; dat Jesus selv by haar
 Quam , en med haar Ging.
- †. 16. En haar Ogen wierden Gehou-
 den , dat sy hem Niet Kenden.
- †. 17. En hy Sei tot haar : Wat Re-
 denen zijn dit , die gy Wandelende
 onder elkander Verhandeld ? en
 waarom Siet gy Droevig ?
- †. 18. En de Een , wies Naam was
 Kleopas , Andwoordende sei tot hem :
 zijt Gy alleen een Vremdling in Je-
 rusalem ; en Weet gy niet de Din-
 gen , die dese Dagen daar in Ge-
 schied zijn ?
- †. 19. En hy sei tot haar ; Welke ?
 En sy seiden tot hem ; de Dingen
 aangaande Jesus , de Nazarener ,
 welk

welk een Propheet was , Kragtig
in Werken en Woorden , voor God
en Al 't Volk.

ÿ. 20. En Hoe onse Overpriesters en
Oversten de selve hebben Overgele-
verd tot het Oordeel des Doods , en
hem hebben Gekruizt.

ÿ. 21. En wy Hoopten , dat Hy was
de gene die Israel sou Verlossen.
Dog ook beneven dit Alles , is 't He-
den de Derde Dag , van dat dese
Dingen zijn Geschied.

ÿ. 22. Maar ook sommige Vrouwen,
uit Ons , hebben Ons Ondsteld ; die
Vroeg in de Morgenstond aan 't
Grav zijn geweest.

ÿ. 23. En sijn Lighaam niet Vinden-
de Quamen sy , en Seiden ; dat sy
ook een Gesigt van Engelen hadden
Gesien , die Seggen dat hy Leevd.

ÿ. 24. En sommige der gene , die Med
Ons zijn , Gingen heen tot het
Grav , en Bevonden 't Also , ge-
lijk ook de Vrouwen hadden Geseid ;
maar Hem Sagen sy Niet.

ÿ. 25. En hy Sei tot haar : ô On-
verstandige ! en Trage van Herten ,

om te Geloven *Al* , dat de Propheeten hebben Gesproken !

- ÿ. 26. Moest de Christus niet Dese dingen Lijden ; en so in sijn Heerlijkheid Ingaan ?
- ÿ. 27. En Begonnen hebbende van Moses en van *Al* de Propheten , lei hy haar Uit , in *Al* de Schrivten , 't geen van Hem was geschreven.
- ÿ. 28. En sy Quamen Naby 't Vlek , daar sy na Toe Gingen , en hy Hield hem als of hy Verrer Gaan sou.
- ÿ. 29. En sy Dwongen hem , Seggende ; Blijv Med Ons : want 't is by den Avond , en de Dag is Gedaald. En hy ging In , om Med haar te Blijven.
- ÿ. 30. En 't Geschiede , als hy Med haar Aansat , Nam hy 't brood , en Zegende het ; en als hy 't had Gebroken , Gav hy 't haar.
- ÿ. 31. En haar Ogen wierden Geopend , en sy Kenden hem : en hy quam Weg uit haar Gesigt.
- ÿ. 32. En sy Seiden tot elkander : was onse Hert niet Erandend in ons ?
als

- als hy tot Ons Sprak op de Weg ;
en als hy Ons de Schriften Opende.
- ÿ. 33. En sy , 't selvde Uur Opstaande ,
Keerden weer na Jerusaleem ;
en Vonden de Elv t'samen Ver-
gaard , en die Med haar waren.
- ÿ. 34. Welke Seiden : de Heer is
Waarlijk Opgestaan ; en is van Si-
mon Gesien.
- ÿ. 35. En sy Vertelden , 't geen op de
Weg was geschied ; en Hoe hy
haar was Bekend geworden , In 't
Breken des Broods.
- ÿ. 36. En als sy van Dese dingen
Spraken , Stond Jesus selv in 't
Midden van haar ; en Sei tot haar:
Vrede zij U.
- ÿ. 37. En sy Verschrikt en seer Be-
vreesd geworden zijnde , Meenden
dat sy een Geest Sagen.
- ÿ. 38. En hy Sei tot haar : Wat zijt
gy Ondroerd ? en Waarom Klim-
men sulke Overleggingen in uw'
Herten ?
- ÿ. 39. Siet mijn Handen en mijn Voe-
ten : want Ik ben 't selv. Tast my
aan ; en Siet : want een Geest
heev:

heeft geen Vleez en Benen ; gelijk gy ziet dat Ik heb.

ÿ. 40. En als hy Dit Sei ; Toonde hy haar de Handen en de Voeten.

ÿ. 41. En doe sy 't van Blijfschap nog Niet Geloovden , en haar Verwonderden ; sei hy tot haar : Hebt gy hier iet om te Eten ?

ÿ. 42. En sy Gaven hem een stuk van een Gebraan Vis en van Honigraden.

ÿ. 43. En hy Nam 't , en At het Voor haar Ogen.

Johannes, Cap. 20. ÿ. 1. — 20.24.25.

ÿ. 1. En op de Eerste Dag der Week, Ging Maria Magdalena Vroeg , als 't nog Duister was , na 't Grav : en Sag de Steen van 't Grav Weggenomen.

ÿ. 2. Sy Liep dan , en Quam tot simon Petrus , en tot de Ander Discipel , welk Jesus Lief had ; en sei tot haar : sy hebben de Heer Weggenomen uit 't Grav ; en Wy Weten niet , Waar sy hem hebben Geleit.

ÿ. 3.

1. D. Op de Dag van zijn Opstanding. 405
- ÿ. 3. Petrus dan Ging uit , en de Ander Discipel , en sy Quamen tot het Grav.
- ÿ. 4. En dese Twee Liepen te Gelyk : en de Ander Discipel Liep voor uit sneller dan Petrus , en Quam Eerst tot het Grav.
- ÿ. 5. En als hy Neerbukte , Sag hy de Doeken leggen , nochtans Ging hy daar niet In.
- ÿ. 6. Simon Petrus dan Quamen Volgde hem , en ging In 't Grav , en sag de Doeken leggen.
- ÿ. 7. En de sweetdoek , die op zijn Hoofd was geweest , Sag hy Niet By de Doeken leggen ; maar in 't bysonder , in een ander Plaatz , t'samen-gerold.
- ÿ. 8. Doe ging dan ook de Ander Discipel daar In , die Eerst tot het Grav was Gekomen , en Sag het , en Geloovde.
- ÿ. 9. Want sy Wisten nog de Schryft niet , dat hy van de Doden Moest Opstaan.
- ÿ. 10. De Discipelen dan Gingen wecr na Huis.

- ψ. 11. *En Maria Stond Buiten by 't Grav, Wenende. Als sy dan Weende, Bukte sy in 't Grav.*
- ψ. 12. *En Sag Twe Engelen in Witte Klederen zitten, Een aan 't Hoofd, en Een aan de Voeten, daar 't Ligbaam van Jesus had Gelegen.*
- ψ. 13. *En die Seiden tot haar: Vrouw! Wat Weend gy? Sy sei tot haar: Om dat sy Mijn Heer hebben Weggenomen; en Ik niet Weet, Waar sy hem Geleit hebben.*
- ψ. 14. *En als sy Dit had Geseid, Keerde sy haar Agterwaarts, en Sag Jesus Staan; en sy Wist niet dat het Jesus was.*
- ψ. 15. *Jesus Sei tot haar: Vrouw! Wat Weend gy? Wie Soekt gy? Sy Menende dat het de Hovenier was, Sei tot hem: Heer! so Gy hem hebt Weg-gedragen; Seg my Waar gy hem hebt Geleit, en Ik sal hem Weg-nemen.*
- ψ. 16. *Jesus sei tot haar: Maria! Sy haar Omkerende, sei tot hem: Rabbouni! 't welk is geseid, Meester!*
- ψ. 17. *Jesus sei tot haar; Raak my Niet*

*Niet aan : want Ik ben nog Niet
Opgevaren tot mijn Vader ; maar
Ga heen tot mijn Broeders , en Seg
haar : Ik Vaar op tot Mijn Vader
en Uw' Vader , en tot Mijn God en
Uw' God.*

ψ. 18. *Maria Magdalena Ging , en
Boodschapte de Discipelen ; dat Sy
den Heer had Gesien , en dat Hy
haar Dit had Geseid.*

ψ. 19. *Als 't dan Avond was , op
de selvde Eerste Dag der Week ,
en als de Deuren waren Gesloten ,
daar de Discipelen Vergaard wa-
ren , om de Vrees der Joden ;
Quam Jesus , en stond in 't Mid-
den , en sei tot haar : Vrede zij U.*

ψ. 20. *En Dit Geseid hebbende , Toon-
de hy haar sijn Handen en sijn Zij.
De Discipelen dan wierden Verbljyd ,
als sy den Heer sagen.*

ψ. 24. *En Thomas , Een van de
Twaalv , geseid Didymus , was Med
haar Niet ; doe Jesus Quam.*

ψ. 25. *De Andere Discipelen dan sei-
den tot hem : Wy. hebben den Heer
Gesien. Dog Hy sei tot haar : Indien*

Ik in zijn Handen niet Sie 't Teken der Nagelen , en mijn Vinger Steek in 't Teken der Nagelen ; en Steek mijn Hand in zijn Zij , Ik sal Geensins Geloven.

E E R S T E D E E L.

Kort Inhoud.

Al wat de Euangelisten van de Verschijning en Aanspraak, so der Engelen als van Jesus selv, aan de Vrouwen in 't gemeen, gelijk ook van haar Boodschap aan de Discipelen, onder Een gemengd Verhalen; moet men Onderscheidenlijk, ten deel van Maria Magdalena alleen, ten deel van de Andere Vrouwen alleen Verstaan. §. 1. Maria Magdalena Gaat med de Andere Vrouwen na 't Grav van Christus, om het te Besien; en om Hem te Salven: so dat Sy zijn Opstanding, op die Dag, niet hebben Verwagt. §. 2. Dese Vrouwen worden ook med haar Namen by de Euangelisten genoemd; en van Johannes onder Maria Magdalena, welk hy alleen Meld, ook Begrepen. §. 3. Dat Johannes van Haar alleen Spreekt, is: om dat hy Voorheeft Christi Verschijning aan Haar alleen, uit Al de Vrouwen, Geschied, Omstandiglijk te Verhalen. §. 4. Sy Alle Siende de Steen van 't Grav, en 't Lighaam Christi daar niet in; Loopt Maria Magdalena van 't Grav, en Boodschapt dit aan Petrus en Johannes; sonder dat

I. D. Op de Dag van zijn Opstanding. 409

dat Sy of Imand van de Vrouwen doe van Christi Opstanding iet Wisten. §. 5. Na haar Vertrek is 't eerst, dat de Engelen aan de by 't Grav gebleven Vrouwen 1. Verschijnen. 2. De Opstanding Christi Verkondigen. 3. En haar Belasten a. Haastlijk Heen te gaan, om Dit de Discipelen en Petrus Bekend te maken. b. Ja l haar te Seggen, dat hy haar Voorgaat na Galileen; alwaar Sy hem fullen Sien. §. 6. Waar toe sy, med Vrees en Grote Blijfschap, Haastlijk Heenlopen, en haar Alles Boodschappen; maar Dese Geloven haar Niet, en Agten 't ijdel Geklap. §. 7. Als dan Marcus seid; dat sy NIMAND Iet Seggen, uit Vrees: is so te Verstaan; a. of op de Weg na de Discipelen. b. of Buiten haar Vergaring. §. 8. Lucas Teld onder de Vrouwen, die Alles aan de Elv hebben Geboodschapt, ook Maria Magdalena; als of Sy ook de Verschijning en Aanspraak der Engelen had gehad. Maar Sy heevt alleen Geboodschapt Al wat sy, med de Andere, had Gesien; de Andere ook nog Al wat haar, na Haar Vertrek, was Voorgekomen. §. 9. Gelijk Marcus Haar ook Betrekt onder de Vrouwen, die niet alleen aan 't Grav zijn Gekomen, en de Steen hebben Afgewendeld Gesien; maar ook in 't Grav selv zijn Ingegaan. Daar alleen 't Eerste ook van Haar, maar 't Laatste alleen van de Andere Vrouwen Waar is. §. 10. Dat de Elv med de Andere hier Vergaard waren, doe de Vrouwen aan haar Boodschapt, Wat sy aan 't Grav hadden Gesien en Gehoord; is Af te nemen: so uit 't geen I. Lucas, als uit 't geen II. Johannes Gemigd. §. 11. 't Is ook niet Onwaarfschijnlijk, dat sy de Ganze Dag door Vergaard zijn gebleven; om sijn Verschijning, daar sijn Opstanding haar was

Verkondigd, onder haar te Verwagten. §. 12. 't Geen Johannes seid, dat Maria Magdalena van 't Grav Komt tot Petrus en Johannes; neemt niet Weg, dat 'er ook meer Andere zijn By geweest. §. 13. Hy Noemd dese Twee alleen: so niet, om dat Sy aan Haar allereerst de Boodschap doet; immers, om dat Hy Voorheeft, de Reis van dese Twee alleen na 't Grav te Verhalen. §. 14. Op haar Boodschap Staat Petrus op, en Gaat, med Johannes, uit de Vergaring, na 't Grav: hoewel Niet, Voor dat ook de Andere Vrouwen haar Boodschap hadden Bevestigd; en Verhaald, dat de Engelen selv haar Christi Opstanding hadden Verkondigd. §. 15. Dat hier op niet de Ganze Vergaring na 't Grav Gaat; is uit Vrees voor de Joden. Dat juist Dese Twee Gaan, en worden Uitgefonden, is; om dat sy Alle, op Haar Bescheid, als die Pilaren waren Geagt, konden Gerust en Seker zijn. §. 16. Petrus dan en Johannes Lopen na 't Grav, hoewel Johannes Sneller, die Neerbukkende de Doeken Siet, maar niet Ingaat in 't Grav; daar Petrus, Na hem Komende, niet alleen Neerbukt, maar ook in 't Grav Ingaat, en so de Doeken Onderscheidenlijker Siet. gelijk ook Johannes Na hem. §. 17. 't Staat te Letten, dat Bei dese Mannen, in 't Grav Ingaande, wel de Doeken, maar Niet de Engelen Sien: daar de Vrouwen, die in 't Grav Ingingen, wel de Engelen, maar Niet de Doeken Sien; uit Oorzaak, dat de Grote Vrees haar Ogen heeft Bedwelmd, en Stijv na de Aarde doen Houden. §. 18. Gelijk ook van Maria Magdalena niet is te Denken, dat sy de Doeken Gesien heeft, schoon sy de Laastmaal in 't Grav Bukte; daar t'elkens de Grote

Haast

Haast haar daar op niet heeft doen Letten: behalven dat de Laatsmaal ook de Tranen haar Ogen hebben Verduisterd. §. 19. Petrus, Verwonderd by hem selve, en Johannes Gaan weer van 't Grav na Huis; sonder dat sy, of aan 't Grav of op haar te Rug-reis, de Engelen of Jesus selv hebben Gesien: gelijk Blijkt uit de Vertelling van de Emmausgangers aan Hem. §. 20. Hoewel sy Hem Doe niet Sagen, Petrus nochtans heeft, op dese Dag, daar Na de Heer nog Gesien: gelijk dat de Emmausgangers, 's Avonds in de Vergaring Kerende, aanstonds med Vreugd van Enige word Toegeroepen. §. 21. 't Is niet te Begrijpen, dat sy Alle dit souden hebben Geroepen, en Gegist onder elkander, uit 't schielijk Weerkeren van Petrus, als of Hy selv Een van de Emmausgangers was geweest, die med haar Kennis na Galilea was Gegaan: daar sy ook haar Vertelling nog niet Geloovden; nog dit van Kleopas ook Besluiten. Behalven dat het Seker is, dat de Emmausgangers niet Na Galilea zijn Gegaan; is 't ook niet te Geldven, dat Petrus selv is geweest Een van Haar. §. 22. Maria Magdalena so haast sy de Boodschap had Gebragt, Vertrekt weer na 't Grav; ook al Voor dat Petrus en Johannes daar Heen-Lopen. §. 23. Dat Sy immers niet is geweest in de Vergaring, doe de Andere Vrouwen daar Boodschaptent 't Gesigt der Engelen, die Seggen, dat Hy Leevd; is hier uit Openbaar: om dat Sy, de Twedemaal aan 't Grav zijnde, niet Meer Weet van Christi Opstanding en Leven, dan de Eerstmaal. §. 24. Ja! doe Sy de Twedemaal van 't Grav was Gegaan, en de Engelen daar al had Gesien en Gesproken; Wist sy ook Doe nog niet van Christi Opstanding.

ding. §. 25. So dat men hier uit kan Besluiten ; dat de Engelen selv aan Haar sijn Opstanding niet hebben Verkondigd. §. 26. Reden had Sy , om weer na 't Grav te Keeren , en 't Lighaam Christi Daar nog te Soeken : om dat Sy , nog Med de Andere Vrouwen de Engelen had Gesien , die sijn Opstanding Verkondigden ; nog Dit Uit haar had Gehoord. Daar de Andere Vrouwen , hier door van sijn Opstanding volkomen Versekerd zijnde , geen Reden konnen hebben gehad , om voor de Twedemaal na 't Grav te Gaan. §. 27. Hoewel Maria Magdalena , al Voor Petrus en Johannes , weer was Vertrokken na 't Grav ; Komt sy nochtans , Na haar Vertrek van 't Grav , eerst daar weer By : dewijl Dese , veel Sterker zijnde in 't Lopen dan Maria , die van Lopen ook nog Vermoeid was , haar hebben konnen Voorby-lopen , of door een Nader Weg na 't Grav sijn Toegelopen ; en so Haast sy in 't Grav Alles hadden Besigrigd , Aanstonds weer sijn Vertrokken na de Hare , die Alle na 't Bescheid Verlangden. §. 28. Maria dan , Na haar Vertrek eerst tot 't Grav Gekomen , gaat daar niet In , gelijk Dese en de Vrouwen , in haar Afwesen , hadden Gedaan ; maar blijft Buiten by 't Grav Staan , Weend , en Bukt daar in. Wanneer haar Alereerst de Engelen Verschijnen ; die Vragen : *Vrouw ! wat Weend gy ?* sonder dat sy haar Christi Opstanding Verkondigen , of die Belasten te Boodschappen. §. 29. Want so haast sy daar op had Geandwoord : *Keerd sy haar Agterwaarts.* De Grondtaal luid eigenlijk : *sy is Gekeerd tot of na de dingen , die Agter sijn.* Waar door haar te *Rug-keren* van 't Grav word Uitgedrukt. §. 30. 't Is Waar , die sig enkel Omkeerd , Keerd sig ook Tot en Na de dingen , die Agter hem

I. D. Op de Dag van zijn Opftanding. 413

hem zijn; maar dit Doet med Meer **Kragt Sulk** een, die te Rug-keerd na de Plaatz, daar hy is van daan Gekomen. So dat het niet Strijd tegen de Waarheid van de Woorden selv, dat wy door dese Spreekwijs, hier van Maria gebruikt, haar te Rug-keren Verftaan. §. 31. Ook laat het den Aard van de Griekze Taal selv Toe: dewijl wy 't Griekz Woord, dat *Keren* en *Omkeren* beduid, Vinden van de H. Geest gebruikt, om 't enkel Omkeren des Lighaams Uit te drukken; daar 't Woordje *na* of *tot* daar By-gevoegd, te Kennen geeft, sig ergens van daan Na iet of inand anders Heen Begeven; ook wel 't Weerkeren Na of Tot de Plaatz, daar men is van daan Gekomen. §. 32. Byfonder, daar 't Gepaard med *Agterwaarts*, en med *tot* of *na* de dingen, die *Agter* zijn; geen Ander Sin kan hebben, dan van *weer te Rug-keren*: gelijk 't ook onse Overfetters so Nemen. Matth. 24: 18. Marc. 13: 16. Luc. 17: 31. §. 33. 't Welk uit de t' Samenhang der Woorden word Bewefen. §. 34. 35. Waarom fou men dan de Selvde Spreekwijs, hier van Maria Magdalena gebruikt, niet op de Selvde wijs Verftaan? dat fy van 't Grav is te Rug-gekeerd na de Vergaring der Discipelen. Behalven dat de Draad van dese Gefchiednis ons daar toe Dringt. §. 36. Als dan Maria te Rug-keerd, Ondmoet haar Jesus: fy Siet hem Voor haar Staan; maar Kend hem niet: hy Groet haar, en Vraagt; *Vrou! wat Weend gy? Wie Soekt gy?* Waar op fy, Menende dat het de Hovenier was, hem Andwoord. §. 37. Als fy, eer fy nog had Uitgesproken, Voordging, en nu al Voorby Jesus was; Roept hy haar te Rug, med haar Naam, *Maria!* Waar op fy haar Omkerende, en hem nader
Be-

Beside , Kend : Uitschreeuwende , *Rabbouni* ! §. 38. Daar op Komt sy Nader tot hem , niet sonder Vrees ; en Neervallende Grijpt sy sijn Voeten. Niet uit Ongeloov , om 't Lijdreken der Nagelen , dat sy Sag , daar in ook te Voelen ; maar uit Liefde , om de selve te Kuslen , en hem Aan te bidden. §. 39. Waar op Jesus Seid : 1. Vrees niet. 2. En Raak My nu Niet aan : want Ik ben nog niet Opgevaren. 3. Maar Ga nu liever , med alle Haast , tot mijn Broeders , die so Treuren en Wenen , over mijn Dood. 4. Seg haar dan , uit mijn Naam , dat Ik , Opgetaan zijnde , Opvaar , na 40. Dagen , in welke Korte Tijd ik haar nog Veel te Seggen heb. 5. Ja ! Boodschap haar , dat sy daarom Alle aanstonds Heen-gaan na Galileen. 6. En Aldaar fullen sy My Sien , med alle Gemeenszaamheid , onder haar , Verkeren. §. 40. Hoe kan dese Verschijning van Jesus so op Maria Magdalena alleen worden Gepast ? daar Mattheus van de Vrouwen , in 't gemeen , Seid : 1. Dat Jesus Haar is Ondmoet. 2. Dat sy sijn Voeten Grijpen , en hem Aanbidden. 3. En dat , so als sy Heen-gingen , om sijn Discipelen te Boodschappen , 't geen haar de Engel , aangaande Christi Opftanding , had Belast. Daar 't klaar is Aangewesen , dat de Engelen tot Maria Magdalena van Christi Opftanding niet hebben Gesproken ; veel Minder dan haar Belast , de selve te Verkondigen. §. 41. Dese Swarigheid is feer Licht op te losfen. I. Staat wel te Letten , dat Mattheus alleen Twe Vrouwen Meld , Maria Magdalena en de Ander Maria : aan welke Twe alleen hy de Verschijning en Aanspraak , so des Engels als van Jesus , in 't gemeen Toeschrijvt. Daar nu die des Engels niet van

I. D. Op de Dag van zijn Opstanding. 415

van Maria Magdalena kan worden Verstaan; wat Wonder dan? dat wy die van Jesus niet aan de Ander Maria Toepassen: daar Hy aan Maria Magdalena, Affonderlijk van de Andere Vrouwen, is Verschenen. §. 42. II. Wy stellen, als een onwrikbare Waarheid, Vast; dat de Andere Vrouwen, in haar Weerkeren van 't Grav, Jesus Niet hebben Gesien. Gelijk dat ook Openbaar is, uit 't geen de Eminausers van Haar Seggen: dat sy wel een Gesigt van Engelen; maar HEM NIET hadden Gesien. §. 43. Volgd dan, dat, Doe sy de Engelen aan 't Grav hadden Gesien, de Heer haar Niet is Ondmoet, op haar Weg van 't Grav; daar nograns Mattheus schijnt te Stellen, als of dese Ondmoeting haar Doe was Gebeurd. §. 44. En daarom kan de selve ook niet worden Geteld, daar Na aan haar te zijn Geschied; Doe sy voor de Twedemaal van 't Grav Quamen. Want, behalven dat sy hier toe Geen Reden hadden, Waar toe dog souden de Engelen haar op Nieu hebben Belast, Christi Opstanding te Boodschappen? §. 45. 't Word kragtig Bewesen, dat de Emmausers niet alleen van de Mannen, die aan 't Grav waren geweest; maar ook van de Vrouwen Seggen: Maar HEM Sagen sy NIET. §. 46. Schoon Mattheus dese Ondmoeting van Jesus aan de Vrouwen Steld, op de Weg na de Discipelen; en Johannes sijn Verschijning aan Maria By en omtrent 't Grav: dit neemt niet Weg, dat wy dat van Mattheus van sijn Verschijning aan Maria Magdalena alleen Verstaan: om dat Dit kan zijn op haar Weg, al is 't Naby 't Grav. so als sy, van 't Grav Afkerende, nu al voordreisd en Haast na de Discipelen. §. 47. Immers is 't Seker, dat dese Ondmoeting van

van Jesus aan haar is Gebeurd , doe sy nog in den Hov was , daar 't Grav Lag : dewijl sy anders Geen Reden had , om te Denken , dat de haar Ondmoetende Jesus de Hovenier was. §. 48. IV. So Blijvt dan Vast , dat het alleen van Maria Magdalena Waar is , dat de Heer haar is Ondmoet , doe sy de Twedemaal van 't Grav Keerde. Gelijk ook , dat Sy alleen sijn Voeten Grijpt , en hem Aanbid ; tot welk hy , in 't bysonder , Seid : Raak My Niet aan. §. 49. Maria Magdalena Gaat , op 't Gebod van Jesus , na de Discipelen ; en Boodschapt haar , dat sy den Heer had Gesien , en Wat hy haar had Gefeid. §. 50. Dese Geloovden Haar Niet , nog ook daar Na de Emmausgangers. Waarom Jesus selv , in haar Vergaring Komende , haar haar Grote Ongelovigheid Verwijt. §. 51. Hoewel 't Seker is , dat Enige van haar die de Emmausgangers , so haast sy in haar Vergaring Quamen , Toeriepen : de Heer is WAARLIJK Opgestaan , en is van SIMON Gesien ; sijn Opstanding , op 't Getuignis van Petrus , al Geloovden. §. 52. En daarom , wanneer 'er van haar word Getuigd , dat sy 't daar Na , doe Jesus al Onder haar Stond , van Blijfschap nog Niet Geloovden ; is dat te Verstaan alleen van Haar , die sijn Opstanding nog Niet Geloovden , dat sy , daar Jesus haar 't Lijd-reken in sijn Handen en Voeten , ja ! Zij te Sien en te Voelengav , ook nog niet konden Geloven , dat hy Geen Geest , maar Jesus selv was. §. 53. Word Aangemerkt , dat Christus selv niet Vremd is van de Gedagten , dat 'er Sulke Geesten zijn , die van de Menzen kunnen Gesien worden , en *Spook* worden Gefeid : dewijl hy sijn Discipelen in Dit haar Gevoelen Strijvd , door de

1
4. B. Op de Dag van zijn Opstanding. 417

de Beschrijving , welk hy haar , tot Onderkenning van Hem , van Sulke Geesten geeft, die, uit t'Samen-pakking van de Lugt alleen bestaande, Geen Vleez nog Benen hebben. §. 54. Waar uit Blijkt, dat Christus ons hier niet geeft een Beschrijving van de Onsigtbare Reden gebruikende Geesten ; maar alleen van sulke Geesten , die Dunne en Oogstienlijke Lighamen zijn. §. 55. Haar Blijshchap is een klaar Bewijs , dat sy 't Enigfins ; hoewel niet ten Vollen, Geloovden ; ondertussen Verwonderd zijnde , over 't geen sy Hoorden , Sagen , en Tastden : voor dat sy , door zijn Eten voor haar Ogen , volkomen Versekerd wierden , dat het Geen Geest , maar Jesus Selv was , en hy so Waarlijk was Opgestaan. §. 56. Hier op worden sy Alle volkomen Verblijd , als sy den Heer so onder haar Sagen : waarom sy ook daar Na tot Thomas , med so veel Seckerheid , Seggen : Wy hebben den Heer Gesien. §. 57. Buiten Twijfel hebben sy hem ook Verhaald Al de Omstandigheden van zijn Verschijning aan haar , waar door Sy , als door so Veel Trappen , uit haar Ongeloov Getrokken zijn. Hoe Hy , onder haar Staande , daar sy Meenden een Geest te Sien , haar kragtig heeft Overtuigd , dat Hy 't Selv was : so door 't laten Sien en Tasten van zijn Lijdtrekken in Handen , Voeren en Zij ; als door 't Eten voor haar Ogen. §. 58. Dit haar Omstandig Verhaal ; heeft Thomas Gelegenheid gegeven , om te Seggen : *Indien Ik ook selv in zijn Handen niet Sie 't Tekken der Nagelen , en mijn Vinger daar in Steek ; en mijn Hand Steek in zijn Zij , gelijk Gy hebt gedaan : Ik sal ook Geensfins volkomen Gelooven.* §. 59. Nimand dan moet hier uit Besluiten , dat Thomas Meer Ongelovig is geweest,

ⓓ

dan

dan de andere Discipelen: dewijl Hy nu, na haar Aller Getuignis, nog Eer Gereed is, om te Geloven, dan Sy te voorn waren.

§. 60. Gelijk de 11. Apostelen in 't Eerst Alle hadden Getwijfeld; so zijn 'er daar Na nog Sommige andere geweest, doe sy Jesus de Eerstmaal, op den Berg, in Galilea, Sagen, die Twijfelden, of Hy 't ook wel Selv, en niet veel Eer een Geest van hem was; daar de Elv hem aanstonds Aanbaden. §. 61.

Tot Besluit dan, 't geen Marcus Wel Aanmerkt, heevt Jesus, zijnde Opgestaan, hem selve, op de Eerste Dag der Week, niet Aanstonds aan de volle Vergaring der Discipelen Geopenbaard; maar 1. Allereerst aan Een van de Sijne, Maria Magdalena; 2. Daar na aan Twe, de Emmaus-gangers; en 3. op 't Laatste, so als by Trappen Voordgaande, aan de Elv. §. 62.

Na dat hy sig Allereerst aan Een uit de Vrouwen had Geopenbaard; heevt hy sig ook, op Die Dag, daar Na van Simon, Een uit de Mannen, ja! Apostelen, laten sien. Niet doe hy van 't Grav Weerkeerde; maar daar Na: Eer hy hem selve nog aan de Emmaus-gangers Openbaarde.

§. 63. Dat Marcus, die schijnt Al sijn Verschijningen, op dese Dag, in Order te willen Optellen, geen Gewag maakt van Dese aan Petrus; kan zijn: om dat hy, alleen Uit zijnde om te Tonen, hoe Jesus hem selve Eerst maar aan Een alleen, Daar na aan Twe, en voor 't Laatste eerst aan de Elv heevt Ver-toond; Genoeg agt, dat hy alleen de Verschijning aan Maria Magdalena, en niet die aan Petrus, als zijnde de Eerste van die Twe, Meld. §. 64.

§. 1.

Al wat de Evangelisten / Matheus, Marcus en Lucas, so van de Vrouwen / in 't gemeen, die / op de Dag van Christi Opstanding / in de vroege Morgenstond / aan 't Grav zijn geweest / hier onder Een gemengd Verhalen.

Van de Verschijning en Manspraak / so der Engelen / als van Jesus Christus selv.

Gelyk ook van haar Goedschap aan de Discipelen; op 't Bevel so der Engelen / als van Christus gedaan.

Moeten wy / uit 't Verhaal / 't welk de Evangelist Johannes ons Geeft van Maria Magdalena, in 't bysonder; Onderscheidenlyk / ten deel van Maria Magdalena alleen / ten deel van de Andere Vrouwen alleen / op Dese wijs Begrijpen.

§. 2. Maria Magdalena, uit welk Jesus, in sijn Leven / 7. Duibelen had Uitgewoopen; Marc. 16: 9. Luc. 8: 2. Gaat, Gelyk med de Andere Vrouwen / in de vroege Morgenstond / uit Jerusalem na 't Grav / waar in Christus was Begraven / gelegen Buiten hoevel Nabij de Stad.

Niet alleen om 't Grav te Besien.

hoe 't daar med was Belegen / en of sy 'er ook konden Inkomen. Matth. 28: 1. Maar ook om Hem te Salven; med haar toebereide Specerijen. Marc. 16: 1. Luc. 24: 1.

Waar uit klaar Blijkt / dat sy sijn Opstanding / op de 3. Dag / niet hebben Derwagt; hoewel hy haar dat so Duidlijk had Boorzeyd. Matt. 16: 21. c. 17: 23. c. 20: 19.

§. 3. Van dese Andere Vrouwen worden 'er Enige med haar Namen genoemd.

Mattheus voegd by Maria Magdalena nog de Ander Maria. c. 28: 1.

Marcus dese Twee: Maria Jacobi en Salome. c. 16: 1.

Lucas steld by Maria Magdalena nog Johanna, en Maria Jacobi, en de Andere Vrouwen. c. 24: 1. 10.

Die naamlijk med Hem / med Jesus, waren Bekomen uit Galileen. c. 23: 55. en c. 24: 1.

Daar Johannes dese Maria Magdalena alleen Meld; sonder dat hy Spreekt van Iemand van dese Andere Vrouwen. c. 20: 1.

Niet / dat hy daar med dese Andere Vrouwen Uitsluit; maar hy Begrijpt die ook Onder haar / onder Maria Magdalena.

Want hy doet haar Seggen / doe sy van 't Grab tot Simon Petrus / en tot

1. D. Op de Dag van sijn Opstanding. 42 r
tot de Ander Discipel / welk Jesus
Lief had / was Bekomen : niet al-
leen Ik Weet niet ; maar Wy Weten
niet , Waar sy hem hebben Geleit. v. 2.

§. 4. De Reden / waarom nogtans
Johannes alleen Spreekt van Maria Mag-
dalena , sonder enig Bewag te maken
van dese Andere Vrouwen / is : om
dat Johannes Dooz-heet de Verschij-
ning van Jesus aan Haar alleen / uit
Al dese Vrouwen / op de Dag van
sijn Opstanding / geschied / med Al
haar Omstandigheden / in 't Breed te
Verhalen. Gelyk dat / uit sijn daar
op volgende Verhaal / klaar genoeg
Blijkt.

§. 5. Al dese Vrouwen / t' samen by 't
Grav zijnde Gekomen / sien de Steen
van 't Grav Weg-genomen ; maar 't Lig-
haam van Christus daar niet In / im-
mers niet op de Plaatz / daar sp 't had-
den sien Neerleggen / in sijn Begraving.
Marc. 16: 4. Luc. 24: 2. Joh. 20: 1.

Daar op Loopt Maria Magdalena aan-
stonds van 't Grav na de Stad ; en
Boodschapt dit aan Petrus en Johannes.
Joh. 20: 2.

Sonder dat Sy / of Iemand van de
andere Vrouwen / Doe nog iet Wisten
van Christi Opstanding.

Want doe sp tot Simon Petrus en Jo-

hannes was gekomen; Seid sy:

a. Sy hebben de Heer Weg-genomen uit 't Grav.

b. En WY, Ik en Al de andere Vrouwen / die med my aan 't Grab zijn gekomen / Weten niet, Waar sy hem elders hebben GELEIT. Joh. 20:

1. 2.

§. 6. Na dat dan Maria Magdalena so van 't Grab was Vertrokken / Verschijnen eerst de Engelen aan de Andere Vrouwen / die by 't Grab waren Gebleven; en na haar Vertrekt eerst daar Ingaan. Marc. 16: 5. Luc. 24: 3.

Welke, 't Lighaam des Here Jesu daar in niet Vindende, daar over Twijfelmoe-dig waren. Luc. 24: 3. 4.

Van dese / by 't Grab gebleven twijfelmoe-dige Vrouwen dan alleen is 't;

1. Dat de Engelen Verschijnen.

Waar doo? sy seer Bevreesd zijnde gemaakt / haar Aangefigt na de Aarde Heigen. Luc. 24: 4. 5. Marc. 16: 5.

2. Dat de Engelen / tot Wegneming van haar Drees en Ooebheid / de Opstanding Jesu Christi Verkondigen.

Belyk Jesus selv die haar / in sijn Leven / had Doo?seid. Matth. 28: 5. 6.

Marc. 16: 6. Luc. 24: 5. --- 7.

3. Dat de Engelen ook Belasten /

a. Haastlijk Heen te gaan van 't Grab /
med

1. D. Op de Dag van zijn Opstanding. 423

med so veel Haast sp immers Kon-
den ; om Dit aan de bedroevde Dis-
cipelen / in 't gemeen / en aan Petrus,
in 't bysonder / die over de Drie dub-
belde Verloozning van zijn Heer / en
de Vervloeking van hem Selve / wel
Allermeeft Bedroevd was / Bekend
te maken. Matth. 28: 7. Marc. 16: 7.

b. Ja! haar te Seggen / dat hy haar
Voorgaat na Galileen ; alwaar Sp
hem sullen Sien : gelijk hy / Dooz
sijn Dood / haar dat Selv had Dooz-
scid. sic Matth. 26: 32. Marc. 14: 28.
Op dat sp haar Selve daar over
mogten Verheugen. Matth. 28: 7.
Marc. 16: 7.

§. 7. Gelyk sp / Indagtig wazende
sijn Woorden / daar toe ook aanstonds /
med Drees en Grote Blijfschap / Haast-
lijk heen Lopen na de Discipelen. Matth.
28: 8. Marc. 16: 8. Luc. 24: 8. 9.

En Al dese dingen Boodschappen aan
de Elv / en aan al de Andere / daar sp /
binnen Jerusaleem, waren Vergaard. Luc.
24: 9. 10.

Maar Dese Geloven haar Niet , en
Agten 't vooz ijdel Wyyen Geklap. Luc.
24: 11.

§. 8. Wanneer wy dan hy Marcus
Lesen / dat sp / med Beving en Ondser-
ring Bevangen / Haastlijk Uitgegaan zyn-

D d 4 de

de uit 't Grab / en van 't selve Vlugtende , NIMAND Iet Seggen , uit Vrees. Marc. 16: 8.

Dit kan niet anders worden Verstaan / dan dat sy hier van Nimand Iet Openbaren en Seggen;

- a. Of Op de Weg / na de Discipelen Haastende ; op dat sy daar dooz niet mogten worden Opgehouden. Vergel. 2 Kon. 4: 29.
- b. Of Buiten de Vergaring der Discipelen ; op dat het onder de Joden / sijn Opanden / niet aanstonds mogt kragtbaar worden.

Want immers had ook de Engel haar Belast / dit alleen aan de Discipelen te Boodschappen. Marc. 16: 7.

§. 9. 't Moet ons niet Bekommeren / dat Lucas onder de Vrouwen / die / Weerkerende van 't Grab ; nog Dooz 't Vertrek van Petrus na 't Grab / Al dese dingen Boodschappen aan de Elv / en Dit tot de Apostelen Seggen / ook Maria Magdalena Teld. Luc. 24: 8. 9. 10. 12.

Als of Sy ook / med de Andere Vrouwen te Gelyk / in haar Eerste Komst tot 't Grab / de Verschijning en Aanspraak der Engelen / neffens haar / had gehad.

Want wy kunnen Dit / op dese Wijs / bequaamlyk Schiften.

a. Dat

1. D. Op de Dag van sijn Opstanding. 427

a. Dat Maria Magdalena eerst aan de Elv heeft Geboodschapt Al / wat sy had Gesien.

Naamlyk de Steen van 't Grab Weggenomen ; en 't Lighaam van Jesus niet In 't Grab / immers niet op die Plaatz, daar sy 't had sien Neerleggen / in sijn Begraving.

b. Dat ook de Andere Vrouwen daar Na / niet alleen Dit van Maria Magdalena aan de Apostelen hebben Bevestigd ; maar daar boven nog Al / wat haar / na 't Vertrek van Maria Magdalena , in de Verschijning en Anspraak der Engelen / was Doorgekomen / Omstandighlyk hebben Verteld.

§. 10. Gelyk so Marcus ook Maria Magdalena schijnt te Betrekken onder de Vrouwen / die niet alleen aan 't Grav zijn Gekomen , en de Steen hebben Gesien van 't Grab Afgewendeld ; maar ook in 't Grav self zijn Ingegaan. Marc. 16: 1. -- 5.

Daar alleen van Haar Waar is / dat sy / med de Andere Vrouwen / aan 't Grab is Gekomen de Steen Afgewendeld / en 't Grab heeft Ledig Gesien ; en van de Andere Vrouwen alleen is te Verstaan / dat sy in 't Grab zijn Ingegaan.

Wetwyl Maria Magdalena, nog de Eerste nog de Tweedemaal / doe sy by 't

D D 5

Grab

Grav was Bekomen / in 't Grav selv
is Ingegaan.

Want de Eerstmaal / Liep sy aan-
sonds van 't Grav; so haast sy de
Steen van de Mond des selvs Sag Weg-
genomen, en 't Ligjaam van Jesus daar
niet In/ op sijn voorgaande Plaatz. Ge-
lijk Boven §. 5. is Geroond.

En de Tweedemaal daar hy Geko-
men / Stond sy Buiten by 't Grav, en
Bukte alleen daar In, sonder daar In te
gaan. Joh. 20: 11.

§. 11. Dat de Elv Apostelen / med
de andere Discipelen des Here / hier
by Een waren Vergaard; doe de
Vrouwen / van 't Grav Christi Weerke-
rende / aan haar Boodschappen / Wat
sy daar hadden Gesien en Gehoord:
Menen wy / dat genoegsaam hier uit is
Af te nemen.

I. Om dat Lucas duidlyk Seid: C. 24.

1. Dat sy, Weergekeerd zijnde van 't Grav,
Al dese Dingen Boodschappen aan de Elv,
en aan Al de Andere. 7. 9.

Hoe kan dit Bequaamlyk aan haar
Alle sijn geschied? so sy niet ziju by
Een geweest. 't Is niet wel te Be-
gripen.

2. Dat Twe Van of Uit haar Gaan, op
de selvde Dag / na 't Wlek Emmaus.
7. 13.

Twe

1. D. Op de Dag van sijn Opstanding. 417

Twe Uit haar Alle / die hier waren
Bergaard. Tot welke de Vrouwen
en Mannen / van 't Grav komende /
de Boodschap hadden gebracht van
Christi Opstanding.

3. Dat dese Twee daar Na tot Christus
Seggen:

a. Ook sommige Vrouwen, uit Ons,
hebben O N S, Ons Alle / Ond-
steld; doe sy tot Ons Quamen van
't Grav / med de Tijding / welke
sy van daar brachten. †. 22. 23.

b. En / op dese Boodschap van de
Vrouwen / Gingen Sommige der ge-
ne, die M E D O N S zijn, Man-
nen / uit onse Vergaring Afgeson-
den / tot 't Grav.

Die / med dese Tijding / Weer-
keerden in de Vergaring / dat sy 't
Also hadden Bevonden, gelijk ook
de Vrouwen hadden Geseid. † 24.

Hoe konnen dese Twee so Spreken?
indien niet ook sy Selv / med Petrus
en Johannes, en meer Andere / daar
waren by Een geweest.

a. Daar de Vrouwen med de Tijding
Quamen van 't Grav.

b. Daar de Mannen daar Na ook
van wierden Afgesonden na 't Grav.

c. Daar Dese ook van 't Grav Ana-
quamen / med 't selvde Meest / dat
de

de Vrouwen van Daar ook te voorn hadden Gebzagt.

4. Dat / doe dese Twee 's Avonds
 Weerkeerden na Jerusaleem ; sp Daar
 en de Elv , en die Med haar waren/
 Vergaard Vinden. †. 33. Vergel. Joh.
 20: 19.

Suiten twijfel Daar / daar sy ook
 Selv med haar / in de Morgenstond/
 waren Vergaard geweest.

- II. Om dat Johannes ook / med so veel
 Woorden / Getuigd van de Mannen/
 die Na de Vrouwen tot 't Grab zijn
 Gesonden / om Wel te Vernemen ;
 Hoe 't daar med was Gelegen : de
 Discipelen dan Gingen weer na Huis.
 c. 20: 10.

In de Griekze Taal staat eigen-
 lijk / sy Gingen weer *na of tot haar sel-
 ve.* dat is / Na die Plaatz / daar sy
 Selv , med de Hare , te voorn waren
 Vergaard geweest / en van daan wa-
 ren Bekomen. Sie ook §. 20.

§. 12. 't Is ook ganz niet Onwaar-
 schijnlijk / dat de Elv Apostelen / med
 de andere Discipelen des Here / op dese
 Dag / gelijk in de Morgenstond en Av-
 bond / so ook de Ganze Dag dooz / in
 de selvde Plaatz / zijn Vergaard Geble-
 ven.

Om / daar haar nu / so dooz de Vou-
 wen/

1. D. Op de Dag van sijn Opstanding. 429

wen / uit Haam der Engelen / als dooz
Maria Magdalena, uit Haam van de Heer
selb / sijn Opstanding was Verkondigd
en Bekend gemaakt.

Om so / seg ik / sijn Komst en Ver-
schijning / onder haar / Aldaar te Verwag-
ten.

't Welk haar niet heeft Verhinderd /
om / wanneer 't haar Lustde / eens uit
de Vergaring te Gaan.

Gelyk so de Vrouwen, Petrus en Jo-
hannes, en Maria Magdalena hebben ge-
daan / in de Morgenstond.

Gelyk ook de 2. Emmaus-gangers, en
Petrus / doe hem Jesus is Verschenen /
dat by Dag hebben gedaan.

En Thomas ook by Avond in de Ver-
garing Niet was / doe Jesus daar An-
quam. Joh. 20: 19. 24.

't Welk haar ook niet heeft Belet /
om de Godsdienst van 't Morgen- en
Avond-Offert van 't regentwoordig Feest
van Pascha of der ongesuurde Broden /
in den Tempel / By te wonen en Waar
te nemen.

Dewyl sy / na de Derrigting van
haar Godsdienst / uit den Tempel aan-
stonds konden Weerkeren na haar Ver-
gaar-plaatz.

Hoewel de Emmaus-gangers, by 't Av-
vond-Offert van die Dag / sekerlyk niet
schij,

schijnen Tegentwoordig geweest te zijn.

§. 13. Hier Egen, dat sy t' samen zijn
 Vergaard geweest / Strijd niet / 't geen
 wy by Johannes Lesen / Dat Maria Mag-
 dalena van 't Grāv Liep, en Quam tot
 Simon Petrus, en tot de Ander Discipel,
 welk Jesus Liev had. Joh. 20: 1. 2.

Want Dit neemt niet Weg / dat med
 Simon Petrus, en Johannes, die hem selve
 doozgaans Beschijbt onder de Naam
 van de Discipel, welk Jesus, op een uit-
 nemende wijs / Liev had.

Dat med Simon Petrus en Johannes,
 seg ik / ook meer Andere hier zijn Ver-
 gaard geweest: dewijl so wel de Ande-
 re / als dese Twee / Keden hadden / om by
 Een te zijn.

§. 14. Dat nu Johannes dese Twee al-
 leen Noemd / sonder van de Andere enig
 Gemag te maken / tot welke Maria Mag-
 dalena van 't Grāv komt / kan dese Keden
 hebben.

So 't al niet is / om dat Maria Magda-
 lena Allereerst aan Dese Twee alleen de
 Boodschap bzingt van 't Grāv; 't is
 immers / om dat Johannes Doozheeft /
 op dese ingebzagte Boodschap van Ma-
 ria, de Reis van Dese Twee alleen / mit
 Al de Andere / na 't Grāv van Jesus
 Christus, in 't Volgende te Verhalen.

§. 15. Op de Eerste Boodschap nu /
 dooz

1. D. Op de Dag van zijn Opstanding. 431
door Maria Magdalena gebragt van 't
Grav / Staat Petrus Op , daar hy Sat /
in de Vergaring. Luc. 24: 11.

En Gaat, med Johannes, Uit de Ber-
gaar-plaatz na 't Grav. Joh. 20: 3. ver-
gel. Luc. 24: 24.

Hoewel niet Eer / door dat de Boeds-
schap van Maria Magdalena , ook door de
Andere Vrouwen / op 't Bevel van de
Engelen / med Groot een Haast van 't
Grav komende / was Bevestigd. Luc.
24: 9. 10. 12.

Die daar hy nog wisten te Verhaken /
dat de Engelen selv haar Christi Opstan-
ding hadden Verkondigd. Sie Luc. 24:
4. --- 9. vergel. Matth. 28: 5. --- 8.

Immers Seggen de Emmaus-gangers
duidelijk / die Goz- en Gog-getingen
hier van zijn geweest / dat de Namere
niet Eer na 't Grav zijn Gegaan ; door
dat sy uit de Vrouwen / die Zoeg in de
Morgenstond aan 't Grav waren ge-
weest / nu al hadden Gehoord / dat sy /
sijn Lighaam niet Bindende / ook een
Gesigt van Engelen hadden Gesien /
die Seggen dat hy Leevd. Luc. 24:
22. --- 24.

§. 16. Vraagd gy : Waarom Gaat van
niet de Ganze Vergaring der Discipu-
len / so haast sy dese Tijding Horen uit
de Vrouwen / na 't Grav ?

Moog

Mooglijk alleen uit Drees vooz de Joden: waarom sy haar selve Stil houden / sonder veel Beweging te maken / op de openbare Straten en Wegen. Dergel. Joh. 20: 19. 26. en Luc. 24: 29. 33.

Vraagd gy: Waarom Gaan juist Dese Twee / Petrus en Johannes, alleen / uit haar Alle / Na 't Grab?

Om dat Dese allcen van haar Alle worden Uitgesonden / om de Saak nader te Ondersoeken.

Vraagd gy: Waarom worden juist Dese Twee hier toe uitgesonden / en geen Andere?

Om dat sy Alle konden Gerust en Seker zijn / op 't Bescheid en 't Getuigenis / dat Dese van 't Grab souden Brengen aan de volle Vergaring: dewijl sy Geagt waren Pilaren te zijn / onder haar. Gal. 2: 9.

§. 17. Petrus dan en Johannes, op dese Boodschap van de Vrouwen / Gaan niet; maar Lopen Gelijk na 't Grab. Luc. 24: 12. Joh. 20: 4.

Hoewel Johannes, als Jonger zijnde / Sneller Dooz-uit Loopt dan Petrus, en so Erst komt tot 't Grab. Joh. 20: 4.

Die wel Neerbukt, en so de Doeken leggen Siet, in 't Grab / maar nogtans daar niet Ingaat. Joh. 20: 5.

Maar op Simon Petrus, hem Gevolgd

1. D. Op de Dag van zijn Opstanding. 433
volgd zijnde / ook tot 't Grab komt.

Die niet alleen Neer-bukt , en so de
Linne Doeken Siet ; leggende alleen. Luc.
24: 12. Gelyk ook Johannes , alleen
Neerbukkende / de selve had Gesien.
Joh. 20: 5.

Maar die ook Ingaat in 't Grab ; en
so de Doeken nog Nader en Onderschei-
denlyker Siet leggen : gelyk ook de Sweet-
doek van zijn Hoofd , niet by de andere
Doeken / maar in een bysondere Plaatz
r Samengerold. Joh. 20: 6. 7.

Waar op Johannes , die te voorn alleen
in 't Grab had Gebukt / na dit Doorz
beeld van Petrus , die Na hem Quam tot
't Grab ; selv ook / hoewel Na Petrus,
Ingaat in 't Grab : en Siet het / en Ge-
loovd. Joh. 20: 8.

Want sy Wisten te voorn nog de Schriv-
ten niet , dat by van de Doden Moest
Opstaan. Joh. 20: 9.

§. 18. 't Staat wel te Letten / dat
Bei dese Vrouwen / in 't Grab Ingaan-
de / wel de Doeken ; maar Niet de En-
gelen Sien : gelyk de Vrouwen dat Ge-
lukt hadden gehad.

Want indien sy so wel de Engelen als
de Doeken hadden Gesien ; sou immers
Johannes , die Al / wat haar in 't Grab
is Doorzgekomen / so Omstandiglyk Be-
schryft / ook sekerlyk hebben Selvag ge-
E e maakt

maakt van de Verschijning der Engelen aan haar.

Daar van de Vrouwen / die in 't Grab Ingingen / wel word Getuigd / dat sy een Gesigt van Engelen hebben gehad; maar niet / dat sy de Doeken hebben Gesien.

Waar van de Oorzaak kan zijn haar Grote Vrees en Verbaasdheid : die haar Ogen niet alleen heeft Bedwelmd gemaakt; maar ook haar 't Aangefigt Stijf heeft doen na de Aarde Neigen en Houden : so dat sy niet Drij in 't Rond van haar Zagen. Luc. 24: 4. 5.

§. 19. Gelyk ook van Maria Magdale-na niet is te Denken / dat sy de Doeken in 't Grab heeft Gesien.

Detwijl sy / eens en Andermaal aan 't Grab zijnde gekomen / so Groot een Haast t'elkens maakte / dat sy niet Wandaglijk daar op heeft Gelet.

Behalven dat de Laastmaal ook de Cranen haar Ogen so konnen hebben Verbuld; dat die / daar dooz Verduijstert / de Doeken / welke Johannes alleen Bukkende in 't Grab had sien Leggen / Joh. 20: 5. van haar Niet zijn Gesien; schoon sy ook Bukte in 't Grab. Joh. 20: 11.

Want anders sou sy sekerlijk / dooz 't Sien van de Grab-doeken / enigfins tot Ag-

1. D. Op de Dag van sijn Opstanding. 435

Agterdocht van Christi Opstanding zijn gebragt.

Waar van sy nog Geen de minste Gedagten had / doe sy ook voor de Tweedemaal van 't Grab Afging. Gelyk wy dat Antonen. §. 25.

§. 20. Petrus nu en Johannes, 't Grab so hebbende Besigtigd / Gaan Beide weer weg van 't Grab na Huis. Luc. 24: 12. Joh. 20: 10.

In de Grond-taal staat eigenlyk / Na of Tot haar Selve: dat is / tot de Hare, daar sy Selv te voorn med Haar waren Vergaard geweest. Sie ook §. 11.

Petrus ondertussen Verwonderd zijnde / by hem selve / over 't geen Geschied was. Luc. 24: 12.

Sy Gaan so Beide weer van 't Grab tot de Hare / daar sy Haar hadden Gelaten: sonder dat sy / of aan 't Grab of op haar te Rug-reis / de Engelen of Jesus selb hebben Gesien.

Want de Emmaus-gangers, die haar hebben Sien te Rug komen van 't Grab / en haar Weervaren daar hebben Horen Vertellen / in de volle Vergaring der Discipelen:

2. Getuigen van haar; dat sy 't Grab So hadden Bevonden, gelyk ook de Vrouwen te voorn hadden Geseid / sonder 't Lighaam van Jesus daar in. Luc. 24: 24. **E e 2. b. En**

b. **En Seggen niet van Haar ; gelijk van de Vrouwen / dat sy ook een Gesigt van Engelen hebben Gesien. Luc. 24: 23. 24.**

't Welk so 't ook van de Mannen Waar was / souden sy Dit niet Meer van de Mannen / dan van de Vrouwen / hebben Geswegen.

c. **Ja! sy Besluiten 't hier med : Maar Hem, Jesus selv / Sagen sy Niet. Luc. 24: 24.**

§. 21. Hoewel sy Hem Doe Niet Sagen ; 't is nochtans Seker / dat Petrus immers / op dese Dag / de Heer daar Na nog heeft Gesien. Gelijk hy dat ook in de Vergaring aanstonds heeft Geboodschapt.

Want so haast de Twe Discipelen / van Emmaus Herende / 's Avonds in de Vergaring / binnen Jerusalem, Komen ; word Haar / die van de Morgen af toe Nu toe in de Vergaring niet waren Gesien / med grote Dreygd van Enige / die op 't Gesigt en 't Getuignis van Petrus , sijn Opstanding al Geloobden / aanstonds Coegeroepen : de Heer is WAARLIJK Wefenlijk , met de Daad / Opgestaan ; en is van SIMON Gesien. Luc. 24: 34.

**Als of sy wilden Seggen : Wy zijn Nu al genoegsaam Verskerd van sijn Opstanding / sonder dat 'er / by Ons immers / enige Reden meer is / om Lan-
ger**

1. D. Op de Dag van zijn Opstanding. 437
ger daar aan te **Twifelen** : dewijl niet
alleen Maria Magdalena , een **Drou** uit
Ons ; maar ook Simon Petrus selv / so
een **Geloob-waardig Man** / uit 't **Mid-**
den van Ons / hem vooz zijn **Ogen Le-**
vend heeft **Gesien**.

Hoewel **Andere** / en / na alle **Schijn** /
wel de **Meeste** van haar / **Christi Op-**
standing ook **Doe** nog niet **Geloovden** /
doe de **Emmaus-gangers** selv die onder
haar **Boodschapten**. **Sie** Marc. 16: 13.
Dergel. §. 51. 52.

§. 22. **Wy** moeten hier / in 't **Doozby-**
gaan / **Wanmerken** / dat het meer **Ar-**
dig dan na **Waarheid** is **Bedagt** / 't
geen de **Doozgeletterde** **Ligtfoot** hier
Steld en **Verfint** ; dat **Petrus** is geweest
Een van de **Twe** **Emmaus-gangers**.

Die med **Kleopas** , na **gegeven** **Kennis**
daar van aan de **Vergaring** / niet alleen
op de **Boodschap** der **Drouwen** / uit
Last des **Engels** / aan **Petrus** ook in 't
bysonder **gedaan** / dat **Jesus** haar **Voor-**
ging na **Gali.een** ; Marc. 16: 7. maar
ook op 't **Gebod** van **Jesus** selv / dooz
Maria **Magdalena** aan haar **Alle** **gebragt** /
Matth. 28: 9. 10. Na **Galilea** was **Ge-**
gaan / om hem daar **Op** te **soeken**.

En daarom / **wanneer** sp **Alle** hem hier
nu so **Haast** en **Onvertwagt** **sagen** **Weer-**
keren / dat sp daar uit by haar **Selve**

Gissen en Besluiten; gelijk sy ook Utrouwen : de Heer is **WAARLIJK** Opgestaan, en is van **SIMON** Gesien. **Hoe** sou hy anders so **Wag Weerkeren?**

Maar so 't Waar was / dat sy / op 't Besigt alleen van de **Weerkerende Petrus**, **Dit** hy **Gissing** hadden **Besloten** / hy haar **Selbe**; hoe is 't dan te **Begrijpen?** dat sy nog **Petrus** nog **Kleopas**, doe sy daar op **aanstonds** haar **Weerbaren** op de **Weg** / en **Hoe** hy haar was **Bekend** geworden / in 't **Breken** des **Broods** / haar **Omstandiglijk** **Vertelden** / **Luc. 24: 35.** ook **Doe** nog ganz **Niet Geloovden.** **Marc. 16: 12. 13.**

Waarom souden sy dan ook **Dit** meer van de **Een** / dan van de **Ander** / hebben **Besloten?** **Waarom** souden sy dan niet van haar **Beide** hebben **Geroepen?** Hy is van **SIMON** en van **KLEOPAS** Gesien.

Behalven dat het **Seker** is / dat de **Emmaus-gangers** niet zijn **Gegaan** na **Galilea**: dewijl **Emmaus**, daar sy na toe **Trokken** / niet lag op de **Weg** na **Galilea**.

Want daar **Emmaus** **Westlijk** was van **Jerusalem**; daar lag **Galilea** **Noordlijk**.

Is 't ook niet te **Geloben** / dat **Petrus** selb is geweest **Een** van de **Two** **Emmaus-gangers**.

1. **Niet** alleen / om dat het sig dan niet **Wel**

I. D. Op de Dag van sijn Opstanding. 439

Wel schijnt te Schikken / 't geen van haar woꝝd Geseid: Sy Keerden weer na Jerusaleem, en Vonden de ELV t'samen Vergaard. Luc. 24: 33.

Niet so seer / om dat / sonder Hem / haar Getal niet Dol was: want Thomas anders was 'er ook niet Tegenwoꝝdig. Joh. 20: 24.

Maar om dat / Hꝝ selb Een zijnde van de ELV / van hem niet Wel schijnt Geseid te woꝝden / dat Hꝝ de ELV t'samen Dind vergaard.

2. Niet alleen / om dat niet de Ander / daar Petrus anders dooꝝgaans so Dooꝝharig was / in 't Spꝝken / maar Kleopas op de Dꝝaag van Jesus Andꝝwoꝝd. Luc. 24: 17. 18.

3. Maar booꝝneemlijk / om dat sꝝ Selb / van Petrus en Johannes Spꝝkende tot Christus, die Beide Ondercheiden van haar Selbe.

**Luc. 24: 24. En SOMMIGE der Gene, die MED Onszijn, Gingen heen tot het Grav; en Bevonden 't Also, ge-
lijk ook de Vrouwen hadden Geseid: maar Hem Sagen sy niet.**

Maar dooꝝ sꝝ immers aan Christus Verhalen / niet wat Sꝝ selb / of Een van haar had Gedaan en Gesien; maar wat Andere haar hadden Verteld van 't Grab.

Daar niet alleen Kleopas hier / gelijk
in 't Eerst / v. 18. maar ook de An-
der / die hy By hem had / Spreekt.
Sie v. 19.

§. 23. Maria Magdalena, so haast sy
van 't Grab komende / vol Droebheid/
de Booschay had Gebragt aan Simon
Petrus en de Andere / Hoe 't daar Med
was Gesteld; is aanstonds weer Ver-
trokken na 't Grab.

Ook al Doo? dat Petrus en Johannes,
op haar Booschay / na 't Grab heen
Liepen: sonder dat Sy na haar Wag-
de.

Want so Sy niet / al Doo? 't Vertrek
van Petrus en Johannes, weer was Heen-
gegaan; sou immers Sy so wel / als
Petrus en Johannes, uit de Andere Vrou-
wen dan nog / Doo? haar Vertrek in de
Vergaring Gekomen / hebben Gehoord;
dat sy een Gesigt van Engelen had-
den Gesien / die Seggen dat hy Leevd.
Gelijk wy dat van Petrus en Johannes
hebben Angemerkt. §. 15.

§. 24. Dat Maria Magdalena, immers
Niet is geweest in de Vergaring / doe
de Andere Vrouwen daar Booschayten/
dat sy een Gesigt van Engelen hadden
Gesien / die Seggen dat hy Leevd; is
hier uit Openbaar.

Om dat Sy / doe sy booz de Twe-
des

I. D. Op de Dag van sijn Opstanding. 44:
demaal aan 't Grab was Gelomen/
niet Meer Weet van Christi Opstan-
ding en Leben / dan doe sy de Eerst-
maal daar van daan Quam.

Want gelyk sy Doe Sei tot de Dis-
cipelen: Sy hebben de Heer Weggenomen
uit 't Grav; en Wy Weten niet, Waar sy
hem hebben Geleit. Joh. 20: 2.

So Seid sy daar Ja nog / byna mede
de Selbde Woorden / doe sy weer tot
't Grab was Gelomen / tot de Engelen:
Sy hebben mijn Heer Weggenomen; en Ik
Weet Niet, Waar sy hem hebben Geleit,
Joh. 20: 13.

§. 25. Ja! doe sy hoor de Twede-
maal van 't Grab was Gegaan / en de
Engelen daar al had Gesien en Gespro-
ken; Wist sy ook Doe nog Niet van
Christi Opstanding.

Want ook Dan nog Spreekt sy van
Hem / op de Selbde wijs; doe Hy / in
haar Weerkieren van 't Grab / Haar selv
Afszaagd: Vrou! wat Weend gy? Wie
Soekt gy? krijgt hy van haar tot And-
woord: Heer! so Gy hem hebt Weg-ge-
dragen; Seg my, Waar gy hem hebt GE-
LEFT, en Ik sal hem Wegnemen. Joh.
20: 15.

§. 26. So dat wy hier Uit / ook son-
der Feilen / kunnen Besluiten; dat de
Engelen selv aan haar / aan Maria Mag-

dalena, de Opstanding Jesu Christi niet hebben Verkondigd: maar dat aan Jesus selv Obergelaten / die haar Doe daar omtrent stond te Ondmoeten.

Bysonder / daar sy dog geen Stand hild by 't Grab; maar so Haast sy de Engelen / op haar eerste Manspraak / naaulijks had Geandwoord / sig al weer van haar Afkeerd.

§. 27. Rieden had Maria Magdalena, om Weer na 't Grab te keren.

Niet alleen / om dat sy Med de Andere Vrouwen de Engelen Niet had Gesien / en so ook Christi Opstanding uit haar Niet had Gehoord: dewijl sy Doe al van 't Grab was Vertrokken. Gelyk wy dat hebben Aangewesen: §. 5. en 6.

Maar ook / om dat sy uit de Andere Vrouwen / in de Vergaring gekomen / Niet had Gehoord; dat Dese / na haar Vertrek van Haar en van 't Grab / ook een Gesigt van Engelen hadden gesien / die Seggen dat Hy Leevd: dewijl sy Doe al weer uit de Vergaring was Gescheiden. Gelyk wy dat hebben Aangetoond. §. 24.

Om dat Maria Magdalena dan van Al dese Dingen niet Wist; had sy Rieden / om Weer na 't Grab te keren / en 't Lighaam Christi Daar nog te Soeken.

Ge=

1. D. Op de Dag van sijn Opstanding. 44;
Gelijk sy daar Gekomen zijnde Doet.
Joh. 20: 11. 13. 15.

Daar de Andere Vrouwen Geen de minste Reden konnen hebben gehad / om doo; de Tweedemaal na 't Grab te Gaan.

Bewijl sy / doo; de Engelen / volkomen Verskerd zijnde van Christi Opstanding / en dat Hy daar Niet meer was te Vinden; ook by 't Grab Niet meer hadden te Doen.

§. 28. Hoewel Maria Magdalena al Doo; Petrus en Johannes, die ook nog wat wierden Opgehouden / doo; de Tijding van de Hoort op haar Volgende ook Andere Vrouwen van 't Grab Christi.

Hoewel Maria Magdalena al Doo; Petrus en Johannes, seg ik / weer was Vertrokken na 't Grab; komt sy nogtans / Na haar Beider Vertrek van 't Grab / eerst daar weer By.

Bewijl Petrus en Johannes, als veel Sterker zijnde in 't Lopen dan Maria, behalven dat sy / na alle Schijn / doo; 't Lopen van 't Grab na Haar toe / Joh. 20: 2. nog Vermoeid was; haar Gemaklijk hebben konnen Doo;by-lopen / of dat sy ook / doo; een ander Nader Weg / na 't Grab zijn Toc-gelopen. Joh. 20: 4.

En so Haast sy in 't Grab waren geweest / en daar in Alles hadden Besigtigd /

rigd / Wantonds weer zijn Vertrokken
na de Hare. Joh. 20: 6. ---- 10.

Op dat sy haar Alle / die in so Groot
een Verlangen waren na 't Bescheid /
dat Sy van 't Grav souden Brengen / en
Hoe 't daar med was Gelegen; so Haast
en gins mooglijk was / souden doen
Horen / dat sy 't Grav So hadden Be-
bonden / gelijk de Vrouwen haar te
voorn hadden Geseid. Luc. 24: 24.

§. 29. Na haar Vertrek dan Maria
tot het Grav eerst zijnde Schomen /
gaaft daar niet In; gelijk de Andere
Vrouwen / en ook Petrus en Johannes,
in haar Afwesen / hadden Gedaan: so
dat Sy daar van ganz niet Wist. An-
ders sou Sy / buiten twyfel / ook al In
't Grav zijn getreden.

Maar nu blijft sy Buiten by 't Grav
Staan; sonder daar In te gaan: daar sy
Weend; en Wenende / alleen med haar
Hoofd in 't Grav Bukt: om te Sien / Hoe 't
daar med was Gelegen. Joh. 20: 11.

Wanneer haar Allereerst de Twe
Engelen Verschijnen; die haar Afvra-
gen: Vrouw! wat Weend gy? Joh. 20: 13.

Sonder dat sy haar Christi Opstan-
ding Verkondigen / of die Belasten aan
sijn Discipelen te Boodschappen.

Gelijk sy dat aan de Andere Vou-
wen / die In 't Grav waren gegaan / te
voorn hadden Gedaan. §. 30.

1. D. Op de D^{ag} van sijn Opstanding. 445

§. 30. Want so haast Maria, op de Manspraak en Vraag der Engelen / had Geandwoord: Om dat sy Mijn Heer hebben Weggenomen; en Ik niet Weet, Waar sy hem hebben Geleit. Joh. 20: 13.

So haast Maria, seg ik / dit had Geandwoord; Keerd sy haar aanstonds Agterwaarts. of na Agter. Joh. 20: 14.

In de Grondtaal staat: *isog' Dr eis ta o' i-
oo.* 't Welk eigenlijk / na de Letter herstaald zijnde / luid; sy is Gekeerd tot of na de dingen / die Agter zijn. Waar door wy Menen / dat word Uitgedrukt haarte Rug-keren van 't Grav / na de Plaatz daar sy was van daan Gekomen.

§. 31. 't Is wel Waar: dat die hem maar enkel Omkeerd, sig ook Keerd tot en na de dingen / die Agter hem zijn; maar dat neemt niet Weg / dat imand / die te Rug-Keerd na de Plaatz / daar hy is van daan Gekomen / sig ook med meer tragt Keerd tot en na de dingen / die Agter hem gebleven en gelaten zijn.

Oewyl Sulck een niet alleen / door 't Omwenden van sijn Lighaam / sijn Aangefigt en Ogen daar na toe Keerd; maar ook / door 't gedurig Doord-treden / hoe langer hoe meer sijn Lighaam doet komen en Naderen tot de dingen / die hy Agter sig had gelaten.

't Strijd dan niet tegen de Waarheid van

van de Woorden selv / dat wy dese Ma-
nier van Spreken / hier van Maria ge-
bruikt : Sy is of heeft sig Gekeerd-tot of
na de dingen die Agter haar zyn / so Op-
nemen ; dat daar dooz word Uitgedrukt
haar te Rug-Keren na de Plaatz / daar
sy was van daan Gehomen.

§. 32. Dit alleen sou hier komen in
Bedenking komen / of ook den Aard
van de Griekze Taal selv wel Toelaat /
dat wy die Spreekwijs so Opvatten .

Wy Vinden 't Griekz Woord *στρίφειν* en
ἐπιστρίφειν, dat is / Keren, Omkeren, al-
leen gebruikt ; sonder dat 'er word By-
gedaan *εἰς τὰ ἴσθια*, dat is / tot of na de
dingen / die Agter zyn : wanneer de H.
Geest wil Utdrukken 't enkel Omkeren
des Lighaams.

Gelyk wy dat Sien / in 't kort
daar op volgende 16. v. van 't 20. Cap.
van Johannes. En Matth. 16: 23. c. 9: 22.
Marc. 5: 30. Joh. 21: 20.

By 't woord *στρίφομαι*, Ik Keer my,
word ook wel Beboegd 't Woordje *εἰς*,
na of tot iet : wanneer daar dooz word
te Kennen gegeven / dat men sig ergens
van daan na iet of imand anders heen
Wend, of heen Begeevt.

So Hand. 13: 46. *στρίφόμεθα εἰς τὰ ἴσθια*.

Wy Keren ons, van u af / med 't
Woord Gods / dat wy tot u / Joden !
heb,

hebben gesproken; tot of na de Heidenen. Vergelykt Hand. 7: 39.

Doek woord 't **Woord** ἐπιστροφή, Keren, med 't **Woordje** εἰς na of tot iet / **Ge**paard; om daar door **Uit** te drukken 't **Weerkeren** van **Amand** na of tot de **Plaatz** / daar hy te voorn was geweest / en nu is van daan gekomen.

So Matth. 12: 44. ἐπιστρέψω εἰς τὸ οἶκόν μου, ὅθεν ἐξῆλθον. Ik sal **Weerkeren** in, of na mijn **Huis**, van **Waar** ik ben **Uitge**gaan. Vergel. Hand. 26: 18.

§. 33. **B**ysonder staat te **Letten** / dat het **Woord** ἐπιστροφή, Keren, **Weerke**ren, niet alleen woord r'samen-geboegd met 't **Woord** / ὀπίσω, **Agter**waarts. Matth. 24: 18. maar ook med de **Woorden** / εἰς τὰ ὀπίσω, tot / of na de **dingen** / die **Agter** zijn. Marc. 13: 16. en Luc. 17: 31.

En dat in die **Sin** / dat daar door niet anders kan worden **Verstaan** / dan weer te **Rug**-Keren na of tot de **Plaatz** / daar men is van daan **Gekomen**. Gelyk 't ook onse **Overfetter**s selv so **Nemen**.

Want dese **Woorden** van **Mattheus**, c. 24: 18. μὴ ἐπιστρέψατω ὀπίσω. en van **Marcus**, c. 13: 16. μὴ ἐπιστρέψατω εἰς τὰ ὀπίσω. **Her**talen sp / op de **Selvde** wijs / door; **Hy** **Keer** niet weer te **Rug**. Daar sp hy **Lucas**, c. 17: 31. dese **Selvde** **Woorden** van **Marcus**, meer na de **Letter** **Uit**-drukken en

en **O**berfetten / doo; **H**p Keer niet na 't geen dat *Agter is*.

§. 34. **D**at nu dese **S**preekwijzen / so van Mattheus als van Marcus en Lucas; van onse **O**berfeters **W**el zijn **H**erstaald / doo; weer te Rug-Keren , ook na 't geen dat *Agter is* ; **B**lijkt genoegsaam uit de t'**S**amenhang van dese **W**oorden med de **V**oorgaande en de **V**olgende : die klaar **A**anwijzen / dat de selve in geen **A**nder **S**in kunnen nog moeten worden **G**enomen.

Want Christus **D**oo;speld daar de aanstaande **B**elegering en **D**erwoesting van **J**erusalem ; die so **D**reestlijkt en **S**chriklijkt sou zijn / dat h'p 't **R**aadzaamst **A**gt / voo; de **S**ijne immer; / om so **H**aast se de **B**eginzelen daar van souden **S**ien / med alle **S**poed / sonder sig ergens doo; te laten **O**phouden / 't nakend **G**ebaar te **O**ndblugten : niet alleen **B**uiten de **S**tad / maar ook **B**uiten 't **L**and van **J**udea selv.

Gelijk h'p daarom **W**il ;

1. **D**at dan, die in **J**udea zijn, **V**lieden op de **B**ergen. ook **B**uiten **J**udea selv gelegen. **M**atth. 24: 16. **M**arc. 13: 14. **L**uc. 21: 21.
2. **E**n dat /die op 't **D**ak is van **s**ijn **H**uis / niet **A**fkom , **b**innen in 't **H**uis , om iet van **s**ijn **H**uis-raad uit **s**ijn **H**uis **W**eg

I. D. Op de Dag van zijn Opstanding. 449

Weg te nemen. Matth. 24: 17. Marc. 13: 15. Luc. 17: 31.

Maar dat hy / sonder ergens na
Om te sien / maar van 't Dak Af-
klim / langs de Trap / die op de Straat
uithomt ; om / so haast mooglijk is /
daar hy in 't Midden van de Stad sig
Bebind / daar Uit te trekken : en so
sijn Leven maar te Behouden. Luc.
21: 21.

3. En dat , die op de Velden van Judea
zijn , Wonende of Reisende ; in de sel-
ve Stad niet Komen : om daar een
veilige Schuil-plaatz te Soeken. Luc.
21: 21. Dewijl die Daar ganz niet sal
zijn te Vinden.

So Wil hy daarom ook ;

4. Dat die op den Akker is , niet weer te
Rug Keer ; om sijn Klederen Weg te ne-
men. Matth. 24: 18. Marc. 13: 16.

§. 35. Dit kan Hem / die op den Ak-
ker is gekomen / en sijn Klederen so Eben
van hem heeft Afgeleit / om daar dooz
niet Belemmerd te worden / in sijn Werk /
dat hy op 't Veld te Doen heeft.

Dit kan Sulck een / seg ik / niet Ver-
bieden / sig enkel Agterwaarts of Om te
keren , om sijn Klederen , die eben Agter
sig Leggen / Op te vatten : dewijl dat /
med sulck een Geswindheid / kan Ge-
schieden / dat men daar dooz als geen
Tijd Verliest. F f Maar

Maar de Saligmaker Wil hier door alleen / dat die, op den Akker gekomen zijnde / zijn Klederen daar heeft Meergeleit / om so veel Bequamer tot zijn Werk te zijn; en die / in en door 't Werken / een stuk Wegs van zijn Klederen is Afgeraakt: dat Sulst een niet sal te Rug Keren, om zijn Klederen selb / sulke noodsaaklijke dingen / die hy Agter sig Gelaten heeft / te Halen: dewijl 't Gebaar dan so Naby sou zijn / dat'er niet so Veel Tijds sou Overschieten / om 't selve te Ondkamen.

§. 36. Daar dan dese Spreekwijs / *Ἐπιστρέψεν εἰς τὰ ὀπίσω*, Keren tot of na de dingen / die Agter zijn; hier / by Marcus en Lucas, niet Anders kan Beduiden / dan weer te Rug Keren, na 't geen Agter gelaten is.

Waarom sou men dan dese Selbde Spreekwijs / van Maria Magdalena by Johannes gebruikte: c. 20: 14. *Ἐστρέφον εἰς τὰ ὀπίσω*. Sy is Gekeerd tot of na de dingen / die Agter zijn; niet op de Selbde wijs Verstaan?

Dat sy naamlijk van 't Grav is te Rug Gekeerd na 't geen sy Agter haar had Gelaten; doe sy uit de Dergaarplaats Heen-ging na 't Grav.

Om so Weer te Keren of te Komen tot de Discipelen / van welke sy was
 Uit.

1. D. Op de Dag van sijn Opstanding. 451
Nittgegaan; om haar dit Engelen Ge-
sigt / en haar t' Samenspraak med haar
gehouden / op Nieu te Verhondigen.

Sonder dat sy vorder enige Sprak
med de Engelen Soekt te Houden: de-
wijl dog Dese niet waren / die sy Sogt.

Behalven dat de Hoofsaaklykheid en
de Oorzaad van dese Geschiednis ons
daar toe Dzingt / dat wy dese Manier
van Spreken / van Maria gebruik / So
Opnemen; dat daar door haar te Rug
Keren word Uitgedrukt.

Gelyk wy dat / in 't Verbolg / komen
Sien.

§. 37. Als dan Maria hier toe te Rug
keerd / om dit sijn Discipelen te Vood-
schappen; Siet! Jesus is haar Ondmoet
en Cegen-gekomen, op haar Weg. Matth.
28: 9. Dergelyk Marc. 3: 5.

En so Siet sy Jesus, die Staan blijft/
Door haar Staan; maar sy Weet niet,
dat het Jesus selv is. Joh. 20: 14.

Jesus dan spreekt haar Nam / en Seid
tot haar:

1. Wees Gegroet. Matth. 28: 9.

2. En / na dese sijn Groetnis / Vrouw!
Wat Weend gy? Wie Soekt gy hier?
Joh. 20: 15.

Sy Menende, dat het de Hovenier
was / Seid tot hem: Heer! so Gy hem
hebt Weg-ge dragen; Seg my maar /

ff 2.

Waar

Waar gy hem hebt Gelcit of gelaten/
en Ik sal hem Wegnemen. Joh. 20: 15.

§. 38. Als Sy nu / med dese Woorden in haar Mond / eer sy de selve nog volkomen had Uitgesproken / Doozging / en / Haastende na de Discipelen / nu al Doozby Jesus was ; Roept hy haar weer te Rug tot hem / med haar Naam / MARIA ! Joh. 20: 16.

Waar op Sy haar selve dan Omkeerd , med haar Aangefigt na Jesus ; en hem nader Beschouwende Kend : waarom sy med Verwondering / Verbaasdheid en Blijfschap / tot hem Uitschreeud : R A B-BOUNI ! MEESTER ! Joh. 20: 16.

So Verschijnt dan Jesus Allereerst aan Maria Magdalena , als hy 's Morgens Drog was Opgestaan , uit de Doden / op de Eerste dag der Week. Marc. 16: 9.

§. 39. Maria , haar so hebbende Omgekeerd na Jesus toe ; Komt daar op Nader tot Hem , hoewel niet sonder Drees : en / Heervallende op de Harde / Grijpt sijn Voeten. Matth. 28: 9.

Hier so seer uit Ongeloob ; om 't Lijds teken der Nagelen / 't welk sy daar in Sag med haar Egen / ook te Voelen med haar Handen : en so hier door so veel Meer Bevestigd te worden / in 't Geloob van sijn Opstanding en Verschijning aan haar.

Ge-

1. D. Op de Dag van sijn Opstanding. 453

Gelyk daar Na niet alleen van de On-
gelovige Thomas ; Joh. 20: 25. 27. 28.
maar ook van de andere Ongelovige
Apostelen is geschied. Luc. 24: 39. 40.
Joh. 20: 20.

Als wel uit Liebde tot hem ; om / in
alle Nederigheid / sijn Voeten te Kussen.
Gelyk wy van die Sondares Lesen. Luc.
7: 38. 45. Vergel. 2 Kon. 4: 27.

Sy so sijn Voeten grijpende ; Aanbid
hem. Matth. 28: 9. Als die hem Erkende
en Beleed te zijn haar Heer en haar
God. Gelyk wy van Thomas Lesen.
Joh. 20: 28.

§. 40. Jesus daar op Seid tot haar :

1. Vrees niet. Matth. 28: 10. Daar is
geen Reden om te Vreesen.
2. En Raak my nu Niet aan : gy sult
daar Na nog Tijds genoeg hebben/
om my so Aan te raken / en uw'
Liebde daar dooz aan my te Beto-
nen / en med my te Spreken. Want
Ik ben nog niet Opgevaren tot mijn Va-
der. Joh. 20: 17.
3. Maar Ga nu liever / med alle Haast/
heen tot mijn Broeders. Joh. 20: 17.

Die so Bedroevd sitten en Treuren,
ja! Wenen ; over mijn Dood / en over
de gebzagte Tijding van 't Grab aan
haar / so dooz U Eerst / als dooz de
Andere Vrouwen daar Na / gelyk

ook door de Maanen / die aan't Graaf
zijn geweest : niet Werende / Waar
Ik ben Gebleven. Sie Marc. 16:
10.

So dat het Nu geen Tijd hier toe
is ; om My / om U selve / om mijn
Broeders / door My so Aan te ra-
ken / langer Op te houden.

4. Seg haar dan / uit mijn Naam / dat
Ik, nu zijnde Opgestaan / Opvaar tot
Mijn Vader en Uw' Vader ; en tot
Mijn God en Uw' God. Joh. 20: 17.

Daar Ik na 40. Dagen niet Meer
op Aarde sal zijn ; daarom moet gy
dan u / sonder Uitsstel / te Meer Haas-
ten / om haar dit Bekend te maken :
dewijl ik Haar / in die korte Tijd /
nog Veel te Seggen heb / aangaande
de Dingen van mijn Koninkrijk. Sie
Haad. 1: 3.

5. Ja ! Boodschap mijn Broeders , dat sy
daarom Alle / so haast Mooglijk is /
aanstonds Heengaan na Galileen. Matth.
28: 10.

't Is Aanmerklijk / dat Jesus selv
hier Maria Magdalena Belast / haar te
Dermanen / dat Sy aanstonds Heen-
gaan na Galileen ; daar hy te Doorn /
door sijn Engel / de Andere Vrouwen
in Last had gegeven / haar alleen te
Seggen / dat Hy haar Voorging na Ga-
lileen.

1. D. Op de Dag van sijn Opstanding. 455
lileen. **Gelijc** Mattheus ons dat so on-
derscheidenlijc Verhaald. Matth. 28:
7. 10.

6. Waar by hy dese Belofte Doegd:
En Aldaar Gekomen zijnde / sullen sy,
buiten Drees van de Joden / My Sien,
med alle Gemeenszaamheid / onder
haar Verkeren. Matth. 28: 10.

So om haar / door Deel gewisse
Kentekenen / volkomen te Verkeren
van mijn Opstanding en Leben / na
mijn Dood ; als om haar / immers
mijn Elv Apostelen , daar toe Meers-
maal Med haar Vergaard zijnde / ge-
meeszaam te Onderwijsen / in de Ver-
borgenheden van mijn Koningrijk /
waar van sy Alle nog sulke Wardze
Sedagten hebben. Hand. 1: 2. 3. 4. 6.

Op dat Sy so regt Bequaam mogen
worden / om / med 't Euangelium van
mijn Hemelz Koningrijk / Uit te gaan
in de Weerld / en mijn Naam te Dza-
gen ook onder de byemde en verbym-
de Heidenen. Vergel. §. 85. 89. en
93.

§. 41. Hoz Kan / sal imand Denken /
dese Verschijning van Jesus , weick Mat-
theus aan de Vrouwen / in 't gemeen /
Toeschrijbt ; so op Maria Magdalena Al-
leen worden Gepast ? als of de Andere
Vrouwen daar ganz geen Deel aan had-
den. Daar

Daar Mattheus immers duidlijk Seid:

1. Dat Jesus Haar, de Vrouwen / in 't Meer getal / is Ondmoet. Matth. 28: 9.
2. Dat sy sijn Voeten Grijpen, en hem Aanbidden. Matth. 28: 9.
3. En dat / so als sy Heen-gingen, om sijn Discipelen te Boodschappen, 't geen haar de Engel des Here / aangaande Christi Opstanding / had Belast. Matth. 28: 9. 5. --- 8.

Daar immers / in 't Door-gaande / klaar is Aangewesen / dat de Engelen tot Maria Magdalena niet hebben Gesproken van Christi Opstanding; veel Minder dan aan haar Belast / de selve aan sijn Discipelen te Verkondigen. Sie §. 25. 26. en 29.

§. 42. Dese Swarigheid is op ver na so Zwaar niet / als sy in de eerste Opflag der Ogen wel Schijnt; maar seer Licht Op te lossen.

I. Wy willen ons hier med niet Behelpen / dat wel te Letten staat / dat Mattheus alleen Twe Vrouwen Meld / Maria Magdalena en de Ander Maria; sonder dat hy van de Andere enig Gewag maakt. Matth. 28: 1.

Aan dese Twe dan alleen Schrijft hy / in 't gemeen / toe / so de Verschijning en Aanspraak des Engels. §. 5. --- 7. als
de

1. D. Op de Dag van zijn Opstanding. 457
de Verschijning en Aanspraak van Jesus.
7. 9. 10. want hy heeft geen Andere
Gemeld.

Daar 't nu Sicher is / dat / 't geen hy
haar Beide Toeschrijft / in opfigt van
de Verschijning en Aanspraak des En-
gels ; alleen maar van de Ander Maria,
en niet van Maria Magdalena kan worden
Verstaan.

Oetwjl Maria Magdalena geen Ver-
schijning nog Aanspraak der Engelen te
Gelyk med de Andere Vrouwen heeft
gehad ; maar alleen Na haar / in 't Bp-
sonder. Gelyk wy dat / in 't Doozgaan-
de / genoegsaam agten Bewesen. §. 5. 6.
27. en 29.

Wat Wonder dan? dat / 't geen Mat-
theus haar Beide / in 't gemeen / Toe-
schrijft / in opfigt van Christi Ondmoe-
ring / en zijn Aanspraak aan haar ; wy
dat alleen ook aan Maria Magdalena, en
niet aan de Ander Maria, Toepassen.

Daar inuwers Marcus en Johannes ons
duidlijk Leren / dat Christus , na zijn
Opstanding / aan Maria Magdalena, Af-
sonderlijk van de Andere Vrouwen / is
Verschenen. Marc. 16: 9. Joh. 20: 14. --- 16.

§. 43. II. Wy stellen Dit / als een on-
wrikbare en onberbreekljke Waarheid
Dagt ; dat de Andere Vrouwen / in haar
Weerkeren van 't Grav / Jesus Niet
hebben Gesien. F f 5 Ge:

Gelijk dat ook genoegzaam hier uit Openbaar is : om dat de Emmaus-gangers wel duidlijk Seggen van de Andere Vrouwen, die in de vroege Morgenstond waren aan 't Grab geweest / dat sy wel een Gefigt van Engelen hadden Gesien, die Seiden dat sy Leevde; maar dat sy HEM self/ die de Engelen Seiden te Leven / NIET hadden Gesien. Luc. 24: 22. 24. so als de Vrouwen self haar hadden Verteld. 7. 23.

§. 44. So moet dan Volgen / dat dese Vrouwen / Doe sy de Engelen aan 't Grab hadden Gesien / de Heer Jesus Niet is Ondmoet / op haar Weg / van 't Grab gaande na de Discipelen.

Daar nogtans Mattheus Dit so Verhaald / als of dese Ondmoeting haar was Geschied; Doe sy / op 't Bevel des Engels/ med Haast Heen-gingen van 't Grab / om sijn Discipelen te Boodschappen / 't geen haar daar was Doorgekomen. Matth. 28: 7. --- 9.

§. 45. En daarom kan ook dese Ondmoeting niet worden Gesteld / daar Na aan haar te zijn Geschied; doe sy booz de Tweedemaal van 't Grab Quamen: gelijk Sommige / sonder enig 't minste Blijk / hier toe een Tweede Reis van de Vrouwen na 't Grab hebben Versommen. Want behalven dat sy Een Reden had;

1. D. Op de Dag van sijn Opstanding. 459
hadden / om voor de Tweedemaal na
't Grab te Gaan. Gelijk wy dat Wo-
den hebben Aangewesen. §. 27.

Waar toe dog souden de Engelen haar
op Nieu hebben Belast / Christi Op-
standing aan sijn Discipelen te Boods-
schappen? daar sy de selve Nu al / op
haar Eerste Bevel / aan haar hadden
Verkondigd.

§. 46. Wanneer dan de Emmaus-gan-
gers Seggen: Maar HEM Sagen sy
NIET. Luc. 24: 24. kan Niemand dit
so Verkeerd Opvatten; als of sy Dat
alleen Getuigden van de Mannen / van
welke sy Laast hadden Gesproken / en
Niet van de Vrouwen.

Want dat sy Dit so wel Seggen
van de Vrouwen / als van de Mannen /
die Na haar aan 't Grab waren ge-
weest; Blijkt / so wy menen / genoeg-
saam hier uit.

Om dat / so de Vrouwen hem hadden
Gesien / op haar Weg van 't Grab na
de Discipelen;

1. Sy / Komende in de Vergaring / Dit
so Weinig souden hebben Beswogen /
als 't Gesigt der Engelen / dat sy
hadden Gesien.
2. De Emmaus-gangers ook Dit souden
hebben Getweten / en uit haar Mond
Schoord; dewyl Sy selv ook nog in
de

de Vergaring waren / doe de Vrouwen haar Weerbaren by 't Grab daar quamen Vertellen.

3. En by Gebolg / souden sy Dit van de Vrouwen aan Christus, med haar Wandelende op de Weg / so Wel hebben Verhaald / als dat sy een Gesigt van Engelen hadden Gesien.

§. 47. III. 't Is Waar / Mattheus Steld / dat dese Ondmoeting van Jesus aan de Vrouwen is geschied / so als sy Op Weg waren na de Discipelen; daar Johannes klaar en duidlijk Antwijst / dat de Verschijning van Jesus aan Maria Magdalena By en Omtrent 't Grab is gebeurd.

Maar ook Dit neemt niet Weg / dat 't geen Mattheus van de Ondmoeting van Jesus aan de Vrouwen / in 't gemeen / Seid; wy dat van sijn Verschijning aan Maria Magdalena alleen / in 't bysonder / Verstaan.

Want immers kan Dit wel zijn geschied / op haar Weg na de Discipelen; al is 't juist niet Der van / maar Na by 't Grab.

So als sy naamlijk / haar selve van 't Grab Afkerende, niet alleen Meend med haast Heen te gaan; maar ook nu al / med groot een Haast / Voord-reisde na de Discipelen. Joh. 20: 14. Matth. 28: 9.

Want

Want doe sy de haar Ondmoetende
Jesús, de gemeente Hobenier / naaulijks
had Geandwoord / op sijn Vraag / moest
sy haar selve weer Omkeren, doe sy
haar te rug Riep. Joh. 20: 16.

Waar uit Schijnt / dat sy al Andwoor-
dende Doorvging / en Haastde na de
Discipelen.

't Welk ook onder de Oorzaken kan
zijn / dat sy Hem in 't Eerst niet ken-
de; doe sy so Haastende hem Doorby-
ging / sonder op hem eens te Letten.
Bergel. §. 38.

§. 48. Immer is 't Seker / dat de-
se Ondmoetiug van Jesús aan haar is ge-
heurd; doe sy nog in den Hob van Joseph
van Arimathea was / daar 't Grab Lag;
en daarom niet seer Ver van 't Grab.

Want anders was 'er geen reden voor
haar / om te Denken; dat de haar Ond-
moetende Jesús Meer was de Hobenier/
dan imand Anders.

Detwijl sy / so sy al Buiten den Hob
was geweest / Hem Eer voor een An-
der / dan voor de Hobenier sou hebben
Aangesien en Gehouden.

§. 49. IV. So Blijbt dan Vast / dat
het alleen van Maria Magdalena, en niet
van de Andere Vrouwen / Waar is/
dat de Heer Haar is Ondmoet; doe sy de
Ewedemaal van 't Grab Keerde na de
Discipelen. En

En daarom ook / 't geen Mattheus van de Vrouwen / in 't gemeen / Seid ; dat sy sijn Voeten Griepen , en hem Aanbid- den , Matth. 28: 9. is alleen van Maria Magdalena , Een uit de Vrouwen / te Verstaan.

Daarom Johannes Getuigd / dat Jesus tot Haar , in 't bysonder / heeft Geseid : Raak my niet aan. Joh. 20: 17. Vergel. §. 40. n. 2.

§. 50. Daar Jesus , in dese sijn Ver- schijning aan Maria Magdalena , haar had Belast : Ga heen tot mijn Broeders ; en Seg haar : Ik vaar Op tot Mijn Vader en Uw' Vader ; en tot Mijn God en Uw' God. Ja ! Boodschap mijn Broeders , dat sy Heen- gaan na Galileen ; en Aldaar sullen sy My Sien. Sie. §. 40.

Gaat sy / op dit Gebod van Jesus , heen / Vol Blyschyp / en Boodschapt de Discipelen , die Med hem waren geweest / welke nu Treurden en Weenden , so over sijn Dood / als over de ingebragte Tij- ding der Vrouwen en Mannen / van 't Grab.

Dat sy den Heer had Gesien , booz haar Ogen / en dat hy haar Dit had Ge- seid. Marc. 16: 10. Joh. 20: 18.

§. 51. En als Dese uit Haar aller- eerst Hoorden , dat hy Leevde ; en van Haar was Gesien ; Geloovden sy 't Niet. Marc. 16: 11.

Ge

1. d. Op de Dag van zijn Opstanding. 463

Gelyk sy daar Na / doe sy de Emmaus-
gangers Dit ook hoorden Bevestigen/
ook Die niet Geloovden. Marc. 16: 12. 13.

Waarom Jesus selv 's Avonds / so
als Dese nog Besig waren / med haar
Weerbaren te Vertellen / in haar Ver-
garing Komende / Luc. 24: 36. haar des-
se haar Ongelovigheid en Hardheid der
Herten Verwijt , om dat sy Niet hadden
Geloofd Al de gene / die hem hadden
Gesien , na dat hy was Opgestaan. Marc.
16: 14.

a. Niet alleen niet de Vrouwen dan;
die / uit Naam van de aan haar Ver-
schenen Engelen , zijn Opstanding
haar hadden Verkondigd. Luc. 24: 11.

b. Maar ook niet Maria Magdalena; die
hem had Gesien med haar Ogen / en
van Mond tot Mond med hem had
Gesproken ; ja ! haar / uit Christi
Naam selv / zijn Opstanding Boodschap-
te. Marc. 16: 9. ---- 11.

c. Ja ook niet Simon Petrus ; die hem
ook had Gesien , na dat hy was Op-
gestaan , uit de Doden. Luc. 24: 34.

d. Eindelijk ook niet de Twe Emmaus-
gangers , aan welke hy hem Selve had
Geopenbaard. Marc. 16: 12. 13. in
't Plek / welches Naam was Em-
maus. Luc. 24: 13. 28. -- 31.

Daar hy haar was Bekend geworden/
In

In 't Breken des Broods. Terwijl hy daar med Besig was. Luc. 24: 35. Als hy med haar Aansat, om te Eten. 7. 30.

So dat sy / onder 't Breken des Broods / niet alleen 't Teken der Pa- gelen in sijn Handen Zagen / 't welk sy te voorn onder 't Wandelen niet hadden Gesien / nog in sijn Voeten Gemerkt; om dat haar Ogendoe wierden Gehouden. Luc. 24: 16. Maar ook hem Nu uit sijn Aangesigt Ken- den; om dat haar gehouden Ogen nu wierden Geopend van God. Luc. 24: 31.

§. 52. Hoewel Jesus haar / sijn Disci- pelen / so / in 't gemeen / Beschuldigd / van so Groot een Ongelobigheid / dat sy niet hebben Geloofd 't Getuignis van Al Dese; 't is nochtans Niet van haar Alle te Verstaan.

Want 't is Seker / dat 'er Enige on- der haar waren / die sijn Opstanding al Geloobden; op 't Getuignis immers van Petrus, die hem had Gesien.

Niet alleen Eer Jesus selv / maar ook Eer de Twe Emmaus-gangers 's A- bonds in haar Vergaring waren Geko- men.

Want so haast Dese daar Inquamen / werd haar / als wat Pieus / van Sommi- ge Toe-geroepen: De Heer is WAAR- LIJK Opgestaan; en is van SIMON

Gc.

I. D. Op de Dag van zijn Opstanding. 465

Gefien. Luc. 24: 34. **Sie ook §. 21.**

Eer sp nog aan de Vergaring Ver-
telden / 't geen haar / Op de Weg na Em-
maus, was Geschied ; en Hoe hy haar
was Bekend geworden / In 't Breken
des Broods. Luc. 24: 35.

§. 53. En daarom / wanneer van de
Discipelen / in 't gemeen / word Ge-
tuigd / dat sy 't ook daar na van Blij-
schap nog Niet Gelooyden ; doe Jesus nu
al / in 't Midden van haar Staande /
haar sijn Handen en Voeten had Belast /
med Wandagt en Opmerking / te Sien
en te Betasten : op dat sp 't Lijd-teken der
Nagelen daar in niet alleen mogten Sien /
med haar Ogen ; maar ook Voelen / med
haar Dingeren. Luc. 24: 41. 36. 39. 40.

Dat kan men niet So Verstaan / dat
sp Doe ook Alle ganzlijk nog niet Ge-
loobden / dat hy waarlijk was Opge-
staan.

Want behalven Maria Magdalena , en
Simon Petrus, en de Emmaus-gangers, die
hem Alle Lebend hadden Gesien en Ge-
sproken ; waren 'er ook nog sommige An-
dere / die 't Getuignis van Petrus im-
mers / als Waaragtig Mannamen / en
Geloobden. Gelyk wy dat hebben Wan-
gemerkt / uit §. 34.

Maar dit moet men alleen So Opne-
men / dat Sp / die sijn Opstanding nog
G g Niet

Piet Geloobden / ook Piet konden Ge-
loben ; dat Hy / die nu Onder en Dooz
haar Stond / Geen Geest was / gelijk sy
Meenden te Sien. y. 41. 37. maar Je-
sus Selv. y. 39.

Piet tegenstaande sy / dooz 't Sien en
Betasten / so van 't Teken der Page-
len / in sijn aan haar Getoonde Handen
en Voeten , y. 40. als van 't Lijd-teken
in sijn aan haar Getoonde Zij, Joh. 20:
20. genoegsaam hier van behoorde G.
bertuigd geweest te zijn / dat het Geen
Geest / maar Hy Selv was.

Dewijl Sulx een Geest / als sy
Meenden te Sien / Piet kan worden Ge-
tast : om dat die / alleen uit een r samen-
gedrongen Lugt bestaande / so Lugtig
een Lighaam is / dat het geen Merk-
lijke Weersteut maken kan aan onf Ge-
voel.

So Lesen wy van een Geest , die een
Gedaante en Beeldnis had / welk / in een
Gefigt des Nagts / Dooz by 't Aangefigt
van Eliphaz Gng / als hy Slep ; en
'r Haar van sijn Dleez deerd re Bergen
Rijsen van Verschrinking. Job 4:
13. ---- 16.

y. 54. Wy moeten hier / in 't Dooz-
bygaan / die Aanmerken / dat niet alleen
de Discipelen ; maar ook Christus selv
niet Dremd is van dese Gedagten / dat'er
ful,

1. D. Op de Dag van sijn Opstanding. 467
sulke Geesten zijn / die Gesien konnen
worden / en aan de Menzen somtijds
Verschijnen : gelijk Eerhids by de Dis-
cipelen / so ook Nu nog by Ons / onder
de Naam van Spook of Spookzel Be-
kend. Matth. 14: 26.

Want in Plaatz van sijn Discipelen
te Onderregten / dat'er sulke Geesten
Niet zijn; Stijbd hy haar seld / in Dit
haar Geboelen : wanneer hy / daar sp
hem nu voor Sulke een Geest Mansagen/
daar op tot haar Seld; Tast my aan, en
Siet : want een Geest, Sulke een Geest
naamlijck / als gy nu Meend te Sten/
heeft geen Vleez en Benen, gelijk gy Siet,
en Voelen kond / dat Ik heb. Luc. 24:
37. 39.

So dat Christus seld hier med / dat hy
ons Beschrijvt / waar uit die Geesten
te Kennen / en van Hem te Onderkennen
zijn / genoegsaam Steld / dat'er Sulke
Geesten zijn : die / so niet / onder Gods
Coelating en kragtige Med-werkende
Wil / door Werking of van de Satan,
of anders van de Goe Engelen / immers
door Godskragtige Wil en Werking al-
leen / uit t' Samen-pakking van enkel
Lugt / door een Tijd Gebornd en ge-
maakt; en daaroni geen Castbaar Vleez
nog Benen hebbende : de Schijn-Be-
vaante van een Mens of Menslijk Lig-
haam

haam alleen Vertonen.

Maar uit hy med Een Betwijst / dat sy Hem nu vooz Sulc een Lugtige en Sigtbare Geest / die alleen een Schijn of Schijn van hem sou zijn / seer Verkeerdlyk Mansagen.

J. 55. So Blijkt dan klaar / uit 't Geseyde / dat Christus hier niet Spreekt van Reden gebrukende Geesten; gelijk God / de Engelen / de Duibelen / en de Zielen der Menzen zijn : want Dese eigenlijk / als sodanig / kunnen niet alleen niet med Handen worden Getast ; maar ook niet med Ogen des Lighaams worden Gesien.

Maar dat hy alleen Spreekt van sulke Geesten / die Fijne / Dunne / Vloeyende en Vogstienlijke Lighamen zijn ; gelijk behalven de Lugt / ook de Dauw / Mist / en Azem des Mondes zijn / die / bysonder in de Winter-tijd / van wegen de Dikte der Lugt / aan 't Vog ook Openbaar is : welke alle / schoon sy kunnen worden Gesien med Ogen des Lighaams / nochtans med Handen en Dingen niet kunnen worden Getast.

En daarom kommen dese Woorden van Jesus : Een Geest heevt geen Vlees en Benen ; niet wel Gepast worden bygebragt / om 't Wesen der Reden gebrukende Geesten te Beschryven : detwijl Christus
de sel-

1. d. Op de Dag van sijn Opstanding. 469
de selve hier alleen **Coepast** op sulke
Sigtbare Geesten / die selv Lighamen
zijn.

§. 56. **Sp** Geloovden 't dan ook **Doe**
nog niet van Blijchap. Luc. 24: 41.

Piet / dat sp 't Ganz niet Geloobden:
want haar Blijchap is een klaar **Be-**
wijs / dat sp 't Enigfins Geloobden.

Maar dat sp 't niet ten Vollen Ge-
loobden / sonder enige Twisseling ; of
ook Al dese dingen mooglijk in een Sigt-
bare Geest niet wel souden konnen Val-
len.

Ondertusfen Verwonderden sp haar ;
over Al 't geen sp Hoozden / Sagen / en
Castden. Piet Werende / wat sp hier
van Denken souden. Luc. 24: 41.

So dat sp niet ten vollen Geloobden /
dat het Geen Geest , maar Jesus Selv
was ; Dooz dat sp hem ook Sagen Eten ,
voor haar Ogen. J. 43.

Waar dooz sp Alle volkomen wierden
Versekerd ;

a. **Piet alleen dat het Geen Geest was.**
Oewyl 't Seker is / dat de Geesten /
die men Sien kan / uit enkel Lugt
t' Samengesteld en Bevaznd / niet
konnen Eten / of enige Spijs nutti-
gen.

b. **Maar ook dat het Jesus Selv was.**
Oewyl 't geen Geest zijnde / daar
niet

niet anders **Overschoot** / dan dat Hy 't **Selb** was / en geen **Andere**.

Om dat niet alleen sijn **Spraak** en **Wangefigt** ; maar ook sijn **doorzboorde** en **gerekende** **Handen** / **Doeten** en **Zijde** **Selbde** zijn / die sy te **boorn** waren.

c. **En hy** **gevolg** : dat Hy **Waarlijk** was **Opgestaan** uit de **Poden**.

§. 57. **Hier** op worden **Al** de **Discipelen** **Verblijd**, med een **volkomen** **Blijfchap** ; als sy den **Heer**, door so **veel** **gewisse** en **ontwifelbare** **kentekenen** / als **Levend** geworden / onder haar weer **Sagen**. Joh. 20: 20. **Dergel.** Joh. 16: 22.

Waarom sy ook daar **Da** / med so **veel** **Sekerheid** / tot **Thomas**, in haar **Dergaring** **kerende** / **hoort** na dat **Jesus** daar uit was **Gescheiden** ; gelijk **Af** te nemen is / uit Joh. 20: 24. 25. **Seggen** en **roemen** : **Wy** hebben den **Heer** **Gefien**. Joh. 20: 24. 25.

§. 58. **Waar** hy sy / **buiten** **Twijfel** / hem ook hebben **Verhaald** **Al** de **Omstandigheden** van sijn **Verschijning** aan haar : waar door sy / als door so **veel** **Crappen** / **Gelcid** / ja ! **Getrokken** zijn / uit haar **hardnekkig** **Ongeloof** tot de **volle** **Verskerdheid** van haar **Geloof**.

Hoe **Jesus** naamlijk / in haar **Dergaring** **Gekomen** / in 't **Midden** van haar **Staande** / had **Gesaid** : **Vrede** zij u. Luc. 24: 36. **Hoe**

Hoe Hy / daar sy / vol Schrik en
Drees geworden zijde / Meenden , dat
sy een Geest Sagen ; doe haar een Lig-
haam en Aangefigt / na 't Sijn Gelyk-
kende / en een Stem / na de Sijn Swe-
mende / Doorzam.

Hoe Hy / seg ik / haar doe kragtig had
Overtuigd / dat Hy 't Selv was / en
Geen Geest , 't welk sy Sagen : door
't laten Sten en Casten van de Tijd-te-
kenen / so der Spijker-nagelen / in sijn
Handen en Voeten ; als der Speer / in
sijn Zij. Luc. 24: 37. --- 40.

Ja ook / hoe Hy haar Alle / doe sy 't
van Blijstchap nog niet ten Dollen Ge-
soodden / dat Hy 't Selv was / en Geen
Geest ; eindelijk had Gedwongen te Ge-
loben / dat het Geen Geest , maar Hy
Selv was / door 't Eten van een Stuk van
ren gebraan Vis / en van Honigraden /
Voor haar Ogen : welke sy hem / op sijn
Verfoekt / Doorzeden of Coerikten.
Luc. 24: 41. --- 43.

§. 59. Dit haar Omstandig Verhaal/
aan Thomas gedaan / waar door sy Co-
nen / hoe Craag sy van Al haar vooz-
gaande Engeloob zijn Verlost ; Menen
top / dat hem Gelegenheid heet! Gege-
den / om haar Dit daar op te Andwoorde:

Indien Ik ook selv in sijn Handen
niet Sie 't Teken der Nagelen , en mijn

Vinger Steek in 't Teken der Nagelen; en mijn Hand Steek in sijn Zij: om te Voelen med mijn Handen / 't geen Ik Sie / of Meen te Sien / med mijn Ogen; gelijkt Op hebt gedaan / Eer gy Geloobden: Ik sal ook Geensfins volkomen Geloven; dat het Jesus Selv is geweest / en Geen Geest, die onder u is Verschenen; en so / dat hy Waarlijk is Opgestaan uit de Doden. Joh. 20: 25.

§. 60. Niemand dan moet hier uit Besluiten / dat Thomas Meer Ongelobig is geweest / in 't Geval van Christi Opstanding en Verschijning / uit de Doden; dan de Andere Discipelen Doo? hem waren.

Want Thomas, nu hy haar Aller gemeen Getuignis heeft Gehoord; is nog Eer Bereed om te Geloben / dan dese Andere Discipelen selv te Doozn waren / schoon sy ook 't Getuignis van Maria Magdalena, die ook sijn Doeten had Bevestigd / Matth. 28: 9. med Joh. 20: 17. en van Simon Petrus, en van de Twe Emmaus-gangers hadden: die hem Alle ook / hoewel niet Gelijk / nogtans Afsonderlijk hadden Gesien / Na sijn Opstanding. Marc. 16: 9. 10. Luc. 24: 34. Marc. 16: 12. 13.

Want daar Thomas sig hier wil laten Vergenoegen / med het Sien en Voelen van

1. D. Op de Dag van sijn Opstanding. 473
van de Lijd-tekenen/ in sijn Handen en
Zij/ sonder selv van die van sijn Doeten
te Spzeken.

Daar waren de Andere te Doozn so
Hardnekkig en Craag in 't Geloob van
Christi Opstanding/ immers van sijn
Verschijning onder haar/ dat sy die van
Blijsschap nog Piet Geloobden/ immers
niet ten Vollen; niet tegenstaande sy Al
sijn Lijd-tekenen/ ook in sijn Doeten
selv/ hadden Gesien en Betagt.

Dooz en al Eer sy hem juist ook Sa-
gen Eten/ vooz haar Ogen.

§. 61. Gelyk dan de 11. Apostelen in
't Eerst Alle hadden Getwijfeld aan de
Waarheid van Christi Verschijning/ on-
der haar; of Hy 't ook wel Selv was/ en
niet veel Eer een Geest.

So Merkt Mattheus ook nog van
Sommige andere aan/ welke hy duidlyk
van de 11. Discipelen, dat is/ Aposte-
len/ Onderscheid; dat sy daar Na nog/
doe sy hem de Eerstmaal/ op den Berg,
in Galilea, Daar hy haar had Bescheiden,
Sagen, Twijfelden: of Hy 't ook wel
Selv was/ en niet veel Eer een Geest/
dat is/ alleen een Schijn van Jesus, na
hem Gelykende.

Daar de 11. Discipelen, die Doe dog
Alle van sijn Opstanding genoegsaam
waren Verskerd / hem Alle / so haast

G g s sy

sy hem daar Sagen, sonder enige de minste Twisseling / aanstonds Aanbaden.
Matth. 28: 16. 17.

§. 62. Tot Besluit kunnen wy hier Byboegen / 't geen Marcus Wel Aanmerkt / dat onse Jesus; als hy 's Morgens Vroeg was Opgestaan op de Eerste dag der Week; hem selve niet Aanstonds aan de volle Vergaring van syn Discipelen heeft Geopenbaard; maar als hy Crappen daar toe Langzaam is Bekomen.

Wanneer hy / op die selve Dag van syn Opstanding / is Verschenen,

1. Allet. Eerst, *αὐτῷ*, aan Een alleen / aan Maria Magdalena alleen / onder Al de Vrouwen. Marc. 16: 9.
2. Daar na, *ἑτάροις*, aan Twee van Haár, onder de Mannen / daar sy Wandelden, en in 't Veld Gingen, na Emmaus. Marc. 16: 12. Dergel. Luc. 24: 13. 15. 31.
3. Op 't Laast, *ὅσσοις*, eindelijk aan de Elv, daar sy. Aanfaten, ook med de andere Discipelen / in haar volle Vergaring. Marc. 16: 14. Dergel. Luc. 24: 33. 36. 41. --- 43.

§. 63. Na dat hy sig Allereerst aan Maria Magdalena, Een uit de Vrouwen / had Geopenbaard; heeft hy sig ook / op Die Dag / daar Na van Simon Petrus, Een uit de Mannen / ja! Een uit de
Apost.

Apostelen / laten Sien.

**Piet / doe Petrus van 't Grab / met
Bescheid / Weerkerde Na de Verga-
ring: want doe hy van 't Grab in de
Vergaring Quam / had hy Jesus nog
niet Gesien. Luc. 24: 24. Sie ook §. 20.**

**Maar eerst daar Na / doe hy weer
eens uit de Vergaring was Gegaan.**

**En dat / na alle Schijn / Eer Jesus
nog hem selve / in den Agter-middag / op
't Veld; en tegen of in den Abond / aan
de Emmaus-gangers, in 't Plek Emmaus,
Openbaarde. Luc. 24: 29. --- 31.**

**Want doe Dese / op 't selvde Uur zijn
de Opgegaan van de Tafel / waar aan
Jesus med haar had Wangelegen / om te
Eten; in den Abond / van Emmaus
Weer-kerden na Jerusaleem, en aldaar in
de Vergaring Quamen / om dit te Wood-
schappen; Hoordeu sy Doe al / uit de
Mond van enige Andere: De Heer is
Waarlijk Opgegaan; ea is van SIMON
selv GESIEN. Luc. 24: 30. 33. 34. Sie
§. 21.**

**§. 64. Dit dan so zijnde / dat de Heer
ook aan Petrus is Verschienen / op die
selvde Dag; Eer hy nog aan de Em-
maus-gangers hem selve Dertoonde.**

**Wat Reden is 'er dan? dat Marcus,
die schijnt in Order te willen Optellen
Al zijn Verschijningen / op Dese Dag
voor**

booz-geballen / niet so wel Gewag maake
van dese Verschijning aan Petrus; als
van die aan Maria Magdalena, en aan de
Twe Emmaus-gangers, en aan de Elv.

Mooglijk geen Ander / dan om dat
hy alleen hier op Wit is / om ons Aan
te tonen; hoe Jesus hem selve / als hy
Crappen opklimmende /

- a. Eerst maar aan Een alleen van de
Sijne;
- b. Daat na aan Meer dan Een / aan
Twe;
- c. En eindlijk / booz 't Laast / eerst aan
de Elv / in haar Vergaring;
als Levend geworden // heeft Ver-
toond.

Waarom Marcus dan Genoeg Agt / dat
hy alleen sijn Verschijning aan Maria
Magdalena, en niet die aan Petrus Meld;
als zijnde Sp de Eerste van die Twe /
aan welke Christus sig / in 't Bysonder al-
leen / op Die Dag / heeft Geopenbaard.

TWE-

T W E D E D E E L.

CHRISTI VERSCHIJNINGEN,
NA DE DAG VAN SIJN
OPSTANDING.

U I T

Mattheus, Cap. 28. v. 16. 17.

v. 16. *En de Elv Discipelen zijn Heen-gegaan na Galileen, na den Berg; daar Jesus haar had Bescheiden.*

v. 17. *En als sy Hem Sagen, Baden sy hem aan; dog Sommige Twisselden.*

Johannes, Cap. 20. v. 26. ---- 27.

v. 26. *En na Agt Dagen waren sijn Discipelen weer Binnen, en Thomas Med haar. Jesus Quam, als de Deuren waren Gesloten, en Stond in 't Midden, en Sei: Vrede zij U.*

v. 27. *Daar na Sei hy tot Thomas: Breng uw' Vinger Hier, en Siet mijn Handen; en Breng uw' Hand,
en*

en Steekse in mijn Zij. En zij niet Ongelovig; maar Gelovig.

Johannes, Cap. 21. v. 1. --- 22.

- v. 1. Na dese Openbaarde Jesus hem Selve weer aan de Discipelen, aan de Zee van Tiberias. En hy Openbaarde hem Aldus.
- v. 2. Daar waren t'Samen Simon Petrus, en Thomas, geseid Didymus, en Nathanael, die van Cana in Galilea was, en de Sonen Zebedei, en Twee Andere van zijn Discipelen.
- v. 3. Simon Petrus Sei tot haar: Ik ga Visfen. Sy Seiden tot hem: Wy Gaan ook Med u. Sy Gingen uit; en Traden terstond in 't Schip; en in die Nagt Vingen sy Niets.
- v. 4. En als 't nu Morgenstond was geworden, Stond Jesus op den Oever: dog de Discipelen Wisten niet, dat het Jesus was.
- v. 5. Jesus dan Sei tot haar: Kinder-ties! Hebt gy niet enige Toespijs? Sy Andwoorden hem; Neen.
- v. 6. En hy Sei tot haar: Werpt het Net aan de Regter zij van 't Schip,
en

en gy sult Vinden. Sy wirpen 't dan, en konden 't selve niet meer Trekken, van wegen de Menigte der Vissen.

†. 7. De Discipel dan, welk Jesus Lief had, Sei tot Petrus: 't Is de Heer. Simon Petrus dan Horende, dat het de Heer was, Omgorde 't Opperkleed; want hy was Naakt: en Werp hem Selve in de Zee.

†. 8. En de Andere Discipelen Quamen med het Scheepje; want sy waren niet Ver van 't Land; maar omtrent Twee Honderd Ellen: Slepende het Net med de Vissen.

†. 9. Als sy dan aan 't Land waren Gegaan, Sagen sy een Koolvier leggen, en Vis daar op leggen, en Brood.

†. 10. Jesus Sei tot haar: Brengt van de Vissen, die gy Nu Gevangen hebt.

†. 11. Simon Petrus Ging op, en Trok het Net op 't Land, Vol Grote Vissen, Honderd Drie en Vijotig: en hoewel'er so Veel waren, Scheurde het Net niet.

†. 12.

- †. 12. *Jesus Sei tot haar: Komt herwaarts; houd het Middag-maal. En Nimand van de Discipelen Durvde hem Vragen: Wie zijt gy? Wetende dat het de Heer was.*
- †. 13. *Jesus dan Quam, en Nam 't Brood, en Gav 't haar, en de Vis desgelijks.*
- †. 14. *Dit was nu de Derdemaal, dat Jesus sijn Discipelen is Geopenbaard, na dat hy van de Doden was Opgewekt.*
- †. 15. *Doe sy dan 't Middag-maal hadden Gehouden; Sei Jesus tot Simon Petrus: Simon Jona Soon! hebt Gy my Liever, dan Dese? Hy Sei tot hem: Ja; Heer! Gy Weet, dat Ik u Liev heb. Hy Sei tot hem: Weid mijn Lammeren.*
- †. 16. *Hy Sei weer tot hem ten Tweedemaal: Simon Jona Soon! hebt Gy my Liev? Hy Sei tot hem: Ja; Heer! Gy Weet, dat Ik u Liev heb. Hy Sei tot hem: Hoed mijn Schapen.*
- †. 17. *Hy Sei tot hem ten Derdemaal: Simon Jona Soon! hebt Gy my Liev?*

Liev? Petrus wierd Bedroevd; om dat hy ten Derdemaal tot hem Sei: hebt Gy my Liev? en Sei tot hem: Heer! Gy Weet Alle dingen: Gy Weet, dat Ik u Liev heb. Jesus Sei tot hem: Weid mijn Schapen.

ψ. 18. Voorwaar! Voorwaar! seg ik U: doe gy Jonger waart, Gorde gy u Selve, en Wandelde waar gy Wilde; maar wanneer gy sult Oud geworden zijn, sult gy uw' Handen Uitstrekken, en een Ander sal u Gorden, en Brengen waar gy Niet Wild.

ψ. 19. En Dit Sei hy: Betekenende, med Hoedanig een Dood hy God sou Verheerlijken. En Dit Gesproken hebbende, Sei hy tot hem: Volg My.

ψ. 20. En Petrus, hem Omkerende, Sag de Discipel Volgen, welk Jesus Liev had, die ook in 't Avondmaal op zijn Borst was Gevallen, en had Geseid: Heer! Wie is 't? die U sal Verraden.

ψ. 21. Als Petrus Dese Sag, Sei hy tot Jesus: Heer! maar Wat sal Dese?

Hh

ψ. 22.

Y. 22. Jesus Sei tot hem : Indien ik Wil , dat hy Blijft ; tot dat Ik Kom : wat gaat het U aan ? Volg gy My.

T W E D E D E E L.

Kort Inhoud.

Daar dan JESUS , op de Dag van zijn Opstanding alleen , Viermaal is Verschenen , in Judea ; hoe kan Johannes Seggen ? doe hy daar Na hem selve Openbaarde aan 7. van zijn Discipelen , aan de Zee van Tiberias ; dat dat was de DERDEMAAL. §. 65. 't Is eigenlijk maar de Dertemaal , daar sy naamlijk in een Goed Getal by Een waren. Want daar de Drie Eerste Verschijningen van de Eerste Dag maar zijn gebeurd aan Een of Twee Personen ; daar is de Vierde alleen aan de volle Vergaring Voorgekomen. §. 66. Behalven dat Al de Verschijningen van die Dag kunnen worden Aangemerkt , als Een Verschijning. Bysonder , daar de Laatste de 3. Eerste onder sig kan Begrijpen , als die ook aan de Selvde Personen is geschied. §. 67. Immers dit Johannes alleen 't Oog heeft op Sulke 3. Openbaringen aan zijn Discipelen , so als hy in een Vol Getal t'samen waren ; is klaar , uit de ganze Draad van zijn Verhaal. §. 68. Waar van de Derde Verschijning niet juist weer 8. Dagen na de Twede ; maar , na alle Schijn , alleen 3. of 4. Dagen daar Na is

voor-

2. d. Na de Dag van zijn Opstanding. 483

voorgevallen. §. 69. Dese Derde is de Eerste geweest, in Galilea : en so Voor de Verschijning op de Bescheiden Berg, in Galilea. Anders kon Dese niet de Derde, maar moest de Vierde zijn. Hoewel die op den Berg, als de Vierde in Order, daar op schijnt Gevolgd. §. 70. Daar Jesus, buiten Twijfel, zijn Discipelen heeft Bescheiden; doe hy sig Allereerst 's Avonds; binnen Jerusaleem, aan haar Vergaring Openbaarde : op dat Sy, welke hy, op die Dag, had laren Aanspreken, dat Sy, gelijk Hy haar Voorging, ook moesten Heengaan na Galileen; mogten Weten; in wat Plaatz van Galilea sy hem souden Vinden.

§. 71. Hier uit is Af te nemen, wat Reden Christus, onder meer Andere had, om, Eer hy nog na Galilea Ging, 's Avonds in haar Vergaring te Komen. 1. Behalven om zijn Woord, dat Hy op de Derde Dag sou Opstaan, By haar Waar te maken. 2. En om Haar niet Langer in haar Twijfelmoedigheid en Droevheid te Laten. 3. Voor Al, om Haar te Onderregten van de Plaatz van Galilea, Waar Hy en Sy souden Heengaan. §. 72. So Jesus Doe al de Plaatz van Galilea, daar sy hem moesten Volgen, haar heeft Aangewesen; wat Reden dan kan 'er zijn? 1. Dat Christus Selv niet Aanstonds is Heengegaan na Galilea; maar nog Agt Dagen lang Schijnt in Judea te zijn Gebleven. 2. Dat zijn Discipelen nog Agt Dagen lang Blijven in Judea, binnen Jerusaleem. 3. Dat Sy, daar Na in Galilea zijnde Gekomen, niet Allereerst Gaan na de haar Bescheiden Berg, door Jesus; maar na de Zee van Tiberias, so 't Schijnt. §. 73. Al dese Swarigheden zijn Ligt Weg te nemen. I. Tot Voldoening van de Eerste Rellen wy Vast; dat Christus, na zijn Eerste

Verschijsning 's Avonds binnen Jerusalems; uit Judea Aanstonds na Galilea is Gegaan: op dat dit Woord van sijn Engel aan de Vrouwen mogt Bewaarheid worden. §. 74. Jesus Daar zijnde Gekomen, en Siende, dat hy van Haar niet wierd Gevolgd; Keerd weer na Jerusalems, en Vertoond sig, na Agt Dagen, de Twedemaal onder haar. So om haar Alle te Vermanen, dat sy Haasten na Galilea; als om ook Thomas te Verlossen van sijn Groot Ongeloov. §. 75. Dat'er geheel Agt Dagen zijn Verloopen tusen sijn Eerste en dese Twede Verschijning, is; om dat'er Byna so Veel Dagen tot dese Heen- en Weer-Reis Nodig waren. §. 76. Nimand moet dit so Vremd Dunken; daar Jesus op sijn Voeten is Gegaan: dewijl sijn Lighaam, door de Opstanding Verheerlijkt, niet is Gemaakt so Vlug van Beweging, als of 't, in Plaatz van Voord-gegaan, was als Voord-gevlogen. §. 77. Gelijk Veel haar selve verkeerdlijk Inbeelden, dat ook Onse Lighamen, door de Opstanding, so Groot een Vlugheid sullen Verkrijgen. Waar door sy 't Lighaam als tot Geen Lighaam maken; daar nochtans 't Selvde Lighaam sal Opstaan. §. 78. II. Tot Wegneming van de Twede Swarigheid, moeten wy Dit als Seker houden, dat'er al Grote Reden moet zijn geweest, die Al sijn Discipelen nog Agt Dagen lang heeft binnen Jerusalems doen Blijven. Niet haar Ongehoorsaamheid of Veragting; maar haar Godsdienst, welk sy aldaar hadden te Verrigten, in die Dagen. §. 79. Want daar 't Feest van Pascha op de Vrijdag Avond van Christi Kruizing en Begraving was Begonnen, en Seven Dagen duurde, moesten sy, na dat Christus op de 1. Dag der Week, zijnde de

2. Dag

2. D. Na de Dag van zijn Opstanding. 485

2. Dag van 't Feest, haar was Verschenen; nog 5. volle Dagen, om 't Feest, te Jerusaleem Slijten. En op de volgende Dag, na 't Feest, konden sy, om dat die de Sabbat der Joden was, nog niet Heen-gaan na Galileen. §. 80. Op Sondag dan zijnde by Een gekomen, mooglijk ook om haar Reis tegen de volgende Dag Vast te stellen en te Schikken; Komt Jesus 's Avonds weer Onder haar, om haar te Vermanen, dat sy hem na Galilea, sonder Toeven, Volgen: waar op sy ook de Volgende Dag Heen-gaan na Galileen, na de Bescheiden Berg. §. 81. III. De Derde Swarigheid kan worden Opgelost; als men Vast steld, dat de Discipelen, in Galilea zijnde Gekomen, Allereerst wel zijn Vertrokken na de Bescheiden Berg: maar doe sy Jesus daar juist, so daadlijk niet Vernamen, dat 'er, tegen den Avond, Seven uit Haar zijn Gegaan na de Zee van Tiberias, daar sy die Nagt Visfen, aan welke Christus sig in de Morgenstond, Staande op den Oever, Openbaard. §. 82. Na dat Jesus daar dan, med haar, niet het Middag-maal, maar het Morgen-maal had Gehouden; en med Petrus had Gesproken, so van zijn Lieve tot hem, als van de Hoedanigheid van zijn Dood; Seid hy tot hem; *Volg my.* §. 83. Waar op Petrus en Johannes hem Aanstonds Volgen. Niet alleen voor Ditmaal, daar hy nu Heen-gaat na den Berg; maar ook voor Altijd, so Lang hy nog op Aarde was: gelijk Christus Dit, door dit Woord, van Petrus Eizte. §. 84. Want daar Christus ook, Voor zijn Dood, door dit Woord alleen, zijn Discipelen en Apostelen Riep tot zijn gedurig Gevolg en Gefelschap; wat Reden sou'er dan zijn? dat men dit selvede Woord, ook Na zijn Opstanding, niet in

de selvde Sin sou Opnemen. Bysonder, daar't so Nodig was', dat Petrus en Al sijn Apostelen, in die Korte Tijd van sijn Verblijf op Aarde, Gedurig By hem waren. §. 85. Door dit Woord dan Nodigd Jesus sekerlijk Petrus tot sijn Gedurig Geselschap; om hem te Leren sijn Lammeren en Schapen regt te Weiden en te Hoeden. §. 86. Waar op Petrus dan hem is Gevolgd, en Gedurig Bygebleven: gelijk ook Johannes. En ook Jacobus en Thomas. Nathanael, die geen Apostel was, en de Twe Andere, dit Siende, zijn buiten twijfel hem Ditmaal ook Gevolgd, na de Naby gelegen en Bescheiden Berg. §. 87. Daar hy Doe van Meer dan 500. Broeders op Eenmaal is Gesien. Want Waar kan men dit Gesigt aan so Talrijk een Menigte Beter stellen? daar 'er selden Huisen med so Grote Vertrekken zijn. §. 88. Van dese Tijd af heevt hy, na alle Schijn, alleen Sommige, voorneemlijk sijn Apostelen, Gedurig By hem Gehouden; en Daaglijks in Galilea seer Gemeenszaam med haar Omgegaan: so om haar de Nodige Bevelen te Geven; als om haar Genoegzaam te Onderwijfen. §. 89. Hoe kon anders Bewaarheid worden? dat de Weerld hem Niet meer; maar Sy hem souden sien, na sijn Opstanding. Dat sy dan, in Galilea zijnde Gekomen, hem Aldaar souden sien. §. 90. Hoewel dan Jesus doe so Gemeenszaam med de Sijne Daar heevt Verkeerd; nograns heevt hy sig med haar, hier of daar, als Verborgten Gehouden: sonder med haar, in 't Openbaar, door 't Land, voor de Ogen van Al 't Volk, Om te wandelen; gelijk Voor sijn Dood. §. 91. Hoe kan Jesus, na sijn Verschijning aan Meer dan 500. Broeders, op den Berg, sijn Apostelen so Gedurig

2. D. Na de Dag van zijn Opstanding. 487

rig By hem hebben Gehouden? daar Paulus duidlijk Leerd, dat hy DAAR NA weer is Gesien van Jacobus; en daar Na nog van Al de Apostelen. 1 Cor. 15: 7. §. 92. Wy konden 1. in 't gemeen Andwoorden, dat het niet wel is te Geloven, dat Christus doe so Veel Dagen op Aarde sou zijn Gebleven; alleen om hem Nu en Dan eens aan de Sijne te Vertonen: maar veel Eer, dat hy Gedurig van haar is Gesien; om haar Onwetende Gedurig te Leren de Dingen van Gods Koninkrijk. §. 93. Wy konden 2. in 't bysonder Dit Seggen, dat dese Gesigten niet juist Affonderlijk, in Tijd en Plaatz, aan Jacobus en aan Al de Apostelen, in Galilea, zijn gebeurd; maar alleen, dat hy Daar Na, Na de Verschijning op den Berg, Allereerst in Galilea van Jacobus is Gesien. §. 94. Waar uit Klaar is, dat dese Jacobus niet is Zebedei Soon, dewijl die hem al te voorn in Galilea had Gesien, so aan de Zee van Tiberias, als op den Berg; maar Alpei Soon. §. 95. En so kan 't Waar zijn, dat Jesus daar Na eerst, in Galilea, van Jacobus is Gesien; doe hy daar By hem Quam, om ook, med de Andere Apostelen, by hem te Blijven. En dat hy so daar Na eerst, Na dat hy, door zijn Toekomst, 't Gecal der Apostelen had Vol gemaakt, van A-L de Apostelen Gedurig is Gesien. §. 96. Gelijk Jesus, na zijn Opstanding, med zijn Apostelen, uit Judea na Galilea is Geweken, om daar med Meer Vrijheid Gedurig By haar te zijn; so is hy, doe de 40. Dagen begonnen te Verlopen, Med haar weer uit Galilea na Judea en Jerusalem Gekeerd: om Aldaar van den Olijv-Berg, voor Aller Ogen, ten Hemel Op te varen. §. 97.

§. 65.

Dat dan Jesus, op de Dag van
sijn Opstanding alleen / Viermaal
is Verschenen aan de Sijne / in
Judea.

Allereerst aan Maria Magdalena, niet
Ver van 't Gzab; Marc. 16: 9. Joh. 20:
11. --- 16. daar na aan Simon Petrus; Luc.
24: 34. daar na aan de Twe Discipelen/
binnen 't Dlekt Emmaus, in den Avond;
Luc. 24: 29. --- 31. en eindelijk aan de
Elv Apostelen / en die med haar waren
Bergaard / 's Avonds Laat / binnen Jeru-
salem; immers Later dan drie volstagen
Uren na Sons Ondergang: dewijl de
Emmaus-gangers, na dat sy eerst / om
't Avondmaal med Jesus te Nemen / had-
den Aangeseten / al waren Weergekeerd
binnen Jerusalem, omtrent 2. Uren en
een halv van Emmaus Afgelegen. Luc.
24: 30. 33. 36. 13.

Hoe kan daar med bestaan? dat Jo-
hannes Seid; doe Jesus daar Na hem
selve Openbaarde aan 7. van zijn Dis-
cipelen / aan de Zee van Tiberias, in Ga-
lilea :

Dit was nu de DERDE MAAL, dat
Jesus zijn Discipelen is Geopenbaard, na dat
hy

2. D. Na de Dag van zijn Opstanding. 489
hy van de Doden was Opgewekt. Joh.
21: 14.

§. 66. Schoon Jesus Vier-maal / op de
Dag van zijn Opstanding / aan zijn
Discipelen is Geopenbaard; is Dit
eventwel eigenlijk maar de Verdemaal/
dat hy sig / na zijn Opstanding / aan
zijn Discipelen / daar sy naamlyk in een
Goed Getal by Een waren / heeft Ge-
openbaard.

Want daar de Drie Eerste Verschij-
ningen van de Eerste Dag maar zijn
gebeurd aan Een of Twee Personen ge-
lyk; daar is de Vierde en Laatste al-
leen aan de volle Vergaring Doorzeka-
men.

§. 67. Behalven dat Al de Verschij-
ningen van Jesus, op die selbde Dag/
van de Morgen tot den Avond voorge-
ballen / niet Ongevoeglyk konnen wor-
den Angemerkt en Gehouden / als Een
Verschijning.

Bysonder / daar de Laatste / als de
Aansienlykste / de 3. Eerste onder sig
beguaam kan Begripen: dewyl hy ook
doe med Een hem selbe aan de Selbde
Personen te gelijck weer Openbaarde/
aan welke hy sig / in zijn 3. voorgaande
Verschijningen / alleen in 't Bysonder
had Vertoond.

Want daar van Maria Magdalena geen

Keden is / om te Twifelen / of sy is ook / in zijn Laatste Verschijning van de Eerste Dag / 's Avonds in de Vergaring geweest ; zie Joh. 20: 18. 19. daar is 't immerg van Simon Petrus Seker : om dat Johannes wel duidlijk Aanmerkt / dat'er maar alleen Een van de Twaalv, Thomas, med haar Niet was, doe Jesus onder haar Quam. Joh. 20: 19. 20. 24.

Gelijc ook Lucas van de Emmausgangers Getuigd ; dat / doe Jesus in 't Midden van haar Stond, en sig schielijk Openbaarde / Sp in de Vergaring Spraken. Luc. 24: 33. 35. 36.

§. 68. Immerg dat Johannes, wanneer hy Seid: Dit was nu de DERDE-M A A L, dat Jesus zijn Discipelen is Geopenbaard, na dat hy van de Doden was Opgewekt. Joh. 21: 14. alleen 't Oog heeft op Sulke Openbaringen / die aan zijn Discipelen / so als sy in een Vol Getal t'samen waren / zijn geschied / is klaar / uit de ganze Oraad van zijn Verhaal / welk hy ons daar van Geeft.

Want na dat hy eerst zijn Eerste Verschijning / die Laat in den Avond / op de Dag van zijn Opstanding / aan zijn Vergaarde Discipelen is geschied ; na 't Verhaal van Lucas, c. 24: 29. 30.

2. D. Na de Dag van zijn Opftanding. 491
33. 36. had Dooꝛgefteld med dese Woorden:

Als 't dan Avond was , op de selvde Eerste Dag der Week , en als de Deuren waren Gefloten ; so Laat dan in den Avond / dat de Deuren / so niet Alom van meest Al de andere Huisen in de Stad / inmers van Dit Huis / med haar Nagt-flot en Srendels / Gefloten waren / daar de *Discipelen* waren *Vergaard*, om de Vrees der Joden ; Quam Jesus , en Stond in 't Midden van haar. Joh. 20: 19.

En dat / so als sy t'samen Aanfaten , of Aanlagen aan de Tafel / Marc. 16: 14. om te Eten. Gelyk dat genoeg blyken kan / uit Luc. 24: 41. --- 43.

Daar op Verhaald hy ons zijn Twede Verschijning aan de selvde Vergaarde *Discipelen*; op dese wijs:

En na Agt Dagen , doe nu 't ganz Feest van Pascha en der Ongefuurde Broden was Geeindigd / waren zijn *Discipelen* weer Binnen, in de selvde Plaatz naamslyk by Een / en Thomas Med haar , die te boorn / in zijn Eerste Verschijning / med haar Piet was geweest / in de Vergaring. 7. 24. Jesus Quam daar / als de Deuren waren Gefloten , en Stond in 't Midden van haar. Joh. 20: 26.

En so doet hy dan hier op Volgen zijn
Der-

Derde Verschijning / wel aan een kleiner Getal van zijn Discipelen; maar ebenwel / daar sy med haar Seven by Een waren; onder dese Woorden:

Na Dese Openbaarde Jesus hem selve weer aan de Discipelen, aan de Zee van Tiberias. Joh. 21: 1.

Daar waren *i'Samen* Simon Petrus, en Thomas, geseid Didymus, en Nathanael, die van Cana in Galilea was, en de **Sonen** Zebedei, zijnde Jacobus en Johannes, en nog Twe Andere van zijn Discipelen, welke **Sommige** vooz Andreas en Philip-pus Houden. *v. 2.*

So dat de Evangelist en Apostel Johannes dan med regt Besluiten mag / dat Dit was de *Derdemaal*, dat Jesus, na zijn Opstanding / aan zijn Discipelen, in een Goed Getal so by Een zijnde / is Geopenbaard. Joh. 21: 14.

§. 69. Welke Derde Verschijning niet juist weer 8. Dagen na de Tweede; maar na alle Schijn / niet langer dan 3. of 4. dagen daar Na is voorgeballen.

So haast sy daar van Jerusalem waren Bekomen: leggende niet Derrer dan omtrent 3. Dagen tussens van elkander.

§. 70. Dese Derde Verschijning van Jesus aan zijn Discipelen / is de Eerste geweest in Galilea.

So dat sy moet zijn Doorgegaan
de

2. d. Na de Dag van sijn Opstanding. 493
de Verschijning op den Berg, in Ga-
lilea, daar Jesus sijn Discipelen had Be-
scheiden. Waar van wy Lesen. Matth.
28: 16.

Want anders kon Dese aan den Oe-
ver van de Zee van Tiberias niet zijn de
Derde Verschijning; maar moest nood-
saaklijk de Vierde zijn:

Hoewel 't niet Ontwaarschijnlijk is/
dat de Verschijning op den Berg daar
op aanstonds is Bevolgd; en so in Or-
der de Vierde is geweest / hoewel maar
de Tweede in Galilea.

§. 71. Want daar is niet aan te Twij-
felen / of Jesus heeft sijn Discipelen Be-
scheiden op den Berg / in Galilea, om
daar By hem te komen; doe hy sig Al-
lereerst 's Abonds / in Judea, binnen
Jerusalem, aan haar Vergaring Open-
baarde.

Oewijl 't doe Allerbest te Pas quam;
daar hy haar / op de nu voozdy zijnde
Dag / niet alleen eerst dooz de Vrouwen
in 't gemeen / op 't Gebod van sijn
Engel / had laten Mansseggen: dat Hy
haar Voorging na Galileen. Matth. 28: 7.
en Marc. 16: 7.

Maar ook daar na / dooz Maria Mag-
dalena in 't bysonder / op sijn eigen Be-
bel / dat Sy selv ook Alle souden Heen-
gaan na Galileen, om hem / die haar
Dooz

Dooying / so te Dohgen : met dese bygeboegde Belobte / dat Sy hem Aldaar souden Sien. Matth. 28: 7. 10. Marc. 16: 7.

Want wat Doegde daar op Beter? dan dat Hy / so haast hy Zelv onder haar Quam / haar een seker Plaatz / in 't bryd uitgestrekte Galilea, Antwoest en Stelde; daar sy hem Sekerlyk souden Antreffen en Vinden.

§. 72. **Waar uit wy konnen Afneemen / wat Aeden Christus onder meer Andere had / om / Eer hy nog na Galilea Ging / 's Avonds Zelv in de Vergaring van sijn Discipelen / binnen Jerusalem, te Komen; niet tegenstaande hy haar / op die Dag / had laten Weten / dat Hy haar Voorging: ja! had doen Belasten / dat ook Sy hem souden Ra-gaan na Galileen.**

1. **Behalven dat hy hier dooz sijn Woord heebe willen Waar maken / By haar / 't welk hy Meermaal tot haar had Gesproken; dat hy / dooz 't Krutz Gedood zjinde / op de Derde dag weer son Opstaan, uit de Doden. Luc. 24: 7.**
't Welk sijn Waarheid niet wel hebben lion / so Lang hy Haar / op de Derde Dag / als Opgestaan uit de Doden / Zelv niet Doorquam.
2. **Droog hem ook sijn Liebde tot sijn Dis.**

Discipelen / dat hy / **Eer** hy nog na Galilea **Ging** / sig in Judea eens aan haar **Bergaring** **Levend** **Vertoonde**.

Op dat hy **Haar** / in haar **Twijfel** **moedigheid** en **obergrote** **Droefheid** / niet **Langer** **Ongetroost** **mogt** **Laten**.

3. **Maar** 't was **voor** **Al** **Hoofsaaklijk** / daar **Hy** haar sou **Voorgaan** , en **Sy** hem moesten **Dolgen** na Galileen ; dat hy **Haar** **Onderregde** van de **Plaatz** van Galilea, daar **Sy** moesten **Heengaan** / en **Hy** hy haar **Komen** sou.

§. 73. **Maar** so dit **Waar** is / dat **Jesus** , al in sijn **Eerste** **Verschijsing** aan sijn **Bergaarde** **Discipelen** / 's **Abonds** **binnen** **Jerusalem** , de **Plaatz** in Galilea, daar sy hem moesten **Dolgen** / **Soeken** / en **souden** **Vinden** / **heeft** **Wangewesen** ; **wat** **Reden** **dan** **kan** 'er **zijn** ?

1. **Dat** **Christus** **Selv** **daar** **op** **niet** **Wan-** **stonds** **is** **Heen-gegaan** na Galilea ; daar sijn **Engel** haar **dooz** de **Vrouwen** had **laten** **Seggen** / dat **Hy** haar **Doozging** na Galilea : Matth. 28: 7. Marc. 16: 7. **maar** **nog** **Agt** **Dagen** **lang** in Judea is **Gebleven**.

Gelyk **dat** **hier** **uit** **schijnt** **te** **Blij-** **ken** ; om dat **Hy** / na **Agt** **Dagen** / hem **selve** **voor** de **Twedemaal** / in **Ju-** **dea** , in de **selvde** **Bergaar-plaatz** / **binnen** **Jerusalem** , **als** de **Deuren** 's **Abonds**

bonds weer Gesloten waren / nog
Eens aan haar Vertoond. Joh. 20:
26.

2. Dat Sy / sijn Discipelen / nog Agt
Dagen lang Blijden in Judea, binnien
Jerusalem; daar Hy haar / doo? Maria
Magdalena, so uirdruklijk had Belast/
Heen te gaan na Galileen, om Hem/
die haar nu Doozing / te Dolgen / en
Aldaar / tot haar volkomen Genoeg-
gen / te Sien. Matth. 28: 10.
3. Dat Sy / daar Na in Galilea zijnde
Bekomen/niet Allereerst Gaan na den
Berg / daar Jesus haar had Beschet-
den; maar na de Zee van Tiberias:
gelijk dat schijnt Afgenomen te konnen
worden / uit 't geen Johannes Steld/
dat Aldaar sijn Derde Verschijning
aan sijn Discipelen is geschied. Joh.
21: 1. 14.

§. 74. Al dese gemaakte Swarigheden
konnen op Dese wijs seer Ligt Wegge-
nomen en Beandwoord worden.

I. Tot Voldoening van de Eerste/
stellen top Vast; dat Christus Jesus, na
sijn Eerste Verschijning / op de Dag
van sijn Opstanding / 's Abonds binnen
Jerusalem, aan sijn Discipelen geschied/
Judea Anstonds heeft Verlaten / en so
waarlijk is Vertrokken / ja! haar Dooz-
gegaan na Galilea.

Hoe

Hoe kon anders 't Woord van sijn Engel / die haar dooz de Vrouwen Die had laten Anseggen; dat Hy haar Voor- ging na Galileen: Matth 28: 7. Marc. 16: 7. Bewaarheid zijn geworden? so hy Doe niet al Heen-ging / immers sig Ge- reed maakte / om med 't Eerste Morgen- ligt Heen te gaan na Galilea.

§. 75. Hy dan is Haar wel Dooz-ge- gaan / maar Sy zijn hem so Anstonds op de Hielen niet Gevolgd / na Galilea.

En daarom / Jesus in Galilea zijnde Ge- komen / op de haar geordeneerde Plaatz of Berg / en Siende dat hy van Haar niet wierd Gevolgd; is hy / na dat hy daar enige Tijd te Doorgeebs op haar had Betwagt / Weergekeerd na Jerusa- lem: daar hy sig / net Agt Dagen na sijn Eerste Verschijning / vooz de Twe- demaal onder haar Vertoond. Joh. 20: 26.

So om haar Alle te Dermanen / dat sy dog wilden Vaasten / om hem te Vol- gen na Galilea; daar hy Haar nu vooz de Twedemaal weer sou Voor-gaan, son- der haar Geselschap: om dat hy / Na sijn Opstanding / niet aan Al 't Volk / maar alleen aan de Zijne moest Open- baar worden. Sie Hand. 10: 40. 41. Daarom hy Med haar so niet kon Om- wandelen / vooz de Ogen van Alle / ge- lijk te Doozn. Sie §. 91.

Als om ook Thomas van sijn Groot Ongehoob te Verlossen; door 't Vertonen en laten Betasten van sijn Lijf tekenen / in sijn Handen / en in sijn Zij. Gelyk Johannes selb Dit / als een Aeden van sijn Tweede Komst / onder haar / schijnt Man te merken. Sie Joh. 20: 26.

27.

§. 76. 't Is ligt Nit te zifferen / waar 't van daan komt / dat 'er geheel Aigt Dagen zijn Verloopen / tusseu sijn Erste en dese Tweede Verschijning / onder haar.

Om dat 'er naamlijk Syna so Veel Dagen Rodig waren / tot de Heen- en Weer-reis / van Jerusaleem na de gestelde Berg in Galilea; daar wy nog enige Tijd moeten Seven aan sijn Verbljib in Galilea, so Lang hy haar Komst op de Bescheiden Berg Verwagde.

§. 77. Niemand moet dit so Vremd Dinken / dat wy hier so Veel Dagen Rodig Stellen tot dese Heen- en Weer-reis van Christus; ook daar sijn Lighaam nu al / door de Opstanding / was Verheerlijkt.

Wy Weten wel / dat hy sijn Lighaam / gelyk Door sijn Dood / so ook Pa sijn Opstanding / op sijn Enkel Woord en Kragt-dadige Wil / seer Geswind en als in een Omsien / uit Judea in Galilea, en uit Galilea weer in Judea, binnen Jeru-
fa-

2. D. Na de Dag van sijn Opstanding. 499
salem, had konnen Doeren en Over-
bringen.

Maar wy Weten ook hier Hy / dat
Jesus dit hier Niet heeft Gedaan / nog
heeft Wilten Doen: om dat hy haar heeft
wilsen Voor-G A A N na Galileen. Matth.
28: 7. Marc. 16: 7.

Waar uit wy inmers moeten Besluit-
ten; dat Hy op sijn Doeten is Gegaan.

En daarom / dat Hy ook so Veel Tijd
aan dese Reis Besteed heeft / als 'er Nodig
was / om / door 't gedurig Doord-setten
van de Een Doet na de Ander / van de
Een tot de Ander Plaatz te Komen.

Want schoon sijn Lighaam Nu / door
de Opstanding / was Verheerlijkt; dat
heeft sijn Lighaam niet Gemaakt so
Blug van Beweging / als of 't / in
Plaatz van Doord-gegaan / was als
Doord-geblogen.

§. 78. Gelijk Veel haar selve verkeerds-
lijk Inbeelden / dat ook Onse Lighamen /
door de Opstanding / so Groot een Blug-
heid van Beweging sullen Verkirigen.

Waar door sy 't Lighaam als tot
Geen Lighaam maken: dewijl sy 't sel-
ve so Benemen haar gewoonlijk Gewigt
en Swaarte / dat het Vleez en de Benen /
waar uit 't selve ook Van sal Bestaan /
Noodsaaklijk moeten hebben. Anders
sou 't Vleez als Geen Vleez / en de

Benen als Geen Benen zijn.

**Ja! hoe sou 't dan zijn 't Selvde
Vleez; de Selvde Benen / Handen
Voeten / en andere Leden; waar uit 't
Lighaam Nu is t' Samengesteld? Ge-
lyk Gods Heilig Woord ons Leerd / dat
dit Selvde Vleez en dit Selvde Lighaam
weer sal Opstaan. Sie Job. 14: 12. Psal.
49: 16. Job. 19: 25. --- 27. Rom. 8: 21.
2 Cor. 4: 11. Phil. 3: 21. 1 Cor. 15: 36.
42. --- 44. 53.**

**So dat het Lighaam / na de Opstan-
ding / alleen Die Plugheid en Vaardig-
heid in haar Bewegingen sal Verkriften;
die alle Logheid en Craagheid / welke
Nu alleen van de Sonde daar in worden
Gebonden / daar uit sal Wegnemen.**

**§. 79. II. Tot Wegneming van de
Tweede Swarigheid / moeten wy Dit
als Seker houden; dat 'er al Fieden van
Groot Gewigt moet zijn geweest / welk
Al syn Discipelen / daar sy anders so Be-
gerig waren en Verlangden / om by hem
Tegenwoordig te zijn / nog Agt Dagen
lang heeft binnen Jerusaleem doen Blij-
ven.**

**Daar wy niet konnen Denken / dat
Dit uit Ongehoozsaamheid aan / of
Veragting van haar so Lief een Heer
en Meester is Doordgekomen; moeten
wy veel eer Geloven / dat sy / door haar
Gods**

2. D. Na de Dag van sijn Opstanding. 501
Godsdienst / welk sy binnen Jerusaleem,
in die Dagen / hadden te Derrigten / zijn
Weer-houden / van hem Eer na Galilea
te Volgen.

§. 80. Want / na de Wet des Here/
Moest Al wat Manlyk was / onder
Israel, op 't Ffeest van Pascha en der On-
gesuurde Broden / Seven dagen lang/
binnen Jerusaleem, die plegtlyke Gods-
dienst Bywonen.

Daar dan de Dzydag / doe Jesus wierd
Gekruist en Begraven / was geweest
de Dag van de Voor-bereiding der Joden,
tot dit Ffeest; sie Joh. 19: 14. 31. 42.
so Moesten sy / indien sy de Dagen van
't Ffeest te Jerusaleem wilden Volbrengen/
noodsaaklyk de volgende Seven dagen
binnen Jerusaleem Slijten.

Christus nu al op de 1. Dag der Week/
zijnde de 2. Dag van 't Ffeest / Opge-
staan / en 's Avonds aan haar Versche-
nen zijnde; schoten 'er nog 5. volle Da-
gen van 't Ffeest Over: dewijl het op de
volgende Dzydag / med den Avond/
eerst Eindigde.

Wanneer sy ook 's Ander Daags / om
de Sabbat der Joden / die med dese
Avond Begon / en tot des Saturdags
Avond Duurde / nog niet konden Heen-
gaan na Galileen: dewijl 't de Joden/
op haar Sabbat / niet was Geoorlovd/
A 3 so

so Groot een Reis te Ondernemen.

§. 87. So dat sy Eerst op de daar aan volgende Sondag / de 1. Dag der Week / konnende Reizen ; doe zijn by Een gekomen : mooglijk ook om haar Reis tegen de volgende Dag / Maandag / de 2. Dag der Week / t'samen Vast te stellen / en te Schikken / hoe sy die Best med elkander souden Aanleggen.

Wanneer Christus 's Avonds Weer / als de Deuren waren Gesloten / en so net Agt Dagen na de Eerste reis / dooz de Tweedemaal Onder haar komt ; om haar te Vermanen / dat sy hem / sonder langer te Coeben / na Galilea Volgen.

Waar op sy / buiten Twijfel / ook / op de Volgende Dag / Gelijk zijn Heen-gaan na Galileen, na den Berg, daar Jesus haar Bescheiden, anders Bevolen of Geordeneerd had, by hem te komen. Matth. 28: 16.

't Welk sy bequaamlijk / ook med haar Vél Geselschap der Discipelen / sonder daar dooz by de Joden / binnen Jerusaleem, enigfins in 't Oog te Kopen / konden doen.

Om dat'er nog meer Andere / by Grote Menigten Gelijk / nu 't Eerst was Geeindigd / haar uit Jerusaleem na haar Huisen begaben.

Gelijk so de Joden / med Grote Troepen

2. D. Na de Dag van sijn Opstanding. 503
pen en Geselschappen / Gewoon waren
t'samen Heen te gaan Na / en Weer te
keren Van de Grote Feesten. Sie Psal.
42: 5. Luc. 2: 41. --- 44.

§. 82. III. De Derde Swarigheid kant
op dese wijs / bequaamlyk worden Opge-
lost ; wanneer men Dagt steld / dat de
Discipelen daar Na in Galilea zijnde Be-
komen / Aller-eerst wel sijn Vertrokken
na den Berg / daer Jesus haer had Be-
scheiden. Matth. 28: 16.

Maar dat sy / daer Gekomen zijnde /
Jesus daar juist so daadlyk niet Antref-
fen of Veruemen / op de Dag van haer
Aankomst.

Waarom Seben nit Haer / tegen den
Avond / wanneer sy hem dog Onder
haer niet Verwagden / van dese Berg
sijn Gegaan na de Zee van Tiberias, niet
Det mooglyk van elkander Afgelegen.
Joh. 21: 1. 2.

Daer sy Gekomen zijnde / op de
Dooftel van Petrus, Alle med hem die
Dagt gaan Dissen. Joh. 21: 3.

Wanneer Christus in de Morgen-stond /
Staande op den Oever / sig aan dese
Seben alleen Openbaard ; Eer hy nog
op den Berg / daer hy haer had Be-
scheiden / hem Selve aan haer Alle Ver-
toonde. Joh. 21: 1. 4. 7.

§. 83. Na dat Jesus daer van / in die

Morgen-stond / med haar / niet het Mid-
dag-maal , gelyk 't onse **Obersetters** so
Vertalen : want hoe kan dog 't Mid-
dag-maal hier te **Was** komen ? daar 't in
de vroege **Morgen-stond** was / doe **Jesús**
hier op den **Oever Stond** / en haar **Ver-**
scheen. **γ. 3. 4.** maar 't **Morgen-maal** ,
de **Maaltijd** , 't **Ondbijt** had **Gehouden**. **γ. 12.**
Want 't **Griekz woord** *Ἀριστον* , **Prandeo** ,
Lijd ook dese **Obersetting**.

Gelyk ook 't woord **Prandium** , dat **Ju**
voor 't **Middag-maal** word **geuomen** / by de
Oude Romeinen wierd **gebruikt** voor **Jen-**
taculum , 't **Ondbijt** , 't **Morgen-maal**.

Ma dat **Jesús** daar dan / seg ik / in die **Mor-**
gen-stond / med haar 't **Morgen- of Og-**
tend-maal had **Gehouden** ; so van de **Dis-**
sen die sy **Ju** / op sijn **Woord** / hadden
Gebangen / als van de op een **Kool-bier**
Gebzaan **Dis** / en 't **Bzood** / dat hy sig /
door sijn **Almage** en **krachtig** **Woord** / daar
op den **Oever** had **Beschikt**. **Joh. 21: 9. --- 13.**

En daar op med **Petrus** had **Gespro-**
ken / so van sijn **Lieyde** tot hem / tot **Be-**
wijs van welke hy hem **Belast** / sijn
Lammeren en **Schepen** te **Weiden** en te
Hoeden ; als van de **Hoedanigheid** van
sijn **Dood** , med welk hy / in sijn **Oude**
Dag selv / **God** sou moeten **Verheerlij-**
ken. **Joh. 21: 15. --- 19.**

Seid hy tot hem : **Volg my**. **Joh. 21:**
19. en 22. §. 84.

2. D. Na de Dag van zijn Opstanding. 505

§. 84. Waar op niet alleen Petrus, maar ook Johannes, die sig selve / na zijn Gewoonte / Beschrijft / onder de Naam van de Discipel / welk Jesus Lieb had / hem Aanstonds Volgen. Joh. 21: 20.

Dolgen sy hem booz Ditmaal alleen? daar hy nu med haar heen-gaat na den Berg; daar Al de andere Discipelen van hem Bescheiden waren / en op hem Wagden.

Heen: maar sy Dolgen hem booz Altijd; so Lang hy med haar nog op Earde was.

Gelyk Christus Dit / dooz 't woord Volg my; Volg Gy my; van Petrus Cizte. Joh. 21: 19. 22.

§. 85. Want daar Christus te boozn ook / Dooz zijn Dood / wanneer hy zijn Discipelen en Apostelen Riep en Rodigde tot zijn gedurig Gebolg en Geselschap / om Overal By hem te zijn / en Alles te Verlaten; niet anders Seidan: Komt Agter my, of Volgd my Na. Matth. 4: 19. 20. 22. Volg my. Matth. 9: 9. Luc. 5: 27. 28. Joh. 1: 44. Vergel. Matth. 8: 19. 22. c. 19: 21. Luc. 9: 59. 60.

Wat Reden sou'er dan zijn? dat men dit selvde Woord / ook Na zijn Opstanding / tot zijn Apostel Petrus Gesproken / niet in de selvde Sin sou Opnemen.

Bpsonder / daar 't so Rodig was / dat Petrus en Al zijn andere Apostelen /

506 Christi Verschijningen,
in die Korte Tijd / welk hy maar op
Aarde zijn sou / Gedurig By hem wa-
ten.

Welk hy haar nog so Veel Bevelen
had te Geven, door de Heilige Geest,
welke Alle sy moesten Nakomen. Hand.
1: 2. ja! haar nog in so Veel Dingen,
die Gods Koningrijk Aangaan, moest On-
dertwijffen; Eer sy Bequaam konden zijn/
om 't Koningrijk Gods / na sijn Hemel-
vaart / in de Weerld te Verkondigen.
Hand. 1: 3.

§. 86. Wanneer dan Jesus hier tot Pe-
trus Seid: Volg my. Joh. 21: 19. No-
digd hy hem / hier doo? / sekerlyk tot sijn
Gedurig Geselschap / so Lang hy nog
op Aarde zijn en Blijven sou.

Gelyk hy voo? Dese van sijn Disci-
pelen en Apostelen Eizte / dat sy / al
haar weerdze Besigheden Verlatende/
hem maar Volgen souden; op dat hy haer
Visfers der Menzen mogt Maken, en Ver-
kondigers van Gods Koningrijk. Matth. 4:
19. Marc. 1: 17. Luc. 9: 59. 60.

So wil hy hier van Petrus, daer hy
hem med 't Vissen had Besig gebonden;
dat hy / van Nu af daar van Afstaande/
voord-aan alleen sijn Werk sou maken/
om Hem te Volgen. Joh. 21: 19. Op dat
hy so bequame Gelegenheid mogt heb-
ben / om hem te Leren sijn Lammeren en
Scha-

2. D. Na de Dag van zijn Opstanding. 307
Schapen recht te Weiden en te Hoeden.
Gelyk hy dat so eben te voorn hem had
Beholen / in 't Doorgaande. v. 15. --- 17.

§. 87. Op dit Woord en Gebod van
van Jesus ; is Petrus Hem Gevolgd , en
gedurig By-gebleven / so Lang hy op
Aarde is geweest : gelyk ook Johannes.
Joh. 21: 20.

En Wie kan Twifelen? of Jacobus,
zijn Broeder / en Thomas , die hier ook
Tegendoordig waren / sie v. 2. en hem
Dooz zijn Dood / als zijn Apostelen/
Oberal waren Gevolgd ; zijn hem ook
van Nu af aan / op dit Bevel aan Pe-
trus , Een van zijn Apostelen / en in
Hem aan haar Alle Gegeven / neffens
Petrus en Johannes , Gevolgd , en Altyd
By-gebleven.

Nathanael , die geen Apostel was / en
de Twe Andere van zijn Discipelen,
schoon ook Dese geen Apostelen mochten
getweest zijn / die hier ook By waren/
sie v. 2. Siende zijn Apostelen hem Vol-
gen ; zijn hūton Twijfel hem vooz Dit-
maal ook Gevolgd ; na de Paby gelegen
Berg / daar hy Nu na Toe-ging / en Al
zijn Discipelen had Bescheiden / Daar
By hem te komen.

§. 88. Daar hy Dae van Meer dan
Vijf Honderd Broeders , die Alle / onder
veel Andere / van Jerusaleem , daar sy
uit

uit alle Hoeken des Lands tot 't Jfeest
waren Bekomen / na haar Huisen Ke-
rende / in so Groot een Menigte na dese
Bescheiden Berg waren Toe gebloed ;
op Eenmaal is Gesien , na sijn Opstan-
ding. 1 Cor. 15: 6.

Want Waar kan men Dit Gesigt/
aan so Calrijk een Menigte te Gelijk
voorzgekomen / Beter stellen / dan op
Dese Berg ? welk hy daar toe so lang
te voorn had Geschikt en Geordeneerd ;
dat sy Alle / daar sy op 't Jfeest van Pa-
scha en der Ongefuurde Bzoden Doere Je-
rusalem waren / Tijd genoeg hadden/
om derwaarts te Komen.

Bysonder / daar 'er selden Huisen van
diergelijk een Gzoorde worden Gebon-
den / dat 'er / in Een van de Kamers of
Vertrekken / so Gzoot een Getal van
Menzen te Gelijk komen Staan.

§. 89. Van dese Tijd af heeft hy / na
alle Schijn / alleen Sommige van sijn
Discipelen / en onder die voorneemlijk
sijn Apostelen / Gedurig Bp hem Ge-
houden / en Daaglijks / in Galilea, seer
Gemeensaam med haar Verkeerd en
Omgegaan ; gelijk hy dat med haar had
Gedaan / Dooz sijn Dood.

So om haar de Nodige Bevelen te Geven.
Hand. 1: 2. Ste v. 4. en c. 10: 42. Als om
haar / in haar Gzote Onwetendheid / ge-
noug-

2. D. Na de Dag van sijn Opstanding. 509
noegsaam te **Ondertwijfen**; Sprekende
daar toe **Gedurig / Med haar /** van de
Dingen van sijn **Geestlijk en Hemelz Ko-**
ningrijk. Hand. 1: 3.

En dat/daar Hy Med haar was Vergaard,
en Sy waren t'Samen gekomen. Hand. 1: 4. 6.

Gelijc hy haar so al heeft Beginnen te
Ondertwijfen/op de Dag van sijn Opstan-
ding /doe hy 's Abonds de Eerstmaal in
haar Vergaring was gekomen. Sie Luc.
24: 44. --- 48.

Immers Petrus selv / daar hy ons
Beschrijvt Al de Tijd, in welk de Heer
Jesus onder haar / sijn Apostelen / gedu-
rig is In- en Uit-gegaan; Steld duidlijk/
dat dese sijn Omgang / onder haar / is
Begonnen van den Doop van Johannes, en
Beduurd heebe tot de Dag toe, in welk Hy
van haar is Opgenomen, in den Hemel.
Hand. 1: 21. 22.

§. 909 **Hoe kon anders sijn Belobte**
worden Verbuld / welk hy Dooz sijn
Dood aan haar Doet? Joh. 14: 19. Nog
een Kleine Tijd, en de Weerld sal My Niet
meer Sien; maar GY sult MY SIEN,
na mijn Opstanding: want Ik Leev.

Hoe kon anders ook Betwaarheid
worden 't Woord so van den Engel/
Matth. 28: 7. Marc. 16: 7. als van Chris-
tus selv / na sijn Opstanding? Matth. 28:
10. dat sijn Discipelen / in Galilea zijnde
Ge

Gehomen / Hem Aldaar souden Sien. In dien Sp hem Aldaar niet Gedurig By haar hadden Gesen; maar alleen Nu en Dan eens / gelijk in Judea, en dat als ter Loop / onder haar hadden Vernomen.

Behalven dat het dan so nodig niet kon zijn voor haar / de Apostelen / die in Judea al ten volken van sijn Opstanding waren Verskerd; dat sy daar toe na Galilea Singen / om Hem maar Nu en Dan eens nog te Sien.

§. 21. Hoewel dan Jesus, na sijn Opstanding / so Gemeenszaam med de Sijne / in Galilea, heeft Verkeerd; dat sy Waaghtis Med hem Gegeten en Gedronken hebben, na dat hy uit de Doden was Opgestaan: Hand. 10: 41. nogtans heeft hy sig med haar / in de Gen of de Ander Plaatz / als Verborgten Gehouden.

Sonder dat hy med haar / in 't Openbaar / door 't Land / Door de Ogen van Al 't Volk / Omwandelde; gelijk hy dat / Door sijn Dood / Gewoon was te doen.

So dat Hy, na sijn Opstanding / wel is Openbaar geworden: dog niet aan Al 't Volk, gelijk Door sijn Dood; maar alleen aan de Getuigen, die van God daar toe te voorn Verkoorn waren. Hand. 10: 40. 41.

Onder welke bysonder te Tellen zijn de Apostelen, welke hy Geboden heeft, 't Volk

2. D. Na de Dag van sijn Opstanding. 511
't Volk te *Prediken*, en te *Betuijen*, dat
Hy is de gene, die van God Verordeneerd
is tot een Regter van Levende en Doden.
Hand. 10: 42.

So dat hy / na sijn Opstanding / Al-
leen is Gesien van de gene, die Med hem wa-
ren Opgekomen van Galilea tot Jerufalem,
die sijn Getuigen zijn by 't Volk. Hand.
13: 31.

§. 92. Hoe kan dit Maar zijnt sal imand
Seggen: dat Jesus, Na sijn Verschijning
aan Meer dan Dijn Honderd Broeders
op Genmaal / op den Berg / in Galilea,
sijn Apostelen so Gedurig By hem heeft
Gehouden; daar Paulus ons so duidlyk
Leerd / dat hy DAAR NA weer op
Nieu is Gesien van Jacobus; en daar Na
nog van Al de Apostelen, 1 Cor. 15: 7.

Welke Verschijningen aan haar immers
geen Plaatz konnen hebben; so Jesus
van die Tijd af Gedurig By haar is ge-
weest.

§. 93. Wy konnen hier op / 1. in 't ge-
meen / Andwoorden / dat het niet wel is
te Geloben / dat Christus so Veel Da-
gen / na sijn Opstanding / op Marde sou
zijn Gebleven; alleen om hem nu en
Dan eens aan de Zijne / voo: een Ogen-
blik / als Lebend geworden zijnde / te
Hertonen.

Maar dat het veel Eer is te Denken /
dat

dat hy so Veel Dagen Lang Gedurig van haar is Gesien; om haar / die so Ontwettend waren / dooz sijn Gedurig Onderwijs / te Leren de Dingen van Gods Koninkrijk, die sy Weten moesten: om de selve daar na aan Andere te Leren. Hand. 1: 3. c. 13: 31. Vergel. §. 40. N. 6. en §. 85. 89.

Gelikt hem dat veel Meer Betaamde / dan hem Selve vooz haar de Meeste Tijd Verbozgen te Houden / en te Verschuilen.

§. 94. Wy konnen / 2. in 't bysonder / Dit Seggen / dat dese Woorden van Paulus:

1 Cor. 15: 7. Daar Na is hy Gesien van Jacobus; daar Na van Al de Apostelen.

Niet juist te Kennen geven / dat dese Gesigten Afszonderlijk / in Tijd en Plaatz / aan Jacobus en aan Al de Apostelen, in Galilea, ziju gebeurd; gelijk die aan Cephas en aan de Twaalv te voozn / in Judea. 1 Cor. 15: 5.

Maar alleen / dat hy Daar Na, Na dat hy op den Berg van Galilea van Meer dan Drijt Honderd Broeders op Eenmaal was Gesien; 1 Cor. 15: 6. Allereerst / in Galilea, van Jacobus is Gesien. 1 Cor. 15: 7. Na dat hy nu al / med 't Gevolg van de Andere Apostelen / van den Berg was Verrokken: dewijl Jaco-
bus

2. D. Na de Dag van sijn Opstanding. 51;
bus juist op die Tijd / als hy hem op
den Berg aan haar Vertoonde / daar
niet Tegentwoordig was geweest.

§ 95. Waar uit wy klaar sien / dat
Dese Jacobus niet is geweest Jacobus Ze-
bedei Soon: want die had hem al te
boorn in Galilea Gesien; so aan de Zee
van Tiberias, Joh. 21: 1. 2. als op den
Berg: daar hy hem ook / neffens Pe-
trus en de Andere Discipelen / van de
Zee van Tiberias Vertrekkende / was
Scholgd. sie §. 87.

So dat Dese Jacobus noodsaaklijck
moet zijn geweest Jacobus Alpei Soon/
die onder de Apostelen ook word Ges-
peld / en van de Ander Jacobus duidlyck
Onderscheiden. Matth. 10: 2. 3.

§. 96. En so kan 't Waar zijn / dat
Jesús, schoon de Andere Apostelen al by
hem waren / daar Na eerst / in Galilea,
van Jacobus is Gesien, doe hy daar by
hem Quam / om ook / med de Andere
Apostelen / by hem te Blijven.

En dat hy so daar Na eerst / Na dat
Jacobus 't Getal van de Apostelen / dooz
sijn Toekomst tot haar / had Vol gemaakt/
sonder dat 'er Imand Ondbrak / van A L
de Apostelen Gedurig is Gesien, so Lang
hy op Earde was: sonder dat 'er Imand
van haar weer Van hem is Beweken.

I Cor. 15: 7.

kk

§. 97.

§. 97. Gelijk Jesus, na sijn Opstanding / med sijn Apostelen uit Judea na Galilea is Geweken; om daar med Meer Drijheid / buiten Drees van de Joden / Gedurig By haar te zijn / en Med haar te Vergoren. Vergel. Hand. 1: 4. 6. 21. 22. En §. 89. 90.

So is hy eindelijk / doe de Veertig Dagen / na sijn Opstanding / begonnen te Verloopen / Med haar weer uit Galilea, in 't Openbaar / na Judea en Jerusaleem Gekcerd : om Aldaar Van den Olijv-Berg, (welk booz Jerusaleem lag / tegen 't Oosten / Zach. 14: 4.) na dat hy haar na Buiten had Mitgeleid / tot aan Bethanie, zijnde de Naaste Streeck des Bergs na de Stad; Openlijk booz Aller Ogen ten Hemel Op te varen. Luc. 24: 49. 50. Hand. 1: 9. 12.

E I N D.

BLAD-

BLADWIJSER

DER

SCHRIVTUUR-PLAATZEN;

welke of worden Verklaard, of immers
Enigfins Verligt.

*NB. Daar dit Stertie * Agter staat, is een Te-
ken, dat de Schrivtuur-plaatz, op dat Blad wel
Verklaard, maar niet Uitgedrukt staat.*

Cap.	Vers	Genesis.	Blad.
1.	26. 28.		54
3.	16.		55
18.	3. -- 5.		142
19.	2. 3.		142
24.	31. -- 33.		142
42.	27.		139
43.	11.		367
	24 25.		142
45.	23.		367
49.	10.	234.-----	242
50.	7.		229
		Exodus.	
4.	24.		140
18.	21. 25.		321
23.	17.		168
25.	30.		200
34.	24.		168
		Leviticus.	
10.	9. 11.		217
12.	2. 4.		87
16.	7. 18.		168
24.	5. 8.		200
	9.		201
25.	32 -- 34.		202
		Kk 2	Nu-

BLADWIJSER

Numeri.

Cap.	Vers	Blad
3.	16.	223. 322
7.	2.	223. 322
10.	4.	322
11.	11. --- 15.	165
	16.	165. 227
	16. 17.	165
17.	7. 4.	168
20.	23. --- 28.	259
22.	7. 8.	229
24.	17.	67. 355

Deuteronomium.

1.	15.	321
5.	23.	227
17.	8. 9.	244
	8. --- 12	168
19.	12.	225
	17.	168. 244
21.	2. 3. 4. 6.	225
	19. 20.	225
22.	15. --- 18.	225
25.	7. -- 9.	225
29.	10.	231
31.	25. 26.	208
33.	8. 10.	217

Josua.

8.	33.	226
14.	13. 14.	203
20.	4.	225
22.	14. 13.	226
	14.	322
23.	2.	226
24.	1.	226

Regters.

5.	9. 14.	241
	27.	242
17.	6.	170
		7.

Der Schrivtuur-plaatzen.

Cap.	Vers	Blad
	7.	205
18.	1.	176
19.	1.	170
	1. 18.	205
	14. 15. 20.	138
	16.	205
	19.	138
	20. 21.	142
21.	25.	170
	Ruth.	
4.	1. 2. 4. 9. 11.	225
	1 Samuel.	
9.	21.	321
21.	5. 6.	200
	2 Samuel.	
7.	7.	237
	1 Koningen,	
2.	27. 35.	260
8.	1.	226
10.	2. 10.	368
17.	20.	142
	2 Koningen.	
8.	9.	368
19.	2.	224
22.	8.	208
23.	4.	186
	24.	208
25.	18.	186
	1 Chroniken.	
9.	32.	200
	34.	223. 224. 231
12.	32.	218
22. -- 26. Cap.		198
24. Cap.		197. 199
	2 Chroniken.	
5.	2.	223
10.	17.	205
	Kk 3	
		11.

BLADWIJSER

Cap.	Vers	Blad
11.	3.	173
	13. 14.	172. 204
	14.	205
	16.	205
	16. 17.	173
15.	9.	205
17.	7. 8. 9.	215
	9.	208
19.	5.	174
	8.	173. 174. 223 224. 245
	11.	174. 185
23.	8.	201
31.	10.	260
34.	14. 15. 30.	208
	30.	215
36.	14.	185
	Ezra.	
7.	5.	185
	10.	211
	14.	40
8.	24. 29.	185
	29.	223. 225
10.	8.	225
	14.	225. 226
	Nehemia.	
8.	2. 3.	208
	2. ----- 10.	211
	8. 10.	216
	14.	216. 225
9.	33.	223. 225
11	1.	245 249
	Esther.	
1.	13.	13
	Job.	
4.	13. --- 16.	466
	Pfalmen.	
42.	5.	503
45.	7.	237
		60

Der Schrivtuur-plaatzen.

Cap.	Vers	Blad
60.	9.	241
68.	30.	363
72.	10.	368
73.	1.	324
74.	8	203
110.	2.	79
	Spreuken.	
31.	23.	225
	Efaïas.	
2.	3.	79
3.	14.	225
9.	14.	225
	14. 15.	231
37.	2.	224
60.	6.	369
	Jeremias.	
9.	2.	140
19.	1.	224
26.	8. 10. 11. 16. 17.	224
	10. 11.	215
52.	24.	186
	Ezechieel.	
7.	26.	225
	Daniel.	
1.	3. -- 5.	36. 37
	3. -- 5. 19.	13
	4. 6.	71
	14. 17.	68
	17.	37
	19.	38
	21.	71
	48.	68
2.	11.	69
5.	11.	69
6.	29.	71
9.	2. 3. 21. ... 24.	69. 70
	16. 17. 19.	70
	24. -- 27.	70

BLADWIJSER

Cap.	Vers	Blad
10.	1.	71
	Amos.	
1.	8.	237
5.	15.	225
	Micha.	
3.	11.	215
5.	1.	320. --- 325
	Haggai.	
2.	12.	213. 214
	Zacharias.	
7.	3.	213. 214
	Malachias.	
2.	7.	213. 214
4.	2.	324
	Mattheus.	
1.	18. -- 25.	64
2.	1. 3. 4.	245
	2.	82. 87
	3.	87
	7.	66. 107
	7. 16.	116. 118.
	9.	113. --- 115
	9. 10.	116
	11. 12.	90
	13.	90. 94
	13. 14.	95. 349
	14.	90. *
	16.	65. 66. 89. 331. 338
	19. --- 23.	349. 350
	22.	380
4.	15. 16.	75
	19.	506
	19. 20. 22.	505
	22.	265
5.	28. 29.	212
7.	9.	505
8.	22.	446
		12.

Der Schrivtuur-plaatzen.

Cap.	Vers	Blad
12.	44.	447
14.	26.	467
16.	21.	222
	23.	446
20.	18.	270
	18. 19.	306
21.	23.	220
22.	35. 36.	210
23.	2.	169
	2. 3.	236. 263
24.	16.	448
	17.	449
	18.	447. 448. 449. 450
26.	3.	222
	3. 4.	245
	3. 59.	232
	57. 58. 59. 69.	245
27.	1. 2.	300. ---- 306. * 304
	1. -- 5.	246
	3. -- 5.	271
	26.	310
	37.	310
28.	1.	420. 456
	5. -- 7. 9. 10.	456. 457
	7.	423. 497. 499. 509
	7. -- 9.	458
	7. 10.	455. 494
	9.	451. 452. 453. 460. 462
	10.	453. 454. 455. 496. 509
	16.	493. -- 495. 502. 503
	16. 17.	473. 474
	Marcus.	
1.	17.	506
5.	30.	446
12.	28.	210
	35.	213
13.	14.	448
		Kk 5
		15.

BLADWIJSER

Cap.	Vers	Blad
	15.	449
	16.	447. 448. 449. 450
14.	53. 54. 64. 66.	245
	62.	307
15.	1.	232. 300. --- 306 *
16.	1. --- 5.	425
	4.	421
	7.	423. 497. 499. 509
	8.	424
	9.	457. 474
	9. 12. 14.	476. *
	10.	454
	12.	474
	13.	437
	14.	453. 474. 491
	Lucas.	
1.	8. 9.	207
	8. 9. 10.	108
	39. 40.	202
2.	4.	63. 64
	7.	138. --- 142
	7. 12. 16.	136. 142. 361
	8. 9.	115
	12.	140. 141
	16. 17.	136
	17.	134. --- 136
	18. 19.	135. 136
	20.	135. 137
	22.	89. 96. --- 99
	25.	100
	25. - 32. 36. - 38.	96. 99. --- 102. *
	26.	381
	27. 28.	101.
	33.	101.
	34.	99. 101
	38.	100. 348
	39.	88. 92. 93
		41.

Der Schrivtuur-plaatzen.

Cap.	Vers	Blad
	41 -- 44.	503
3.	1. 2	186
	21. -- 23.	268
	23.	63. 349. 350
5.	17.	251
	27. 28.	505
7.	30.	210
	38 45.	453
9.	59. 60.	506
11.	27.	64
	44. 45. 46. 47.	f 210. 211
	52.	213
17.	31.	447. 418. 449
19.	47.	223
20.	1.	222
	19. 20 22.	308
21.	21.	448. 449
22.	4. 52.	199
	54. 55.	245
	66.	232
23.	2.	307
	3.	507
	5.	307. 308
	14.	309
	16.	309
	21 23.	305 *
24.	1. 10.	420
	2.	421
	4. 5.	434
	7.	494
	8. 9. 10. 12.	424. 425
	9. 13. 22. 23. 24. 33.	426. -- 428
	11.	423
	12.	431. 435.
	23. 24.	436
	24.	435. 439. 459
	30. 33. 34.	475
		30.

BLADWIJSER

Cap.	Vers	Blad
	30. 33. 36. 13.	488
	33.	439
	33. 35. 36.	490
	34.	436. -- 438. 465
	35.	464
	37 39.	467. 468
	37. -- 40.	471
	41	469
	41. 36. 39. 40.	465
	41. 37. 39.	466
	41. -- 43.	471
	43.	469
	Johannes.	
1.	15. -- 19.	219
	19. 22. 25. 28.	219
	44.	505
7.	40. -- 42.	347
	42.	109. 110.
11.	47.	244
	49.	178
	49. 50.	179
14.	19.	509
18.	28.	304
	29.	301
	30.	301
	31.	268. 269. 279. 306. -- 309
		310. -- 312
	31. 32.	313
	33.	308
	36.	128
	38.	309
	39.	309
19.	6.	279
	6. 7.	310
	6. 15.	305. *
	7.	310. *
	10.	273
		127

Der Schrivtuur-plaatzen.

Cap.	Vers	Blad
	12.	273. 309. 310
	12. 14. 15.	310. *
	14. 31. 42.	501
	16.	310
	19.	105. 310. *
20.	1.	420. 421
	1. 2.	422. 430
	2.	421. 441
	3.	431. 432
	4.	432. 443
	6. 7.	433
	6. -- 10.	444
	8.	433
	10.	428. 435
	11.	426. 434. 444
	11. 13. 15.	443
	13.	441. 444
	14.	445. 446. 450. 451. 460
	14. -- 16.	457
	15.	441. 442. 461. *
	16.	446. 452. 461
	17.	453. 454
	19.	491
	19. 20. 24.	490
	20.	470
	24 25.	470. 471
	25.	472. 473
	26.	491. 496. 497. 498
	26. 27.	498
21.	1. 2.	503
	1. 4. 7.	503
	2.	507
	3. 4.	504
	9. -- 13.	504
	12.	504
	14.	489. 490. -- 493
	15. --- 19.	504
		19.

BLADWIJSER

Cap.	Vers	Blad
	19.	506
	19 22.	504. 505
	20.	446. 505. 507
	Handlingen.	
1.	2.	506. 508
	2. 3. 4. 6.	459
	3.	506. 509. 512
	4. 6.	509
	4. 6. 21 22.	514
	21. 22.	509
3.	1.	108
4.	1. -- 3.	220
	5.	185. 245
	5. 6. 7. 15.	188. 189
	18.	220
5.	12. 16. 21. 27. 28.	245
	21.	222. 244
	24.	199
	27. 28. 40.	220
	34.	218. 220. 221
	35. 38.	274
6.	9.	250
7.	21. 22.	17
	54.	276
	55. 56.	277
	56. 57.	277
	58.	277
	58. 59.	275. 278
8.	27.	43
	27. --- 34.	76
9.	1. 2.	178. 278
	2.	287
10.	3.	382
	22.	382
	30.	382
	40. 41.	510
	41.	510.
		13.

Der Schrivtuur-plaatzen.

Cap.	Vers	Blad
13.	27. 28.	306
	31.	511. 512
	46.	446
15.	21.	204
18.	15.	288
	16.	289
	17.	289. 290
	1. 8. 9.	251
21.	30. --- 33. 37.	290
22.	3.	218. 221. 250
	4. 5.	278
23.	5.	178. 233. 287
	24.	290
	24. 30.	182
	30	180
	2. 3.	184
	3.	182 183
	3. 4.	184
	5.	179. --- 184
	10.	182. 290. 291
	14. 15.	168
24.	23. -- 30.	290. 292
	27.	292
	28.	168. 182
	30.	293
	1. --- 23.	293
	6. 7.	280. 290
	8	293
	11. 12.	250
	26. 27.	293
	25.	1. -- 5.
6. -- 9.		294. 295
9. 10.		296
10.		296
11.		297
12.		297
15.		222
	15.	

Bladwijzer der Schrivtuur-plaätzen.

Cap.	Vers	Blad
	15. 16.	294
	19. 20.	295
26.	10.	278
	10. 11. 12.	278
	12.	178. 287
28.	7.	142
	18. 19.	297
	19.	297
	Romeinen.	
9.	6.	324
12.	13.	142
	I Corinthen.	
1.	26.	19
15.	5.	512
	6.	508
	7.	511. --- 513
	Galaten.	
6.	16.	324
	I Timotheus.	
3.	2.	142
5.	10.	142
	Titus.	
1.	8.	142
	Hebreen.	
11.	24. --- 26.	17
13.	2.	142
	I Petri.	
4.	9.	142

BLAD-

BLADWIJSER

Der

S A K E N.

A.

A <i>Anbidding</i> , Borgerlijke en Godsdienstige.	120
<i>Aarde</i> , haar Grootde.	113
<i>Abjathar</i> , Hoogpriester, waarom van Salomo Weggedreven.	260
<i>Abimelech</i> , in zijn Droom van God Vermaand.	375. 378.
<i>Abraham</i> , hoe zijn Sara van Abimelech Weerkrijgt.	378
<i>Agrippa</i> , Vader van de Jonge Agrippa.	285
Sie <i>Herodes Agrippa</i> .	
<i>Agrippa</i> , de 2. in 't Hov van Claudius Opgevoed.	240
Koning, niet in Judea, maar in Galilea.	283. 284.
hoe nogtans van de Leviten Aangefogt, om de Raad te Vergaren, en om 't Linnen Priester-Kleed.	283. 284.
had Magt, om Hoogpriesters Af-en Aan- te seten.	284
Waarom Ananus Affet.	282
ook over den Tempel, en de Heilige Schar-kist.	284. 285.
hoe Paulus komt te Horen, die hy Ondschuldigd.	297. 298.
en <i>Bernice</i> te Cefareen, om Festus te Begroeten.	297
<i>Abasueros</i> , heevt 7. Wijfen, als zijn Raads-He-ren.	15
ook 7. Kamerlingen.	16
L 1	heevt

B L A D W I J S E R

heeft 127. Landschappen, van Moren-Land tot Oost-Indie.	35
Waarom Mordechai Verheft tot de Tweede by hem.	41
<i>Albinus</i> , Landvoogd in Judea, na Festus.	281
hoe Aangebragt, dat Ananus de Raad, sonder sijn Weten, had doen Vergaren.	281. 282.
Dreigd hem daar over te Straffen.	282
Vergenoegd sig, dat Agrippa hem 't Hoogpriesterschap Beneemt.	189
Verwagt Gesius Florus, in sijn Plaatz.	283
<i>Alcimus</i> , hoe, daar uit Aaron, geen Gemeenschap had mede de Priesterlijke Afkomst.	259
door Antiochus, in plaatz van Menelaus, Hoogpriester Gesteld.	258
door Demetrius Bevestigd.	259
<i>Ananel</i> , hoe van een Onedeler, hoewel Overpriesterlijk Gellagt.	257
Waarom door Herodes uit Babel Oudboden, en Hoogpriester Gesteld.	257
<i>Ananias</i> , de Hoogpriester, hoe Paulus niet Kend.	179. -- 184.
<i>Ananus</i> , Hoogpriester, Soon van Ananus de Hoogpriester.	281
Vergaard de Raad over Sommige, die Gestenigd worden.	281
hoe by Albinus daar over Aangeklaagd.	281. 282.
en door Agrippa daarom Afgeset.	282
Behoud de Naam nog van Hoogpriester.	189
Waarom Albinus en de Hoogpriester daaglijks Beschenkr.	189
<i>Annas</i> , Hoogpriester geweest, Behoud de Naam, en Sit nog in den Raad.	188. 189.
<i>Antigonus</i> , de 2. wil Jerusaleem Bemagtigen, Hyrcanus Affetten, en Herodes Doden.	58
hoe Phafael en Hyrcanus Gevangen krijgr.	58
	doet

Der S A K E N.

doet Phasaël Sterven ; en Hyrcanus Onbe-	
quaam maken tot het Hoogpriesterampt.	58
van de Parthers Koning der Joden gemaakt.	
	59
Vyand van 't Roomz Rijk Verklaard.	59
door Herodes Vermeesterd ; en door Anto-	
nius Ondhoofd.	60
<i>Antiochus Eupator</i> , in 't Stellen van een Hoog-	
priester, Gebleven in de Stam van Aaron.	258
doet de Hoogpriester Menelaus Doden.	258
Steld Alcimus , in sijn Plaatz.	258
<i>Antipater</i> , een Magtig Edomit.	56
Bestierer van 't Joodz Land gesteld.	56
Steld Phasaël Voorfoger van Jerusaleem ; en	
Herodes van Galilea.	56
<i>Antonia</i> , een Sterk Slot ; aan de Noordzij des	
Tempels.	239. 246
door Wie Getimmerd , en hoe Genaamd.	239
hoe de Hoogpriesterlijke Klederen daar in	
Bewaard.	239
<i>Antonius</i> , maakt Herodes en Phasaël Viervorsten.	
	57
en <i>Augustus</i> , hoe Genegen tot Herodes:	59
doet Antigonus Ondhoofden.	60
<i>Apostelen</i> , med de Discipelen Vergaard , doe de	
Vrouwen van 't Stav Quamen.	423. 426. — 428.
Waarom nogtans Petrus en Johaunes alleen	
Genoemd.	430
hoe de Ganze Dag door Vergaard Gebleven:	
	428. 429
<i>Archelaus</i> , hoe Koning Genaamd, daar hy 't Nooit	
geweest is.	380
Waarom van Augustus , als Vorst alleen , te	
Rug gefonden.	381
med Belovte van 't Koningrijk:	382
heeft alleen Priesters Hoogpriester Gemaakt:	
	258

B L A D W I J S E R

op hem Roomze Landvoogden Gevolgd.	261
<i>Aristobulus</i> , de 1. Veranderd de Vorstlijke in een Koninglijke Regering.	234
<i>Aristobulus</i> , de 2. Ondfuzzeld Hyrcanus, de 2. 't Koningrijk en 't Hoogpriesterschap.	235
van Pompejus na Romen Gevangen gevoerd.	235
<i>Aristobulus</i> , de 3. Hoogpriester, Hoe door Herodes Verfmoord.	258
<i>Artaxerxes Mnemon</i> , heevt 7. Wijzen, als zijn Raads-Heren.	16
Waarom en Waar toe Ezra Send na Judea, en Jerufalem.	40
Waarom Nehemia Schenker, en daar na Landvoogd over Juda Steld.	40
<i>Askelon</i> , een Stad der Philistinen.	237
<i>Asmoneers</i> . Sic <i>Machabeen</i> .	
<i>Augustus</i> , waarom Archelaus, als Vorst alleen, van Romen te Rug fend.	380. 381
Beloovd hem Koning te maken.	381

B.

B <i>Altbafars</i> Gedaante, en Offer.	26
Kleding, en Koningrijk.	28
Wonderwerk hem Voorgekomen.	30
<i>Barabbas</i> , en de 2. Andere, waarom niet Konden door de Joden, maar Moesten door de Stadhouder worden Geftraft.	299
<i>Beda</i> , Verfierzal van de Ster, in een Bethlehemitize Put, van H. Maagden Gefien.	356
<i>Belfazar</i> , waarom en hoe Daniel Verhoogd.	14
<i>Bethanie</i> , Waar en Wat.	514
<i>Bethlehem</i> , in Judea, Onderscheiden van dat in Galilea.	63. 317.
lag Zuidwaarts van Jerufalem.	343
ruim 2. Uren Gaans.	344
Daar	

der S A K E N.

Daar 't Stamhuis van Davids Geslagt.	324
Wanneer eerst onder 't Volk, als de Geboort- plaatz van de Christus, so Bekend gewor- den.	347
<i>Bileam</i> , de Voorfegger, in Mesopotamie.	18
sijn Prophetie onder zijn Na-geslagt niet Be- waard.	68

C.

C <i>Ajaphas</i> , de Hoogpriester, hoe sig door- gaans Toond als Opperhoofd van de Raad.	178. 179.
<i>Candace</i> , Koningin der Moren.	388
<i>Caspius Longinus</i> , Landvoogd over Syrie.	239
Begeerd, uit Last des Keisers, de Hoogpriester- lijke Klederen weer in 't Slot Antonia.	239
<i>Chalcis</i> , aan de Libanon.	286
<i>Christus</i> . Sie <i>Jesus Christus</i> .	
<i>Claudius</i> , de Keiser, Voed de Jonge Agrippa op, in zijn Hov.	240
hoe de Hoogpriesterlijke Klederen, ook tegen sijn Last, laat Blijven in de Magt der Pries- ters.	240
hoe 2. Bevelen Affend, om de Joden niet te Hinderen, in haar Borger-regt en Wet- ten.	266
Geevt Herodes 't Koningrijk van Chalcis.	286
Steld, om de Minderiarigheid van Agrippa, <i>Cuspius Fadus</i> als Landvoogd over Judea.	285
heeft de Bou des Tempels aan Agrippa Be- volen.	285
<i>Claudius Lysias</i> , Roomz Overfte binnen Jeruta- lem.	290
Waarom de Joden haar Gevangen <i>Paulus</i> Ondweldigd.	290. 291.
	Waar-

BLADWIJZER

Waarom hem , die sy alleen over Saken van haar Wet Beschuldigden , nog Gevangen Houd.	291. 292.
Waarom hem Gevangen Weg-send na Cesareen, tot Felix.	292
Waarom de Joden daar heen Gebied te Gaan, tegen Paulus.	293
<i>Cores</i> , waarom Daniel in Hoogheid set.	15
Wanneer de Joden Vrijheid Uitroept , om Weer te keren na haar Land.	32. 33.
Waarom Zerubbabel steld tot Landvoogd over Juda.	40
Wanneer Gestorven.	71
<i>Corinthen</i> , een Stad in Achaja.	287.
<i>Cornelius</i> , hoe een Godlijke Openbaring by Dag geschied.	382
<i>Crispus</i> , Overste der Synagoge , en sijn Huis tot 't Geloov gebragt.	290.
<i>Cuspius Fadus</i> , om de Minderjarigheid van Agrippa, Landvoogd over Judea gesteld.	285.
Begeerd, uit Last des Keisers, de Hoogpriesterlijke Klederen weer in 't Slot Antonia.	239

D.

D aaglijks Offer, waarom 't Volk daar toe Opquam na den Tempel.	197
<i>Damascus</i> , de Hoofd-stad van Syrie.	287
<i>Daniel</i> , en sijn 3. Medgesellen, zijn uit 't Koninglijk zaad , en uit de Prinzen.	36. 37.
zijn onder de Jonglingen Israels, die Nebucadnetzar doet Onderwijffen.	36. 37.
geeft God Wijsheid.	37
waar door sy Overtrëffen Tienmaal Al de Toveraars en Sterkijkers.	37. 38.
hoe daarom van hem worden Verheven.	38
<i>Daniel</i> , hoe Oud in Babel Quam.	70
	geeft

der S A K E N.

- geeft God Verftand , ook in allerlei Gefigten
en Dromen. 37
- hoe Nebucadnezars Droom van God Geopen-
baard. 374 375.
- hoe , om fijn Wijsheid , Verheven
van Nebucadnezar. 13. 38.
- van Belfazar. 14. 38.
- van Darius , de Meder. 14. 15. 38.
- van Cores , de Perfiaan. 15
- Overleevd de ganze Gevangnis in Babel. 71
- hoe Oud hy was , doe hem de Openbaring
der 70. Weken is gedaan. 70.
- Waarom daar in niet Veel Andere kon On-
derwijfen. 71. 72.
- Waarom niet Weer-gekeerd , maar in Babel
Gebleven. 72
- hoe Lang omtrent daar nog Geleevd. 71
- Daniels School. Sie School.*
- 70. Weken. Sie Weken.*
- Darius* , de Meder , waarom Daniel Verheft bo-
ven Alle. 14.
- Steld 120. Stadhouders over 't Rijk. 15
- en over die , 3. Vorften. 15
- van welke 3. Daniel de Eerfte is. 15
- David* , was uit Juda. 234
- Waarom Al de Priesters in 24. Hopen , onder
24. Hoofden , Verdeeld. 197. -- 199. 207.
- Gelijk ook de Leviten , Sangers , Poor-
tiers , en Schatmeesters des Tempels. 198
- Discipelen* , waar over Treurden , en Weenden.
453. 462.
- Ongelovig omtrent Christi Opftanding. 463
- Enige de felve Geloovd. 464. 465.
- Wat van Blijfchap niet Geloovden. 465. 466
- hoe Verfekerd , dat het Geen Geest , maar
Jefus fely was. 469. 470.
- Thomas Verhaald , hoe uit haar hardnekkig
L 1 4 On-

BLADWIJSER

Ongeloov Getrokken.	470 471.
Waarom nog 8. Dagen lang in Judea Blijven, eer Jesus na Galilea Volgen.	496. 500. - 502.
Hoe en Wanneer hem. Gevolgd na Galilea.	502
Daar Allereerst zijn Gegaan na de Bescheiden Berg , en van daar Enige na de Zee van Ti- berias.	496. 503.
Die van Daar Jesus Volgen , na de Bescheiden Berg.	505
<i>Drie Koningen</i> Feest , by Wie en Waarom On- derhouden.	28
<i>Drcom</i> , Verwekt de Heer selv in de Wijfen , in haar Slaap.	375
ook in Joseph , op Vier verscheide Tijden.	378

E.

E <i>Domit</i> , is uit Edom of Esau.	61
<i>Egyptenaars</i> , van Ouds de Wijsten , onder de Volken.	21
<i>Eleazar</i> , Oudste Soon van Aaron.	259
Hoogpriester , door Gods Bevel , na Aaron geworden.	259
Hoe sijn Geslagt alleen daar toe Gerechtigd.	259. 260.
<i>Eli</i> , de Eerste Hoogpriester , uit Ithamars Ge- slagt.	260
hoe Lang daar in Gebleven.	260
<i>Elymas</i> , de Toveraar , op Cyprus.	18
<i>Emmas</i> , was Westlijk van Jerusaleem.	438
2. Uren en een halv daar van daan.	488
<i>Emmas-Gangers</i> , Oor- en Oog- getuigen van de Boodschap der Vrouwen van 't Grav.	431
Gelijk ook van Die der Mannen.	435
<i>Engelen</i> , Wanneer eerst aan de Vrouwen , by 't Grav, Verschijnen; en Wat sy Seggen.	422. 423.
Wan-	

der S A K E N.

- Wanneer aan Maria Magdalena Allereerst**
Verfchijnen. 444
hebben haar de Opftanding Christi niet Ver-
kondigd. 441. 442. 444. 445.
Eva, na de Sonde eerst onder de Heerfchappy
 van de Man gefield. 54
Ezra, wat voor een Schiftgeleerde. 209. 210.
 tot welke de Priesters en Leviten fely, om
Meer Verftand, Quamen. 216
Waarom van Artaxerkes na Judea en Jerufa-
lem Gefonden; en Waar toe. 40

F.

- F***Eesten*, Hoe de Joden daar Heengingen,
 en Weerkeerden. 502. 503.
Felix, Roomz Stadhoudcr in Judea, te Cefa-
 reen. 290. 292.
Waarom Paulus aan de Joden niet Overgeeft
 van Paulus Geld-gehoopt, om hem Los te
 laten. 293
Krijgt Portius Festus in fijn Plaatz. 293
Waarom Paulus nog Gevangen laat. 293
Festus, Landvoogd van Judea. 281
 in de Plaatz van Felix. 293
 was te Cefareen. 294
 van Wie daar, in fijn Stadhoudersfchap, Geluk
 gewenzr. 297
Waarom Paulus Weigerd na Jerufalem te
Brengen. 293
 ja! de Joden Dwingt, voor Hem te Komen. 294
Waarom Paulus Vraagd, of Hy ook te Jerufa-
lem wil Geoordeeld worden. 294. 295.
Ook Tegen de Wetten der Romeinen. 296
Waarom hem wel Wilde, maar niet Durvde
Los laten. 296. 297.
Eer

BLADWIJSER

Eer hem Vergund tot de Keifer te Gaan ,
 Soekt Toestemming van de Raad. 297
 hoe Paulus sig , voor Agrippa de 2. en Bernice,
 doet Verandwoorden. 297. 298.
 van Albinus Gevolgd. 281

G.

G *Abinius* , Landvoogd in Syrie. 234
 Veranderd de Koninglijke Heerschappy
 der Machabeen , weer in een Vorslijke. 235
 Steld Hyrcanus , de 2. alleen over den Tem-
 pel , en 't Priesterschap. 235
 hoe , buiten Die te Jerusaleem , nog 4. andere
 Regtbanken Steld. 235
 heeft so wel Gebroken de Magt van de Joodze
 Raad. 235. 236.
 maar de Scepter van Juda niet Weggenomen. 240
Galilea , lag Noordlijk van Jerusaleem. 438
Gallio , Stadhouder van Achaja. 286
 Erkend , nog Geeft de Joden Magt , om
 Paulus te Oordelen. 288. 289.
 waarom de Joden , med Paulus , Wegdrijft van
 sijn Regterstoel. 289
 waarom Aansiet , dat Softhenes daar Gesla-
 gen word. 289
Gamaliel , word Geseid uit Juda te zijn. 218
 geweest een Leraar der Wet , in de Hoge
 School alleen , te Jerusaleem. 220
 Hoe nograns by Al 't Volk in Waarde. 221
 Raad de Raad , de Apostelen niet te Doden. 274
Gazith. Sic *Liskat Hagazith*.
 Geest , die Gesien , maar niet Getast kan wor-
 den , waar uit Bestaat. 466
 sulke Geesten , die Schimmen of Schijn-Ge-
 daan-

der S A K E N.

daanten zijn van een Menz , Steld Christus selv.	466. -- 468.
't Geregt te Jerusaleem , uit Welke heevt Bestaan,	224
<i>Geschenken</i> , van Ouds Genomen van de Heer- lijkste Vrugten des Lands , en Waarom	366. -- 368.
drukken uit 't Geestlijke van de Gods-dienst des N. T.	368
<i>Gesfus Florus</i> , Landvoogd van Judea.	283
<i>Godlijke Openbaringen</i> , aan de Propheten , door Gesigten en Dromen.	374
aan Daniel , in een Nagr-Gesigt.	374. 375.
aan Verscheiden , in haar Droom.	375. 376
aan Andere, buiten haar Droom.	381. 382. 385.
	386.
Om haar te Vermanen , van haar Doen.	378. 379.
<i>Goud</i> , War.	366
Waar valt.	23
<i>Grieken</i> , tot 't Geloov gebragt , Slaan Sosthenes, voor de Regterstoel van Gallio.	289
Waarom Hem alleen Slaan.	289
<i>Grav Christi</i> , Waar.	419

H.

H <i>Ebron</i> , Een van de 13. Priester - Steden.	203
de Enigste Vrijstad , in Juda.	203
Hoe aan Caleb tot een Ervdeel Gegeven.	203
<i>Heerschappy</i> , waar over God de Menz Gegeven.	53. 54i
van de Een over de Ander , wanneer Nood- saaklijk geworden.	54. 55.
van Koningen en Overheden , waar toe Inge- steld.	55.
der Machabeen. Sie <i>Regering</i> .	

Heersch-

BLADWIJSER

<i>Heersch-fugt</i> , waarom in 't Hert van de Menz so Diep geworteld.	127
<i>Herbergen</i> , waren niet in 't Joodz Land, gelijk ook Nu nog niet in de Oost-Landen.	137. 138.
Een, in de Dagen der Beschrijving alleen, binnen Bethlehem.	136
Wat geweest is.	138. 139.
<i>Herbergzaamheid</i> , waar in.	142
waarom so seer Geroemd, en Aangeprefert, in de H. Schriften.	142
<i>Herders</i> , Al haar Verkondiging, binnen Beth- lehem, van de Geboorn Saligmaker, hoe tot Herodes niet Gekomen.	130.-- 132.
nog tot de Oren van ganz Jerusalem.	132.-- 134.
Schoon sy 't Alom daar hebben Bekend ge- maakt.	134.-- 137.
<i>Herodes</i> , de Groot, waar van Ascalonita.	56
Soon van Antipater.	56
als Joden-geenoot, Onderwefen.	316
hoe van een Slegt en Gering Geflagt.	61
word Voorforger over Galileen.	56
over 't Doden van de Syrize Rovers Aange- klaagd, en Ondboden voor de Raad, Ver- fchijnt Gewapend.	254. 255
Waarom, en van Wie Landvorst van Neer- Syrie gemaakt, med Belovte van 't Koning- rijk over Judea.	56. 57.
en <i>Phafael</i> , van Wie Viervorsten gemaakt, over 't Joodz Land.	57
Waar over Beschuldigd voor Antonius.	57
hoe van Hyrcanus Bemind.	255
Vlugt voor Antigonus; en Klaagd te Romem over hem.	58. 59.
hoe, door Geld en Gunst, van de Roomze Raad Koning der Joden Verklaard.	59
Bevestigd fig eerst in 't 3. Jaar, doe hy Jerusalem en Antigonus had Vermeesterd,	in

der S A K E N.

- in zijn Koninkrijk. 59. 60.
 in 't 35. Jaar voor Christi Geboorte. 253
 Waarom Antigonus doet Ondhoofden, en
 Hyrcanus Ombrengen. 60
 is de Eerste Vremde Koning der Joden. 61
 van de Joden, als Koning, Eerst niet Er-
 kend, eindelijk Aangenomen. 61. 62.
 Waarom Pollio en Sameas in Waarde gehou-
 den. 253. 254.
 Wanneer en waarom Al de Mannen van de
 Joodze Raad, uitgenomen Sameas, Ge-
 dood. 253. --- 255.
 en Andere in haar Plaatz Gesteld. 256
 Meest uit 't Priesterlijk en Levitiz Geslagt.
 256
 Waarom Ananel uit Babel Ondboden tot
 Hoogpriester, in dese Nieuwe Raad. 257.
 Ond-trekt haar so de Magt, om een Hoog-
 priester te Stellen. 239
 ook om de Hoogpriesterlijke Klederen Selv
 te Bewaren. 239
 in 't Aanstellen der Hoogpriesters, Altijd in
 Priesterlijk Geslagt Gebleven. 257. 258.
 hoewel niet in de Stam der Asfamoneen.
 257. 258.
 hoe Aristobulus, de 3. heeft doen Verimoren.
 258.
 hoe van Al 't Gerugt der Herders, binn
 Bethlehem, van de Geboorn Saligmaker
 niet heeft Gehoord. 130. --- 137.
 heeft de Wijsen niet Gesproken, voor dat hy
 haar by hem Roept. 327. 329 330.
 en, op haar gemaakt Gerugt alleen, de Raad
 Beroepen. 328
 Waarom, en Waar toe hy haar Ondbied.
 329. 330.
 Waarom so Naaukeurig de Tijd van de Ver-
 schijning der Ster Verneemt. 330. 331.
 Waar-

BLADWIJZER

Waarom haar Stil Heen-fend na Bethlehem ; ook sonder fijn Dienaars.	332. 333.
Waarom , als Koning , de Voor boodfchap Begeerd.	335. - 338.
Waarom de Kinderen van 2. Jaar, ja! ook daar Onder, Dood.	82. 83.
niet Lang na 't Vertrek van de Wijfen, fijn Hov en Huis te Jerufalem, Waar gefeld.	95
in wat Jaar Geflorven.	343 62
<i>Herodes Agrippa</i> , hoe van fijn Soon Agrippa Onderscheiden.	285
was Koning ook van Judea.	285
had daarom Magt , over 't Stellen van een Hoogprieftcr , over Tempel en Schar-Kift.	285
Verkrijgt , voor fijn Broeder Herodes, 't Ko- ningrijk van Chalcis.	286
Na fijn Dood , waarom Cuspius Fadus Land- voogd over Judea en fijn ganz Rijk gefeld.	285
<i>Herodes</i> , Koning van Chalcis , wies Broeder.	286
hoe fijn Koningrijk van Claudius Krijgt.	286
ook Magt over den Tempel , Scharkift , en 't Kiefen van een Hoogprieftcr.	286
fijn Nakomlingen hoe Lang dit Regt Behou- den.	286
<i>Hillel</i> en <i>Schammai</i> , 2. vermaarde Meesters, Waar.	221. 222.
in 18. Stellingen Tegen elkander.	222
<i>Hoofden der Vaderen</i> Israels , Welke.	223. 224.
uit Dete de Regerers , Regters , en Vorften Israels Verkoorn.	225
van Welke waarom nog Andere Onderschei- den.	226
hoe de Oudften waren.	231
waren , med Priesters en Leviten , Regters te Jeru-	Jeru-

der S A K E N.

Jerufalem.	124
Daarom dikmaal med haar Gepaard.	225
<i>Hoofden der Duiſende</i> Israels , Welke.	322
<i>Hoofdmannen des Tempels</i> , waren niet de Overprie- sters.	199
<i>Hoogpriester</i> , in 't Griekz, Overpriester, Onder- ſcheiden van de Overprieſters,	185
waarom te Jerufalem Woonde.	201
Noodhulp wanneer, en uit welke Verkoorn.	186
wierd Nimand , dan na Onderzoek van de ganze Raad.	176
waarom nooit Onbequaam kon zijn, om een Lid daar van te weſen.	176. 192. -- 194.
kan nooit ſijn Sitplaaſ, in de Raad, zijn Be- twiſt.	177
na Moſes , Altijd 't Opperhoofd geweest.	175
komt ons ſo Voor , in 't N. T.	178
niet Gewoon , med ſijn Hoogpriesterlijk Ge- waad , in de Raad te Verchijnen.	180
Ananias, hoe Paulus niet Kend.	179. -- 184.
ſijn Werk , de Raad te Beleggen.	244
Ananus doet dat nog , ook onder de Roomze Landvoogd.	281
hoe , ſonder ſijn Weten , die niet Mogt Ver- garen.	282. 294.
<i>Hoogprieſters</i> , Af te ſetten , Wanneer en door Wie Ingevoerd.	187. 188.
Afgelet , behilden haar Naam , en Sitplaaſ in de Raad.	188. 189
niet uit Nooddwang , maar uit Goedwilgheid	189. 190.
ſonder haar geſet Geral Merkelijk te Vermeren	195. 196.
Al van 't Overpriesterlijk of Priesterlijk Ge- ſlagt geweest.	190. 196.
Nooit buiten 't Priesterlijk Geſlagt van Imand Gekoorn.	257. -- 259.
	mogt

BLADWIJZER

mogt Agrippa Af-en Aan-fetten, sonder Ken- nis van de Landvoogd.	284
dit Regt, Voor en Na hem, Wie gehad.	285. 286.
<i>Hoogpriesterschap</i> , Eleazars Geslagt alleen hier toe Geregigd.	259. 260.
Vervremd tot dat van Ithamar.	260
Weergebragt tot Eleazars.	260
hoe Lang daar in Gebleven.	260. 261.
hoe weer Vervremd tot Alcimus, de Ma- chabeen, ja ! Gemene Priesters.	259. 261.
<i>Hoogpriesterlijke Klederen</i> , niet Aan-hebben, dan in 't Priester-Werk.	180
Waar, en van Wie, van Tijd tot Tijd Be- waard.	239. 240. 246.
<i>Hyrcauus</i> , de 1. had een Vorstlijke Regering.	234
<i>Hyrcauus</i> , de 2. Hoogpriester en Heerscher, alleen med de Naam.	57
hoe Herodes Bemind.	255
door Wie 't Koningrijk en Hoogpriesterschap Ondfuzeld.	235
van Pompejus in 't Hoogpriesterschap Beves- rigd.	235
waar over van Gabinius gesteld.	235
door 't Affnijden der Oorlapjes, Onbequaam gemaakt tot sijn Ampt.	58
waarom door Herodes Omgebragt.	60

I.

J acob, van God Aangesproken, in een Droom.	375
Vlugt weg van Laban.	378
<i>Jacobus</i> , Zebedei en Alpei Soon, Onder de A- postelen.	513
Waar de Een en de Ander Jesus heeft Ge- sien.	513
<i>Jaco-</i>	513

der S A K E N.

<i>Jacobus</i> , Broeder van Jesus Christus Gestenigd:	281
<i>Jerusalem</i> , de Gewone Vergaarpiaatz van de Joodze Raad.	244
Gelijk van Ouds , so nog in Christi Tijd.	245
En dat In of Aan den Tempel.	244. 245. 247
hoe van Al 't Gerugt der Herders, binnen Bethlehem, niet Gehoord.	132. -- 137
Belegering en Verwoesting door Christus Voorspeld.	448
<i>Jesus Christus</i> , Wanneer uit Bethlehem na Jerusalem Gebragt.	376
sonder dat Herodes hem Kende , of kon Vindenvinden.	96. 97
Wanneer den Heer in den Tempel Voorgesteld.	89. 90
sonder dat Imand hem juist Kende.	98. 99
hoe Daar evenwel van Simeon en Anna Beleden.	99. -- 102
uit den Tempel na Nazaret gebragt , Waarom van Simeon en Andere niet Gevolgd.	348
Ook niet , doe , uit Egypten Weergekeerd , daar Woonde.	349. 350
hoe Lang daar Gewoond.	349
Wanneer sig aan ganz Israel Openbaarde.	350
Waarom niet Kon van de Stadhouder ; maar van de Joden Moest worden Geoordeeld.	299
hoe van Gequetzte Hoogheid des Keifers Beschuldigd.	307. -- 309
over Dese Misdad aan 't Kruiz Overgegeven.	310
sijn Ouderdom.	248
sijn Gray , Waar.	419
Al zijn Verschijningen ; Na zijn Opstanding ;	
M m	ii

BLADWIJZER

- in Tween Onderscheiden. 393
 Viermaal , op sijn Opstanding Dag , Versche-
 nen. 488
 hoe nogtans aan de Zee van Tiberias de Der-
 demaal. 488. --- 492
 hoe sig Daar Openbaard. 503. 504
 Hoe en Wanneer Maria Magdalena Ondmoet,
 op haar Weg na de Discipelen. 460. 461
 Nog zijnde in den Hov by 't Grav. 461
 Affonderlijk van de Andere Vrouwen. 457
 hoe haar Daar Bekend geworden. 451. 452
 Wat haar , sijn Voeten Grijpende , Belast en
 Beloofd. 453. --- 455
 Waarom de Andere Vrouwen , van 't Grav
 Komende , niet kan sijn Ondmoet. 458. --- 460
 Wanneer van Petrus Gesien. 475
 Hoe de Emmaus-Gangers Bekend geworden. 464
 Waarom 's Avonds nog , Eer hy na Galilea
 Ging , in haar Vergaring Quam. 494. 495
 Wanneer en Waarom sijn Discipelen op den
 Berg Bescheiden. 493. 494
 Wanneer na Galilea is Gegaan. 495. -- 499
 Waarom uit Galilea Weergekeerd , juist na 8.
 Dagen. 497. -- 499
 Waarom sijn Discipelen Twemaal Voorgaat ,
 sonder haar Gefelschap. 497
 Waarom med haar na Galilea Geweken. 514
 Hoe Daar van Petrus en Andere Gevolgd. 504. -- 507
 Waar van Meer dan 500. Broeders Gesien. 507. 508
 Hoe daar Na nog van Jacobus en Al de Apos-
 telen. 511. --- 513
 Hoe en Waar toe, sijn Apostelen voorneemlijk,
 Gedurig by hem Gehouden, en Meermaal med
 haar Vergaard. 455. 508. --- 510. 512
 dog

der S A K E N.

dog in 't Verborgen.	510. 511
Waar toe eindlijk Med haar Weergekeerd na Galilea.	514
Joden , Woonden in Al de Landen Oost-waarts van Jerufalem.	32
hoe Daar Verstrooid geworden.	32
hoe, onder 't Persiz Gebied, Uitgebreid.	35
hoe Ver, onder Ahasueros, Verspreid.	35
Veel hebben Daar ook Onderfogt de Wijsheid van die van 't Oosten.	35. 36
En Waarom.	39
Waarom ook de Naam van Wijfen van 't Oosten dragen.	41
hoe Daar Veel Joden-genoten gemaakt.	42
waren Daar nog in Christi Tijd.	43. 44
van Juda en Benjamin, 'op 't Bevel van Cores, wel Meest, maar Weinig Andere Weergekeerd.	33. --- 35
Erkennen Herodes eindlijk als Koning.	61. 62
Verwagtden de Mesfias, als een Aardz Koning.	126
door de Romeinen Vergund, na haar eige Wetten, onder haar eige Regterste Leven.	256. 265
Verfoeken van de Keifer, na de Dood van Herodes, door Roomze Overheid Bestierd te worden.	269
hoe de Bende der Roomze Krijgs-knegten te Leen krijgen.	270
haar Magt, om Imand te Doden, Onweerspreeklijk Bewesen.	270. --- 281
Straften haar Grootste Misdadigers, op haar Feesten.	312
hebben haar selve niet Ondslagen van Alle Doodvonnissen.	311
Waarom de Kruiz-straf niet Konden nog Mogten gebruiken.	303
Hoe voor Pilatus Seggen: 't is Ons niet Geoor-	M m 2
	lovd,

BLADWIJSER

<i>levd , Imand te Doden.</i>	268. 269. 306. -- 309
	310. --- 313
Waarom Niet , med Jesus en haar gemaakt Doodvonnis tegen hem , na Pilatus Gaan.	299. --- 303
Waarom al dit Doen.	304. --- 306
Waarom hem 's Morgens so Vroeg Wegleiden na Pilatus.	304
Waarom Geen Beschuldiging voordbrengen Voor Pilatus.	301 302
Waarom hem Beschuldigen van een Mis- daad , tegen de Keiser als Keiser begaan.	306. -- 308. 313
Als of daar door Verschuldigd waren , hem aan Pilatus Over te geven.	309
hoe Pilatus Dreigen med 's Keisers Ongunst.	310
<i>Jodengenoten</i> , Wie van de Heidenen waren.	32
hoe Veel door de Joden , in 't Oosten , ge- maakt.	41. 42
onder welke ook Wijfen , in de Wijsheid van 't Oosten , waren.	42
Ook nog in Christi Tijd.	43. 44
<i>Johannes</i> , hoe hem selve Beschrijvt.	505
<i>Jonglingen Israels</i> , die Nebucadnetzar doet Onderwijfen , waren uit 't Koninglijk Zaad en uit de Prinzen.	36
Waarom ook die van de Andere Stammen lig hebben Geoefend , in de Wijsheid van 't Oosten.	39
<i>Joodz Land</i> , hoe Afgedeeld.	63. 317
haar Regering , ook onder de Roomze Land- voogden , by de Voorneemste des Volks.	262
<i>Joodz Volk</i> , Meer Bevreesd voor de Room- ze Stadhouders , dan voor de Joodze Raad.	305
<i>Josaphat</i> , Waarom de Regters in Al de Steden, en	en

der S A K E N.

en de Raad te Jerufalem, Voor hem Steld.	174
't Geregt te Jerufalem, in fijn Tijd, uit	224
Welke beftond; en Waar Sat.	63
<i>Josepb</i> , Waarom voor de Vader van Jefus Ge-	385. -- 387
houden.	92. 93
en <i>Maria</i> , fijn Ouders, Wat al aan de Wij-	92 93
fen hebben Verteld.	349. 350
Wanneer uit Bethlehem, med hem, na Je-	378. 379
rufalem Gegaan, en in den Tempel Geko-	93. 94
men.	349
Wanneer en Waarom, med hem, niet na	370
Bethlehem, maar na Nazaret Keren.	371
Waar, Waarom, en hoe Lang fy hem heb-	380
ben Verborgen gehouden.	380
Waar en Waar toe 4. Godlijke Openbaringen,	349. 350
in fijn Droom, gebeurd.	321
Waar, en Wanneer, in fijn Droom, Vermaand,	321
om in Egypten te Vlugten.	322
hoe daar heen Gevlugt, med Moeder en Kind,	34
buiten Weten van Imand.	35
hoe Lang Daar Gebleven.	321. 322
En hoe Daar aan de Kost gekomen.	34. 35
kort na de Dood van Herodes, in 't Land	324
Israels Gekeerd.	380
hoe Daar van Archelaus Horen kon, dat in	380
Judea Koning was, daar Hy 't Nooit geweest	349. 350
is.	100. en
hoe van daar Vertrekt na Nazaret, om te Wo-	1000 onder elke Stam.
nen, buiten Kennis van Imand.	321
<i>Israel</i> , door Mofes Verdeeld in 10. 50. 100. en	321
1000 onder elke Stam.	321. 322
haar Hoofden over Dese, welke.	321. 322
dese Afdeling is Namaals ook Gebleven.	321. 322
waarom, op 't Gebod van Cores, niet fo wel	34. 35
Weergekeerd, als Juda en Benjamin.	324
na 't Vleez, en Gods, welke.	324
M m 3	<i>Itha-</i>

BLADWIJSER

<i>Ishamar</i> , Jongste Soon van Aaron.	260
hoe med Al de Sijne van 't Hoogpriesterdom Uitgefloren.	260
<i>Juda</i> en <i>Benjamin</i> , Waarom , op 't Gebod van Cores , Meest Weergekeerd ; en Weinig van de Andere Stammen.	33. — 35
med Welke sig daar na , door Houlijken , heb- ben Vermengd.	34
<i>Juda</i> , <i>Benjamin</i> en <i>Levi</i> , blijven Getrou aan 't Huis Davids te Jerusaleem.	172. 223
<i>Judas</i> , hoe so Groot een Berou krijgt , op Je- su Veroordeling door de Joodze Raad.	271. 272
<i>Judas Machabeus</i> , wies Soon.	60
wel uit Levi , maar niet uit Eleazar.	259
hoe na de Dood van Alcimus , Hoogpriester word.	259
<i>Judea</i> , een Deel van 't Joodz Land.	63. 317
Wanneer een Provincie geworden , en Syrie Toegevoegd.	269
<i>Julius Caesar</i> , door Wie Vermoord.	56

K.

K <i>Aspars</i> Gedaante en Offer.	26
Kleding en Koningrijk.	28
Wonderwerk , hem Gebeurd.	29
<i>Keren na Agter</i> , of tot en na de dingen die <i>Agter</i> zijn , in 't Griekz ; is so veel als te Rug-ke- ren.	445. --- 450
<i>Koningrijk</i> der 10. Stammen , Wanneer en door Wie van Juda en Benjamin Afgescheurd.	171
Waarom Doe Al de Priesters en Leviten , ge- lijk ook Andere , uit de 10. Stammen na Juda en Jerusaleem Wijken.	172. 173
<i>Koninglijke Regering</i> der Machabeen , in Wie en door Wie weer in een Vorstlijke Veranderd.	235
<i>Kraans-</i>	

der S A K E N.

- Kraamvrouw*, Wanneer, med haar Kind, na den
Tempel Quam. 97. 134
Kribbe van Jesus, Wat was. 136. 139. 141. 142
In wat Plaatz te Vinden. 139. — 141

L.

- L** *Aban*, Waar en Wanneer de Weg-vlugten-
de Jacob Agterhaald. 378
hoe van God Aangesproken, in een Droom.
375. 378
Leraars der Wet. Sie *Schrijtgeleerden des Volks*.
Levi, Waarom, neffens Juda en Benjamin, Ge-
trou blijft aan 't Huis van David te Jerusaleem.
172
Leviten, hadden 35. Steden, om te Bewonen.
201. 204
Hoe en Waarom van David Verdeeld. 198
Hoe Weeklijk Dienden in den Tempel. 200
Priesters en Veel Andere, waarom uit Al de
10. Stammen gaan Wonen, onder Reha-
beam. 172. 173
Levitize Sangers, Waarom juist Agrippa Bidden,
so om de Raad te Vergaren, als om 't Lin-
nen Priester-Kleed. 283. 284
Ligtfoot, Verstaat, door de Ster in 't Oosten,
niet Wel de Heerlijkheid des Here aan de
Herders Verschenen. 115. 116
Waar in Misleid door de Joden. 311
hoe Petrus Een van de 2. Emmaus-gangers
Steld. 437
waar van de Onwaarheid word Geroond.
438. --- 440
Liskat Hagazith, de Vergaarkamer van de
Raad, Waar gelteld. 248

B L A D W I J S E R

M.

- M***Aan*, haar Grootde. 113
Machabeen, anders *Asmoneers*, van Wie so
 Genaamd. 60
 waren uit de Stam van Levi. 60. 234
 door Wie en Wanneer haar Vorstlijke Rege-
 ring in een Koninglijke Veranderd. 234
 Wanneer en door Wie dese weer in een Vorst-
 lijke Veranderd. 234. 235
 haar Heerschappy hoe Lang Gestaan. 61
 Al haar Na-geslagt in welke, door Herodes,
 Uitgeroeid. 60
Magoi. Sie *Wijsen*.
Maria, hoe de eige Moeder van Jesus. 64
 Waarom, tchoon een Lam kon Offeren, maar
 2. Duiven Offerd. 369
Maria Magdalena, Waar toe, med de Andere
 Vrouwen, na 't Grav Gaat. 419. 420
 Waarom van Johannes Alleen word Gemeld.
 420. 421
 hoe aanstonds van 't Grav Loopt, sonder Iet
 van Christi Opstanding te Weten. 421. 422
 heevt geen Verschijning nog Aanspraak der
 Engelen, Med de Andere Vrouwen, gehad.
 422. 442
 Wat Sy en de Andere Vrouwen, Elk bysonder,
 aan de Elv Boodschappen. 424. 425
 van Waar en Wanneer weer Vertrokken na
 't Grav. 440
 wat Reden sy hier toe had. 442
 was niet, Daar de Andere Vrouwen 't Engelen
 Gesigt Boodschappen. 440. 441
 hoe eerst, Na 't Vertrek van Petrus en Johan-
 nes, by 't Grav Komt. 443
 is nog de Eerste- nog de Twede-maal daar In-
 gegaan. 425. 426
 Doe

der S A K E N.

Doe Bukkende in 't Grav , waarom de Doe-	
ken niet heeft Gefien.	434. 435
zijn Doe eerst de Engelen Verschenen.	441.
	457
sonder dat fy haar de Opftanding Christi	
hebben Verkondigd.	441. 442. 444. 456
Waarom en waar Heen aanftonds van 't Grav	
na Agter of te Rug Keerd.	445. --- 451
Daar fy ook Doe nog niet Wist van Christi	
Opftanding.	441
hoe Jesus , die haar Onbekend Ondmoer, en	
te Rug Roept , is Bekend geworden.	451.
	452
Doe fy nog in den Hov was.	461
Waarom Jesus in 't Eerst niet Kende.	452. 461
Waarom fijn Voeten Grijpt.	452. 453
hoe hem Aanbid.	453
haar Boodschap van de Discipelen Niet Ge-	
loovd.	462. 463
<i>Melchior's</i> Gedaante , en Offer.	26
Kleding , en Koningrijk.	27. 28
Wonderwerk , hem Vertoon.	29
<i>Menelaus</i> , Hoogpriester , van Wie Gedood.	258
<i>Mesfias</i> , hoedanig de Joden Verwagden.	126
<i>Mofes</i> , in Egypten , Onderfogt Alle Wijsheid der	
Egyptenaars.	36
Waarom daar in Onderwefen.	17
<i>Moorman</i> , wat voor Een.	75. 388
Waar toe te Jerufalem Gekomen.	76. 388
hoe Weerkerende tot 't Geloov gebragt , en	
Gedoopt.	388
<i>Mordechai</i> , hoe en waarom van Ahasueros Ver-	
heven.	41
<i>Morgen-maal</i> , hoe Jesus med 7. Discipelen , aan	
de Zee van Tiberias , Gehouden.	504
<i>Myrb</i> , Wat is.	366
Waar valt.	23

BLADWIJSER

N.

- N** *Azaret*, hoe Lang Jesu vaste Woonplaats. 349. 350
Nebucadnetzar, Wat aan Juda en Jerusaleem Ge-
 daan. 238
 Waarom en Waar in enige Jonglingen Israels,
 3. Jaren lang, doet Onderwijfen. 13. 36. 37
 sijn Droom hoe Daniel van God Geopenbaard.
 374. 375
 Waarom Daniel Verheft tot een Heerscher
 van 't Land, en Overste van Al sijn Wijfen.
 13. 38
Nehemia, waarom Schenker; en daar na Land-
 voogd over Juda gesteld. 40
Noord, Wat eigenlijk is. 20

O.

- O** *Lijvberg*, Waar. 514
Onwetendheid, onder 't Volk, waar Groter en
 Groter. 75
Oost, Wat eigenlijk is. 19
Oosten, is juist niet Perfie of Medie. 22
 Die van 't Oosten, en de Egyptenaars, van
 Ouds de Wijsten der Volken. 21
 In 't Oosten, Westen, Zuiden of Noorden,
 hoe Alle Landen en Volken zijn. 21
Oosterze Volken, hoe Voor 't Aangesigt van haar
 Koningen Quamen. 363
 Nooit sonder Geschenken. 365
Opstanding, wat Vlugheid onse Lighamen sal
 Toebrenge. 499. 500
Opstanding Christi, de Vrouwen, op de 3. Dag,
 niet Verwagt. 420
 by 't Grav Gekomen, niet Geweten. 421. 422
 Daar haar door de Engelen Verkondigd. 422
 hoewel niet aan Maria Magdalena. 441.
 442. 444. 445
 door

der S A K E N.

- door Haar aan de Discipelen Verkondigd. 429
 op 't Getuignis van Petrus , van Enige maar
 Geloofd. 436. 437
 wat Vlugheid aan sijn Lighaam heeft Gege-
 ven. 498. 499
- Ouderlingen* of *Oudsten des Volks*, Onderscheiden
 van de Overpriesters en Schrivtgeleerden
 des Volks, Welke waren. 222. ---- 233
 waren niet Jonge , maar alleen Oude Aan-
 sienlijke. 229. ---- 232
 waren niet uit Levi , maar alleen uit de An-
 dere Stammen. 223
 hoewel , Na de Scheuring der 10. Stam-
 men , Meest uit Juda en Benjamin. 223
 En Na de Gevangnis van Babel , Meest
 uit Juda. 233. 236. 238
 alleen uit de Burgerlijke Regering genomen in
 den Raad. 232
 Waarom doorgaans Na de Overpriesters en
 Schrivtgeleerden des Volks geteld. 242.
 243
- Oudsten* , waarom de Regerers en Regters van
 Israel Genaamd. 225
 hadden haar Regtbank in de Poorten van El-
 ke Stad. 225
 daar sy Saten , om Regt te doen. 225
 waarom Onderscheiden van de Regters en
 Hoofden der Stammen. 226
 waren niet Al Leden van de Grote Raad.
 226. 227
 van de Andere Stammen , hoe en wanneer
 door Die van Levi , in den Raad Vermin-
 derd. 227. 228
 van Egypten , der Midianiten en der Moabi-
 ten , Welke en waarom so Genaamd. 229.
 230
 waarom , by de Romeinen , ook haar Jonge
 Raads-Heren so Genaamd. 230
 Over-

BLADWIJSER

<i>Overpriesters</i> , Onderscheiden van de Hoogpriester.	185
Onder haar ook de Hoogpriester Begrepen.	244
Welke Priesters al so wierden Genaamd, en Waarom.	185. ---- 191
Welke eigenlijk tot de Raad behoorden.	199
Onderscheiden van de Schrivtgeleerden des Volks, welke eigenlijk waren.	197
van Wie en Waar Ingesteld.	197
maakten, med de Schrivtgeleerden en Ou- derlingen des Volks, uit de Grote Raad.	163
waarom doorgaans de Voor-rang, boven De- se, Gegeven.	242. 243
Woonden Alle, med Dese, te Jerusaleem.	249.
waren 24. in Geral.	250
waren Altijd Leden van de Raad.	199
Waarom nooit Onbequaam daar toe konden zijn.	194
192. --- 194	
Wanneer in den Raad gebragt.	228
Waarom niet kunnen zijn de Hoofdmannen des Tempels.	199
<i>Oversten</i> der Stammen, welke.	322
der 1000. der 100. der 50. en der 10. welke.	164
Hoe en Waar toe van Moses Aangesteld.	164
zijn Altijd, onder Israel, Gebleven.	167

P.

P <i>aulus</i> , was uit Benjamin.	218
een Geboorn Romein.	292
Waar toe binnen Jerusaleem Opgevoed.	218.
	221
Waar daar Onderwesen.	251
van Wie Volmagt-Brieven Verfoekt en Ver- krijgt, om de Discipelen ter Straf Gevan- gen	gen

der S A K E N.

- gen te brengen na Jerufalem. 278. 287
 Waarom die Brieven niet aan de Landvoogd,
 maar aan de Synagogen Houden. 287. 288
 ter Dood Geftenigd. 275
 en *Barnabas* Ondvlugten 't Stenigen. 275
 waarom tot de Roomze Regtbank Behoord. 292
 waarom 2. Jaren, onder Felix, Gevangen Ge-
 bleven. 296
 hoe in Gevaar, om van de Joden Verscheurd
 te worden. 291. 292
 zoeken de Joden onder Weg te Vermoorden. 292
 waarom van Festus Gevraagd, of Hy ook te
 Jerufalem wil worden Geoordeeld. 294-
 295
 waar over van de Joden, voor Festus, Be-
 schuldigd. 295
 hoe van de Joden kon worden Geoordeeld. 296
 waarom Festus selv niet kon Overgeven aan
 de Joden. 296
 waarom Genoodperzt, sig op de Keifer te Be-
 roepen. 296. 297
 op Festi Bevel, voor Agrippa en Andere Ge-
 bragt. 297
 Overtuigd haar van fijn Onfchuld. 297. 298
Perfie of Medie, Waarom niet juist is 't Oosten. 22
Petrus, is niet Een van de Twe Emmaus-gan-
 gers. 437. --- 439
 hevt op die Dag de Heer Gefien. 436
 En wanneer. 475
Petrus en *Johannes*, Wanneer eerst na 't Grav
 Gaan. 431
 Waarom dese Twe, en niet de Ganze Ver-
 garing. 431. 432
 hoe fy Lopen, Neerbukken, en Ingaan in 't
 Grav. 432. 433
 hoe

BLADWIJSER

hoe sy Maria Magdalena Voorby-lopen.	443
Sien de Doeken , maar niet de Engelen.	433
Gaan van 't Grav weer tot de Hare ; sonder Engelen of Jesus te Sien.	435. 436
waarom Aanstonds weer Vertrekken.	443.
	444
<i>Phasael</i> , door Antipater , Voorforger van Jerusaleem gemaakt.	56
hoe sig Quezt en Stervt.	58
en <i>Herodes</i> , waarom van Antonius Viervorsten gemaakt.	57
Waar over voor Antonius Beschuldigd.	57
en <i>Hyrannus</i> , hoe door Antigonus Gevangen.	58
<i>Pilatus</i> , hoe Jesus Overgeeft aan 't Kruiz.	310
en de <i>Joden</i> , hadden Elk haar Eige Gevangen , en Magt om die te Oordelen.	298
<i>Pollio</i> , de Leermeester van Sameas.	253
en <i>Sameas</i> , Waarom Herodes in Waarde hild.	253. 254
<i>Poortiers</i> , hoe en waarom van David Verdeeld.	198
<i>Pompejus</i> , Bevestigd Hyrcanus de 2. in 't Hoogpriesterfchap.	235
Voerd Aristobulus de 2. Gevangen na Romem.	235
<i>Portius Festus</i> . Sie <i>Festus</i> .	
<i>Prandium</i> , is ook 't Morgen-maal.	504
<i>Priesters</i> , hoe en waarom van David Verdeeld.	198
hadden 13. Steden , welke alleen Eerst Bewoonden.	201
in Juda , Simeon en Benjamin.	201. 204
Twe in Simeon , en welke.	204
Gingen niet weg , sonder Verlov van de Hoogpriester.	201
uit Haar ook Leden van de Raad Verkoorn.	197
	die

der S A K E N.

die Daarom de Naam van Overpriesters niet konden dragen.	191
maar alleen van Schrivtgeleerden des Volks.	197
<i>Priester-Benden</i> , de 24. hoe Weeklijk Dienden, in den Tempel.	200
Wanneer daar toe Inquamen, en Uitgingen.	200
in 7. Hopen Verdeeld, Elk, door 't Lot, haar Dag en Werk des Diensts Aangewesen.	206. 207
<i>Priester-Hoofden</i> , 24. over de 24. Priester-Hopen.	199
<i>Priesters en Leviten</i> , hadden t' samen 48. Steden, en waar toe.	202
Ook haar Voor-Steden.	202
Wanneer eerst ook in Andere Steden Gewoond.	203
ja! in Al de Steden en Dorpen.	204
waren Daar Vremdlingen.	205
haar Werk van Ouds 't Volk te Onderwijfen.	215. 216
door Moses Opgeleit.	217
waarom Sy alleen Schrivtgeleerden des Volks waren.	219. 222
waar toe Weeklijks Opgekomen na Jerusaleem.	250. 251
med Veel Andere, Waarom, uit Al de 10. Stammen, gaan Wonen onder Rehabeam.	172. 173
uit Babel Weergekeerd, Waar Gewoond.	206
Wanneer Al haar Steden weer Bewoond.	206
En ook na Alle Andere Vertrokken.	206
Wanneer in de Raad gebracht.	227. 228
<i>Propheten</i> , hoe haar Godlijke Openbaringen Ondvingen.	374
	<i>Pro-</i>

B E A D W I J S E R

<i>Provincie</i> , Wat onder de Romeinen.	269
<i>Ptolomeus Philadelphus</i> , doet de Wet der Joden Overferren.	42
<i>Purpur</i> , een Dragt der Aansienlijkste alleen.	28

R.

R aad der Joden, Waarom van God Ingefteld.	164. 165
is niet alleen tot de Dood van Mozes, maar Gedurig gebleven.	165. --- 171
betfond uit 71. Raads-Heren.	164
hoe dit Getal, ook door 't Inblijven van de Afgefetde Hoogpriefters, niet, immers niet Merkelijk, is Vermeerd.	195. 196
uit welke Perfonen heevt Bestaan, en hoe Ge-naamd word.	163. 164
uit welke Stammen haar Leden genomen.	172. 173. 175
haar Opperhoofd Altijd de Hoogpriefters.	175
die Altijd een Lid was, mede de Overpriefters.	192. -- 194. 199
haar Leden waarom in dese Order, Overpriefters, Schrivtgeleerden en Ouderlingen des Volks, Voorkomen.	242. 243
Waarom uit Geestlijke en Weerdlijke Oude Raads-Heren bestond.	233
En als een Raad der Ouderlingen Beschreven.	233
was over Kerklijke en Weerldlijke Saken.	173
hoe regt Bequaam, om daar over te Oordelen.	233
moest de Hoogpriefters Beleggen.	244
hoe Gewoon te Sitten.	181
haar Sitplaat, Wanneer te Jerufalem gekregen.	172
En Altijd daar Gehouden.	238
haar	haar

der S A K E N.

- haar gewone Vergaar-plaatz was Aan den Tempel, ook nog in Christi Tijd. 244. --- 248
 heeft haar Vergaarplaatz niet Verlaten. 248
 is, na de Verwoesting des Tempels, niet Verhuisd na Andere Steden. 249
 waarom Jofaphat die Voor hem Steld. 174
 door de Romeinen Vergund, na haar Wetten te Leven. 265
 hoe dit ook Verfoekt van Augustus. 265
 had nog Magt, als Wetgever, in Christi tijd. 236
 ook Doe nog te Vinden, med haar Straffen-
 de Magt. 263. --- 265
 so om te Bannen, te Vangen, als om te Straffen, ook med de Dood. 266. --- 268
 Dood-vonnissen niet Benomen. 268. 269
 haar Magt, om Imand te Doden, Onweersprekelijk Bewesen. 270. --- 281
 heeft, na Festi Dood, sommige doen Steningen. 281
 Ondbied Herodes, om hem tot de Dood te Veroordelen, die Gewapend Verschijnt. 254. 255
 wil Hem, als Koning, in Jerusaleem niet Ondvangen. 254
 waarom van Hem Gedood. 253. --- 255
 waarom aanstonds door hem een Nieuwe Ingesteld. 256
 had Geen Magt, om ook Buiten haar Land Imand te Straffen. 287
 Hoe nogtans van Daar sommige ter Straf Gevangen halen na Jerusaleem. 278. 287. 288
 Wat Ondtrokken door Herodes. 239
 onder Herodes, Archelaus en Roomze Landvoogden, meest in haar Waarde Gebleven. 238. 261. 262
 hoe haar Magt Gebroken, door Gabinus. 235. 236
 hoe, onder Albinus, sonder sijn Kennis niet
 Na mogt

BLADWIJZER

mogt Vergaren.	282. 283
waarom Paulus, van de Joden selv, voor de Regterstoel van Gallio word Gebragt.	286. 287
<i>Regerers</i> en <i>Regters</i> van Israel, waarom de Naam van Ouditen	225
Waar haar Regtbank, daar sy Saten.	225
<i>Regering</i> , van Wie de Vorstlijke in een Koninglijke, en Die weer in een Vorstlijke is Veranderd.	234. 235
onder de Roomze Landvoogden, geweest by de Voorneemste.	262
<i>Regtbank</i> van de Joodze Raad, binnen Jerusaleem.	235
waar toe nog 4. in 4. andere Steden Aangesteld.	235
<i>Reisen</i> , waarom in de Oost-Landen so Kostlijk niet.	138. 370
<i>'t Rijk</i> , Hoe en door Wie, van 't Hoogpriesterlijk Geslagt op Geringe gebragt.	235
<i>Romeinen</i> , de Joden Vergund na haar Wetten te Leven.	256. 265
ook Buiten haar Land.	265. 266. 287
onder haar Nimand, dan uit de Priesters, Hoogpriester gesteld.	258
niet Gewoon, Imand uit Gunst ter Dood Over te geven.	300
<i>Romeinze</i> Schrijvers, Tonen kleine Kennis van de Saken der Joden.	77
<i>Romulus</i> , waar toe Honderd Raads-Heren uit de Oudsten Verkoos.	230

S.

S <i>Aal van de Hoogpriester</i> Cajaphas; daar de Raad Vergaard tegen Jesus, so in sijn Huis als aan den Tempel.	245. 246
Waarom 's Nagts in Die van sijn Huis, en 's Mor-	Mor-

der S A K E N.

Morgens nog in Die van den Tempel Ver-	246. 247
garen.	
waar uit Blijkt , dat haar Laatste Vergaar-	247
plaatz aan den Tempel Paalde.	
Daar haar gewone Vergaar-Kamer Altijd is	247. 248
geweest.	
sonder dat fy van Daar ooit is Verhuisd.	248.
	249
<i>Sabbat</i> , wanneer Begon en Eindigde.	501
op de selve niet Geoorlovd te Reifen.	501.
	502
<i>Salomo</i> , Hoe en Waar de Heer Verschiynt.	376
<i>Sameas</i> alleen , uit Al de Raad , waarom Hero-	253. 254
des laat Leven.	
Wat de Regters Voorfeid en Raad , van Hero-	254. 255
des.	
<i>Sameas</i> en <i>Pollio</i> , waarom in Waarde by Hero-	253. 254
des.	
<i>Sangers</i> des Tempels , hoe en waarom van Da-	198
vid Verdeeld.	
<i>Sanbedrin</i> , de Raad der Joden , waar van so Ge-	163
naamd.	
Sie vorder <i>Raad der Joden</i> .	
<i>Saul</i> , was uit Benjamin.	234
<i>Schatmeesters</i> des Tempels , hoe en waarom van	198
David Verdeeld.	
<i>Scepter</i> , de Koninglijke en alle Minder Heer-	237
schappy.	
de Koninglijke , van Benjamin op Juda O-	234
vergebragt.	
hoe Waarlijk van Juda Geweken , in haar	234. 236
Gevangnis.	
de Minder Heerschappy , nog de Wetgever ,	238
hoe van Juda niet voor Altijd Geweken.	
hoe die In en By Juda Gebleven , tot de Schi-	238. -- 240
lo.	
<i>Scepters</i> , genomen voor Regters.	237
N n 2	<i>School</i> ,

BLADWIJSER

<i>School</i> , van Synagoge Onderscheiden.	251
<i>School van Daniel</i> , Welk, en wat Wijsheid daar in wierd Geleerd.	41. 68. 69
<i>Schrijvgeleerden</i> , waren ook buiten Levi, onder Israel.	217. 218
ook wel onder de Joden-genoten.	218
Waarom Dese 't Volk niet mogten Leren, in den Tempel of Synagogen.	218. --- 220
Ook niet in de Scholen selv, sonder Magt van de Raad.	220
Waar Dese Leraars waren.	221
<i>Schrijvgeleerden des Volks</i> , Welke, en wat haar Werk.	208. --- 210
waren Priesters en Leviten.	214
zijn de Selvde med de Wetgeleerden.	210
waarom, in 't Hebreez en Griekz, de Naam van <i>Schrijvers</i> .	209
waarom so Genaamd.	211. --- 214
waren Veel te Jerusaleem, om de Menigte der Synagogen.	250. 251
ook in Alle Plaatzten, selv Buiten 't Land, daar Synagogen waren.	251. 252
haar Oudsten waren Leden van de Joodze Raad.	233
Die Alle te Jerusaleem Woonden.	250
waarom doorgaans in Rang, Na de Over- priesters, en Voor de Ouderlingen des Volks.	242. 243
<i>Seldenus</i> , Misleid door de Joden.	311
<i>Sextus Cæsar</i> , Landvoogd van Syrie.	255
Schrijvt aan Hyrcanus, om Ondslaging van Herodes.	255
<i>Siet!</i> wat Uitdrukt.	46
<i>Simeon</i> , hoe de Godlijke Openbaring is Geschied.	381
<i>Simeon</i> en <i>Anna</i> , hoe Jesus in den Tempel Be- leden; sonder dat Herodes of 't Volk dat heeft Gehoord.	99. --- 102
	Si-

der S A K E N.

<i>Simon</i> , de Toveraar in Samaria.	17
<i>Son</i> , haar Groorde.	113
<i>Softhenes</i> , Overste der Synagoge, te Corinthen.	289
waarom Hy alleen voor de Regter-stoel van Gallio Geslagen.	289
waarom sig Daar tegen Paulus so seer Gekant.	289. 290
<i>Spook</i> , van de Discipelen en Christus selv Gesteld.	466. --- 468
<i>Stenigen</i> , Waar en Hoe wierd Uitgevoerd.	305
<i>Stephanus</i> , de Eerste Bloed-Getuige.	275
is, niet door Oproer des Volks, ter Dood Gestenigd.	275
maar Na een ordendlijke Regts-pleging.	276.
	277.
<i>Ster</i> , Mercurius, haar Grootde.	112
Mars, haar Grootde.	112
Venus, haar Grootde.	112
Jupiter, haar Groorde.	112
Saturnus, haar Grootde.	113
Avond-ster en Morgen-ster, welke.	112
<i>Ster</i> , aan de Wijfen Verschenen, hoedanig een Ligt.	113. --- 116
had niet de Gedaante van een Kindje, med een Kruiz.	67
kan haar 2. Jaren lang zijn Verschenen, sonder dat sy haar Beduidnis Wisten.	66. 67
Wanneer, hoe Dikmaal, en Waar van haar Gesien.	117. --- 119
op haar Weg, hoe sy die Kennen.	352
op Wat Weg haar Voorgaat.	353. 354
waarom God dit Wonderwerk haar Vertoond.	355
heeft in de Laagte des Lugts alleen Gestaan.	356
is daar na Verdwenen, en Nooit weer Gesien.	356
	356
	wat

BLADWIJSER

wat Beda hier van Verfierd.	356
<i>Sterren</i> , zijn Twederlei.	111
Waarom sommige Vaste, andere Dwaal-sterren genaamd.	111
waar aan Die zijn te Onderkennen.	111
hoe Veel, en Namen der Dwaal-sterren.	112
waarom by Dag Nooit worden Gesien.	352
<i>Στηρίσκων εἰς τὰ ὀπίω</i> , beduid te Rug-keren.	445. --- 450
<i>Suetonius</i> , hoe door ganz Oosten een Oud Gevoelen Steld, dat het Opper-bewind, in die Tijd, sou zijn by de Joden.	76. --- 79
<i>Swarten</i> , Waar.	27
<i>Synagoge</i> , van een School Onderscheiden.	251
te Corinthen had 2. Oversten.	290
<i>Synagogen</i> , Wat.	203
Wanneer ook buiten de Steden der Priesters en Leviten Geboud.	203
binnen Jerusaleem 480. so voor Inwoners als Andere.	250
Na de Verscheidenheid der Volken bysonder Genaamd.	251
in 't Ganz Land, en ook daar Buiten.	252
T.	
T <i>Acitus</i> , hoe Seid, dat 't Oosten sou Magtig worden, op die Tijd; en de Joden de Oppermagt souden hebben, na de Oude Schrivten.	76. --- 79
<i>Thalmud</i> , by de Joden hoe Hoog Geagt, en Wat daar in Begrepen.	193
die van Jerusaleem en de Babylonize, wanneer Voltrokken.	193
Leerd, dat 40. Jaren voor 't Verwoesten des Tempels, de Dood-vonnissen van Israel zijn Weggenomen.	268. 269
<i>Thalmudisten</i> Verdigtzel, dat het Sanhedrin, so Voor als Na 't Verwoesten des Tempels, Dikmaal is Verhuisd.	248. 249
	Tko-

Doozgekomen; maar voozneemlijk / om dat die sijn Geboorte aan haar had Door-beduid / en Hem daar in ten Dienst stond.

't Welk sy uit de Ster self niet Wis-
ten / nog ooit souden hebben Geweten;
maar alleen uit Gods bysondere Open-
baring / die haar / op de Tijd van sijn
Geboorte / dit heeft Bekend gemaakt;
dat sy / tot een Dooz-teken en Dooz-be-
duiding van dese sijn Geboorte / haar so
Lang die Ongeuwone Ster had doen Ver-
schijnen en Doozkomen. gelijk wy dat
§. 76--79. breed hebben Bewesen.

§. 117. Dese sijn Ster hebben sy Gesien :
med haar eigen Ogen.

Niet juist by Dag: want sy Diende
haar Doe nog niet / om haar op haar Reis
te Leiden; gelijk daar Na.

Maar alleen by Nacht, of by Avond /
en in 't Donker: wanneer dese Ligtende
Ster best kon Af-schijnen / en haar selve
Vertonen.

Gelijk so ook de Sterren des Hemels
sigaan ons Besigt / in 't Duister alleen /
komen te Openbaren: om dat sy by
Dag / dooz 't groot en sterk Ligt van
de Son / Verhinderd worden van so Hoog
haar Ligt aan ons te laten Sien.

§. 118. Hoe Dikmaal hebben sy haar
Gesien.?

Niet alleen eens of tweemaal: want dan zouden sy daar op so veel agt niet hebben gegeven; maar Meermaal: waar door sy gebragt zijn tot nader Opmerking.

Ja! mooglijk byna de tijd van 2. Jaaren lang. Gelyk dat enigfins is Af te nemen / uit 't geen wy / by Mattheus, Cap. 2. Lesen: daar hy Seid;

7. 7. Dat Herodes naarstiglijk van haar, de Wijsen / Vernam de Tijd; wanneer de Ster was Verschenen.

7. 16. En dat hy daar na / na de Tijd, die hy van de Wijsen naarstiglijk had Onderfocht, de Kinderen van 2. Jaar oud en daar Onder, binnen Bethlehem, heeft Omgebragt, en laten Vermoorden.

§. 119. Waar hebben sy dese sijn Ster so Lang Gesien? In 't Oosten.

't Welk / gelyk Sommige willen / niet juist so is Op te batten / als of sy daar med wilden Seggen; dat sy / nog in haar Land zijnde / dese sijn Ster in 't Oostlyk gedeelte van de Lugt / dat is / in 't Oosten van haar Land / hebben Gesien.

Maar veel Beter so kan worden Verstaan; dat sy / Doe sy nog in 't Oosten waren / waar uit sy nu na Jerusaleem waren Opgekomen; dat sy Doe / seg ik / dese sijn
sijn

staande Verlies van zijn Heerschappy; maar sonder Reden is hy hier voor Bedugt: dewijl dese Geboorn Koning geen Aardz Koningrijk heeft. §. 127. B. Niet alleen Herodes de Koning; maar ook Ganz Jerusaleem word Med hem Ondroerd: hoewel niet op de selvde Wijs; om dat sy Med hem niet hadden de selvde, maar andere Reden. §. 128. Hoe kon Herodes en Ganz Jerusaleem Med hem, door de Tijding der Wijfen, so seer worden Ondroerd? Als of haar wat Ongehoord Nieuw Voorquam; daar de Herders, voor Weinig Dagen, binnen Bethlehem Alom hadden Verkondigd, 't geen sy van dese Geboorn Koning der Joden hadden Gesien en Gehoord. §. 129. I. Word Bewesen, dat Herodes niet 't Minst heeft Gehoord van Al 't Gerugt, dat de Herders van de Geboorn Saligmaker, binnen Bethlehem, hebben gemaakt: om dat hy daar op Nimand Affend, gelijk daar na de Wijfen, om na dat Kind eens te Vernemen. §. 130. 't Is niet te Denken, dat hy dit Gerugt van de Herders niet sou hebben Geloofd: daar 't so wel op Gods Openbaring rustde, als dat van de Wijfen. §. 131. En dat, om de Geringheid van die Geboorte; Voor dat hy ook, uit de Wijfen, haar Godlijke Openbaring daar van Hoord. §. 132. Geen Reden kon hy hebben, om, uit de Joodse Raad, te Vernemen na de Geboortplaatz van de Christus; daar Hy die dan al sou hebben Geweten, uit dit Gerugt der Herders. §. 133. 't Was niet, om te meer hier van door haar Veriekerd te worden; dewijl hy dat dan ook, op 't Gerugt der Herders, by haar sou hebben Gefogt. §. 134. II. Word Bewesen, dat ook Ganz Jerusaleem van Al 't Gerugt der Herders, binnen Bethlehem, niet 't Minst heeft Gehoord; om dat Nimand, ook niet Simeon nog Anna, daar op is Vertrokken na 't so Naby gelegen Bethlehem. §. 135. Geen Reden was 'er, om te Wagten, tot dat hy, na de 40. Dag, van zijn Ouders in den Tempel wierd Gebragt; ook niet den Ouderdom van Simeon en Anna. §. 136. Hoe sou den Sy, die so seer Branden na de Komst van de Mesias, so Lang hebben konnen Wagten? behal-

ven dat sy de Nette Dag van fijn Komst in den Tempel juist niet fouden hebben Aangetroffen. §. 137. 't Gerugt van de Alom-Bekendmaking der Herders, binnen Bethlehem gedaan, kan in Jerufalem niet zijn Overgekomen; om dat die juist niet door Ganz Bethlehem is gefchied; dewijl sy daar niet Lang bleven. §. 138. En daarom is 't te Gelooven, dat dit Alom Bekend maken van haar is gefchied, of alleen aan Al de gene, die med Joseph en Maria, by 't Kind, in de Plaartz der Kribbe, waren; of ook nog maar aan Weinige, daar buiten. §. 139. 't Welk wel kan Rugtbaar zijn geworden, door Ganz Bethlehem; fonder dat het by haar is Geloofd; en daarom ook in Jerufalem niet zijn Overgevlogen. §. 140. Hoe, in de Dagen der Beschrijving, een Herberg in Bethlehem was; daar 'er anders in 't Joodz Land Geen waren. §. 141. Was een byfonder Huis, voor de Aansienlijkste Doe alleen Gefchikt; daar de regengestelde Plaartz der Kribbe kan zijn geweest een Algemeen Verblijv-en Vernagt-plaatz, voor de Door-reisende en haar Beesten: gelijk 'er in de Oost-Landen Nu nog zijn. §. 142. Van fulke Vernagt-plaatzten Lesen wy ook in 't O. T. §. 143. Hoe, uit 't gegeven Teken des Engels, blijkt, dat de Plaartz der Kribbe fulk een Algemeen Vernagt-plaatz, in Bethlehem, is geweest. §. 144. Waarom de Kribbe niet kan zijn een Huis of Plaatz, onder die Naam Bekend, maar de byfondere Leg-plaatz van 't Kindje, en fo de Eer- of Drink-Bak der Beesten, in de Algemene Rust-plaatz der Vremdlingen Utdrukt. §. 145. Om dat in Dese niet Veel Gemak was, daarom word de Herbergfaamheid, in de Huifen, fo Geroemd en Aangeprefen. §. 146.

§. 123.

Wp Dinden hier de Koning Herodes Ondroerd, en Ganz Jerufalem Med hem: over 't Woord van de Wijfen, dat sy door de ganze Stad hebben Verbreid.

Wp moeten hier in Onderfcheiden dese 2. Saken.

A. Hoe

der S A K E N.

Thomas ; hoe niet Meer Ongelovig, dan de Andere. 472. 473
Tiberius , Bewilgd, dat de Hoogpriesterlijke Kle-
 deren in Bewaring der Priesters worden Over-
 gegeven. 239
Toonbroden , Wanneer Hernieud. 200
 van de Nieu aan-komende Priesters Gegeten. 200
Toveraars , Waar. 17. 18

V.

Vernagt-en Verbljv-plaatzen, voor de Door-rei-
 figers, in 't Oosten, Hoedanig. 139
 waren ook in 't Joodz Land. 140
 Ook Een in Bethlehem. 140
Verschijsning , en Aanspraak der Engelen aan de
 Vrouwen, hoe Onderscheidenlijk te Begrij-
 pen. 419
 Gelijk ook van J. Christus selv. 419
 wanneer Dese Allereerst aan Maria Magdale-
 na gebeurd. 451. 452
 hoe , schoon Mattheus die aan de Vrouwen
 Toeschrijvt , op Haar alleen kan worden
 Gepast. 455. --- 462
 hoe By 't Grav , en nogtans op haar Weg na
 de Discipelen, geschied. 460. 461
 En dat in den Hov van Joseph van Arima-
 thea. 461
 doe sy de Twedemaal van 't Grav Keerde. 461
Verschijsning aan Petrus, wanneer Geschied. 475
 Waarom Marcus daar van niet Meld. 475.
 476
Verschijsning van Jesus , de Eerste , Twede en
 Derde; welke en Waar. 490. --- 492
 de Derde, hoe Lang na de Twede. 492
 hoe de Vierde Voor-gegaan. 503
 N n 4 de

BLADWIJSER

de Vierde op den Berg , in Galilea.	493
<i>Verschijsningen</i> Christi, Na sijn Opstanding, Alle in Tween Onderfcheiden.	393
<i>Vier- en Wolk-Colom</i> , waar toe.	353
<i>Vitellius</i> , Landvoogd van Syrie.	239
hoe de Hoogpriesterlijke Klederen in Bewa- ring der Priesters doet Overgeven.	239
En dat, in 't Jaar 35.	246
<i>Vorsten</i> Israels, welke.	223. 224. 226. 322
maken, med de Priesters en Propheten, 't Ge- regt te Jerusalem uit.	224
worden daarom med haar Gepaard.	225
<i>Vremdlingen</i> , hoe de Israeliten waren.	205
<i>Vrouwen</i> , waar toe na Christi Grav Gaan , en Welke.	419. 420
Wat daar Sien en Horen.	421. --- 423
hoe dat Onderfcheidenlijk te Veritaan.	419
waarom in 't Grav niet de Doeken , maar de Engelen Sien.	434
van 't Grav Weerkerende , hebben Jesus niet Gefien.	457. --- 460
haar Boodschap by de Discipelen niet Ge- loovd.	423
hoe Nimand Iet Seggen.	424
hadden geen Reden , om de Twedemaal na 't Grav te Gaan.	443. 458. 459

U.

U Ur, de Negende, wat Tijd.	382
------------------------------------	-----

W.

W eerld, 4. Hoeken toegeschreven.	19
Na welke de Landen des Aardbodems worden Gedeeld.	20
<i>Weken</i> , de 70. van Wie , en Wanneer aan Da- niel Geopenbaard.	69. 70
Waar,	

der S A K E N.

Waar, in de selve, zijn Onderwefen.	73
hoe hier uit, Die van 't Oosten, niet hebben konnen Uit-rekenen de Tijd van Jefu Ge- boorte.	73. --- 75. 80. -- 82
<i>West</i> , Wat eigenlijk is.	19
<i>Wetgever</i> , hoe de Enige en Opperfte in Juda.	240. 241
hoe dit de Joodze Raad was.	241
hoe die van Juda niet is Geweken.	236
Nog van Tusfen haar Voeren, tot de Komst van de Schilo.	241. 242
<i>Wetgevers</i> , in Al de Steden Israels, welke.	240.
<i>Wierook</i> , Wat.	241
Waar valt.	366
<i>Wiffen</i> , ook de Toveraars, en waarom dese Naam.	23
waren ook in Egypten, Perfie, Arabie en Ethiopie.	17
van Babel, welke.	21. 23
in Egypten, welke.	18
onder de Perfers, welke, en haar Wijsheid.	18. 21
fonder haar Wijsheid, Nimand Koning van Perfie.	12
uit Dese, onder de Babyloniers, Meders en Perfers, de Raads-Heren der Koningen, en haar Vorften.	16
Dese moesten de Perfize Koningen Raad Vra- gen.	13. --- 15
Ahafueros en Arthahfafa had 'er 7. als voor- aan fittende Raads-Heren.	15. 16
<i>Wiffen van Oosten</i> , die tot Christus Komen, zijn Ware Wiffen.	18
ook Magtig en Rijk.	19
waren juist niet Drie.	24. 25
Nog ook 3. Koningen.	28
Waarom mooglijk voor Koningen Aange- fien.	16
	wel-

BLADWIJZER

welke Namen haar Valzlijk Toegedigt.	25
Gelijk ook haar Ouderdom, en uiterlijke Gedaante.	26
ja! ook haar Kleding.	27
Verfierzel, dat eerst Voor de Poorten van Jerufalem by Een gekomen.	29
Gelijk ook, dat God aan Elk een Wonderwerk heeft Vertoond.	29. 30
En dat van Thomas Gedoopt.	30
En haar Dode Lighamen Nu nog tot Me- laan en Keulen zijn; en door Wie daar Gebragt.	30. 31
Hoe van Oosten waren.	20
haar Perfize Naam Bewijst niet, dat fy Per- sers, nog haar Gefchenken, dat fy Arabiers waren.	22. 23
Dese by Alle voor Heidenen Aangefien.	31
Waarschijnlijker Joden of Jodengenoten ge- weest.	32. --- 44. 73
Waarom nogtans liever, als Wijfen uit 't Oosten, Beschreven.	43
hoe ook de Joden dese Naam.	41
Waarom Geloovlijker, dat de Geboorte van de Mesfias aan Dese, dan aan de Heide- nen, is Geopenbaard.	44
kan de Ster by de 2. Jaren zijn Verschenen, sonder dat fy haar Beduidnis Wisten.	66.
	67
hebben die niet Verftaan, uit de Ster felv, nog uit Bileams Voor- segging, nog uit Daniels 70. Weken.	67. --- 75
maar door Gods byfondere Openbaring.	79. --- 82. 117
Waarom tot Jerufalem Komen.	45
En waarom Eerst.	46
Niet door Dromedarifen Gevoerd.	85. 86
Niet 2. of Byna 2. Jaar, na Jesu Geboorte.	64. --- 66
	hoe

der S A K E N.

hoe na Bethlehem Gereisd, sonder Imand van 't Volk te Spreken.	343
waarom de Oude Simeon en Andere niet Med haar Gegaan.	343. 344
Nog ook daar Na Gevolgd.	344. --- 348
Daar Gekomen, niet op de 13. Dag.	84. 85
hoewel niet Lang na sijn Geboorte.	86
Voor de Reiniging van Maria.	87
Even Voor haar Vertrek, med 't Kind, na Jerusaleem.	88. --- 93
hoe 't Kindje daar Vinden, niet meer in de Plaatz der Kribbe.	361. 362
En med Godlijke Eer Ondmoeten.	363.
haar Geschenken, waarom Schatten.	364.
waren van de Waardigste dingen van haar Land.	365
hebben de Ouders van Jesus maar Eniglins Verrijkt.	366
waarom Maria nogtans alleen 2. Duiven Offerd.	364. 365. 369
waarom de selve hebben Bewaard.	369. 370
Wat daar hebben Onderfogt, en Gehoord, so van Maria als Joseph.	369. 370
Hoe en Waar toe van God in een Droom Vermaand.	385. --- 387
En in wat Nagt.	375. 377. 378
Waarom op de eerst Volgende Dag Vertrekken na haar Land.	91. 376
Waar over God hebben Gedankt, op haar Weg.	384. 385
Waar med Ganz Oosten hebben Vervuld.	389
	390

Z.

Z Adok, de Hoogpriester, uit 't Huis van Eleazar.	360
	waar-

BLADWIJSER der SAKEN.

waarom van Salomo in Abjathars plaats Geschikt.	260
Zedekia, de Laatste Koning van Juda.	236
Zerubbabel, waarom van Cyrus Landvoogd over Juda gesteld.	40
Zuid, Wat eigenlijk is.	20

E I N D.

D R U K - F O U T E N ,

Aldus te Verbeteren.

<i>Blad</i>	<i>Reg.</i>
3.	25. voor <i>Delen</i> , Lees, in 5. <i>Boeken</i> .
15.	24. Lees, <i>Voor-aan sittende Raads-He- ren</i> .
53.	6. Lees, <i>in 't bysonder</i> .
57.	30. Lees, C. 22. en 23.
142.	4. Lees, niet <i>wel anders</i> .
231.	21. Lees, <i>de Oude</i> .
294.	4. Lees, wierd Hand. 25: 1. -- 5. 8. doe <i>Uit</i> , Hand. 25: 1. -- 5.

De vordere Mis-stellingen van Weinig Belang, kan de Leser, na sijn Bescheidenheid, sely te Regt helpen.

